7
8-D
51

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
2 H
7

7-8-D-51

6. 2. H. 7

ſum humeris formidandum. Solet tamen aliquid ſolatij huiuſmodi curis adferri, ſi concordia in Eccleſia, ſi ſit in imperio tranquillitas. ſed conuulſa Eccleſia, & perturbata Republica, maximi labores, moleſtiæ, anxietates, & animi cruciatus Principi ſunt ſubeunda. Talis erat Diœceſeos facies, Princeps Sereniſsime, cum tu eam adminiſtrandam, non tam volens, quam diuina ad hoc prouidentia electus ſuſcipiebas. ideoque ſæpius quotquot Catholici eramus, tam aduenę, quàm huius nobiliſsimæ Diœceſeos incolæ Celſitudinis Tuæ onerũ miſerti, optabamus vt pro tua ſedisque huius incolumitatę ac proſperitate omnes Chriſtiani excubias agerent, atq; eam quibuſcunque poſsent rebus, ſi cui erant opes opib. cui prudentia conſilio, cui robur viribus proueherent, quod ſi cui nihil aliud erat, precibus ſaltem, pijsque ad Deum votis nuncupandis illam iuuarent.

Adducti enim eramus in eam ſpem in quã videbamus omnes in hoc nouo tuo Archiepiſcopatu conceſsiſſe, hanc perantiquam ſedem (ſi quando aliàs) tuo certè ductu, tuisq; auſpicijs illuſtrem feliciſsimamq; futuram. Quod optabamus, quod ſperabámus, ex parte nunc conſecuti ſumus.

Coniunxit quippe Deus in tua ad hanc Sedem vocatione, ſuum cum hominum ſententia iudicium, nec id dubijs vtique colligẽ-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

dum conjecturis: Homines enim Tuam Celſ. præficiendo rebus humanis, rectiſsimè ſe facere vt volebant, ſic & ſperabant: Deus verò quam rectè fecerint, ſignis maximis, ijſque lætiſsimis indicauit: tam felici enim ſucceſsu nouam tuam dignitatem eſt proſecutus, vt cum ad eam te cuncti prouehi plurimùm vellent, immensò plus te nunc gaudeant prouectum: intumeſcentes enim Diœceſeos fluctus ſoporantur, venti ſilent, Piratę ſubmerſi sũt, Proretę fideliſsimi ad nauim redierunt, optimus ad clauũ ſedet Gubernator: Nauis ipſa omnibus à periculis penè libera conquieſcit.

Res ſanè toti Chriſtianitati iucundiſsima atque vtiliſsima: ſed non ſine tuis vigilijs, curis, opibus, laboribus & periculis empta. Quæ neſcio an ab humanis viribus ſuſtineri poſſẽt, niſi hæ fauore & gratia diuina ſuffulcirentur, atq; illa glorię, immortalitatisq; recordatione dulceſcerẽt: Obeundæ erant tibi inimicitiæ, ſubeundæ pro Repub. tempeſtates, cum multis audacibus, improbis & potentib. dimicandum: propriaque ſalus, ſaluti Reipublicæ poſtponenda. Quis tantos labores diurnos nocturnosque, domi, militiæque ſuſciperet, ſi ijſdem finibus gloriam ſuam, quibus vitam eſſet terminaturus? ſed Optimi cuiusque animus ad immortalem gloriam nititur. nõ illam tantùm ſupercœleſtem, ſed eam etiam ciuilem, qua nomina atque rectè

facta noſtra, diu inter homines viuũt, & per ora virorũ cum laude volitant.quã licet ambire Chriſtianus non debet, vltrò tamen oblata, & præclarè facta ſequens, non eſt repudianda. Ceterũ quia breue eſt vitę huius curriculũ, & cum homine moreretur laudatiſsimorum virorum, factorumqúe memoria, vt vel nulla, vel minus vera de ijs narratio ad poſteros veniret, inuenta eſt hiſtoria, qua ſeries Principum, rerumq; geſtarum conſeruaretur. Quãquam autem nulli penè Principes vixerint, quorum non extet in annalibus memoria; ſcriptores tamen in illorum geſtis, qui inter ceteros excelluerũt commemorandis, verſari maluerunt. Nouit hoc Alexander Magnus, qui morti proximus ad amicos reſpiciens: magnum, ait, epitaphiũ video futurum: pręſentiens res ab ipſo geſtas multorum eloquẽtia celebrãdas: nec eum ſua fefellit diuinatio. Res verò à Tua Celſit. geſtę non tantùm poſt mortem, ſed & te viuente à varijs decantabũtur. quis .n. qui ſcribere volet, in iſto virtutum tuarũ prato verſari non delectabitur? cui non volupe erit tam clarũ bellum, tam iuſta de cauſa ſuſceptum, tanta celeritate, tantaqúe felicitate confectũ, literis cõmendare? Gratulatus aliquoties mihi ipſe ſũ, Princeps Seren. tam heroicã ac nobilẽ mihi oblatã eſſe materiã: ſed de ingenioli mei virib. ſemp ſum conqueſtus. mirat etiã vnde tantũ mihi cõfidẽtiæ

 acce-

acceſſerit, vt cum Tua Celſitud. tot diſertiſſimos homines, in hac vrbe ſacra, & aula ſua habeat, ego velut Anſer inter Olores ſtrepere, & arduum hoc opus auſus fuerim ſuſcipere.

Quamuis enim conſcius mihi eram infirmitatis ingenitæ, tamen inchoati potius ſtudij, quàm eruditi, cohibere me ſilentio diuerſis cauſis impellentibus nequiui: inſtabat amicorum importunitas, inuitabat me innata Tuæ Celſitud. atque propria animi lenitas: conſolabatur me quod nec propter ambitionem, nec propter priuatum commodum hoc opus agrederer: ſed Sereniſsimi tui nominis claritas, & commune Reip. Chriſtianę deſiderium me incitarent: certis enim literis, certiſque nuncijs didiceram, non tantum in Belgio, ſed & in Italia, atque vltimis Hiſpanijs huius Diœceſeos tumultus bellicos maximis votis deſiderari, atq; obuijs vlnis expectari. Perpendebã mecum, ſi in reb. bellicis, ipſiſq; prælijs non ſolum tubæ ac litui, ſed etiã Spartanæ tibiæ incentiuum aliquid feruntur habuiſſe, meum etiam, licet exilem ſtylum, etſi non omnibus, ſaltem beneuolis lectoribus ſatisfacturum.

Alexander cum in Sigeo ad Achillis tumulum aſtitiſſet, ô fortunate, inquit, adoleſcens qui tuæ virtutis Homerum præconem inueneris. Talem ego & Tuæ Celſ. virtuti Præconem in hoc bello deſcribendo optabam, ſed nemo

nemo qui id pſtiterat hactenus prodierat. Iſtę mihi cauſæ Princeps Sereniſsime, periculoſũ potius quam elaboratum, operoſum magis quàm concinnum hoc opus ſuſcipiendũ ſuaſerunt. non quod neſciebam, non defuturos, qui poſt me ſtyli nitore, materiarum copia, & ſententiarum grauitate, multis me paraſangis in hoc negotio ſuperarent: ſed vt interim rudem hanc atque impolitam opellam auidus, atque impatiens morę Lector verſaret, deſideriumq; ſuum tantiſper expleret, donec alij politiores materiam hanc vberiorem, magis que politam in lucem proferrent: Ferè enim fit, vt initio hiſtoriæ nudæ prodeant, quæ paulatim ornamentis decorantur, & varijs coloribus illinuntur. Scripſit apud Gręcos Pherecides, ſcripſit eadem de re poſt eum Herodotus: quod ille ſine cultu & nitore edidit, hic ſummo artificio perpoliuit. Sic apud Latinos quod Fabius, quod Cato, quod Piſo & Fãnius rudes & agreſtes ſcriptores cõmentati ſũt, poſt illos Titus exornauit. Quãdiu tamen Herodotus, quãdiu Liuius non extabat, Pherecidis, Fabij & reliquorum hiſtorias in pretio fuiſſe conſtat. Si hoc labori meo cõtingat, mihi gratulabor.

Sed vnum eſt quod vereor, ne mihi impingant nonnulli, temeritatique meę aſſcribant quod .ſ. homo peregrinus, & quaſi in alio natus orbe, de rebus Vbiorum aliquid auſus ſim

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

commentari. ſed hoc me conſolatur, quòd neque nouum aliquid facio; neque ſine exemplo. Nam ſi conſideremus qui res Romanas ſcripſerunt, inueniemus pleroſque eorum Græcos, atque in his Polybium, Dionyſium Halicarnaſſeum, Plutarchum, alioſq; quá plurimos extitiſſe. Titus Liuius celeberrimus Romanæ ſcriptor hiſtorię, non Romæ natus eſt, ſed Patauij, vrbe Galliæ Ciſalpinę. Sed ne antiquos recenſeam, Paulus Aemilius Francorum hiſtoriam, non Gallus, ſed Italus conſcripſit. Contra has, aliasq; quàm plures maleuolorum cauillationes, Patronus mihi quę rendus erat, cui hoc opuſculum meum, tanquam terreſtri cuidam numini conſecrarem, vt (ſi neceſſe eſſet) id à calũnijs vindicaret. Sed non occurrit alius, Sereniſsime Princeps, cui iuſtiori titulo, quàm Tuæ Celſ. illud nuncuparem: cum tibi debeatur, & in tuis auſpicijs, virtutibus, atq; egregiè, factis ſit elucubratũ. Tui, Princeps, hìc honores, tua conſilia, tua iudicia, tuæ victoriæ, tua religio & pietas hìc celebrantur. quod ipſa Tua Celſi. exemplo Iulij Cæſaris, Maximiliani primi, aliorumque Principum facere debebat, ſi curæ, ſi labores, ſi negocia non obſtarent: ego in hoc libello, non tam perfeci, quàm auſpicatus ſum. Quidquid igitur id eſt, Princeps clementiſsime, id totum tuę Cel. conſecratum eſſe volui. Oro itaq; quanta poſſum animi demiſsione, vt

clementiſsimè hanc meam voluntatem, in optimam, æquiſsimamq́; partem (id quod alijs ſemper præſtare ſoles) accipias, & tum libellum ipſum, tum me, gratia tua, atque beneuolentia complectaris: & à clancularijs inuidiæ morſibus, apertaq́; hoſtium violētia (ſi neceſſe ſit) tuearis. Quod ſi obtinuero, & ad hæc ſi opus erit, repurganda, & ad ea quæ reſtant deſcribenda, promptiorem & alacriorē me efficies. Vale Princeps Religioſiſsime & Sereniſsime. Deus Opt. Max. qui hactenus Tuæ Cel. vincere dedit, ſimili fauore tuam victoriam proſequatur: gratiamq́; largiatur, vt Eccleſiam Coloniēſem, quam, ne collabaſceret, Atlantæis tuis humeris ſuſtentaſti, renouare, & priſtinæ ſplendori reſtituere poſsis. Datum Coloniæ Agrippinæ, ipſis Nonis Septemb. Anno 1584.

(.·.)

R. T. S.

humill. & obſeruantiſsimus Cliens

Michaël ab Iſſelt Amerſfortius.

IN HISTORIAM PRAECELLENTIS D. MICHAELIS AB ISSELT IORD. Louff. V. I. Licentiatus.

QVEM iuuat antiqui furias nouiſſe draconis
Et quid eas ſiſtat, conſulat iſtud opus.
Auriacum primò celebrem ſuper athera, traxit
Inuidiæ ſtimulis Regis ab obſequio
Artibus hic ſolitis ſibi multos fœdere iunxit
Vt quod Iure nequit viribus efficeret.
Inter quos aliàs inuicto pectore forſan
Truxeſium blandis retibus illaqueat.
Hunc Bauaro præfert muro pietatis auitæ
Pars Procerum maior, ſcilicet & melior
Nam quibus hæc animis, nonnullis geſta, probarunt.
Impia fertilibus monſtra ſequuta malis.
Ductus enim Truxes magni paſtoris honore
Haud mora, commiſſum prodit ouile lupis.
Immemor & fidei, generis, caput ipſe furoris
Omnia maiorum tollere iura parat.
Et faceret ni vos ô ſancta Colonia, mota
Aſſiduis precibus, numina reſpicerent,
Macte tuis igitur in relligione patronis
Poſt meritas grates, fundere perge preces.
Vt procul à templis, agris, domibusq́; fugatis
Hoſtibus his fidei, floreat alma quies.
Hoc ſimul Elector varijs & Principe dignis
Fultus præſidijs nocte dieq́; mouet.

Quem

Quem benè multiplici Chriſtus cumulauit honore
Quo melius veſtris arceat arma focis.
Illius ergo pijs faueas conatibus, orans
Vt dij fortunent cœpta ſecunda, vale.

IODOCI DE VVEERDT ANTVERPIANI AD CLARISSIMVM, NATAliumque ſplendore, & Eruditione ornatiſsimum Virum D. MICHAELEM AB ISSELT belli Colonienſis ſcriptorem; Carmen.

ROmulidum fama totum vulgata per orbem
Vrbs, fuit eximijs nobilitata viris.
Nobilitata fuit Iuris Legumq; peritis
Qualis erat Caius, Scæuola qualis erat.
Innumeros habuit Vates Heliconis amænos
Ingreſſos montes, Pieridumq; lacus:
Mæonidem latia referentem voce Poëtam,
Qui fera Dardanidum carmine fata canit.
Pelignum, Plautum, teq; ô numeroſe Terenti,
Et te qui in Calabris montibus ortus eras.
Haroes habuit, turba qui ſæpe furentis
Martia fregerunt murmura voce graui.
Aemula Roma tuæ TELLVS HOLLANDICA *laudis*
Omni perfectos edidit arte viros:
Produxit multos ſimiles tibi Scæuola, multos
Diuino fouit quos THEMIS *alma ſinu:*

Docto

Doctos Romani ſinuoſa volumina iuris,
Et quicquid codex Cæſarianus habet:
Produxit vates totos quos abluit vnda
Fonte fluens, dextro quem pede fecit equus.
SCONAEVM *cuius grandi tornata cothurno*
Illuſtrant BATAVVM *comica ſcripta ſolum.*
Te quoq; qui primas retineres culte SECVNDE
Ni tua rupiſſet ſtamina Parca ferox.
Cùm caneres Cypriam Naſonis venà fluebat,
Cum Martem, carmen grandè Maronis erat:
Ergo tuum meritò fertur fleuiſſe Thalia
Interitum, & ruptis ingemuiſſe comis.
Edidit eloquio claros: produxit ERASMVM
Rarum naturæ prodigium, atque decus.
Illius ex dulci ſemper liquor aureus ore
Fluxit, vt ex plenis mella repreſſa fauis.
Magnus erat, ſimilem cui non produxerat vnquam
Romanæ ſcriptor Liuius Hiſtoriæ:
Magnificèq; ſonans tua praua Saluſtius acta
Aduerſus patrios ô Catilina lares:
Non iam Roma tuis his me ſuperabis alumnis
Inquit, apud BATAVOS *Liuius alter erit,*
Dixerat: & liquidas MICHAELEM *lucis in auras*
Produxit, præſens qui benè ſcripſit opus.
Illum Pierius genetricis ab vbere raptum
Nutriuit ſacris fons Heliconis aquis.
Illi Calliope laurum, Tymbræus Apollo
Donauit Citharæ plectra canora ſuæ:
Illum Sydereos Cœli quæ intelligit ignes
Vranie docuit ſigna viasque Poli:

Illi

Illi ſcriptoris Latij Graijq́ ſuaue
Indidit eloquium Muſa peracta canens:
Illi Caſtalidum ſua munera quæque Sororum
Tradidit, et raras inſinuauit opes.
Hinc prædiues opum Pindi canit omine fauſto
Seu numero verſus impare, ſiue pari.
Hinc quoque Neſtorio decorat ſua verba lepore,
Hinc fluit in dulces lingua diſerta ſonos.
Geſtaq́ commemorat Latij Senis ore latino
Hactenus in campis, vrbis AGRIPPA *tuæ.*
Quid procul ex alijs huius regionis ad oras
Egerit Eumenides, & graue Martis opus.
Cur tibi TRVCHSESI *ſit paſtoralis adempta*
Mitra, alijq́ datum Pontificale pedum. *(bella,*
Aduentum CASIMIRE *tuum, tua* BAVARE
Lætaq́ victrici parta trophæa manu. *(Maronis*
O MICHAEL *vir magne metri celebrande*
Quam partu patria eſt condecorata tuo?
Per te Cecropijs felix non cedet Athenis,
Per te non cedet Martia Roma tibi.
Quæ Batauî reddent tibi poſt tua fata nepotes?
Quæ condigna tuo dona labore dabunt?
Suſpicient alij tua ſcripta, tuosq́ue labores,
Doctrinamq́ vehent celſa per Aſtra tuam.
Aſt alij qui Caſtalios hauſere liquores,
Et quibus exornat laurus odora comas:
Nitentur raris te concelebrare Camœnis,
Tali ſignabunt & tua buſta modo:

Magnum

1 *Magnum*	1 *Muſarum*	1 *Myſten*	1 *Metriq;*	1 *Magiſtrū*
2 *Illuſtres*	2 *Inter*	2 *Iubar*	2 *Insúetum*	2 *Inſolitūq;*
3 *Culta*	3 *Caballini*	3 *Cernentes*	3 *Culmina*	3 *Collis*
4 *Hæroes,*	4 *Humus hæc*	4 *Habet. hanc*	4 *Heliconis*	4 *Honorant*
5 *Aonides*	5 *Ab aquis*	5 *Altisque*	5 *Aganippidos*	5 *Agris*
6 *Egreſſæ*	6 *Ecce*	6 *Ederis*	6 *Exornant*	6 *Elyſijsq;*
7 *Laureolis.*	7 *Luditque*	7 *Lyra*	7 *Lachrimabile*	7 *Lethi*
8 *Audaces*	8 *Actus,*	8 *Arcusque*	8 *Auratus*	8 *Appollo*
9 *Barbaricos,*	9 *Bene*	9 *Barbaricam*	9 *Brutamq;*	9 *Bipennē*
1 *Illius*	1 *Incuſans.*	1 *Ideò*	1 *Ingreſſurus*	1 *Inista*
2 *Saxa*	2 *Sepulturæ*	2 *Sacra,*	2 *Suſpiciatque*	2 *Sepulchrū*
3 *Secilidesq;*	3 *Sacras:*	3 *Sedes*	3 *Subeatque*	3 *Sepultus*
4 *Expetat*	4 *Elyſij*	4 *Excelſas:*	4 *Erebi*	4 *Effugiatq;*
5 *Laruas,*	5 *Limoſosque*	5 *Lacus*	5 *Lethesque*	5 *Liquores*
6 *Tartareos*	6 *Torres,*	6 *Tormenta,*	6 *Trucesque*	6 *Tyrānos.*

NOTA.

Ne exiſtimes amice lector numeros hos Arithmeticos hic fruſtra poſitos, nā eorum ductum naturalem 1.2.3.4.&c. quoties per obliquum ductum ſequeris, toties Authoris nomē reperies.

Ergo dum Phæbus dum turba nouemq́; Sororum,
Notaq́; Pegaſei dum iuga montis erunt:
Cognita dum fuerit præclara COLONIA *viues,*
Perpetuoq́; tuum nobile nomen erit.

Eiusdem Authoris Chronographicum, menſem & annum huius operis editi continens.

Liber loquitur.

*N*a*s*C*eba*r LI*n*q*V*e*ns* V*b*I *s*o*L *e*XC*e*L*ſa* L*eo*n*I*s*
LIMI*na* *Ste*LLI*geræ* VI*rg*I*n*I*s hoſpes erat.*

IN HISTORIAM COLONIENSEM MICHAELIS AB ISSELT, CARmen Iohannis Benningij Amorfortij, humanarum atrium Magiſtri.

DEſine *Teucrorum ductas in bella cohortes*
Mirari; præſens ſed lege Lector opus.
Miraris Latios fortes, miraris Achiuos.
Nulla ſed his lectis cauſſa ſtuporis erit.
Hic Clypeos, hic arma leges, hic Sueuica ſigna.
Cum Bauari turmis conſeruiſſe manus.
Hic miſſas ad tecta faces, cineresque, videbis
Aeratas acies conglomeraſſe ſimul.
Hic deuulſa trahi veterum monumenta, ruinam
Culmina templorum ſumma dediſſe leges.
Hic inſultantes hoſti clangore tubarum,
Hic ſpolijs auctos intumuiſſe Duces.
Et quia confuſa methodo proiêre Libelli,
Ordine coniunctum perlege Lector opus.
Nam belli cauſſas, caſusque reuelat in auras
Et quisnam fuerit fons, et origo cape.
Pontificale pedum Bauaro fortuna negârat,
Vt fieret Præſul Sueuus in æde ſacra.
Sueuus in æde ſacra factus cum presbyter eſſet,
Defecit Veneris captus amore graui.
Hinc tres deuoluens atros fortuna Leones,

Vertice

Vertice de ſummo preſsit ad ima rota.
Extollens geminos alio ſplendore micantes,
Queis Bauarus laxat lora fugacis equi,
Qui dum decertant, ſternuntur plurima paſsim
Agmina, per cumulos aſpera tela volant
Ergo fortunæ vanos cognoſcere caſus
Qui cupis, inſpectum perlege Lector opus.

PARENESIS AD CIVITATEM COLONIENSEM, PRO GRATIARVM Actione, cùm Deo, tùm omnibus, & præſertim inclytæ huius Eccleſiæ ſanctiſs. Martyribus ac Patronis, habenda: quod à tot tantiſque machinationibus & inſidijs (quas D. Michael ab Iſſelt Amorfortius hoc ſuo volumine luculenter, inter cætera depingit) libera, Catholicæ ac auitæ religionis naufragium non fecerit.

AVTORE CORNELIO NIOCLEſiano Geldro, artium & Philoſophiæ Magiſtro.

QVanquam priſca fuit denſis in noctibus ætas,
Et caruit vera cognitione Dei;
Vidit at exiguæ per opaca crepuſcula lucis
Numina in obiectis eſſe roganda malis.

Vnde

Vnde ſuis fuerit quam grata Penatibus olim,
Iunxerat vt ſæuas Marte fauente manus,
Priſca docet celebris famæ ſtructura Coloßi,
Pyramidumq́; graui mole laboris opus,
Magnificæ magnis teſtes ſunt ſumptibus aræ,
Pulſaq́; multijugis plectra canora choris.
Roma Ioui victrix victricia detulit arma,
Palladis exultans Troia canebat opem:
Anxia Saturnum ſatiat Carthago cruore,
Afer & in reſluis numina quærit aquis,
Memphis litat ouans Phœbo. Quid? nulla vetuſtas
Poſtpoſuit patrios clade furente Lares.
Cæca ſed illa colens cæca ludibria mentis
Turpiter à vero eſt longius acta ſcopo.
Aſt tibi cum veri ſint dia Colonia Diui,
Tu quibus in dubijs rebus es vſa diu:
Cumq́; feras diro ſis turbine paſſa procellas
Nuper, & inuictum fers ſuper aſtra caput,
Pange tuis lætos Diuis tu læta triumphos
Qui pro te forti bella mouêre manu.
Nec tumefacta tuis magno des viribus auſu
Quod tua re ſalua, ſtet tibi ſalua fides,
Bella foris, malè firma domi concordia, nunquid
Summa rei ſummæ ſceptra tulêre diu? Epiphonema.
Dum tu terriſono ſtrepitu correpta tubarum
Hæres infectos inter, & arma, greges,
Dum noua ſacrilegæ rapidè contagio ſectæ
Extulit hoſtiles in ſacra templa faces,
Dum tua vicinis collucet mœnia flammis,
Et tegit vrbanas ſparſa fauilla domos

 Dum

Dum prope conſpiceres ferratas ære phalanges,
Quæ tegerent tacito pectore mille dolos.
Agmina Sanctorum pia pro te carmina fundunt,
Tota Deo pro te ſupplicat alta domus.
Ante pedes iaciunt ſua tres diademata Reges
Oſſibus orantes ſana quieta ſuis.
Vrſula virgineis ſe circum ſepta cateruis
Hæc adijt ſummum ſupplice voce Deum,
Chriſte parens Vbijs, qui iuſtè iraſceris oris,
Differ vindicta iuſta flagella tua,
Vrbs ingrata pijs à patrum greſſibus errat;
Forſitan ad patrias, ſed reditura vias.
Caſta fidem tenuit nullo vitiata prophano
Dogmate, cùm cæca noctis abeſſet onus.
Hanc fera dum Schytica vexabant arma cohortis,
Abſtulit inſtantem noſtra ruina necem.
Pars noſtri iacet hìc exciſis condita cryptis;
Hæc rubet, & noſtro terra cruore madet,
Alme Pater noſtris parcas, Pater alme, ſepulchris,
In nos injciat ne noua ſecta manus.
Adiuuat orantem gemitu Cunibertus anhelo,
Duxq; ſua Gereon flente phalange gemit.
Conferti agglomerant Mauri, ſtant atq; Thebæi:
Crudelem ingeminat gens Machabæa necem,
Vulnera pars numerat, pars ſaucia membra renudat,
Pars ſimul eſſe pios dicit in Vrbe viros.
Oppleti lachrymis ſtant omnes ante tribunal
Prompti, ſi ferret ſors ſua, fata pati,
Sic defenſa manes tu Dia Colonia ſoſpes,
Vicinis aliàs interitura malis.

Sicq;

Sicq́; per inſidias per mille pericula vecta,
Vna fori facies manſit & vna chori.
Iamq́; quid hæreticus gerrit nouitatis amator
Sperne, lubens Laribus pange trophæa tuis,
Surgat & effuſis obeliſcus in aëra votis,
Magna ſalutiferum fac monumenta precum.
Grandibus hacq́; tuis annalibus adde figuris,
Ne tua voluentem geſta, vel illa latent,
Si quis & eſt Vbijs longè diſiunctus ab oris
Qui cupit hæc tantis noſcere bella malis.
Omnia compoſito tradit ſermone Michael
Cui par ingenio eſt nobilitate genus.
Arma, dolos, cædes, immania furta, rapinas,
Qualibet hæc docto reddidit ille ſtylo.
Ergo legas, & lecta precum ſint ſemina, clemens
Pellat vt à patrijs hæc Deus vſq; focis.

Eiuſdem in Zoilum.

Zoile ceſſet edax liuor, nec contrahe frontem:
Nil habet hic dignum dente tenace liber.

MICHAEL AB ISSELT CANDI-DO LECTORI.

DVm opuſculum hoc incuderetur, rogaui quoſdã viros graues, & in Reipublica negotijs peritos, vt totam hanc lucubrationem accuratiùs perluſtrarent, & ſi in quibuſdam lapſus eſſem, amici perſona depoſita, liberè me admonerent. Inuentus eſt itaq; locus folio 30. lin. 9. quem paulò latiùs, & veriùs explicari petierunt. Quod lubens feci, & hæc quæ ſequuntur tibi, beneuole lector, communicaui.

Anno 82. die 8. Auguſti, poſt maturam deliberationem, duo Conſules de more Vrbis, equis inſidentes, forum, ac præcipua Vrbis loca, præcedentibus duobus Præconibus, aut Apparitoribus obequitabant. Inde reuerſi ad curiã, cõuocato populo, Vrbis Secretarius tablinum ante curiam conſcendit; Senatuſq; conſultum coram populo legit. erat autẽ ſumma iſtius hæc: Senatum decreuiſſe, vt omnes aduenæ, qui poſt annum 1566. in Vrbem Colonienſem commigrârant, & ad præſcriptũ Catholicæ Religionis non viuerent, aut viuere vellent, infra ſpacium quatuor ſeptimanarum Vrbe exirent, ſeſeque aliò transferrent: Senatum enim eos ferre diutiùs nolle. Quotquot autem ex illis, contra Senatuſconſultũ, concionibus in Mechteren habitis, aut conuenticulis clandeſtinis alijs, interfuerant, vel ante hac Vrbe cedere iuſsi erant: in hos,

Senatum inſuper pœna, huic temeritati debita animaduertere velle.

Pagin.verò 44.lin.13. Furſtenbergerũ Cancellarium poſuimus, tanquam vna eademq́; eſſet perſona, cùm duæ ſint: Cancellarium enim Burchardum intelligimus, & Fürſtenbergerum Satrapam in Bilſtein.

Pagina verò 266. incuria typographorum, in initio paginæ, hæc omiſſa ſunt.

Electorum legati, poſtquã ea, quæ in mandatis habebant, apud Cæſarem peregiſſent, ad ſuos Principes reuerſi, quidquid impetrauerãt, retulerunt, Brandenburgenſis verò & Saxo Electores, Cæſari per literas hoc modo reſponderunt. *Placere ſibi, &c.*

ALIA ERRATA TYPOGRAphica quæ irrepſere, ante omnia ſic corrigito.

PAg.12.lin. 4.à fine lege miliari pag..3.lin.12. Agnetem pag.14.linea 1.Archiepiſcopus pag.28.lin.9.à fine cohiberet.pag.30.lin.10 . edicto pa.32.linea 7.à fine reliquorum que pag.33.lin. 17.perniicioſam pag.41.lin.17.Suæ pag.67.li. 7.à fine moliri pag.71.linea 10.Principum pag.77. linea 5, ingraueſceret. Pag.92.in margine pro anno 1584.lege. 1583.pa. 93.lin.2.pollicitationibus.pag.94.lin.1.pro conſenſu lege conſeſſu pag.94 lin 18 pro amiſſum amuſsim pag. 95.lin.16.eſſet fit, alterum deleatur pag.96. lin.15 fuerat.pag.102.lin. 1. poſt aſſeruabantur omiſſum eſt, liberauit pag. 110. lin. 20. lege, in ius rapiant.pag.116.lin. 8. à fine Maieſtati pag.125.lin.2.examinatis pag.145.li.3.à fine Capitulares pa.147.lin.16. audirentur.p.187.lin 9.reſtiterunt pa.202. li.10.factã pa. 211.li. 4.recepit pag.222.lin.10.itinera pa. 241, li. 6.à fine pro.n. lege

eum

ge eum.254.linea 1.modeſtus pag.273. linea.11.à fine noua. pag. 281. lin.10. & ,redundat.pa.285.linea 1. Iuliæ, ipſo.pa. 289.lin.1. ſe redundat.pag. 289 in marg. Religioni.pag. 296. lin. 1. audebant pagina, 317. lin. 7. à fine Romanum. pagina, 318.lin.10.tandem pag. 326.lin.1. quem.pa.327.li.6.captiuis. pag.383.lin.8.à fine.iuſtè.pa.385.lin.3. Pro dat lege cedat. pa. 383.lin.penul.ac inopis redundat.pa.392.lin.14.ſuſpenſionis. pag.393.li.6.iactitaſſe. & lin.20.hora concionis.pag. 395. li. 16.curru.pag.415.lin.17.Gods pag.417.lin.6.à fine militib. p.428.l.penul.militabat pag.431.lin.10.omnis pag.454. Ceterum quod.

Cetera, Lector, etſi plura quam optabamus, tamen quia leuiora ſunt, tuo iudicio relinquimus corrigenda.

BELLI COLONIENSIS LIBER PRIMVS

DE ANTIQVITATE ET ORNAMENTIS ECCLESIAE COLONIENSIS, Gebhardi Trvchsesii *electione, eiuſque à fide Catholica defectione.*

POſt Romam Eccleſiarũ matrem, neſcio ſi qua in occidente vel antiquitate celebrior, vel dignitate maior ſit Colonienſi. Hanc D. Maternus magni Apoſtoli Petri diſcipulus, anno poſt natum Chriſtum *96.* fundauit: hác poſtea multi ſanctiſsimi & grauiſsimi Archiepiſcopi rexerũt: hanc Catholici Duces, Principes, Reges & Imperatores pretioſiſsimis ornamentis dotârunt. Hęc triũ Magorũ qui puſionem Chriſtum in Bethleem adorauerunt, corporũ hierotheca: hæc ſeptem fratrum Machabęorum & Matris oſsium monumentum. hæc Diuum Gereonem cũ ſuis Thebeis, Gregorium & Mauros: hæc Evvaldos, Albinum, Seuerinum, Cunibertum, alioſq; innumerabiles Sanctos feliciter habet, piè conſeruat, & ſanctè veneratur. Hanc deniq; ab Arcto veniens Vrſula cum 11000. ſanctarum & nobiliũ Virgi-

Antiquitas & ornamenta Eccleſiæ Colonienſis.

Virginum agmine;caſto & purpureo ſanguine ſuo tinxit & fœcundauit.Si fidei conſtantiam,ſi ſacerdotum ac Religioſorum vtriuſque ſexus frequentiam,ſi populi pietatẽ ſpectes,non habet Germania ſecundam, nec quæ cum hac poterit conferri. Eſt autem Colonia Vbiorum antiqua ſedes,non illa quidem quã ponte per Rhenum facto,& exercitu traducto ,Iulius Cæſar ab obſidione Sueuorum liberauit (erat enim ea ad vlteriorem Rheni ripam poſita) ſed quam Auguſti tempore ijdem Vbij, imperante Auguſto,vt infeſtationibus Sueuorum,Vſipetum,Tenchterorumque cederẽt,in citeriori ripa,finibuſque Treuirorum ædificarunt,paruam quidem initio, ſed quam poſtea Marcus Agrippa Auguſti Cęſaris gener amplificauit, in eamque Coloniam deduxit:vnde &nomen Colonię ſortitur Agrippinæ.Hanc Childericus Francus circa annum Domini 462. Romanis extorſit: ſed Otto primus eius nominis Imperator,poſt ãnos 487.Imperio Rom.reſtituit.à quo tempore in hodiernum uſque diem,liberis Imperij ciuitatibus annumeratur. inque conſeſſu earum,quoties congregantur,de rebus arduis diſceptaturæ, primum locum meruit obtinere. Anno deinceps 1395 . annuente Vrbano Pontifice ab Ampliſsimo vrbis Magiſtratu, Vniuerſali ſtudio literarũ,artiũ& facultatum nobilitata eſt. Status Reip.ferè popularis eſt: niſi

Antiquitas Vrbis.

De Vbijs vide Iuliũ Cęſarem li.4. Com.

niſi quod adhuc gentes antiquę nobilitatis re ſtent, per quas cóſulatus dignitas vna cũ patricijs ꝑpetuò penè adminiſtratur: in multis verò florétem Rõ. Reip. politiã videtur referre. Senatus Coloniẽſis omni ſeculo prudẽter, ſed prudẽtiſsimè hoc vltimo tot bellis ęſtuantib. tot hæreſib. infectis circumquaq; prouincijs, imperauit: & ſtrenuè quã in maiori ſigillo circumfert inſcriptionem, defendit: eſt autem ea, S. COLONIA FIDELIS ROMANAE ECCLESIAE FILIA. Nec vnguem latum Senatus vigilantia hucuſque à matre ſua deſciuit. Sed omiſsis politicis, ad Eccleſiaſticam iuriſdictionem redeamus.

Fuit Eccleſia Colonienſis ſedes Epiſcopalis, ab eius fundatore Materno, ad Agilolphũ, circa ſeptingenteſimum quadrageſimum tertium annum: quo tempore facta eſt Archiepiſcopalis. Cui deinde poſt *260*. annos Septemuiratus vel Electoratus dignitas acceſsit. Dięceſis illius ampla eſt, multaque habet non cõtemnẽda oppida & caſtra, in quorum pleriſq; Archiepiſcopus merum habet imperiũ. Huic tam celebri Diœceſi poſtea Fredericus Imperator, deſtituto Henrico Leone, Vveſtphalię ducatũ adiecit. Archiepiſ. itaq; Colon. tam lógè lateq; cũ in politicis, tũ in Eccleſiaſticis imperantes multa pręclara collegia, plurima monaſteria per ditiones ſuas fundârũt ac dotarũt, vbiq; ſuæ pietatis monumenta relinquentes.

Eccleſiæ Colonienſis in fide conſtantia

Ceterum priuſquam ad noſtri temporis hiſtoriam veniamus, vnum hoc de tam ſancta Colonienſi hac Eccleſia libet commemorare. nunquam ſcilicet eam fidei naufragium feciſſe, aut ſi fecerit confeſtim è fluctibus errorum enataſſe: adeò vt meritò de ipſa in officio diuino cantetur.

Poſtquam fidem ſuſcepiſti.
Ciuitas prænobilis:
Recidiua non fuiſti,
Sed in fide ſtabilis.

Nec mirum: eſt enim ab ipſius Beati Petri diſcipulo fundata, de cuius Apoſtoli fide dictum eſt: Ego rogaui pro te vt non deficiat fides tua. (Luc.22.) Nam cum omnes omnium aliorum Apoſtolorum Eccleſiæ conciderint, aut ſi quæ veſtigia remanſerint, tot ea erroribus, perfidijs & hæreſibus reſperſa ſint, vt verarũ Eccleſiarum ſimulacrum nullũ agnoſcas: Sola Petri Eccleſia immota manſit & impolluta. Huius filia Colonienſis eſt, matris conſtantiã ſemper imitata. Poſt obitum S. Materni, cum nondũ radices egerat, paganiſmus hanc infeſtauit: nunquam tamen qui veram Religionẽ colerent, defuêre. Euphrata Photinianus hæreticus, Colonienſis Epiſcopus à Gothis conſtitutus, execrãdo Arianæ hæreſeos veneno eã inficere voluit: ſed à Iulio primo Põtifice Romano conuocato Coloniæ Germanorũ Epiſcoporũ concilio, dãnatus, proſcriptus & è ſede

ſua pul-

ſua pulſus eſt. Contigit hoc anno poſt natum Chriſtum 356. poſt cuius expulſionē ſub ſuccedentib. Epiſcopis mitius habuit eccleſia, & optata cū trāquillitate Catholicā Romanā fidem ſartā tectā conſeruauit: donec Archiepiſ. Hermannus à VVeda, noua Luteranorum hæreſi propriam ſuam Eccleſiam infeſtam reddere tētaret. Is enim patrum noſtrorum memoria, vir ab initio pius, & ſtrenuus Catholicæ Religionis aſſertor, in ſenectute à Bucero incantatus, diœceſin ſuam iuxta præſcriptum Lutheraniſmi voluit deformare: ſed Paulus tertius Pontifex Rom. cuius tanquā ſummi Paſtoris officium erat, lupum ab ouili arcere, & Carolus V. laudatiſsimus Imperator, ad quem ſpectabat operam dare, ne quid Reſp. detrimenti caperet, illi omnem functionem, tam ſecularem, quàm Eccleſiaſticam ademerunt: concionatores Lutheranos iuſſu illius introductos, loco ſubmouerunt, & totam Diœceſin ab omni hæreſeos lolio repurgârunt. Debuerāt hæc maiorū ſuorum exempla Gebhardum Truchſeſiū in officio continuiſſe, & deterruiſſe, ne ꝙ alijs infeliciter ſucceſſerat, ipſe iam tertiò nō ſine ſuo periculo tentaret: meminiſſe par erat illius dicti: Durū eſſe contra hunc ſtimulū calcitrare: ne cum Dijs bellum gerere videretur. Actor. 9. Sed omnium horum immemor, dum Catholicam Religionem opprimere, hæreticam introducere, inſtituta, leges & conſuetudines

no ordinum cõuentu reddita ſuę gubernationis ratione Archiepiſcopatũ,quem lateritium acceperat marmoreũ: quẽ ære alieno grauatũ liberiorẽ Capitulo reſtituit,ſeſeq́; omni Eccleſiaſtica & politica Diœceſis adminiſtratione abdicauit: magnũ ſubditis tam ſecularibus quam eccleſiaſticis ſui deſiderium relinquẽs.

Capitulares quib.ius eſt nouũ Archipræſulẽ eligendi, cum poſt trimeſtrẽ deliberationem ad nouã electionẽ procederẽt duo inter illos, ſede hac Archiepiſcop.digniores p̃ cęteris eſſe videbãtur alter Illuſtriſsimꝰ Erneſtus Bauarię Dux, pro quo oẽs Principes & reges, ipſe etiam Cęſar & Põtifex Rom. intercedebãt. Alter verò Gebhardꝰ Truchſeſius qui vehemẽter hanc dignitatẽ ambibat & eorũ animos,ad quos electio ꝑtinebat, maximè verò quos nõnihil ad Proteſtantiũ partes declinare ſciebat partĩ promiſsionib.partim perſuaſionib.& ſubdolis inductionib.in ſua ſuffragia pertraxit. Hermãnus Comes Nuenarius,cũ intellexiſset multorũ animos in Ducem Bauarię ꝓpendere, magna diligentia causã Gebhardi apud quoslibet agebat.Erat.n.hic Comes alterius,quã Catholicę religionis,& metuebat Zelũ potentiamq́; Bauari,ne ſi ipſe Archiepiſcopus crearetur,religioni ſuę obeſſet. Ope igitur & induſtria quorundam aliorum Capitularium,clanculũ apud multos obtinuit, ne Bauarum,ſed Truchſeſium eligerent: multum enim linguæ

volubilitate,atque eruditione pollebat, quibus nonnullos facilè in ſuam ſententiam pellexit: atque hoc modo ipſi Truchſeſio nonnulla ſuffragia emendicauit. Cum itaque ad ſuffragationem ventum eſſet,iamq́;vota colligerentur compertum eſt quod Bauarus & Gebhardus in votis pares fuiſſet, ſi vnius ſuffragatoris calculus Bauaro, p̄ter eos quos habebat, acceſsiſſet. Vnde nō parua animorū exorta eſt diſſenſio. Gebhardus tamen Archiepiſcopalem ſedem (quam iuſto titulo iudicent alij) obtinuit. Bauarus autem ius ſuum volēs defendere, ſedem Apoſtolicam appellauit.

Anno 1578 24. April. Sequenti anno, vt eius electio à Pontifice Romano rata haberetur, iuramentum quod ab Archiepiſcopis & Epiſcopis iuxta canonū præſcripta Romana eccleſia poſtulat, in præſentia multorum, Archiepiſcopo Treuirenſi, huic negotio à Pontifice præfecto, 30. iam annos natus ſolenniter præſtitit. nihilq́ue qđ ad confeſsionem Catholicæ fidei pertinebat omiſit:

Confirmatio Gebhardi. Quo iuramento modo ac ſolennitate cōſueta pręſtito, Gregorius decimus tertius Pōt. Rom. (cum iam lis inter Illuſtriſsimum Bauariæ Ducem Erneſtum & Gebhardū Truchſeſium Romæ aliquamdiu pependiſſet) partim ob felicem Ottonis Cardinalis Gebhardi patrui recordationem, partim ſpecioſo pietatis titulo, quam mirum in modum qui cau-

ſæ

ſæ illius patrocinabantur, exaggerabant, inductus, tandem Capituli Colonienſis iudicium & electionem, de Gebhardo factam approbauit, confirmationisque Apoſtolicæ robur adiecit. Exiſtimabat enim (vt ipſe literis ſuis teſtatur) neminem eo, aut Religionis orthodoxæ, aut S. Romanæ Sedis, aut etiam diſciplinæ eccleſiaſticæ ſtudioſiorem vel obſeruantiorem fore.

Rudolphus quoque eius nominis ſecũdus Imperator Rom. cum ad compoſitionem tumultuum Belgicorum, Philippo Hiſpaniarũ rege conſentiente, animum adiecisset, exiſtimatione huius Gebhardi permotus, nemineṁ hoc digniorem, qui negotio iſti præficeretur arbitratus eſt: in qua legatione Gebhard. aut verum ſe Catholicum, aut inſignem exhibuit ſimulatorem: nam præter alia, vt felix fauſtumque diſceptationibus daret auſpicium, tam celebrė, vnà cum Vrbis Senatu, inſtituit ſupplicationem, vt nũquam Colonia viderit celebriorem. Anno 79.

In hac ſupplicatione præter Auguſtiſsimũ Euchariſtię Sacramentum, præter innumerabiles Sãctorum reliquias, pretioſiſsima ſigna, magmentariaque fana, iucundiſsimum erat videre, tam infinitæ plebis deuotionem, tam ſupplicem vniuerſi cleri pietatem, tam ſynceram deniq; tot principum atque magnatum religionem. Etenim iuxta Sacratiſsimum di-

uini corporis Sacramentum, incedebant duo Electores, hinc Gebhardus ſcilicet Colonienſium, illinc Iacobus antiquiſsimorum Treuerorum Archipræſul: medius verò Legatus Pōtificius D. Iohannes Baptiſta Caſtaneus, Archiepiſcopus Roſſanenſis Italus. Subſequebātur tres Illuſtriſsimi principes, Reuerendiſsimus D. Iulius Epiſcopus Herbipolenſis, & Franconiæ Dux, Cæſareę maieſtatis Legatus: Carolus de Arragonia, dux Terræ nouæ, Marchio Abulæ, Coneſtabulus regni Siciliæ, Philippi regis Hiſp. Legatus, princeps magnæ auctoritatis, & Regi ſuo charus; cum Philippo Duce Arſcottano, eiuſque filio Carolo, principe de Cimey, duobuſque Abbatibus qui Ordinum Belgij legationē obibant. Condecorabant ſolennem hanc pompam & multi alij, ſummæ auctoritatis & dignitatis viri, inter quos Otto Henricus Svvartzenburgius, legatus Cæſ. Maieſt. Legati quoque Illuſtriſſimi ducis Iuliacenſis: Maximilianus Arteſiæ Gubernator; denique & ampliſsimus ordo Senatorius vrbis Colonienſis.

Poſt hanc celebrem ſupplicationem, prædicti principes omnes ſeptem continuos mēſes maximis ſumptibus, atque infinitis laboribus cauſam pacificationis Belgicæ ventilarunt: ſed cum nihil efficere poſſent, re tandem infecta diſceſſerunt.

Geb-

Gebhardus verò in tanta dignitate conſtitutus & confirmatus, paulatim luxui ſeſe mãcipans, de priſtina virtute plurimum cœpit remittere, ęre alieno grauari, nihil tali principe dignum agere. Malè à pleriſque audiebat, & plurima de illo ſpargebantur, quæ quia ſuſpiciones & coniecturæ ſuorum æmulorum credebantur, ſpreta ſunt. illud autem omnib. manifeſtum fieri incipiebat, quod in ſcortorum & concubinarũ choro aſsiduus erat, qua vitę impuritate, maculam glorię ſui nominis inferebat: quam vt nouo fuco tegeret, venenumq́; quod iam pridé in animo conceperat occultaret, reſque ſuas eo magis pro voto ſuo et animi ſententia, confirmaret, Sacerdotio ſe initiari fecit, hoc titulo priſtinam exiſtimationem volens conſeruare. Cęterum mulierocularum illecebris delinitus, tandem in amorem cuiuſdam virginis Veſtalis, è familia Comitum Mansfeldenſium, nomine Agnis, incidit: quam tam perditè adamabat, vt eius conſuetudine carere non poſſe videretur. De cuius amoris initijs hęc circunferuntur. Erat hęc Agnes Canoniſſa (vt vocant) in Monaſterio Girrisheim vbi Eccleſiaſtica præbéda gaudebat. Anno verò 78. circa hyemem, viſendæ ſororis gratia, Coloniam profecta eſt: vbi tũc ſoror eius Maria, q̃ breui Petro Erneſto Baroni à Kreichingen nupſerat, apud ciué quendã diuerſabatur. Mãſit apud eã Agnes mẽſes plurimos,

Gebhard' fit ſacerdos

Gebhardi illicitus amor.

1578

1579 rimos, donec ſequenti anno, Principes vtriuſque Germaniæ, pacis inter Philippum Regē Hiſpaniarum, clementiſsimum Dominum noſtrum, & ordines Belgicos componēdæ cauſa, Coloniæ conuenirent. Venit eodem fortè fortuna Nigromanticus quidam inſignis Italus, nomine Scotus. Hūc confeſtim in ſui tutelam ſuſcepit Colonienſis Archiepiſcop. Gebhardus, plurimum illius illuſionibus, ſpectaculis & phantaſmatibus delectatus. Maleficio iſtius Nigromantici, in amorem huius Agnetis præcipitatus eſſe dicitur: vt qui in ſpeculo faciem illius, Electori adhuc ignotæ, repræſētaſſet. Familiaritas huius Nigromantici paſſim nota eſt omnibus. Sūt tamen plures, ijq́ue graues viri, qui quod per hunc Gebhardus in notitiam Virginis veniſſet, fabulam eſſe vulgi arbitrantur, cum iam ante illam Gebhardo cognitā fuiſſe affirment. Vtvt eſt, hoc conſtat, conceptā ſemel flammam Coloniæ tunc temporis familiaritate fotam increuiſſe. Paulò pòſt eodem adhuc anno, Petrus Erneſtus cum coniuge ſua Maria, & eius ſorore Agnete, in Thuringiam (vnde erant oriundæ) iter inſtituit, vt nouos affines ſuos inuiſeret. Decimo quinto igitur Septemb. ſub veſperem, Bruelam, oppidum Germanico milari Colonia diſtans (vbi Archiepiſcoporū Palatiū eſt, & tunc temporis Gebhardus commorabatur) veniunt. Ea fama mox vt ad Archiepiſcopum per-

1579

lata

lata eſt, eos ad ſe in arcè vocat. ipſi verò (quia nox aderat) venire recuſabant: vinum igitur & cibaria mittuntur ipſis ex arcè, & in ſequẽtem diem ad prandium vocantur. adſunt horà conſtituta: menſæ accumbitur: epulatur: potatur: ſaltatur: multi inconditi geſtus: multi laſciui aſpectus: multi petulantes contactus hinc inde. Protrahitur is luſus in multam noctem. Singulis tandem ſua cubilia aſsignãtur. Gebhardus vino inflammatus, amore demẽtatus, noctiſque & tenebrarum oportunitate inuitatus, Agentem poſt multa de amore ſuo colloquia, tandem ad ſuum cubiculum, alijs vino ſomnóque ſepultis, perduxit: totámque ibi noctem ſolus ſolam detinuit. Hoc furtum multis ſequentibus noctibus commiſſum eſt: primumque ab Agnetis pediſſequa, & Gebhardi Cubiculario (cui profundum ſilentiũ ipſe credebat) detectum eſt. Poſt ſeptimanas verò, duas, in Thuringiam pergit Baro cum coniuge. Agnes verò ipſis ſalutatis aut valedictis, in Muers ad Comitem Nuenariũ ſe recepit. quam non ita diu pòſt Gebhardus ſubſequitur, & aliquamdiu apud Comitem permanſit. Inde Cæſaris Vverdam profectus, Agnetem clanculum ad ſe vocauit, eamque ſeptimanas aliquot in Arce latitantẽ detinuit, paucißimis huius rei conſcijs. Poſt paucos deinde menſes, Petrus Erneſtus eiuſq́; coniunx è Thuringia reuerſi ſunt, quib. gratificari volẽs

Archie-

Archiepiſcopꝰ, Cancellariam (vt vocant) Bōnenſem ipſis habitandam dedit. Relicto etiā Nuenaro, Agnes Bonnā ſorori & marito reditū gratulatura, & apud eos permāſura, celeriter cōtendit. vbi pariter vſq; ad annum 82. ad aduentū ſ. Ducis Ioannis Bipontini, cōmorati ſunt. Hac de cauſa Gebhardus crebrius, quam antea ſolet, in arce ſua Poppelſtorff, quæ in agro Bonnenſi eſt Aulā ſuam habuit: quotidie Agnetem inuiſebat, aut inuiſebatur ab illa: iucundas apud inuicem moras trahentes. Cōſuetudo & familiaritas metum & pudorem extinxit. ita vt diutius celari furtiuꝰ hic amor non potuerit, fama quoq; id inuidente, quæ ſtatim multiplici populos ſermone replebat. Quid faceret hic Princeps natura quidem (vt videbatur) non malus, ſed amore cæcus? Serò enim meminerat iſtius Lucretiani.

Nam vitare plagas in amorem ne iaciamur.
Non ita difficile eſt, quam captum retibus ipſis:
Exire, & validos Veneris diſſoluere nodos.

Quid inquam hic faceret? ſollicitat fœmina, titillat caro, mordet conſcientia: ſi nō ducat, flamma quotidiana: ſi ducat anguſtum patrimoniū, dos nulla, Archiepiſcopatus relinquēdus erat: nec per vim eum retinendi facultatē vidit. Tandem cum turpe hoc facinus fratribus Māsfeldicis, innotuiſſet, maximo ex tāta indignitate, dolore, furoreq; correpti fuerūt: adeò vt Comes Hoierus ſenior, & Patris inco mi-

mitatus adminiſtratione ſucceſſor, ſororẽ pro
pria manu cõfoderet minaretur, vt quę tãta ma
cula domũ & familiam Mansfeldicã aſperſiſ-
ſet. Sed duro huic nodo tandẽ cuneus inueniẽ
dus erat: magnis itinerib. ad Gebhar. proficiſ-
cũtur, cũ ſtomacho rogãtes eũ, qua temeritate
& audacia, Virginẽ tam generoſo & illuſtri na
tã ſanguine conſtupraſſet? & poſt multa denta
ta cõuicia, tandẽ ei minantur, niſi Epiſcopatui
renuncians, ſororem ipſorum, quã tam fœdo
concubitu commaculauerat, Chriſtiano ma-
trimonio cohoneſtaret, ſe rationes inituros,
ne ſacrilegium iſtud maneret inultum. Geb-
hardus itaque videns iuſtam illorum indig-
nationem, in Aula magna Cancellariæ Bon-
nenſis, pręſentibꝰ Agnetis fratre Petro Erneſ-
to Comite Mansfeldię, & Petro Erneſto Baro
ne à Kreichingen, cum vxore Maria: alijſque
nonnullis, è nobilitate ſua viris fidem dedit,
ſe relicto Archiepiſcopatu, Agnem ſibi caſto
& ſtabili matrimonio iuncturum. Facta ſunt
hæc initio anni 82. poſt milleſimumquingẽ-
teſimum. Erat quidem in ea tunc opinione
Archiepiſcopus, honorem vt deponeret. Sed
is, cuius inſtinctu in præcipitium hoc incide-
rat, hoſtis humani generis, huic tam laudabili
Diœceſi infeſtus, ratus ſe occaſionem nactũ,
iram ſuam nunc tandem in hanc Eccleſiam
euomendi, omniaque ſurſum & deorſum
vertendi, aliud meditabatur. Intercedebat
Archie-

Archipiſcopo magna familiaritas cum Comite Solmenſi, Nuenario, alijsque Caluiniani dogmatis hominibus. Illi nequaquam propter matrimonium Electoratus atque Archiepiſcopatus dignitatem relinquendam eſſe aiunt: non repugnare ſacerdotium & matrimonium perſuadent: Sacras literas & Imperij conſtitutiones, pro hac ſententia militare dicunt. Mulier quoq; (quæ maioris erat apud ipſum auctoritatis, quàm omnes Eccleſię Canones & decreta, omniumq́; patrum definitiones) quotidianis blanditijs eũ non difficulter in hanc ſententiam pertraxit: in affectuũ enim atque perturbationum imperio, exulat omnis ratio, ſanumq́ue iudicium. Viſum itaque fuit (vt ad ſcopum hunc perueniretur) Religionem mutare: idq́; non ſtatim, ſed per occaſionem faciendum eſſe: interim Gebhardus occultis voluptatibus frueretur.

Imperator iam pridem conuentum Auguſtæ Vindelicorum indixerat, vt inter Principes Imperij de ſeditione Aquiſgranẽſium decreta fierent. Dictus dies præ foribus erat. Hanc oportunitatem nequaquam negligendam rati ſunt nonnulli, qui vel ex alijs prouincijs ob hæreſin eiecti, Coloniam ſe receperant, vel ciues qui ab his ipſis corrupti erãt: ſperabant enim ſi Magiſtratus publicum exercitium Religionis negaret, facilè ſe à Principibus Imperij, qui ad comitia conuenirent, id im-

id impetraturos. Libellum itaque ſupplicem Magiſtratui obtulerunt, quem totidem ferè verbis e Germanico latinum hoc modo fecimus.

MAGNVS eſt, Clementiſſimi Domini, conciuium noſtrorum numerus, quos conſcientia ipſa, fameśque Dei verbi, veri animarũ pabuli impellit, motos procul dubio inſtinctu Spiritus S. qui bonarum omnium inſpirationum eſt auctor, ad opem ac ſubſidium in hac animarum ſuarũ neceſſitate implorandum. Cum itaque Deus ipſe, pater omnium, per ſalutiferum Verbum ſuum, moneat, iubeatq́;, vt in huiuſmodi negotiis ad legitimum ac Chriſtianum Magiſtratum confugiamus, quemadmodum per Prophetam ait: & erunt Reges nutritii Eccleſiæ & Reginæ nutrices illius: non potuimus nos, qui veræ Dei Eccleſiæ membra ſumus omittere, quin hanc extremam neceſſitatem, animarumq́; noſtrarum anguſtiam veſtris Clementiis, vtpote legitimo ac diuinitus nobis dato Magiſtratui, ſimplici hoc libello ſupplice, omni tamen Chriſtiana obedientia, animarumq́; ſubmiſſione conquerendo, ac deprecando, declaremus: fore ſperantes, vt Deus (in cuius manibus eiuſmodi ſunt) animos veſtros ad hunc libellum ſupplicem (quo non quod noſtrum, nec quod momentaneum eſt poſtulamus: Sed Dei gloriam & quod ad Chriſti æternum honorem ac Maieſtatis ſplendorem ſpectat;) non modò benignè audiendum: verum etiam ad tale reſponſum dandũ vos commoueat, quod Deo Optimo Maximo, nobiſq́; frequentiſſimo vtriuſq́; ſexus conciuium veſtrorum numero gratum acceptumque futurum

Libellus ſupplex à Proteſtantibus Senatu Colon. oblatus.

Eſaiæ 49

pora reſeruaſti? Vidimus proh dolor non ſine lachrymis, & videmus adhuc quotidie, tot Chriſtianos in hac celeberrima ciuitate, tam corporalibus quam ſpiritualibus tentationibus exagitatos, in extremo mortis agone (vbi corpus & anima ſeparantur, vbi omnium creaturarum procul abeſt auxilium, conſtitutos, querelis. gemitibus & lachrymis puri verbi Dei conſolationes, incorruptum cœnæ Dominicæ vſum, fideles animarum paſtores & concionatores deſiderantes: debuiſſe tamen quamplurimos ijs omnib. carere. Putatisne has querimonias hæc ſuſpiria, has lachrimas hominum morib. undi in conſpectu Altiſſimi aſcendere? & ante tribunal in extremo iudicio, ad quod rapiemur, diuites ſimul & pauperes) vindictam poſtulare? Miſeremini itaq; noſtri, miſeremini noſtri clementiſſimi Domini, ſollicitos anxioſque ciues veſtros reſpicite, annuite vt participes efficiantur imperij conſtitutionis Chriſtianæ que confeſſionis anno 1530. potentiſſimo Imperatori Carolo Auguſtæ Vindelicorum oblatæ, & ſubſequenti 55 anno ibidem. 57 verò Ratisbonæ: atq; iterum 59. & 66. Auguſtæ, ab ipſa Cæſarea Maieſtate atque ab omnib. Sacri Rom. Imp. ordinibus approbatæ & confirmatæ. Quod etiam ſexageſimi ſexti anni decretum, ab huius Reip. legatis, laudabilis memoriæ Conſtantino a Lieſkirchen ſeniore conſule, Doctore Petro Sultingio Steenvvichio Syndico & Laurentio Vvebero ab Hagen Secretario acceptatum eſt: id quod ex ſecunda parte Sacri Romani Imperij conſtitutionum anno 72. in vrbe Moguntina impreſſarum folio. 28[illegible]. lin. 42. cuiuis fit manifeſtum. Fatemur quidem clementiſſimi Do-

[illegible]ci poſſe, omnis generis ſectas ſub titulo Augu- ſtanæ confeſsionis clàm irrepere: nos tamen Deum ſeuerum Iudicem omnium teſtamur nihil nobis commercij eſſe cum ſectis & hæreſibus, qui aliud credũt, quàm q Chriſtus cùm in Nouo, tùm in Veteri inſtrumento docere & credere præcepit: quale dogma ſidemque breuiſsimo compendio, Auguſtana Confeſsio, eiuſq; Apologia quam communi vocabulo Lutheri doctrinam nuncupant, complectuntur. Qualis etiam diſciplina in Electorum Saxonis, Brandenburgenſis, Palatinique ditionibus: & apud alios Imperij ordines & ciuitates vſurpatur.

OBIICIETVR *fortaſsis & illud: per iſtam alterationem Magiſtratus authoritatem imminui poſſe. Sed contrarium arguunt aliarum ciuitatum Imperialium exempla, vt ſunt, Francofortum, Speira, VVormatium, Auguſta, Erfordia, Ratisbona, & aliæ quã plurimæ, in quibus maior obedientia & honor Magiſtratui defertur, pax et vnitas inter conciues magis coaleſcit, quam in alijs locis & ciuitatibus, vbi hæc Doctrina impeditur & prohibetur. Sed vt omnis de nobis, diſceptatio, ſuſpicio & metus, quæ apud vos ſunt, tollantur: teſtamur omnes & ſinguli vnum omnipotentem, omniſcium, viuentemq; Deum, qui omnium noſtrorum Dominus eſt, in cuius conſpectu conſiſtimus omnes, quique ſcrutatur corda & renes: immò per animarũ noſtrarum ſalutem, perque omnem externarum rerum felicitatem proſperitatemq; iuramus; quod neque cogitationes, neque intentiones noſtræ, ad vllam ſeditione aut politicarum conſtitutionum alterationem tendant:*

quod

*quodq́ue nulla importuna libido nobis ſeditioſus ani-
mus nos ad hanc Chriſtianam ſupplicationem incita-
uit, ſed fames ſola ſitiſque, qua cœleſtem illum cibum,
Chriſtum Ieſum, qui per verbum eius & Sacramenta
diſpenſatur, appetimus. Venientes igitur ſecundò fra-
ctis animis, lugubri affectu, fameſcentibus ſitientibuſ-
que cordibus, ad pedes Dominorum noſtrorum ſupplices
procumbimus, & ex totis omnibuſq́ue animarum noſtra-
rum viribus obſecramus, per charitatem Dei, per meri-
ta Ieſu Chriſti vnici Redemptoris et Saluatoris noſtri,
oramus, ploramus, vlulandoq́ue inclamamus clemen-
tias veſtras, per virtutẽm & illuminationẽ Ieſu Chri-
ſti, Sancti et ſuper omnia benedicti vnici Filij Dei. ſup-
plicationem noſtram alto corde figite: curæ vobis ea ſit,
miſeris nobis ciuibus propitij ſuccurrite: vt Regi gloriæ
Chriſto Ieſu portæ attellantur, nobiſq́ue publicum di-* Pſal. 23.
*uini Verbi exercitium, certo loco admittatur: idque
ad conſolationem & ſalutem animarum noſtrarum,
multarumq́ue inquietarum, anxiarumq́ue mentium:
Spiritualem pacem & Chriſtianam tranquillitatem.
Quidquid verò politicam obſeruantiam & ciuilem o-
bedientiam concernit, iuramus & obligamus noſmet-
ipſos, & in oculis Dei, Domini noſtri Ieſu Chriſti (agno-
ſcimus enim coram Deo, & hucuſquè in omni ſubmiſſi-
one agnouimus, id nos debere) ſanctè pollicemur vobis,
Domini clariſſimi, à Deo nobis conceſſo Magiſtratui, o-
mnem debitam obedientiam: eamq́ue vos in omni-
bus Chriſtianis, politicis rebus, corporibus, animabus
et ſubſtantijs, opibus, inquam, & ſanguine vobis ex-
hibituros.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ITERVM igitur clementias veſtras oramus & obteſtamur, per amaram paſsionem & mortem, Ieſu Chriſti, per omnipotentiam, virtutem & maieſtatem, Dei, per ſeuerum & diſtrictum Tribunal Dei Patris, Filij & Spiritus Sancti miſerrimorum, maiorumq; ciuium veſtrorum Chriſtianam petitionem (in qua nō ea, quæ pro terra ſunt & ad hoc ſæculū ſpectant, ſed verū animarū nutrimentū, verus panis qui de cœlo deſcedit, verꝰ Agnus Dei Emanuel quæritur & deſideratur) benignè examinate: clementer etiam & propitium reſponſum, amore Chriſti, reddite. Eam pietatem & liberalitatem omnipotens, æternus & fidelis Deus, de cuius gloria & honore hic agimus, vobis & poſteritati veſtræ hic temporarijs, illic autē æternis diuitijs liberaliſſime compenſabit. Et nos humiles ſubditi veſtri, præter omnem Chriſtianam obedientiam apud omnipotentem Deum, pro clementijs veſtris precibus & obſecrationib. intercedemus. Nouit hoc Deus omnipotēs, cuius tutelæ & protectioni clementiarum veſtrarum, noſtrasque omnium animas & corpora commendamus, Amen.

Contra hanc tam mollem, ſupplicationem, mox libellum ædidit Melchior Bruyn, Eccleſiæ collegiatę SS. Apoſtolorum apud Colonienſes Canonicus & Paſtor: in quo ſingula petitionis capita ſuccinctè refellit: & in eo loco vbi Confeſsionem Auguſtanam vbiuis locorum in Imperio permiſſam. item à nobiliſsimo & clariſsimo illo conſule Lieskirchio viro cuius laudatiſsima nullo ſeculo ſepelietur

memo-

memoria aliisq; duobus viris conſultiſſimis atque integerrimis legatis Colonienſibus, ſubſcriptam aſſerũt, impudentiſſimę falſitatis arguit & conuincit. Prudentiſſimus verò Senatus Colonienſis, negotium hoc ratione, experientia & euentis ponderans, minimè conſultum eſſe ſtatuit, vllius quã Catholicæ Religionis exercitiũ publicum admittere: Sed ne tumultus alicuius occaſionem daret Magiſtratus, reſponſum magna cum prudẽtia atq; diſcretione in tempus magis opportunũ diſtulit, eos verò qui libellum ſupplicẽ ſubſignauerant, quiq; obtulerãt, per Apparitorem carcere (is enim patrius mos eſt, ciui reo, ad carcerem, vt vltrò eat, mandare, non inuitum rapere, niſi magni ſceleris alicuius cauſa ſubſit) adire præcepit, vt è cuſtodia ciuili cauſam dicerent.

Aderat iã dies Comitijs Auguſtanis conſtitutus, ad quę Imperator ipſe, cęteriq; Religionis vtriuſq; Principes conuenẽrunt. Supplicantes itaq; Coloniẽſes peropportunè ſe facturos arbitrati, nonnullos è ſuis Legatos decreuerunt, q petitioné, grauamen & iniuriam (vt illi exiſtimabant) Cęſari explicarent: rati ſe oĩa pro voto impetraturos. Sed fefellit illos opinio. Imperator.n. cognita cauſa, & perpendens quantã malorum conſequentiã hęc nouitas importaret, procul illorum petitiones à ſe reiecit.

Interim cum hęc Auguſtæ agebantur, Proteſtãtes reſponsũ Cęſaris & Legatorũ ſuorũ non ex

 pectan-

7. Iulij. pectantes, 7. Iulij ſocijs ſuis in ſequentem diem extra vrbem locum concioni deputatum aſsignarunt. Erat is locus mille ab vrbe Colonienſi paſsibus, in villa nomine Mechteren, quæ ſub aduocatia erat Capituli metropolitani, à quo Nuenarius eã tanquam Vaſallus aut Cliens obtinebat. Hic Comes Caluini dogmatibus imbutus, iſtius tragœdiæ auctor erat: idq; annuente vel ſaltem diſsimulãte Archiepiſcopo (vt fama tunc erat) Gebhardo: ad eumq́, proteſtantes receptum habebant. Concionatorem in hunc finem è Caſimiri Ducis prouincia accerſiuerat, nomine Vrſinũ, Sileſium patria. Poſtridie, hora circiter octaua ante meridiem, Comes Nuenarius Adolph⁹ prę dicto loco viſus eſt, tumultuariorum militũ quatuor manipulis ſtipatus. Auditores humaniter & perbenignè excepit: erant autem numero non pauci. Finita verò concione, populoque dimiſſo, ipſe cum Miniſtro in vrbem reuerſus eſt.

Vehementer hæc audacia Magiſtratum Colonienſem commouit: qui conueniens, & conſilia conferens, quomodo commodiſsimè huic temeritati obſiſteret: populoq; aditum ad has conciones prohiberet: tandem decreuit, portas ciuitatis futuro die Dominico non aperirẽ, & poſtridie neminem è ciuibus in vrbem reciperc, qui non iuſtam daret abitus ſui cauſam, ſeſeq; in concionibus non fuiſſe, oſten-

ſe oſtenderet: Variè per vrbem & Diœceſin à varijs hac de re diſceptatum eſt: quidam Alpenſem nihil contra Imperij conſtitutiones feciſſe aiebant: Villam in qua Conciones habitæ erant, ad Comitis Iuriſdictionem pertinere: eum ibidem religionem quam vellet exercere poſſe. Alij ad hæc: Nuenarium aliquot Magiſtratus & feuda ab Eccleſia Colonienſi obtinere, non quidem gratis, multò minus vt Eccleſiam hanc impugnet: ſed vt defendat: Villę Mechterenſis ſupremũ ius nõ ad Nuenariũ, ſed ad Archiepiſ. pertinere, nõ licere igitur ei ex Imperij conſtitutionib. illic religionem mutare: aut ſi liceret, ſaltem exploſa Catholica, Caluinianam (quæ in Imperio interdicta eſt) ſubſtituere non poſſe. Capitulum quoque conuentus quotidianos agebat, conſilia captans, quomodo hęc nouitas poſſet impediri. Comes verò Solmenſis, animaduertens ſe huius factionis ſuſpectum haberi, ſurrexit, & in pleno conſeſſu manu pectori, (Eccleſiaſticorum more) admota iureiurãdo teſtatur: ſe omniũ harum rerum inſciũ fuiſſe: nunquam huiuſmodi nouitates approbaſſe, nec approbaturum eſſe. Hac eius purgatione accepta, ad concilium admiſſus, ſingula quæ contra Comitem Adolphum proponebantur, accuratè annotâuit & paulo poſt, quinq; comitatus equitibus, vrbe relicta, ad Nuenarium contendit.

Die dominico ſequenti ex mandato ampliſsimi Senatus portæ ciuitatis claudebãtur, vt commodius ciues(ſi qui pridie exiuiſsent) è concione, in prædicta uilla, non per Sileſium illum, ſed comitis Adolphi Miniſtrum, habita redeuntes obſeruari poſsent. Senatus enim conſulto decretum, et edicto publico diuulgatum erat, ne quis ciuium, conciones iſtas accederet: qui ſecus faceret, proſcriptus municipijs priuaretur. Non obſtante hoc decreto quidam primo mane erepſerant, quidã pridie vrbe exceſſerant, vt ad conſtitutam horam adeſſent, è quibus nonnulli capti & in carcerem coniecti ſunt. Conſolabantur atque animabant ſe mutuo Proteſtantes, iactabant apud ſuos, numerum ſociorum creſcere, proximæ concioni aliquot milia interfutura.

Sed cũ dies tertiæ concioni dictus iam aduenisſet, Senatus(admonuerat enim per internũcios comitem Adolphum, à temerario cœpto vt deſiſteret, vrbẽ non inquietaret, magiſtratum non prouocaret; quod ſi pergeret, ſe rationem initurũ, vt temeritas iſta coërceretur) ſummo mane milites, paulo ãte ad vrbis cuſtodiam, & hanc audaciam cõprimendam col lectos, emittit, vt locum præoccuparent. Sed poſt non multũ temporis nunciatum eſt, cohortẽ equitũ eò accelerare, qui ab aduerſarijs ſubmiſsi erant, vt Miniſtrum & auditores tuerẽtur. Milites itaq; à magiſtratu emiſsi, in vrbem reuocati redeunt. Inter equites Comes

Sol-

Sol mentis, Nuenarius Adolphus eiuſque ſororius Benthemius, erant & Brucklin. Cōſueta hora prodijt Miniſter, cœpit concionari &c. Doluit hæc violētia Magiſtratui ſtatimq; cō feſtim aliquot arbor b. quæ proſpectum vrbis in locum hunc impediebant, adminiſtris maiorib. tormentis ad cōcionis locum collimat iaculabatur. pila tecto perforato, parum abfuit, quin Nuenarium grauiter lauciaſſet. Miniſter accepto ſigno, finem concioni imponit, et populum dimittit.

Senatus memor, ſui muneris eſse, aduigilare ne quid detrimēti acciperet Reip. & præſentiens negotium hoc ad bellum tendere(Alpenſis enim & coniurati reliqui dira imprecabantur, terrores iaciebant, cruces & tormēta denunciabant) Capitulū admonuit vt ſuū officium faceret & Archiepiſcopū hortaretur vrgeretque vt confeſtim Comitem tanquam Dominus feudi, et ſubditum ſuum tanquam princeps patriæ deterreret, quod Capitulum ſe facturum promiſit, preſtitamq́ue fidem cō feſtim exoluit. Archiepiſcop' itaq; Gebhardus miro quodā ſtudio & artificio, animū in Algé ſem propenſum condicens, conuctum Mullemi (vulgò reheren mulſē) inter Coloniam & Leicheniuvicq indixit: miſſi ſunt eo ex parte Capituli Illuſtris Comes a Tenghē Vicedecanus Metropolitanæ Eccleſiæ Coloniēſis, & duo Canonici pſbyteri eiuſdē Ceterū Nuenarius ſuis, vt conuentū hunc aut impediret aut ſaltē protra-

protraheret;cum vxore ſua alijſque Comitibus & Comitiſsis in Bruel ad Archiepiſcopũ Gebhardum venit. à quo honorificentiſsimè exceptus eſt. Agitabantur conuiuia quotidiana, viuebatur genialiter; nihil minusquàm de Alpenſi ob conciones inſtitutas coercendo, eumque in ordinem redigendo, actum eſt.
Gebhardus iam in conuentu expectabatur: ille autem currum conſcendens, cum toto Gynaceo prȩter omnium expectationem Bõnam proficiſcitur Agnetem Mansfeldicam ſalutaturus. Sed cum alij inſtarent, vt indictus ille conuentus maturaretur, Archiepiſcopus tandem Mullemum adrepit vtramque partẽ auditurus. Solmẽſis, Nuenari⁹, & Benthemius dicto die quoque, comparuerunt. Hi qui à capitulo legati erant, initio ſine vllis verborum ambagibus, quȩ in mandatis habebant proponunt, quorum ſumma erat: Capitulum iam antea ab Archiepiſcopo petijſſe, vt hȩreticas iſtas conciones impediret, audaciamq; Comitis Nuenarij compeſceret & cohiberet: ſed nihil effectum eſſe. Eandem & nũc eſſe illius petitionem: nec modo petere, ſed & velle, vt Sua Celſitudo Alpẽnſis inſolentiam coerceat: quod ſi id facere detrectet, Capitulum officiũ ſuum non intermiſſurum. Animaduertens itaque Archiepiſcopus, rẽ Capitulo cordi eſſe, in congregatione ipſa Alpenſem cõpellat, atque iubet, vt in poſterum à concionib. deſiſtat

Conuẽtus in Tsherẽ Mullem.

ſtat hîc diu multumq; vtrinque diſceptatum eſt. Alpenſis pilam ferreã, quam in eum Colonienſes eiacularant, cui annum & diem inſculpi curauerat, protulit: & ſuo nomine indignũ eſſe ait, ſi Colonieſes hoc inultum ferret. Alij contra, Colonienſes defendebant, eorumque intentionem fuiſſe, non Comitem aut alium quemquam lædere, ſed hoc modo auditorib. & miniſtro terrorem incutere, vt concio dimitteretur, ab eaq; deinceps ceſſarent. Sed comes Nuenari⁹ duriuſculè increpatus & admonitus, tandem ceſsit, & in poſterũ à concionib. abſtinere promiſit, data dextera fidem ſuam confirmans: cum hac proteſtatione, nó in gratiam Colonienſiũ, ſed Archiepiſcopi ſe id facturum. Solmenſis quoq; delicti ſui veniã poſtulaſſe, & obtinuiſſe dicitur. Deinceps verò tractatũ eſt de profectione Archiepiſcopi ad conuentũ Auguſtanũ, vbi à Cęſare, Bauaro, Saxone, alijsq; Principib. Imperij expectabatur, loco ei non infimo decreto, vbi diuerſaretur.

Cum autem Capitulũ animaduerteret Archiepiſcopum tergiuerſari, nec ad comitia proficiſci decreuiſſe: Illuſtriſsimum ducem Saxonię & Lovvenburgij Fredericum Auguſtam Vindelicorum, cum mãdatis legauit. Quam legationẽ optimus hic princeps, nó inuitus accepit, & fideliter obiuit: Aegerrimè hoc tulit Gebhardus, atq; hoc initiũ, hic fons & origo capitalis odij inter Saxoné & Gebhardum: ꝙ quan-

quantas paulatim vires acceperit, ex ſequentibus fiet manifeſtum.

Illuſtriſsimus Dux Cliuię, Iuliæ &c. cũ pręfractum & obfirmatum Alpenſis animũ cognouiſſet, Senatui Colonienſi auxilium ſuũ obtulit, & vt Remp. ab hęreticis iſtis cõcionibus vindicaret, hortatus eſt. Idem & Princeps Parmēſis fecit. Clariſsimus itaque atq; integerrimus Senatus poſt maturã deliberationē publico edicta pręcepit, vt oēs alterius quã catholicæ Religionis incolę, pſertim ſchiſmatici vel hæretici, ante annos ſedecim vrbe pulſi, et poſtea iterũ ingreſsi, ſpacio menſtruo vrbe excederēt: vtq; ſeditioſis cõcionib. iſtis, aliiſq; turbis occaſionem maiorē non darent. Interea Proteſtantes nõ ſine ope quorundã legatorũ poſt multas querelas ſuas, multaſq; preces, quibus Principum Auguſtanę confeſsionis, qui ad cõuentũ Auguſtanum venerant, pectora ſollicitabant, tandem huiuſmodi ſcriptum, ab ijs ad Ampliſsimum Senatum Colonienſem impetrarunt.

N O N *dubitare ſeſe, quin Senatus Colonienſis meminiſſe poſſet, iam pridem ſæpius Electorũ & Principũ nonnullorum Auguſtanam confeßione profitentium interceßiones, & admonitiones amicas, nomine conciuiũ ſuorum, eidem religioni initiatorum litteris & legationibus miſſas eſſe; nec eoſdem Principes vllarum moleſtiaru vel expenſarum rationem habuiſſe, vt ad optatum ſaltē finem peruenirent: eum autem adhuc non fu-*

iſſe,

eſſe, quam vt Magiſtratibus ſuis atque adeo tota Reſp. optima tranquillitate felicitateque fruerentur; pacis vſq; Imperij ſtatus qui nunc eſt, idem perpetuo conſiſtere poſſet. Et quanquam idem Principes & Electores, aliiq́; Auguſtanæ confeſſionis ordines, omnino exiſtimabant, petitioni ſuæ à Colonienſibus ſatisfactum eſſe, literis et legationes ſuas id impetraſſe, vt conciues ſui (ſicut iam aliquamdiu vſurpatum intellexerant) ſecurè ſuam religionem exercere poſſent, omnibus moleſtijs vt vexationibus, quas cauſa fidei perpeſſi erant hactenus tandē liberati eſſent. tamen famam increbreſcere, eorum omnium nulla habita ratione, non tantum locum & templum publico Religionis Auguſtanæ exercitio denegari, ſed in eiuſdem religionis ciues quotidie ſeuerius animaduerti eos carceribus, exilijs direptionibus, mulctis pecuniarijs aliiſque indignis modis vexari, nullū eorum ad dignitatem Magiſtratus, aut ad Senatus conſeſſum admitti: eius gratia iuramenta, ſtatuta & confœderationes fieri: quibus ipſi ab omnibus honeſtis officijs et dignitatibus excludantur: idq́; ob eam tantummodo cauſam, quod ſecundum conſcientiam ſuam priuatim (ſine tumultu tamen & ſciſmate) conueniant, aut extra mœnia verbū Dei audiant aliaq́; Chriſtiana negotia & inſtituta exequantur. Quæ ſi vera ſint (neque enim ſine magno animi dolore hæc ad Ordines Auguſtanæ confeſſi. delata eſſe, aiebant) interpretari ſe poſſe, tantam iniuriam in omnes Auguſtanæ religionis Principes & ſocios redundare: id enim nihil aliud eſſe, quam religionem hanc, vt damnatam

in

nimis eſſe imbecilles. Omnes magiſtratus qui hanc perſequendo & ſuffoçando, ſuas Reſp. tranquilliores reddere voluerunt, nihil præter ſeditiones, bella, cædes et extremas terrarum ſuarũ euerſiones conſecutos eſſe: ſeipſos excruciaſſe, & ſanguinis multorum innocentium effuſi reos ſe feciſſe: neque tamen ſic ad intentionem ſuam perueniſſe: Sed tandem ſtabilem pacem, publicum Euangelij exercitium permittendo inueniſſe. id Colonienſes in vicinis Belgicis prouincijs expertos eſſe. Præterea multis iam annis obſeruatum eſſe, quibuſcũq; locis in Imperio, vel extra Imperium hæc religio nõ oppreſſa, ſed per publicum exercitiũ, iuxta Rom. admiſſa eſt, in ijs Magiſtratus iurib. & prærogatiuis derogatum nil eſſe: ſed omnẽ potius ei obedientiam & honorẽ, fidelius etiam quam antea delatum. loco barbari inconditi, atq; inordinati regiminis, honeſtam politiam & diſciplinam erectam & obſeruatam: pernicioſam diffidentiam inter ciues ſublatam, & bonam fidelẽq; concordiam, vnitatem & pacem reſtitutam eſſe. Obteſtari ſe igitur Magiſtratum vt hæc res ei curæ ſit. Cogitet benigniſſimum Deum multa millia animarum in vna ciuitate Colonienſi, ſui Euangelij radijs illuſtraſſe, infinitaq; hominum corda occupaſſe, multos publicam Chriſtianæ fidei cõfeſſionem nõ erubeſcere, eos vt membra huius ciuitatis nihil aliud, quam publicum ſuæ Religionis exercitium, idq; à ſuo legitimo Magiſtratu, demiſſis animis ſupplicare: polliceri viciſſim in omnibus rebus politicis fidem & obedientiam, nunquam ſe à magiſtratu defecturos: & ſi res poſtulet, pro ſalute illius animas & corpora, opes & ſanguinem obiectu

C *ros*

ros: nihil etiam eos tentare velle iſtorum, quæ (ſi hæc admittantur) hactenus euentura nonnulli metuerunt. ſed omnem politicam adminiſtrationem Magiſtratui & Deo, cuius negotium agitur, commendare: aliaſque celebres & liberas Chriſtianæ Religionis in Imperio ciuitates imitari velle. Fas igitur eſſe, Magiſtratum ſuorum conciuium petitionem, quæ non temporalia, ſed immortales animas concernit, clementer exaudire, eisque templum aut alium locum propitium, in quo prædictæ religionis exercitium ſecurè & cum omni impunitate vſurpare poßint, concedere: nec quid aduerſarij (qui fortè ſibi conſulentes, hanc inter ciues diffidentiam, & quæ ex ea euenire ſolēt incommoda, ſuum commodum & lucrum arbitrantur) ſentiant, contradicant & obloquantur, æſtimare. Certos etiam ſe eſſe dicebant, Senatum reipſa comperturum, talem in vrbe pacem & tranquillitatem breuißimo temporis interuallo, hanc permißionem ſubſecuturam, non tantum inter ciues, ſed & inter Senatores ipſos, qualem vix optare poſſent: hac etiam ratione commodißimè diffidentiam tolli, & errores, damnabileſque hæreſes, quæ per clandeſtina conuenticula in Rempublicam irrepunt, facilius poſſe agnoſci & eradicari. Manifeſtum quidem eſſe Colonienſes in quibuſdam Comitijs exceptos, iureiurando ſeipſos iam dudum obſtrinxiſſe, nullius alterius Religionis, quam Papatus (vt ipſi vocabant) exercitium ſe in vrbem recepturos; negari tamen non poſſe, quin de Religione decretum, ius publicum ſit, cui priuatæ pactiones nihil poßūt derogare. Adhæc tale pactum talemq; exceptionem

fun-

fundamento pacis Religioni datæ, quæ conſeruatio eſt fiduciæ inter ordines Imperij, omnino aduerſari: ac proinde imbecillia & nullius eſſe momenti. Non dubitare igitur ſe, quin Cæſarea Maieſtas, cæteriq́ Imperij ordines, temporis neceſſitati parentes, hanc petitionem approbabunt: & Colonienſibus ſalutatem et trãquillitatem Reip. quæ ſine dubio ſubſecutura eſt, libentiſſimè fauebunt. Omnino itaque ſibi perſuaſum eſſe, Colonienſes (quod & cætera celebres ac liberæ ciuitates Imperij hactenus fecerunt) ſtabilẽ fiduciam, amicitiã, ſocietatemq́ cum Electorib. & Ordinib. Chriſtianæ cõfeſſionis cõtinuaturos, præſentibusq́ tumultib. pro viribus ſuis occurſuros. Quod ſi magiſtratus id optauerit, nihil ſibi dubitatiõis relinqui, quin cõfeſſim pœnas mulctasq́ proteſtantib. conſtitutas abrogabit: ſupplicantesq́ conciues ſuos pro ſua beneuolẽtia et miſericordia exaudiet Futurũ hoc modo, vt Electores et ordines dicta cõfeſſionis, ipſo rerum euentu deprehendant, Colonienſes de neceſſaria hac fiducia, ex eaq́ue prouentura ſtabili pacificaq́ue concordia inter ſe, & ordines imperij, nunquam non cogitare; neceſſitudinem quoque & vicinitatus ſocietatem ipſis vehementer curæ eſſe. Hinc occaſionem euenturam, vt ipſorum Electorum Principum cæterorumq́ue membrorum Imperij beneuolentia & fauor in Remp. Colonienſem viciſſim incrementũ ſumpturus ſit: quæ ſi neceſſitas poſtulet, ipſo facto quanta ſint poſtea declarabitur. Sed et præter hæc omnia, Senatum Deo omnipotenti opus gratiſſimum præſtiturum, ciues ſuos ſublata omni diffidentia, in pace et obedientia conſeruaturum, ſibi verò ipſi tranquillam ad-

miniſtrationem conſtituturũ eſſe. Vt autem principes ſuos a quibus mandatum hoc acceperant, horum omniũ certiores facere poßent: addunt ſeſe per eundẽ hunc tabellarium, à magiſtratu Colonienſi optatum reſponſum expectare.

Interea fama magis magisque increbuit, dictum Gebhardum Archiepiſcopum Colonienſẽ in fide nutare, & de mutanda religione inire conſilia: res ea peroportuna Proteſtãtibus videbatur. Omnia itaque apud magiſtratum periclitati tam per ſe, quã per Interceſsores, cum nihil obtinere poſſent, tandem animum Archiepiſcopi tentarunt: quod certè non fecisſent, niſi eius mentem iamdudum exploratam habuiſſent. quomodo enim eam ignorare potuiſſent, qui ſibi Prodromũ & Paranymphum eius (Nuenarium dico) in omnibus fautorem & impulſorem habuerunt? Decreta itaque tertia ſupplicatione, ſcriptum huiuſmodi Archiepiſcopo tradiderunt.

Septem. 18. Libell[9] ſupplex proteſtantium Coloni. ad Archiepiſcopum.

NON *potuiſſe, aiũt, ſe clementiſſimum Principem ſuũ celare, gratia Dei vltimis hiſce temporibus, veram Euangelicã doctrinã puram ac incorruptã religionẽ, circunquaq; apud vicinos ſuos publicè doceri, & aditis libris ſyncerè exponi: ſeſeq; eandem Doctrinã, gratuito Dei beneficio, in conſcientijs ſuis, iuxta Verbum Dei, eiuſq; in ſacris literis reuelatã voluntatẽ, profiteri debere: tamen hactenus nec oportunitatem habuiſſe, nec licentiam impetrare potuiſſe, eandem publicis concionibus (quod ex præſcripto mandati Diuini conci-*

uibus

uibus vxoribus & liberis debebant) exercendi diuulgandiqúe. Non ignorare etiam ſe, quomodo piæ laudabiliſqúe memoriæ Princeps & Dominus D. Hermannus à Vveda Archiepiſcopus & Elector Colonienſis, Chriſtiano zelo & ſingulari prouidentia olim, inflãmatus, non ipſe tantum ad lumen veri Euangelij peruenerit, verum etiam omnes abuſus, quos in Eccleſia ſua reperit ipſo facto auferre, & Chriſtianam, diuinoq; Verbo optimè congruentem reformationem introducere voluerit: quã eodem tempore ſubditi ſui maximo cum animi deſiderio expectabant. ſed prô dolor compertum eſſe, hunc tã laudabilem pij Principis conatum impeditum fuiſſe: nec ad optatum finem perueniſſe. Interim nec ſeſe nec parentes ſuos hanc tam firmam, viuente Archiepiſcopo Hermãno, conceptam ſpem, poſtea omnino abijcere potuiſſe, ſed quouis tẽpore hanc expectationem habuiſſe, fore vt ille qui ſuorum ſemper & vbiqúe curam diligentiſsimam gerit, ſuccedentibus Archiepiſcopis ſimilem gratiam & benedictionem impertiretur. diffiteri etiam ſe non poſſe aiunt, quin ijdem ſuccedentes Archiepiſcopi tempore ſuæ adminiſtrationis nihil quod ad vtilitatem ditionum & ſubditorum ſibi à Deo commiſſorum, ſpectaret, intermiſerint. Cum ad Reipublicæ commodum & proſperitatem amplificandam accuratiſſimam diligentiam & induſtriam contulerint. Verum præter alia incommoda, hoc etiam infortunij (exigentibus id ſine dubio populi peccatis) celeberrimo, & antiquiſsimo Archiepiſcopatui acceſſiſſe, quod poſt Hermanni deſtitutionem ſubſecuti Archiepiſcopi partim

non diu ſuperuixerint , ſed è medio ſuæ adminiſtrationis curſu , magno ſui deſiderio relicto erepti ſint : partim viuentes dign[illegible]te & imperio ſponte abiuerint.

HINC *inter alias quam plurimas difficultates, etiam hanc (qua non temporaria tantum proſperitas , ſed æterna ſalus animarum periclitatur) exortam eſſe : vt ſcilicet hactenus conſcientiarum ſuarum libertatem petere auſi non fuerint , multo verò minus exercitium veræ , euangelicæq́ue doctrinæ (quod tamen apud alios Electores & Ordines Imperij , Confeſsionis Auguſtanæ ſocios ſubditis permittitur) ſine magno periculo,& apud ſuos Principes indignatione, potuerit haberi.*

HANC *Verbi diuini inopiā Sua Celſ. ſubditis (quibus non minus, quā ipſi Archiepiſcopo ſuo incumbit, rationem vitæ & vocationis ſuæ reddere eorumq́; qui ſibi vel ſanguinis vel naturæ communione attingunt , vxorum etiam & liberorum momentaneæ huius ſeculi, & æternæ alterius vitæ felicitati prouidere) non minimum hucuſque conſcientiarum remorſum peperiſſe: eoſq́ue hactenus varia conſilia, occaſioneſq́ue captaſſe, ac tandem decreuiſſe , apud Archiepiſcopum , ſuum à Deo legittimè conceſſum Principem , querimonias deponere, eiq́ue pro gloria Dei , commum pace , & celeberrimi Electoratus Colonienſis vtilitate ſupplicare, vt Sua Celſitudo ad mentem reuocet , quid Archiepiſcopale ſuum , ſibi à Deo iniunctum officium requirat,*

præ-

præſertim cum illud tale ſit, vt ſungentem eo ſollicitũ eſſe deceat, non de politicis tantũ rebus (quas Sua Celſitudo gratia Dei hucuſquẽ laudabiliter diſpoſuit) ſed multò potius de Eccleſiaſticis. vt ſcilicet ſubditi ſui veram Dei cognitionem, eiuſque incommutabilis voluntatis in ſcripturis manifeſtatæ (quæ omnib. humanis conſtitutionibus præponitur) ſcientiam conſequantur: aut ſaltem hæc ipſis non inuideretur, multo minus huius gratia perſecutiones inſtituantur.

ORARE *igitur ſe ſupplices Celſitudinem ſuam, vt pro innata liberalitate, & Chriſtiano mandati diuini examine (quo Cæſari, quæ Cæſaris ſunt, Deo autem quæ* DEI *reddere præcipitur) ipſa Proteſtantibus largiatur, vt in poſterum conſcientiarum ſuarum (quibus Omnipotens ſolus imperare poteſt) libertate frui, & incorruptæ Euangelicæ doctrinæ exercitium, non minus quam alij aliorum Electorum & Principum Auguſtanæ confeſſionis ſubditi, ſecurè habere, poſſint, & vna cum alijs ſubditis ſuis, ſub laudabili regimine & tutela Suæ Celſitudinis in poſterum non minus quam hactenus (cuius beneficentiæ gratia immortales ei gratias agebant) deliteſcere; & cum conciuibus ſuis pacificè, tranquillè, & ſine metu vllius perſecutionis, aut oppreſsionis, ſine vlla alterius religionis contradictione Chriſtianè vitam traducere poſſint.*

Promittere ſe viciſſim & tã pro ſeipſis quã pro ſocijs fidẽ ſuam, non coram Archiepiſcopo tantũmodo, ſed & coram Illuſtriſsimo Metropolitanæ Eccleſiæ Capitulo con-

communibusq; omnibus, qui ad Catholicæ religionis præſcriptum vitam continuare cupiunt, obligare ſe, in debita obedientia & tranquilla cohabitione perſeueraturos, omniaque præſtituros quæ ad Reipub. commodum & proſperitatem conducant: vt reipſa, compertum fiat quam ad pacem propenſi ſint. Deniqúe nec ſe, gratia Dei, vllam occaſionem daturos, ex qua ſuſpicio vel minima oriri poſſit, in hoc negocio aliud quidquam, præter conſcientiarum libertatem & exercitium Euangelicæ doctrinæ quæſitum fuiſſe. Omnino igitur ſe ſperare, quod S. Celſi. ad Gloriam Dei et communē Reip. vtilitatem promouendam, & ad omnem diſcordiæ, vlteriorisq; incommodi occaſionem amputādam, ſtudia ſuaq; opera omnē intendet: ſui autem, ſociorumq; ſuorum, qui ad Archiepiſcopum ſuum, poſt Deum (cum ipſe vicem gerit) confugiunt, paternè miſerebitur: Chriſtianam verò hanc petitionem exaudire, & præſentem ſupplicationem, quam ob prægnantes cauſas alias, tum maximè propter periclitantem animarum ſuarum ſalutem diutius prorogare non potuerunt, æqui boniq; conſulere dignabitur. pro inſigni ſua prudentia ponderans, quam breuis & incerta ſit hæc mortalium vita, & quàm neceſſariò omnes homines, cuiuscunque ſtatus, conditionis aut dignitatis ſint, incommutabili præcepto Dei obedire debeant; niſi ab æterna beatitudine excludi velint. Optimè igitur facere eos qui in fragili vita, & quotidie enaſcentibus incommodis in Domino confidunt: qui cum Propheta regio ſentiunt, credunt & confitentur illud pſalmi. Quomodo
Pſal. 102. *miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus*

tibus ſe: quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum. Recordatus eſt quoniam puluis ſumus: homo ſicut fœnum, dies eius tãquam flos agri ſic efflorebit. Quoniã ſpiritus pertranſibit in illo, & non ſubſiſtet, & non cognoſcet amplius locũ ſuum. Miſericordia autẽ Domini ab æterno, & vſq; in æternum, ſuper timentes eum. Et iuſtitia illius in filios filiorũ, his qui ſeruãt teſtamentũ eius. Et memores ſunt mandatorũ ipſius, ad faciendum ea.

OPTARE *ſe tandem, vt idem fidelis Deus ac pater omnium, Suæ Celſitudinis cor, per gratiam Sancti ſpiritus ſui, regere dignetur, atque eò inclinare, vt ipſi Supplicantes ad hanc tam ſubmiſſam, & honeſtam petitionem, Chriſtianum, benignum & gratum reſponſum conſequantur, & in conſcientijs ſuis gaudium libertatemq; percipiãt. Tam magnificum tamq́ue Chriſtianum beneficium, Omnipotentem Deum, cuius hic gloria quæritur, Suæ Celſitudini liberaliter compenſaturum: idem tam celebre factum apud omnes Euangelicæ confeſſionis Ordines, ipſi eximiæ laudi datum iri. Se autem, non aliter atque humiles & fideles ſubditos decet, quoad vixerint Suæ Celſi. atque adeo toti Archiepiſcopatui, omnis generis officijs remuneraturos: opib. inſuper & ſanguine gratitudinem exhibituros eſſe.*

Vt autem hic Electori oblatus libellus ſupplex, nõ minoribus quam alter ad Magiſtratum deſtinatus, Magnatum commendationibus extolleretur, mox ab Auguſtanę confeſsionis confœderatis ciuitatibus, Principibus alijsque Ordinib. literę atq; intercesſiones ſub ſecutę ſunt: quibus Archiepiſ. ad mentẽ reuocabant, (Auguſtanę confeſsionis Socij pro Colonienſ. proteſtantibus ad Archiepiſ.)

cicerent præteriti temporis acta, proteſtantium quæ Colonienſium cauſam plurimum commendabant.

INITIO *commemorantes quanta multitudo ſit Colonienſium, qui ad veræ Euangelicæ doctrinæ exercitium anhelarent: quot ſupplicijs eos Colonienſis Senatus perſequeretur, carceres, infamias, è Senatu expulſiones, mulctas pecuniarias, exiliaq́ue intentando. Oſtendebant porrò hanc iniuriam non ſolos Colonienſes tangere, ſed etiam in omnes ciuitates, Ordines & Principes Auguſtanæ confeſſionis deriuari. Hinc diffidentiã inter ordines & membra imperij exorituram: fœdus & vinculũ amicitiæ inter vtriusq; Religionis populos per iſtam importunitatẽ violari & diſrumpi. Se ex iſtis Comitijs Auguſtanis Senatui Colonienſi ſcripſiſſe dicebant, petijſſeq; ab eo, vt hac ſeuera edicta mitigarent, aut potius abrogarent: ciuibus ſuis, qui in alijs politicis rebus Magiſtratui debitè parebant, in conſcientiæ negotijs moleſti non eſſent: ſed templum aut alium locum in quo ſuam Religionem ſecurè exercere poſſent, non grauatè permitterent. Ceterum tabellarium reuerſum eſſe, frigidum, imò negatiuum reſponſum à Senatu reportaſſe: nec quicquam de ſeueritate mandatorum in Proteſtantes remiſſum eſſe. ſed & intellexiſſe ſe, Magiſtratum ſcriptis quorundam Eccleſiaſticorum magis magisq́ue exacerbari, & ad maiorem crudelitatem accendi.*

NON *dubitare igitur ſe, quin Suæ Celſitudini, Archiepiſcopo nimirum Colon. hac tanta inclementia diſ-*

diſpliceat: poſſe enim eũ pro ſua ſingulari prudẽtia, q̃ ex huiuſmodi importuna commotione, inter Ordines imperij, ſimultates exoriri poſſent, facile diuinare. Hãc ob cauſam ſibi viſum fuiſſe, hæc Archiepiſcopo ſignificare: rogantes eum vt Senatus Colonienſis animum mitigare dignetur, eidem demonſtrando quantos tumultus, perſecutiones in Eccleſiam inſtitutæ dederint. Clericos verò pro ſua auctoritate coerceat, & ne Magiſtratum irritent, neq; aliquid aduerſus Auguſtanæ confeſſionis ſocios moliantur, prohibeat: Magiſtratum potius pacatiorem reddant, & moneant vt rigidiora placita, infauſtâs illorum executiones perſecutionesq; introductas aboleat: templum deniq; iiſdem confeſſionis Auguſtanæ ciuibus clementer concedat, in quo ſuam Religionem exercere poſſint. Poſſe tam Suam Celſ. quam ceteros viros Eccleſiaſticos facilè animaduertere, illud ſibiipſis laudi & gloriæ futurum: maiorem fiduciam & pacem firmiorem inter ſe & ciues ſuos pariturum: ad multas deniq; incommoditates quæ ex clãdeſtinis congregationibus pullulant, euitandas maximo opere profuturum: Cum è diuerſo facile fiat, vt huiuſmodi perſecutiones in Chriſtum eiuſq; Euangelium inſtitutæ Reſpublicas perturbent, diuerſumque ab eo qui propoſitus erat, euentum ſortiantur. Supplicare itaque ſe denuo Suæ Celſ. vt hæc omnia diligenter ponderet, pacemque publicam per concepta tentataque iam media promouere non deſinat. Quod ſi faciat ſe gratiam apud omnes alios Electores principes & ordines Imperij initurum: & cætera.

Comitia Auguſtana. Toto hoc comitiorum tempore Truchſiſius Auguſtæ fruſtra expectabatur. Certum quidem eſt, quod prima indictione facta, eò proficiſci decreuerat, iamq; itineri accinctus in Heſsiam venerat: ſed cum propter neceſſarias cauſas comitia ſuſpenderentur eique per Cæſaris nuncios annunciaretur, ne iter accelerarct, in Vveſtphaliam reuerſus eſt.

Poſtea verò Archiepiſcopus & Capitulū ſimul de communi ſententia, alios etiam Legatos ad comitia miſerunt, Comitem à Tengen Comitē Eberardum Solmēſem Satrapam per Vveſtphaliam generalem, Furſtenbergerum cancellarium & Iuris V. doctorem Archiepiſcopiq; Conſiliarium D. Michaelem Glaſerū cum promiſsis, Archiepiſcopū ipſum ſubſecuturum. Qui cum iam diu in conuentu hærerent, ſæpius à Principibus, eorumq; Legatis rogati, eſſetné Archiepiſcop. ipſe ad comitia vēturus? reſponderunt venturū eſſe: hoc enim aliquoties eū nunc ipſis per literas ſignificaſſe. Quod cum ſæpius contingeret, nec tamen ille veniret, de eius præſentia Principes deſperarunt. Legati tamen Colonienſes rogati conſtanter illū venturū aſſeuerarunt: etiā literas exhibentes, quibus aduentum pollicebatur, vſque ſub finē comitiorū. Tandem cum iam ipſa comitia penè dirimenda eſsēt, præter omnium expectationem Gebhardus ex parte ſua nouos legatos, Comitem ſcilicet Adolphum

Sol-

Solmenſem, Doctorem Suartzium cum mãdatis Auguſtam Vindel. ablegauit, qui periculum facerent, ſi libertatem religionis, eccleſiaſticorum Principum, ſine adminiſtrationis ſuæ iactura, matrimonia, atque id genus alia poſſent in hoc conuentu promouere, vel impetrare. Sed quantumcunq; hæc vrgerentur, admiſſa tamen non ſunt. Cumque & alia nonnulla propoſita, vltrò citroque diſceptata eſſent, nihil tamen aut parum determinatum, tandem menſe Septembri diſceſſum eſt.

Paulò poſt Archiepiſcopus Colonienſis, cùm clam maiores copias, quàm pro conſuetudine ſolet habere, cõſcripſiſſet: Vueſtphalicas ditiones deſeruit, & ad Rhenanas partes properauit, præſente tamen prius Auerdunkio Conſiliario ſuo, viro optimo (vt omnis ſuſpicio abeſſet) piè ac deuotè ſacrum audiuit, ei valedicens, vt poſt dies quatuordecim Bonnam vſque ſubſequeretur, præcepit. Conſiliarij atque Nobiles Vveſtphali, videntes Principem ſuum tantis ſatellitũ, equitum & peditum copijs ſtipatum, quod infrequens & præter morem erat, nullos verò conſiliarios ſecũ adducere, mirati ſunt: & muſſitantes paſſim percontabantur, quid iſte ſibi apparatus vellet? Augebat ſuſpicionem fama de Agnete in matrimonium ducenda. Archiepiſcopus ſe purgabat, & cauſàm tantarũ copiarum eſſe dicebat, non aliam, quàm vt oppida

Truchſeſij diſceſſus è Vueſtphalia.

pida atq; arces ſuæ diœceſis, quæ ab externo milite impetebantur, muniret, atq; defenderet. Ordines enim Belgicos breui Iſſam, Regios vero Vdam arcem violẽter occupaſſe, & metuendum eſſe niſi horum ratio habeatur, plura munimẽta paulatim periclitatura. Satelliti bus ſibi opus eſſe eo ꝙ ſciat ſibi inſidias ſtrui. Quod verò conſiliarios ſecum non ducat, id cauſæ eſſe, quod multa inter Vveſtphalos negocia nondum deciſa reſtarent; quodq; illorũ opera in itinere ſibi commodare non poſſet. Addidit inſuper ſibi compertum eſſe, Capitulũ Metropolitanum Colonienſe aliquid in Archiepiſcopũ ſuum moliri: quod ſi ita pergat optare ſe vehementer ſcire, quid à nobilitate Vveſtphalica expectare debeat. Ad quod illi reſpondiſſe dicuntur: nihil ſe denegaturos eorũ, quæ fidelis ſubditus debeat ſuo Principi præſtare, ſi tamẽ more maiorum ſuorum pergat gubernare: ſin autem, vt fama erat, de coniugio ineundo cogitaret, fruſtra ab ipſis auxilia ſperari.

Inter alia quoq; coram cõſiliarijs ſuis Vveſtphalis tunc cõqueſtus eſt, quędam per Vveſtphaliã in Eccleſia catholica collapſa eſſe & deformata: inter alia multos eſſe pueros, qui ſecũdum antiquam & laudabilem conſuetudinẽ Eccleſiæ Catholicæ, confirmati non eſſent. In cauſa eſſe quod multo tempore Suffraganeus in Vveſtphalia nõ fuiſſet. Velle itaq; ſeſe Colonia

lonia Suffraganeũ, mittere: qui pueros confirmaret. Addidit etiã ſe R. & Nobili Cõmandatori per Vveſtphaliam D. Neuelinck Reckio, & inſigni doctrina vitęq; integritate clariſſimo D. Iohanni Nopelio, Theolo. Licentiato, & Decano Cęſaris Vverdenſ. formam Viſitationis miſſurum, & vt Vveſtphalicas Eccleſias, ad Catholicæ religionis normam reformarent iuſſurum. Quàm viſitationis formulam ex ipſo autographo deſcriptam poſtea ſubijciemus. Poſt has pollicitationes diſcedens Archiep. Bonnam contendit. In fine libri quarti.

Præmiſit Caſparũ Heien Nobilẽ Vveſtphalũ, & ordinariorum equitum aulicorum Capitaneum. Is Bonnã veniens, dixit ſe mandata ad Doctorem Eickium Conſiliarium & tũ temporis Bonnę prætorẽ, & Senatum dicti oppidi ab Archiepiſcopo habere. Sed quoniã Eickius ad vindemiam profectus, in villa ſua Birgil agebat, nihil tunc agi potuit. Cum verò ſequẽti die Dominica ſummo manè dictus D. Eickius rerũ quę à Capitaneo gerebantur, eiuſq; aduentus inſcius, cum ſua familia, collectis vinis nauigio Bonnã caſu reuerſus eſſet, Capitaneus eum circa horam octauam matutinam acceſsit, referens Archiepiſcopũ ex Vveſtphalia Siburgum veniſſe, ibiq; eũ iſto die pranſurũ: circa horam verò ſecundam deinceps Bonnam pergere decreuiſſe. Interim ſuam Celſit. mandaſſe aulicis & ſclopetarijs ſuis, vt Rhenũ Noue. 3. Noue. 4.

traijce-

tranſirent, atque oppidum intrarent, ibique Principem præſtolarentur. Velle præterea S. Celſ. vt prætor Eickius nona circiter hora ad forum veniret, ibique literas fiduciarias ad Senatum Bonnenſem directas acciperet, cum mandato vt & Aulicis & Sclopetarijs cómoda per vrbem hoſpitia accuraret. Prout à Capitaneo antedicto latius eſſet intellecturus. Venit Eickius hora conſtituta. Senatum quoque conuocari iuſsit, ſed nemo qui vel mandata exponeret, vel literas traderet cóparuit. Paulò poſt, hora plus minus decima excubitor ſpeculatorius cornu è faſtigio turris ſignum dat, clamatque magnum equitum peditumque globum ab altera Rheni ripa, Bonnam accelerare, Rhenumque tranſire. Eickius itaque & de aduentu Archiepiſcopi præmonitus cóſeſtim per apparitoré, his qui ad portam quæ (Coloniéſis appellatur) excubabant, ſignificari iuſsit, copias quas viderent adventare, non eſſe hoſtiles, ſed è familia ſui Electoris. Erat etiam eius animi, vt & Senatui, quę ex Capitaneo habebat, ſignificaret, ſed quia literæ non traderentur, illud commodè fieri non poſſe arbitrabatur. Intera porta clauditur, nemoq́, admitti potuit, priuſquam per miniſtrum aliquem Senatus conſuleretur. Is itaque confeſtim quoſdam è ſuis ad portam miſit, qui copias perluſtrarent, & quę qualeſq́ue eſſent, referrent. Eickium verò prætorem qui ante

Cuiam

Curiam ſedebat, nec conſuluerút, nec quam ob cauſam Senatum coegiſſet interrogârunt. Ille nihilominùs eos qui ad portam mittebâtur ex itinere reuocari iuſſit, vt hoc ipſum, quod ex mandato Reuerendiſſimi per Capitaneum acceperat, ipſis exponeret: qui cum non reuerterentur, Senatus harum rerum inſcius, quid Archiepiſcopus præceperat, deinceps ignorauit. Paulò pòſt nuncius venit ad Eickium prætorem euocans eum ad portam, dicensq; ibi illum Electorem opperiri. Fecit ille quod iuſſus erat. Cumque ad portam veniret, inuenit eos qui à Senatu miſſi erât, cum Capitaneo Heien, alijsque aulicis Nobilibus qui præceſſerant altercantes: quam litem vt Eickius componeret, Senatoribus mandatum Electoris refert: ſuadetq; eos qui ante portã erant in oppidũ recipiendos: Aulicos enim, & Suæ Celſitud. eſſe domeſticos. Reſpondit ad hoc Schlaunius conſul; Magiſtratui ante paucos dies præceptum eſſe, ne quenquam ſub quouis titulo in oppidũ admitterent. imo ne Electorem ipſum, niſi manifeſtum indicium proferret. Quod cùm audiuiſſet Eickius, ſubticuit, parumper, & poſteà in hæc verba reſpondit: Se ipſis modum præſcribere nec mandare quicquàm velle, ſed vt hoc agerent, quod ſe defendere, & excuſare poſſe putarent. Interim claſſicum canit tubicen, & Electorẽ adeſſe nunciat, quod cum legati ad portam ſe-

 nato-

natores audiuiſſent, relicta porta confeſtim Suam Celſitudinem accedunt, eamque honorificentiſſimè excipiunt, ſalutant, & Conſule Schlaunio interlocutore moram excuſant. Truchſeſius ipſis manum porrexit, & factum de ſuis non intromiſſis ſimulate laudauit: inde vt ſtatim portæ reſerantur iuſſit. Parent illi, apertisque portis, & ipſe Elector, & qui cum ipſo erant aulici & domeſtici, pedites equitesq; intermixtis clanculum militibus Sclopetarijs, oppidum intrarunt. rectaq; in Cancellariam contendit. Hic Gebhardus ſtatim Doctorem Eickium vrbis Prætorem, Magiſtrum equitum Mellichede, & Capitaneum Caſparum ab Heyen ad ſe vocatos, iubet in domo ciuica ſenatum facere, & hæc mandata explicare.

Excuſent initio & purgent Suam Celſ. Senatui conuocato, quod cum inſolitis militum copijs oppidum ingreſſa eſſet. Huius rei cauſam eſſe dicant, inſidias partim detectas, partim adhuc latentes, quæ Bonnæ ſtruerentur: admonitum ſe & à Capitulo Colonienſi, & ab alijs, vt aduigilaret ne quid hoc oppidum (inter alia Diœceſeos præcipuũ eò, quod archiuum & theſaurus prouinciarum in eo ſit) detrimenti pateretur: de fide ciuium ſe non dubitare, ſed vicina bella metuere. Statuiſſe itaque ſe aliquandiu Bonnæ manere, cum equitum ac peditum manu, quam ſimul intro-

troduxerat,ea tamen ratione, vt non omnes ſimul ibidem eſſent manſuri, ſed paulatim circumquaq; in vicina oppida & caſtra tranſferrētur,donec,quid à vicinis belli expectandum eſſet, rectius cognoſceret. Mādare itaq;, vt Senatus Mūſori hoſpitia pro illis decernat. Præterea iam prādij tempus eſſe, velle Suam Celſ.accumbere, iubere vt portæ ſtatim claudantur,& niſi de mandato ſuo aperiantur:neminem interim in oppidum recipiant, neminem ex eo dimittāt, niſi Archiepiſcopo conſentiente. Denique quia focus in Cancellaria frigeret,nec apparatus adhuc vllus eſſet, aiebat ſe cum Domino de Krichingen , in cuius ædibus Agnes tum agebat,prandere velle, iuſſitque, vt pro alijs proceribus in diuerſorio ſub interſignio Floris prandium accuraretur, Conſules duo alijque quidam præcipui de Senatu eò ſimul vocarētur,& benè tractarētur, ſeſe poſt prandium cum Senatu per ſuos latius & clementer acturum . Illi mandatum Suæ Celſ ad ſenatū referunt : qui poſt tumultuarium deliberationem reſpondit: Sibi Suæ Celſ.aduētum gratum fore, mirari tamen inſolitas iſtas copias, pacis potius quàm belli inſignia videre maluiſſe : tot autē equites, totque pedites in ciuium domos recipere, id ipſis oneri & irreparabili damno futurum. Oppidum domeſticis armis tueri poſſe ; præſtare vt iſtæ externæ copiæ in pagos & ca-
 ſtra

ſtræ vicina transferantur; aut ſi S. ua Celſ. eas omnino dimittere non velit, per monaſteria, eccleſiaſticorumq́; familias diſponantur, quę ſi ipſis non ſufficiant, eſſe publica diuerſoria, in quib. ſuis ſtipẽdijs ali poſſint. Senatui aſſenſu eſt; mãdatur graphiario hoſpitia iſtiuſmodi in catalogũ referat, eumq; Menſori tradat.

Interim Kreutz & Schlaun duo conſules ad prandium cum alijs quibuſdam de Senatu vocati, vt diximus, cum prætore Luckio alijsque aulicis Nobilibus & proceribus in hoſpitio cuius ante mentionem fecimus pranſi ſunt. Gebhardo omnem interim occaſionem quærente & captante, quomodo claues oppidi in ſuam poteſtatem redigeret.

Hora igitur ſecunda pomeridiana cõuentus fit: agitur de militũ hoſpitijs, & de clauibus vrbis vel Archiepiſcopo tradendis, vel certo modo cuſtodiendis. Nam vt Senatum falleret, initio non tam claues abſolute exigebat, quàm quod quoſdam ex ſuis adiungi & nominari velle, proponebat, qui vnà cum Senatu vrbis de clauium cuſtodiam eſſent habituri. Præſidiarij partim in hoſpitia deducuntur, partim adhuc in foro relinquuntur. Portis autem occluſis Senatus claues ad ſe referri iuſſit, quæ cum magis magisq; à Gebhardo peterentur, reſpõdit Senatus: eas tempore inaugurationis ſibi à S. ua Celſ. datas & creditas eſſe. Harum itaq; cuſtodia priuari nõ

de

debere, nec poſſe, citra totius populi conſenſum. orare igitur ſe Suam Celſ. vt ab hac petitione diſcedat.

Interea ciues ad arma concurrunt, forum, domum ciuicã, aliaque publica ædificia præſidijs muniunt, & per oppidum paſſim ſtationes diſponũt, quæ res Truchſeſio vehementer diſplicuit. Sub veſperam verò cum Magiſtratũ omninò claues denegare intellexiſſet, cõſules & nominatos à Senatu in Vallem Roſarum, vbi Agnes Mansfeldica cum ſorore ſua Kriechingia tunc morabatur, ad ſe vocat, quibus poſtquàm veniſſent latius ipſemet exponit cauſam ſui aduentus, magiſtratui nullas à ſe inſidias metuendas eſſe ait, mirari ſe cur claues ſuæ cuſtodiæ concredere Senatus nolit. Certum eſſe claues inaugurationis tempore Senatui datas, certum & murorum portarumq́ue cuſtodiam ei demãdatam eſſe: id autem Principi non præiudicare, quo minus præſertim tempore difficiliori, quo perſona illius periclitari queat, ius clauiũ repetere non poſſit. Mandare itaque ſe Magiſtratui, vt ſine longiori mora, claues ad cancellariam portent: nullam vlteriorẽ excuſationem adferant, ſed tantũmodo pareat, & cõfeſtim imperata faciãt. Inde Cõſules cæteroſq́; Legatos dimiſit, qui in Curiã reuerſi ſunt, vt mandatũ Archiepiſ. ad ſuos referrẽt. Truchſeſius verò in equum inſiliens ad cancellari-

am properauit: ſtatimque Doctorem Eicki-
um prætorem, Melſchede, & Capitaneum ab
Heijen in curiam ablegauit, vt quid de clauib.
decretum eſſet audirent. Nūciatur interea co-
mitem Hermannum Adolphum Solmenſem
in ſuburbio eſſe, & portas ſibi aperiri poſtu-
lare. iubet Truchſeſius portas reſerare, Comi
temque introducere, quod & factum eſt, præ-
ſente Raue VVilthelm & Capit. Heijen alijſ-
que nonnullis à Truchſeſio nominatis. Qui à
magiſtratu miſſi erant, occluſa porta, claues
(etſi ab illis exigebantur) in curiam retulerunt.
Cum vero quid Senatus cōſultum interrogarent
ij qui illuc veniſſent, nihil reſponſi accepere: præ
ter id, quod cū potior Senatorū pars diſceſsiſ-
ſet, numerum eſſe pauciorem, quàm vt quid
certi ſtatui poſset. Orare igitur Senatum vt
Sua Celſ. huius quæſtionis deciſionem hac no
cte non vrgeat, ſed in ſequenti die clementer
expectet. Eickius vero Gebhardi ſtomachum
non ignorans, volensque cauere ne ab ipſo a-
cerbum quid in Senatum, ciuesq; ſtatueretur
Capitan. Heijen ſecū in cœnam abduxit, cap-
tauitque occaſionem, ne is iſta nocte ad aulā
reuerteretur. atq; hoc modo reſponſum Sena-
tus in craſtinum, decocta nonnihil ira Truch-
ſeſij, protraheretur. Ceterum Prætor Eic-
kius intempeſta nocte ad aulam vocatus, reſ-
ponſum Senatus debuit referre. cūque Arch-
iepiſcopum incandeſcere videret, ſenatum ex
cuſauit

cuſauit eiusq; cauſam fideliter egit, orans Suã Celſ. ne quid ira præcipiti durius in Senatũ & Ciues decerneret. Gebhardi autẽ indignatione magis magiſq; increſcẽte, metuẽreq; qui aderãt ne cõfeſtim mandare: claues armata manu Senatui extorquere, quod facinus quã exitioſum fuiſſet, quantęque ſtragis occaſionem dediſſet perpendens D. Eickius, plurimum inter alios ipſe cum Melſchedio laborauit, vt Archiepiſcopi animum pacatiorem redderet mitigaretque. Ceterum ira præpediente rationes et preces eorum locum nõ inuenêre, donec tandem erumpente furore, Gebhardus exiliens, gladio euaginato, repetitis ictibus menſam cui aſtabat percuteret: inclamans, ſe Doctori et Conſulibus caput audere cõminuere. Comes tandem Solmenſis, Melſchede, & alij qui aderant, indignũm aliquod facinus ab illo iam iam committendũm metuẽtes, intercedunt, rogantes ut ſeſe temperet, ſomno pectus mulceat, craſtinum reſponſum placidus opperiatur: ſperare ſe Senatores cras officium facturos. His precib. mitior factus cum nonnihil reſpiraſſet, Tribunos, nobiles & cliẽtes ſuos in maiori aula congregauit, interrogans eos, quid de Magiſtratus excuſatione & dilatione ipſis videretur. Reſponſum eſt, expectandam eſſe diem craſtinam; non enim Senatum aut abſolutè negaſſe, aut petulanter reſpondiſſe. Proinde & noctem eſſe &

tenebris omnia oppleri, ſi quid violentũ tentaretur, magnos tumultus cõcitari, maximas clades & dari poſſe & accipi. Placuit tandem hæc ſententia Gebhardo ea lege, vt Magiſtratus promitteret Comiti Solmenſi, ſe claues ea nocte fideliter cuſtodire, nulli portas aperire, nullum emittere, nullum in vrbem recipere velle ſine ſuo conſenſu. quod mãdatum Solmenſi, Melſcede, Ludouico Rump, prætori Eickio aliiſque nõnullis dedit ad Senatum perferendum, qui cum in domum ciuicam veniſſent cum reuerentia excepti & auditi ſunt. placuit Senatui propoſitio & confeſtim præſtitit quod petebatur.

Noue. 5. Poſtridie Comes Solmenſis Hermannus Adolphus, alijq; ipſi adiuncti iterum ex mandato Truchſeſij ad Senatum conueniunt, repetunt breuiter quę die præcedenti in cauſa clauium cuſtodiendarum vltro citroque acta erant. Petunt ne Reuerendiſſimi ſidem & beneuolentiam ſuſpectam habeant, nec exiſtiment claues malo fine poſtulatas. Non fuiſſe alium Archiepiſcopi ſcopum, cur eas poſtulauerit, quàm vt ciuium obedientiæ fideiq; periculum faceret. Si ad mandatum eius claues tradidiſſent, Reuerendiſſimum decreuiſſe eas confeſtim Senatui reſtituere, & noua quadam ſolennitate ſecundó magiſtratui oppidi cuſtodiam demãdare: ſaltem quidam ex ſuis præcipuis Senatui adiungerentur, vti ab

initio

initio Senatui propoſitum erat. Hanc obedientiam Suam Celſ. adhuc ab illis expectare. Deinde petere vt Senatus ciues [illegible] diſcedere faciat, publicoq; caueat edicto ne ad ſymposia conueniant, ne inebrientur: poſſet enim ipſis vino æſtuantibus, diſſidij & ſeditionis cauſam dari. Tertio mandare vt quot portæ vrbis ſint, quarum potiſſimus ſit vſus, qui claues cuſtodiāt, quis claudat portas, quiſque aperiat, & quæ ſeruari ſoleat in ijs claudendis aperiendiſque conſuetudo, ſcripto tradant.

Senatus poſtquam Archiepiſcopi poſtulalata intellexiſſet poſt maturam deliberationē breuiter reſpondit. Non ignorare Senatū populumq; Bonnenſem, quam obedientiam ſuo Principi promiſerint, & quam ſoluere illi teneantur: ſed nec eam velle recuſare. Ceterum claues apud ipſum deponere, id præter ius & conſuetudinem eſſe, quæ violare ipſis graue foret. Senatum inaugurationis tempore, præſente Capitulo ſeu Legatis eiuſdē, à Sua Celſ. claues cuſtodiēdas accepiſſe: eas ſine Capituli mandato reddere non poſſe. Capituli ſententiam quæri debere: ſed nec Senatū vel minima in re peccaſſe, cur inuitus illarum cuſtodia debeat priuari. Nihilominus vt Suæ Cel. ſatisfiat, promittere ſe, in portis occludendis & reſerandis tā ſidelem curam adhibere, ut diligentior ab ipſo exigi nec debeat, nec poſſit.

nemoque vel clam vel palam ingrediatur oppidũ, vel egrediatur, niſi Sua Celſ. ſciente volẽteque: petere inſuper vt eius mandato conſtituantur, qui vt hęc obſeruentur, aduigilent. Offerre eidẽ, vt ſi ſui corporis cuſtodiã petat, eligere ſe velle ex optimis fidelisſimisq; ciuib. *50.* vel *100.* ſatellites, qui illius curã diligentiſsimam eſſent habituri: et præter hęc eas nocturnas diurnasq; inſtituere excubias, ciuiles vel domeſticas, quę & ad vrbem defendendã ſufficere, & Suæ Cel. beneplacito ſatisfacere poſſent. Si ciuium numerus minor ſit quàm neceſſitas requirat, ſe à multo tempore viciniis oppidis confęderatos eſſe, poſſe facile copias auxiliares euocari. Tãtum orare Senatum, ne ius clauium ſibi extorqueatur. Porrò ad ſecũdum ait Senatus ſuo placito vel mãdato ciues ad arma non veniſſe. Velle ſe laborare vt ad armorum depoſitionẽ inducantur: ceterũ rogare vt prius introductus hic miles dimittatur: timendũ enim eſſe quod, quamdiu armatus ille in viſcerib. Reip hęreat, ciues arma nõ ſint depoſituri. Quod ſi moniti ab armis diſcedere nõ velint, orat Senatus id ſibi non imputetur. Tertiò quoad conſuetudinẽ cuſtodiendarum portarũ & clauium ſcripto tradendã, in hoc ſe Archiepiſcopo ſatisfacturũ promittit.

Comiti Solmenſi nihil in hoc reſponſo grauius accidit, quàm quod Capituli ſententiam rogari oportere dixiſſent, quam opinio-

nionem aculeata quadam parœmia reiecit.

Prætor verò oppidi D. Fickius cuncta hæc fideliter ad Archiepiſcopum retulit, qui ſententia Senatus intellecta, hæc reſponderi iubet: in primo articulo ſibi ſatisfactũ tantummodo neminẽ oppidũ ingredi aut egredi permittant, niſi ſuo cum conſenſu: vtq; ad mandatum ſuum portæ aperiantur & occludãtur. Ceterum quoad ſententiam Capituli, ea opus non eſſe, ſcire Senatum cui ſacramento deuinctus ſit, & penes quem nunc rerum ſit administratio. Confœderationem cum vicinis oppidis ſibi non diſplicere: velle vt inuiolata conſeruaretur: tamen non neceſſarium adhuc eſſe: auxiliares copias euocare, cum recens introductum præſidium ſufficiat, ad oppidum cuſtodiendum. Cuſtodiam quoque corporis ſui à Senatu oblatam, etſi non ingratam, ſibi tamen hac vice ea opus non eſſe, velle quidem interim ſe expectare à Senatu, vt in ſcriptis exponant quem ordinem in vigilijs & excubijs inſtituendum exiſtiment. Porrò quod Senatus dixiſset arma ſe inſcio atque inuito ſumpta eſſe, ait Gebhardus, ſibi contrarium conſtare: plus quam notum eſſe, Senatum mulctam pecuniariam conſtituiſse his, qui armati in publicum non prodirent. mandare itaq; ſeſe, vt cõfeſtim arma ponant, milites introductos hoſtes non eſſe, ſed ſocios & amicos. petulãtiam ciuiũ in ſuos nobiles ad

ſe de

ſe delatá eſſe, velle omnino vt de huius auctoribus ſuppliciū ſumatur, caueaturq; ne ſimile quid in poſterum committatur.

Hoc Gebhardi reſponſo in Senatum relato, poſt breuē conſultationem articulus primus admiſſus eſt, his condicionibus; ne ſcilicet Archiepiſcopus maiores copias in oppidū introduceret, & vt ipſo diſcedente milites omnes ſecum abducat, oppidique cuſtodiam liberam (qualis hactenus fuerat) Senatui relinquat. Quis autem in vigilijs & excubijs futurus eſſet ordo, id aiunt Senatores ſe pomeridiano tempore de ſcripto recitaturos. Petulantiæ vero in nobiles ſuos commiſſæ cauſas eſſe nobiles ipſos, non autem ciues: interim velle ſe diligentius inquirere, & ſi quem reum inuenerint, hunc pœnas daturum. Ceterum quod Archiepiſcopus dixerat Senatum arma contra introductum militem diſpoſuiſſe, mirari ſeſe inquiunt, rem aliter ſe habere, petere vt ipſius rei veritatem Reuerendiſsimus inquirat, quod ſi compertum fuerit magiſtratus iuſſu hoc factum eſſe, ſe eo nomine rationem reddituros promittunt.

Placuit Gebhardo & ſuis hoc ſenatus conſultum: conuentum itaque eſt vt Senatores fide & ſacramento, aliàs præſtito, obſtringerentur, datisque dextris promitterent, ſeſe in condicionibus & pactis manſuros. Promiſitque

ſitq́ue viciſsim Gebhardum ſe præſidium vrbis non aucturum, niſi ſumma id neceſsitas poſtularet, & tunc de communi Senatus conſilio id facturum prout illi viſum foret expedire & conuenire. Data eſt itaq; Doctori Eickio vrbis prætore prouincia, pactionē hanc in publicas tabulas referendi: & per Secretariū Gebhardo porrigendi.

Sed nouis quotidie difficultatibus exorientibus (ciues enim mordicus ſuum ius ſuaq́; priuilegia, tam de clauibus aſſeruandis, quàm de oppidi cuſtodia defendebant) pacta ſenſim violari cœperunt. Interim ciues non tantum perpetuò quaſi in armis ſtabant, totoq́ue oppido excubias agebant ſtationesq́ue habebant, ſed vectes & cathenas, quib. plateę, Cancellarię viciniores tutabātur, occluſerunt. Quod cum Gebhardo relatum eſſet, ira implacabili excanduit, cœpitque conſilia captare, quomodo merum vrbis imperium, abſolutamq́ue eius poteſtatem in ſe, manu armata transferret.

Poſt biduum Senatus Gebhardo pactam fidem reddere volens, ordinem condicionesq́ue excubiarum à Senatu cōceptas & promiſſas ſcripto tradidit. Eickius verò non ignorans exulceratum Truchſeſij animum, mentemq́ue inquietam, poſtquam tacitè intelligeret, ipſi ſatisfieri non poſſe: præterea in ipſa actione compertum habens & ſentiens Nouem. 7.

quod

quod ab ęmulis ſuis clam criminaretur, quod vni plus quam alteri parti faueret, eoque nomine tandem in ſuſpicionem partis vtriuſq; veniret, haud immeritò & conſultò cogitauit ſeſe intricato hoc negotio expedire. Nam dũ vtrinque reſponſiones referebat, eas ſine vllo affectu aut iudicio interpoſito, nudè vt mandabantur fideliter narrabat: partes verò aduerſæ, in ſuam eum ſententiam ferri, cum impetu cupiebant. Quid faceret vir bonus & ſyncerus? ſiquidem Sacramẽto quo Principi ſuo obſtrictus tenebatur hactenus, nondum erat ſolutus. Videns itaque Eickius neutri ſe ſatisfacturum, vtriuſque ſe occupationibus abdicauit: per Comitem Solmenſem à Gebhardo petijt, vt alterius opera in mandatis ad Senatum referẽdis, deinceps vteretur. Gebhardus ſe hac de re deliberaturum reſpondit. Suboluit interea Doctori Eickio conſulem quendam Archiepiſcopum admonuiſſe, vt ſi quid à Senatu & populo Bonnenſi impetrare vellet, id nõ per Eickium, ſed per virum aliquem peteret populo gratiorem. Erat autem is Conſul, quocum Eickio prętori in Senatu de leuitate extraordinariè aperiendę portę, quam Mullemer duerlin appellant, proinde etiam de intromittendis & emittendis nocte extraneis, & ne quid horum ſine conſenſu fieret Præfecti ſeu prætoris petenti, conſule iſto ad hoc reclamante (nuper lis intercesserat.

Erant

Erant etiã ciues ab ipſo conſule male perſuaſi quod Eickius prætor hoc pacto ius clauiũ vrbis ſibi vendicare ſtuduiſſet: quod magnum Eickio prætori, licet immerito & ſine culpa, hoc vno Conſule inimico authore, apud ciues odium peperit, donec à quibuſdam prudentioribus modeſtioribuſque bonis ciuibus, & ipſorum Duodecimuiris aliter inſtruerentur. Deſtituto itaq; Doctore Eickio prętore, Doctor VVernerus Schenckius in illius locum, vt cum Senatu cœptum de clauibus tradendis negociũ perficeret, ſurrogatus eſt.

Non leuis erat ſuſpicio hęc omnia impulſu auſpicijsque Gallorum (qui ſua pomeria dilatare, & imperio ſubtractas quaslibet ciuitates, regno ſuo adijcere, nunquam non conantur) geri. Iamque in ore omnium erat Gebhardum Alenconio Gallo confœderatum eſſe. Indigniſsimè tulit id Illuſtriſsimus Dux Parmenſis, cui ab Auunculo Rege Hiſpaniarum ditionum Belgicarũ concredita erat gubernatio, nec ferendum eſſe putauit, Archiepiſcopum cum hoſte ſuo, totiusque patrię Alenconio Gallo paciſci. Non latuit id Archiepiſcopum, timenſque Regis Hiſpaniarum potentiam, cui nihil antiquius, nihil ſanctius eſſe ſciebat, quam Catholicam Religioné tueri, & hæreticas opiniones vnà cum ſuis auctoribus explodere, confeſtim literis datis ad Parmenſem, illi ſeſe purgauit. Noue.13.

Sena-

Archiepiſcopus Ludovvicũ Rump & Hótſelerum nobiles, ad colligendum equitatum, peditatumq; maiorem, emiſit. Confœderatæ verò & finitimę quędam ciuitates, nec non & pagi nõnulli, Bonnenſibus auxilia offerebãt. Magiſtratus verò (vt cui de Capituli voluntate nondum conſtabat) Archiepiſcopi conatus infringere non audebat: Miſit itaque litteras, legationemq; ad Capitulum decreuit, vt de ſententia illius certior redderetur. Sed tardius reſponſum remiſſum eſt.

Nouẽ. 16.

Gebhardus interim quotidie Senatui Bonnenſi moleſtus erat & nunc precibus, nunc minis claues oppidi ſibi tradi poſtulabat. Senatus vero ciueſque ſemper honeſtè id recuſarunt, cauſas quas antea poſuimus iterum iterumque inculcantes.

Comes verò Solmenſis omnem mouebat lapidem, vt dum ciues induci non potuerint ad clauium traditionem, ſaltem perſuaderentur vt portarum cura Archiepiſcopo & ciuibus communis eſſet. hac lege, vt penes ciues clauium eſſet cuſtodia, nullis tamen aut ingredi aut egredi liceret, niſi cum conſenſu Archiepiſcopi. Ceterum neque hoc obtinere potuit: quamobrem Coloniam veniens, de hac Bonnenſium pertinacia ſuos apud amicos conquerebatur: iactitans interim, breui fore, vt ciues plurimis moleſtijs exagitati, tandem concederent, atque imperata facerent.

Pau-

Paulò poſt Gebhardus nouum militem, quem conſcribi fecerat, propius admouebat, & per circumquaque loca, vicinoſque pagos diffundebat. Erat in conſpectu vrbis, non procul à mœnibus inſigne nobiliũ Virginũ monaſteriũ Ditkirchen appellatum, in hoc præſidiũ deduxit ſceleſtiſsimorum nebulonum, qui tã importuni Virginib. fuere, vt ex loco cedere atque in vrbem commigrare coactæ ſint. In vicino caſtro Poppelſdorp ducentorum peditum præſidium collocauit. In Godesberch, Keſſenich, finitimiſquè pagis miles quoque diſtributus eſt, quorum numerus indies augebatur, ita vt Bonnenſes nunc milite quaſi circuncincti, non immerito metuerent, ne forte vel per cuniculos, vel ſcalis per mœnia, clam maiores copiæ in vrbẽ deducerentur, ab ijſq; ciues inopinantes opprimerẽtur.

Solmenſis, Vvinnenbergius & Krichingius ab Archiepiſcopo mane diſceſſerunt, atq; Coloniam ad Capitulum profecti ſunt. Ceterũ eodem die, ſub veſperem, Comes Nuenarius iterum Bonnam appulit: vt ne vnquam Gebhardo deeſſet, qui eum inſtigaret, & ad quæuis audenda vrgeret: neue (ſi ſolus relinqueretur) in ſe reuerſus, ac pœnitentia ductus, ad ſaniorem forte mentẽ, rediret atq; ab incæpto deſiſteret. q vt natura minimè malus erat, ita fuerat à pueritia optimis ſẽper morib. atq; artib. ſollicita Cardinalis Auguſtani Patrui ſui cura inſtitutus. Nouē. 17.

Senatus verò Colonienſis, ne quid ſuis incō-modi accederet, fide & officijs volens prouidere, vrbem frequentiori milite, armatoque ciue munire, ſtationeſque & excubias augere non deſijt: quod cum intellexiſset Archiepiſcopus, ratus id in rem ſuam non fore ad aliquot tribus hunc in modum ſcripſit

Gebhardus ad Tribus Colonienſes.

NOS *Gebhardus Dei Gratia Electus & Confirmatus Archiepiſcopus Colonienſis, Sacri Rom. Imp. per Italiam Archicancellarius, & Elector, Dux Vveſtphaliæ & Angariæ & cæte. certiores facere vos curiarum Magiſtros & iuratos Vrbis Colonienſis contribules voluimus, famam ad nos perlatam eſſe, Conſules & Senatū veſtrum ſe omni armorum genere, belliq; e apparatu munire: Omnium [illegible]triarum magiſtros, & potiorem ciuium cuiuſcunque ætatis partem, noua iuriſiurandi formula obſtringere, aliaque inconſueta inuſitataqúe moliri. cauſas verò prætendere, quod nos è noſtris Vveſtphaliæ ducatibus in Diœceſis noſtræ partes Rheno conterminas milites euocauerimus, pluresque ibidem cogamus ad vrbem Colonienſem infeſtandam. Certùm quidem eſt & manifeſtum, Senatum vrbis Noſtræ Colonienſis, iniquas contra nos cauſas iam pridem fouiſse & ſuſtinuiſse: noſtræ quoque antiquæ et extra omnem controuerſiam poſitæ iuriſdictioni, ſummoqúe imperio derogare, & ea, prorſus libidine, nobis ſubtrahere voluiſſe, ciuibus id ignorantibus: ex priuata enim contentione Conſulis Sudermanni, Magiſtratus Syndici Petri Steenvvichij, eiuſqúe adhærentium, & ex affectu proprio, quem ad defenſionem pri-*

uatā

uatæ ſuæ cauſæ ac litis agri Coëmarij (quam tamen nullo iure poterunt tueri) adferunt , Reipublicæ per-turbandæ occaſionem præbere conantur . Cum tamen omni iuri & æquitati aduerſetur , ex priuata cau-ſam publicam facere, aut ob priuatum alicuius negoti-um vniuerſam Remp. in diſcrimen adducere.

NOS tamen Remp. & ciuium communitatem opti-ma gratia & paterno affectu proſequentes, eorum trã-quillitatem & felicitatem non illibenter cerneremus, & pro noſtra facultate promoueremus . Hac opinione & affectu toto adminiſtrationis noſtræ tempore fuimus & in ea perſeuerare decreuimus: vt ciuib. negotiatio-nes ſuæ à nobis non aliter quam à Maioribus noſtris li-beræ relinquantur: merces eorum per diœceſin vel ter-ra vel fluuio ſecurè, & ſinè impedimento importentur, exportenturq; : ipſi tùtò quò velint accedant & dece-dant : quin etiam ne ab alijs itinera infeſtentur , ope-ram dabimus . Quod verò certum militem conſcripſi-mus, pluresq; adhuc conſcribimus, eo fine facimus, vt co-natibus & inſidijs quorundam, quib. nonnulla ditionũ noſtræ vrbis loca impetũtur , commodius occuratur , id quod rei euentus tandem declarabit . Nec in noſtræ tan-tum diœceſis protectionem, ſed & ad veſtræ, totiusq; Reip. veſtræ tranquillitatis conſeruationem , id ſumus auſpicati. Neceſſe itaq; non erat Conſules & Senatum veſtrum, tanquam nos metuentes, hoc bellum molliri: vobisq; popularibus & ciuibus non neceſſarios ſumptus adferre, aut in negotiationibus curisq́ue domeſticis im-pedire. Hanc noſtram beneuolam in vos propenſionem celare voluimus, vt mercaturæ & alia veſtra negotia

non impediatur. Rempublicam verò veſtram, deinceps vosque omnes, ſingulari Electoratus gratia proſequemur, & ſemper commendatos habebimus. Datum in vrbe noſtra Bonnenſi: ſub ſecreto ſigillo noſtro, 22. Nouemb. Anni 82.

Noue. 25. Huiuſmodi ſcriptũ cũ Dominico die ſubſequenti tribulib. traditum eſſet, nihil ij in Senatum commoti ſunt, id quod ille tamen ſperauerat: ſed fidei & officij ſui, bonorũ inſtar ciuiũ, memores, literas iſtas magiſtratui porrexerũt. Is poſt maturã illarum examinationẽ, publico edicto tanquam qui iuſtiſsimam cauſam foucbat, Archiepiſ. in hunc modum reſpõdit.

Senatus Coloniensis Archiepiſ. Qvod *conſules Senatores & 44. vrbis optimates aduigilent, ne quid ſiniſtrum Reip. accidat, iuſtiſſimum eſſe dicebant: quod verò inuſitatum quid, & ab officio ſuo alienum moliantur, id ſe negare, nec concedere poſſe hanc Reip. curam ex metu, quẽ de Archiepiſcopo ſuo habebant, profectam eſſe: multo quoque minus fateri, quod Suæ Celſ. iuriſdictioni quidquã detrahere vnquam voluerint, aut priuatorum hominum cauſa, huc impulſi fuerint. Poſſe quidem ex varijs qui adferebantur rumoribus, & cœptæ nouitatis circunſtantijs, lauas ſuſpiciones elici: ſe tamen eas contempſiſſe, nec earum reſpectu armis & bellico apparatu, vrbem muniuiſſe. Verum funeſtiſsimis his temporibus, omnibus periculis et inſidijs plenis, dum omnia circumquaque bellis aſtuent, admonitos, de vrbis ſuæ quæ ſacri Romani Imperij membrum eſt, (id quod & aliæ ciuitates facere ſolent) protectione & munitione cogitaſſe, ideoq́; ſe*

ex

ex præſcripto Romani imperij conſtitutionum, pactorumque & inſtitutorum ciuitatis Colonienſis antiquorum, legum quoq; & ſcripti iuris, tempore pacis bellicũ apparatum cõportare, & ingruentia mala prauertere voluiſſe: vt tempore neceſſitatis, neceſſarijs armis non deſtituantur. In his omnib. tamen Archiepiſcopi ſui iuribus aut honori, quemadmodum ex edictis ſuis conſtare poterat, nihil derogari. Immerito igitur ſe ab Archiepiſcopo inſimulari, quaſi priuato odio inducti, illius, quæ in controuerſiam conuocari non poteſt, iuriſdictionem imminuere cupiãt. Nunquam id ipſis in mentem veniſſe. Sed è contrario manifeſtum eſſe, Suam Celſit. magiſtratus auctoritatem, ius & imperium quod in Vrbe Colonienſi, & illius territorio, ſeu finibus, ad eam pertinentibus habet, imminuere, & ipſi extorquere (quãuis rationem nullam haberet, nec ipſi in Archiepiſcopũ deliquiſſent) iampridem voluiſſe: indictiones nouas & inconſuetas in eodem territorio, contra ius & æquum, contra ſuum deceſſorumque ſuorum pacta, imperaſſe: quod immune erat, ſibi vectigale facere conatum eſſe. Non igitur Senatum Priuatorum quorundam ſui collegij hominum (quos nihilominus fideles & honeſtos viros æſtimabant) reſpectu, ſed multò potius (quo Reipu. totique imperio Rom. obſtringebatur) iuramenti ratione, ad hoc negotium curas ſuas contuliſſe: id enim ſe vnicè curare, vt Remp. Colonienſem, quã à maioribus ſuis liberam accepit, eandem & liberam poſteris ſuis tradat, non ſeruilem. Tamen nihil hactenus egiſſe, quod non prius à pleno Senatus conſeſſu & 44. optimatibus totum Reipublicæ corpus repræſentantibus,

E 3 fuerat

fuerat approbatum. Quo verò fauore & qua beneuolentia Sua Celſit. Vrbē Colonienſem proſequatur, quid ſub ſpecioſis iſtis verbis lateat, ex eo palam fieri, quod Vrbem hanc, Vrbem ſuam appellat, in qua tamen nec imperium vllum, nec quidquam vllius iuris ſuperioritatis, vt vocant, illi deberi aiebant: eſſe.n. antiquā & liberā ciuitatē Imperij, aliarumque omnium primam: pro tali eam & Cæſarem ipſum, ceterosque Electores Principes & Ordines Imperij agnoſcere. Iniquè igitur & prorſus indignè Suam Celſit. cum Colonienſibus agere, vt quæ talibus iſtis litteris, ciues in Senatum cōcitat, ſimultatemque et diffidentiā inter illos diſſeminat: illud non ſolùm decretis & conſtitutionibus Imperij, domeſticæ paci, alijsque contractibus & pactionibus, verum etiam iuri ſcripto, æquitati & communi Reip ſaluti planè aduerſari, in quibus ſaluberrimè inter alia cautum eſt, ne quis Princeps alterius ſubditos ad ſe alliciat, aut eos inuito vel igorante Magiſtratu proprio, in ſuam tutelam aut protectionem aſciſcat, multo minus vt famoſis libellis diuulgatis præter omnem conſuetudinem iſta tentet. Propterea Conſulibus Senatoribus et 44. Opptimatibus liberæ Sacri Romani Imperij ciuitatis Colonienſis (ad defenſionem honoris, auctoritatis, exiſtimationisq; ſuæ; & ad cōſeruationem Vrbis) hanc iniuriam, cōtemptum, atque ignominiam ſibi ab Electore factam, cordi eſſe: eamque alta mente figere velle, et debere: decreuiſſeq; licitis mędijs ius ſuū defendere, & eius in quo læſi erant, aut minus beneuolè ab eo excepti, vel apud Cæſareā Maieſt. vel alium conuenientē iudicem aut magiſtratū actionem inſtituere, illiusq; ſentētiam expectare ſtatuiſſe.

Archiepiſcopus non ignarus, quàm arduum atque difficile ſit bellum, ſine prompta pecunia gerere, ſciensq́; negotium ſuſceptum fortunas ac facultates ſuas ſuperare, de nouis theſauris conquirendis cogitationes atq; conſilia inſtituit. Occurit primum arx Bruelenſis, in qua, de more, aurea argenteaque vaſa, alia ornamenta atque cimelia diœceſis, omnium præcedentium Archiepiſcoporum, aliorumq́; Principium donaria atq; monumenta ſeruabantur. Eodem igitur tempore miſsis de nocte quibuſdā è ſuis, ſcrinia cuncta referari & compilari, omnemque theſaurum ad ſe Bonnam tranſportari iuſsit.

Mox Theodoro Knippenbergero Occonomo in Horenburch Vveſtph. oppido per nũciũ quendā *100.* aureos mittit, vt ea pecunia milites cogat quib. tractũ Reckelinckhuſenſẽ tueatur. Poſtridie Kalendarũ Decembris Legatos miſit Capitulũ Bonnam ad Archiepiſcopum, qui, quæ de ipſo fama eſſet, quā apud pleroſq́; exiſtimationem haberet, quid de mutanda Religione, deq́; vxore ducenda non tantũ vulgus, ſed & nobiles & Optimates ſuſpicarentur, illi ſine ambagibus expoſuerunt. Orabantq́; obnixè, mentẽ ſuam aperiret: vt quid ipſis faciendum ſit, maturè poſsint delibera- Decem. 2.
re. Legati verò Bonnæ diu hærebant, reſponſum enim de die in diem protrahebatur: tandem nil niſi querelas, intricatumque & dubi-

um reſponſum ad Capitulum reuerſi reportauerunt.

Erat tunc ea Gebhardi aulæ facies, vt non Archiepiſcopum ille, ſed belli Imperatorem referret: nullus ibi conſiliarius, nullus Senior ex nobilitate, nullus Eccleſiaſticus, nullus ſani conſilij vir conſpiciebatur. Tribuni militum, Chiliarchi, Centuriones, Decuriones, Equitum Magiſtri, Lixæ, atque Calones aulam moderabantur. hi frequenti ſuo ingreſſu, atq; egreſſu eam condecorabant, in eaque compotantes choreas dies noctesq; ducebant. Legatis Epiſcopi Bremenſis, Caſimiri, Principis Auriaci & aliorum Naſſouiorũ ſingulis momentis fores patebant. Ipſe Archiepiſcopus in tantis delitijs ac voluptatibus, tantum non lætabatur, vt ſemper pallens atque meditabundus incederet:

Cornel Gallus.

Obtundunt ſiquidem curarum pondera ſenſus.

Suſpicionib. varijs exagitabatur: Omnia inſidiarum plena exiſtimabat: ſomnus verò illi erat rariſsimus, adeò vt medicus, quem ex Vveſtphalia ſecum adduxerat, admodum illi gratularetur, quod cũ plurimas noctes duxerat inſomnes, tandem ſex horis quieuiſſet. nonnunquam etiam menſæ aſsidens, nec cibũ capiebat, nec verbum proloquebatur. Circa idem tempus Carolus Mansfeldius, Agnetis frater Germanus, qui ſub Aléconio militabat

ad vxo-

ad vxorem ſuam Comitis Seynenſis ſororem, quę tunc Bonnę quoque Gynęceum augebat, ſcripſit, quæ de Archiepiſcopo Colonienſi, deque ſorore ſua in Belgio fama erat, iuſsitq́; vxori, vt confeſtim hoc contubernio relicto, ad ſororem ſuam Abbatiſsam Eſſendenſem ſe conferret addens de Agnete quid fieri velit, poſtea ſe ſcripturũ. Paruit illa, ſed et Agneti infenſa, ſe antequam diſcederet, ei textum cum gloſsa (hoc vtebatur prouerbio) prælecturam, aiebat.

Interea noui conatus Archiepiſcopi, ad curiam Romanam, atque ad ipſum Pontificem, qui tunc correctioni anni tropici operam dabat, delati sũt. Sed quia illi⁹ optima inſtitutio & ſumma cũ laude peracta adoleſcentia, in recenti adhuc erat memoria, difficulter rumoribus fides adhiberi potuit. Sed cum omnes vndequaque perſcriptæ literę idem aſſererent, tandem Sũa Sanctitas, vt crederet, cœpit induci.

Ipſis itaq; Nonis Decẽbris indicta fuit Romæ in ædibus Ferneſij, Cardinalium, rerum Germanicarum curam gerentium, congregatio: in eaque omnium ſuffragijs cõcluſum eſt: vt Pontifex mitteret fidelem quempiam virum in Germaniam, qui intelligeret, quo conſilia & res Archiepiſcopi Colonienſis tenderent, & quid ille moliretur. Cui legationi Præfectus eſt, Minutius de Minutijs, Illuſ- Dece.5.

triſsimo & Reuerendiſsimo Cardinali Madrutio à Secretis. Is poſtridie magnis itineribus in Germaniam contendit. Ne verò inopinatus eius eſſet aduentus: placuit Madrutio Cardinali, per quendam familiarē ſuū Colonienſes de hac legatione certiores facere. Habebat is amicum Coloniȩ commorantem, cui per celerrimū veredariū in hȩc verba ſcripſit.

Hodie *ante prandium curauit me vocari Illuſtriſſimus Madrutius, qui vbi ex me intellexiſſet D. V. Coloniæ nūc agere, mihi iniunxit, hæc ad te ſcribere. Pōtificem nimirum, totumq; collegium Cardinalium, & præcipuè eos qui res Archiepiſcopi, ac familiæ de Truchſes, vbique et ſingulariter protexerūt, ex animo dolere, de rumore hic ſparſo: videlicet Archiepiſcopum nedum vndiquè collectis militibus ſtipendiariis Bonnam occupaſſe, eamquè & alia loca Archiepiſcopatus muniuiſſe, ſed & (q incredibile videtur) certò ab omnibus affirmari, ipſum contraxiſſe Matrimonium, & cū vxore Archiepiſcopatum per vim retinere velle: atque adeò relicta vera, eaquè quam à prudentiſſimis ſuæ familiæ maioribus accepit, fide, cum Lutheranæ ſectæ hominibus concordiam ac fœdus iniſſe. Etſi autem Pontifex & cæteri Reuerēdiſſimi Archiepiſcopi amici hæc falſa eſſe certò ſibi perſuadeant, vtpote qui habita conſideratione prudentiæ Archiepiſcopi, ſuæquè familiæ in ſeruanda auita Religione conſtantiæ, hanc Metamorphoſin ſatis mirari nequeāt, & q optimè ſciant, Archiepiſ. multos habere æmulos, qui vbique eius famæ & honori inſidiētur: tamen eos ſummoperè admirari, quod*

Archie.

Archiepiſcopus (cui procul dubio notũ eſt, hæc & peiora per Germaniam & Italiam de ipſo paſsim ſpargi) nulla aut parua honoris ſui habita ratione, non demõſtret Pontifici & alijs ſuis amicis, hæc omnia eſſe falſa: aliàs alios Principes Eccleſiaſticos Germaniæ militẽ conſcripſiſſe, caſtra muniuiſſe, cum ſiniſtra ſuſpicione Catholicorum: ſed eos in id incubuiſſe, vt Pontifici ſuiſque amicis inſtituti ſui rationem ante omnia redderent. Proinde eſſe propterea legatum in Germaniam Minutium ſuum Secretarium, qui ad Treuirenſem & Moguntinum Electores mandata Pontificis deferat, vt illi Principes (ſi fieri poſsit) Coloniam proficiſcãtur, & controuerſiam, quam fortè Archiepiſcopus cum aliquibus habet, ſopire ſtudeat: prout et idem Minutius Coloniam veniet. Hæc omnia V. D. Madrutius ſignificari voluit, vt ſciatur qua intentione Minutius tranſmiſſus fuerit, quia (vt eſt veriſimile) varij variè aduẽtum eius interpretabuntur.

Hæc totidem verbis ſcripta epiſtola Coloniam mittebatur, & à diuerſis lecta eſt: qui nõ difficulter ex ea magnam Gebhardi exiſtimationem, quam Romæ habebat, intelligere potuerunt. Pontifex autem, nolens pro auctoritate ſua confeſtim Anathematis in Archiepiſcopum vti fulmine, pro paterno ſuo affectu quo illum complectabetur, prius benignam hanc & peramicam admonitionem, ad ipſum deſtinauit.

VENE-

Pontifex Archiepiſcopo.

VENERABILIS *frater, Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Truchſeſiorũ domum, non minus generis nobilitate, quam fidei Catholicæ ſtudio & conſtantia antehac floruiſſe, teſtis eſt inſignium virorum, qui ex ea prodierunt, tum antiqua, tum recens memoria, præcipuè verò Cardinalis Auguſtani, qui principem in ea locum obtinuit, apud quem tu piè & religiosè, & quaſi in conſpectu ac gremio Sanctæ Romanæ Eccleſiæ educatus, non paruam olim præbuiſti ſpem, forè, vt dignus tali genere, ac diſciplina euaderes: Hinc noſtra ergà te propenſio, noſterque paternus amor initium habuit, qui poſtea, ex grauium virorum teſtimonio, non ſolum confirmatus, ſed etiam auctus fuit, vt de te nobis viciſſim optima & rectiſſima quæq́; polliceremur.*

SVCCESSIT *tempus illud, cum electus fuiſti à Capitulo Colonienſi in Archiepiſcopum illius Eccleſiæ, quæ electio, cum maximis implicaretur difficultatibus, & vehementiſſimè oppugnaretur, tamen ea ergà te vſi ſumus benignitate, vt, ſublatis omnibus impedimentis Capituli iudicium, & electionem de te factam, approbaremus, confirmationisque Apoſtolicæ robur adijceremus. Ex his putabamus neminem te aut Religionis orthodoxæ, aut S. huius Sedis, aut etiam diſciplinæ Eccleſiaſticæ ſtudioſiorem, vel obſeruantiorem fore.*

SED *dolemus, & quidem grauiter dolemus, noſtram ſanè expectationem ex his quæ de te multorum literis, ſermonibus, & fama ipſa quotidie ad nos perferuntur, non ſolum labefactatam & imminutam, ſed penè deletam, ac illa, quæ circunferuntur talia*

eſſe, & locomunereque tuo adeò indigna, vt ſine magno pudore exprimi non poßint.

SVSTINVIMVS *nos certè, quoad potuimus, ne quicquam quod de te indignũ eſſet, crederemus. Sed cũ rumor quotidie magis ingraueſceret coacti ſumus ſuſpenſo ac ſollicito de te animo eſſe, nec diutius diſsimulare voluimus.*

MONEMVS *igitur te, vt famæ ac ſaluti tuæ, in tempore conſulas, &, ſi fortaßè longius quam oportuit progreſſus es, te reuoces. ſin verò falſa ſunt, quæ obijciuntur, quod potius vellemus, animum ac ſenſum tuũ aperias & declares, nec patiaris ex maleuolorum ſermonibus, perpetuam notam ac ignominiam tibi, tuæq; agnationi, & ordini Eccleſiaſtico inuri. Cogitesque quid Deo, qui te ad iſtum ſublimẽ gradũ euexit, Quid Sedi Apoſt. quæ te ſingulari quodã amore, & gratia cõplexa eſt, quid patriæ, quid generi, quid Chriſtiano nomini quid publicæ vtilitati, quid deniq; tibi ipſi aebeas. Qui, cũ honorificentiſsimum locũ teneas, nõ alij magis quã tibi ipſi inimicus fueris, ſi ita te geſſeris, vt meritò inde exturbandus ſis: cum tamen nullo negotio, eum tibi conſeruare & magnus in Eccleſia Dei, & ſumma cum auctoritate inter Imperij Principes eſſe poßis.*

MEMINERIS *quàm difficiles & periculoſi ſint nouarum rerum exitus, & quantoperè cauendum ſit, prudenti & pio viro, ne temerè famam, rem, ſtatum, dignitatem, animamque denique ipſam, in extremum diſcrimen adducat, cuius rei non deſunt noſtra ætate exempla, quibus doceri poßis.*

At ſi

At ſi longius fortaſsis progreſsi ſumus, amori noſtro, dignitatiſq́, ac ſalutis tuæ deſiderio id aſsignabis. Non enim dubitamus, quin paterna hæc monita noſtra, id apud te pondus habitura ſint, quod omnibus nominibus & iuſtiſsimis de cauſis debent, atque reipſa, eam pietatem & reuerentiam ergà Sacram hanc Sedem ſis oſtenſurus, qua nòs recreari, te in dilectiſsimi filij loco ſicut antea, ita & poſt hac habere, & ea re lætari magnoperè poſsimus.

Sed hòc literarum officio non contenti mandauimus Venerabili fratri Archiepiſcopo Treuirenſi, vt ad te proficiſcatur, tecum fuſius, eadem de re, quàm diligentiſsimè agat, ac conſilium deliberationemque noſtram clarius patefaciat. Cui plenam fidem te habiturum nō dubitamus.

Acceptis lectiſque literis Gebhardus, nihil tã blanda & pia admonitione mot⁹ eſt. Nã.

Impatiens animus fœdoq́, inſanus amore,
Reſpuit atq́, odio verba monentis habet.

Interea Cæſar, tùm quia ab hac ignominia & turpitudine Truchſeſium nomen vindicare cupiebat, tùm etiam quia proſpiciebat, quanta incommoda ex hac mutatione in imperio naſcerentur (intellexerat. n. eũ iam prorſus in animo deſtinaſſe, ſtatum eccleſiaſticum deſerere, & matrimonium contrahere cum Mansfeldica, necnon Archiepiſcopatum retinere conſiliarum ſuum Doct. Gailium legatum ad Archiepiſcopum miſit, qui conueniẽtiſsimis argumentis illum hortaretur diligẽter

D. Andreas Legatus Cæſareus. ad Gebhardum.

ter

ter perpenderet, quàm turpe, quàm omni iuri conſuetudinibus, ſacris canonibus, Imperij conſtitutionibus & communis patriæ pacis condicionibus eſſet contrarium, quod tam cõſtanti fama de ipſo diuulgabatur: quæ pericula, damna, ignominias & illuſiones, non tantum Archiepiſcopus & antiquiſsima nobiliſſimaq; familia Truchſeſiorum in Vualburch ſed & totus Archiepiſcopatus Colonienſis & omnes ſubditi incurrerent, ſi ipſe in hoc propoſito perſeueraret. quantarum tragœdiarũ, calamitatũ ſcilicet, Imperij decretorum tranſgreſsionum, tranquillitatis totius Germaniæ perturbationum, occaſionem daret: quantis denique periculis corpus & animam inuolueret, & ſimilia plura cogitaret. Sed nec Cæſarem audire voluit, neſcio an potuerit, Medæã imitatus, cuius vox eſt: Si poſsẽ ſanior eſſem: Sed trahit inuitam noua vis, aliudque Cupido, mens aliud ſuadet.

Circa idem tempus, cum multos nobiles, Doctores quoque Scenkiũ, Eickium & Meerl ad prandium vocaſſet, iamq; vino incaleſcere inciperet, indigniſsimis atque inauditis conuicijs Pontificem Romanum proſcidit. Cumque nunc omnia, quæ exulceratus ei animus, furorque ineffrænatus ſuggerebant, maledicum illud os euomuiſſet, ordine ſingulos nobiles interrogauit: laudanda ne eſſent quæ dixerat, & num idem probarent omnes? Dicere no-

re nobiles: vtique laudanda eſſe: Poſtquam autem ad Doctores ventum eſt, eos non interrogauit: ſciens ipſis hæc fuiſſe execranda. Aſtitit & menſæ Præfectus Cæſaris Vverdenſis Petrus à Spee nobilis, ad hunc conuerſus, & tu ait, Domine Petre, qd ais? idemne & tu ſentis? reſpondit vir egregius, quod non. Hem, inquit, Gebha. ſtolidus es. Subridens præfectus tacuit. Eodem die, cum poſt cœnam largius bibiſset choreas inſtituit. Ipſe Gebhardus & Comes de Vvitgenſtein præſultores erant: ceteri ordine ſequebantur. Dum ſic inſaniunt, introductus eſt forte fortuna monachus, qui ea de cauſa venerat, vt eleemoſynam annuam peteret, pro conſuetudine monaſterio debitam. quem vt vexarent, iuſſus eſt nobilis quidam Theme ab Huerden apprehendere, & cum eo tripudiare. Monachus Gebhardi genibus aduolutus ſupplex orabat, vt dimitteretur: nec ad actum ſuo inſtituto minus conuenientem adigeretur: ſed impetrare id non potuit. Coactus eſt itaque monachus ad illorum ſpectaculum & ludibrium aliquamdiu inſulſiſsimè (vt qui in hac paleſtra non erat exercitatus) inſilire. Tandem cum iam cachinno petulanti ſatis indultum eſſet, Theme ab Huerden monachum, iniecto in eius cucullū Thalero, dimiſit: iuſſitque inſuper Gebhardus eidē viginti quinque florenos aureos, qui (vt præmiſſū eſt) ex gratia debebantur, annumerari.

Cum

Cũ verò ei ſuboluiſſet quam plurimos eſſe in Diœceſi, qui in ea erant perſuaſione, quod poſt obitũ Archiepiſcopatũ vel Diœceſin ad poſteros & hęredes transferre cogitaret: volẽs illis hunc ſcrupulum eximere & eadem opera cuius ipſe Religionis eſſet declarare, ſequens edictum edidit.

ILLVSTRISSIMVM *Principem D. Gebhardũ non obſcuris auctoribus cognouiſſe nonnullos ſibi ſubditos & iureiurando obſtrictos, in ea eſſe perſuaſione, q̃ ipſe fraudib. dolis, alijsq́; illicitis modis Diœceſin ad hæredes ſuos deuoluere conaretur. Teſtari igitur S.C. omnipotentẽ Deũ, quẽ nihil latet & propriam ſuã conſciẽtiam de ſe immerito huiuſmodi opinionẽ haberi. ſe in hanc cogitationem nunquam deſcendiſſe. Ceterum cũ benigniſſimus Deus Suam Celſ. ex tenebris Papatus (ſic enim appellabat fidem Catholicam, in qua natus, baptizatus, & educatus erat, cui ante triennium tam ſolenni iuramento ſubſcripſerat) in lucem & cognitionem ſancti & ſalutiferi verbi ſui aſſeruerit, nihil aliud ſe poſtulare, quam vt in vocatione & officio, bona & tranquilla conſcientia viuere, & fidelibúſ ſibi ab eodem Deo commendatis ſubditis publicum veræ atq; incorruptæ doctrinæ exercitium, vſumq́; Sacramentorum legittimum, permittere poſſet. Interim ſe nullius conſcientiæ vim inferre velle, ſed vtriusq́; religionis exercitium iuxta pacem Religioni in comitijs datam, inſtituere. Polliceri etiam ſe, Archiepiſcopatus priuilegia, immunitates & patriæ conſtitutiones non violaturum, nec capitulum Maioris Eccleſiæ ſua electione libera* Decem. 19.

F ſpolia-

in cuiuſdã Canonici ędibus conuenerunt: vbi (vt fama erat) decretum eſt, ne nimis præcipitanter Caluiniſmus introduceretur, néue initio ab Auguſtanæ Confeſsionis nomine recederetur. Nec id incredibile eſt, cum pleriquè huic conuentui præſentes, aut Caluiniſmum palàm profiterentur, aut in eum propendebant. Eodem quoq; die prædicti Comites & Barones vrbis mœnia obambularunt, omnia diligenter perluſtrantes, vbi reſtauratione opus eſſet, vbi non, in medium conſulentes: inquirentes ętiã inter alia, an aqua è foſsis educi poſſet. & ſimilia.

Nondum Senatus Coloniẽſis ad literas eorũ, q ex comitijs Auguſtanis Proteſtãtiũ cauſam cõmendandam ſuſceperant, abſolutè reſponderat. Illi igitur impulſione præſtantium, qd Senatus decreuiſſet ſcire cupientes, Ducem Iohannẽ Bipontinũ Coloniam, cum pleniori inſtructione legàrũt. Erat quidem is prætextus huiꝰ legationis: Cũ potiꝰ à Gebhar. & ſuis Dux ille eſſet inuitatus vt Colonienſium animos inflecteret, atq; in ſententiã Gebhardi pertraheret. Sciebat .n. ille ſuam aut ſalutem, aut interitũ ab hac Vrbe depẽdere. Bipontinus verò cũ Bonnã veniſſet, Gebhardũ ceteroſq; Comites & Barones ſalutauit, & ſplẽdido cõuiuio excepit; illis de noua fide ſuſcepta gratulatꝰ. Donauit etiã Archiepiſcopo quendã Ammonij libellũ, cui vnà cũ nomine ſuo, quatuor hos verſus inſcripſit. Decem. 21.

Si vela tendas nimium nauis mergitur.
Sed ſi laxes vela, rurſus eſt tutius.
Odit Deus nimis vehementes impetus,
Odere ciues: gratior eſt moderatio.

Quibus tacitè indicabat Bipontinus, Gebhardo (ſi in ſuſcepto negotio feliciter progredi optaret) indulgentia vtendum eſſe. fortaſſis ea, quam aliquamdiu in Belgij adminiſtratione vſitatam audierat: omnium, inquam, ſcelerum impunitate, quam ſpecioſo titulo libertatem vocant, cuius teſſera.

Aude aliquid breuibus gyaris & carcere dignum,
Si vis eſſe aliquid: probitas laudatur & alget.
Criminibus debent hortos, prætoria, menſas,
Argentumq; vetus &c.

Diu multumq; laborauerat Archiepiſcopus per ſuos, vt totum oppidi Bonnenſis imperium conſequeretur. Id fieri non potuit, quamdiu ciues clauium poteſtatē habebāt, ac ſtationes agebant. Claues igitur ipſis extorquendæ erant. Tentatū erat id ſæpius, ſed non ſucceſsit. Ciues igitur vidētes ſe periclitari, ad Capitulum hac de re ſcribūt, eiuſq; mandatū
1582. poſtulant. Determinatum eſt, ne Achiepiſco-
Decem. 22. po claues tradant, id ipſis literis authenticis è veſtigio ſignificandū eſſe. quę literæ cōfeſtim iuſſu Capituli ſcriptę ſunt. Nō latuit id Truchſeſianos qui Bonnæ erant: Poſtridie itaque D. Thomæ Albertus Naſſouius, Nuenarius, & Bipontini Cancellarius, quod pridie tentauerant,

rant, longa oratione; multis rationibus, armatis precibus & minis, deniq; & fictis literis, tãquam eæ à Capitulo ſcriptæ eſſent, quibus vt Archiepiſcopo morẽ gererent, claueſq; traderent præcipiebatur, prolatis: tandẽ hoc effecerunt, vt in Senatu Conſule (adductis legibus quib. id fieri debere arguiſſe dicitur) perſuadente decretum ſit, claues tradendas eſſe. Eas ergo Cõſul duodecimq; viri à Senatu nominati ad diuerſoriũ ſub interſignio floris, in quo tunc Archiepiſcop. prãdebat tradiderunt, vinũq; quaſi honorarium addiderunt. Ipſi viciſſim à Gebhar. inuitati ſunt, & magnã apud eũ gratiã inierũt. Facta ſunt hæc Eickio præfecto inſcio, qui id nõ prius reſciuit quam cum per apparitorem, cum iã acta eſſent, nunciarẽtur. Duab. verò poſt horis genuinæ Capituli Colonienſis literæ allatæ ſunt, triduo iã antè ſcriptæ, quibus longè aliter ciuibus mandabatur. Bonnenſes igitur ſibi fucũ factum non obſcurè intelligentes, hoc modo in plenam Truchſeſij poteſtatem deuenerunt. Clauibus ſic acquiſitis, mox vigiliæ ciuibus interdicuntur, ipſi excubias in portis è militib. conſtituunt: paulò poſt ciues armis exũntur, nihil exportari permittitur, Minoritæ quoque res ſuas alio transferre, & monaſterium deſerere iubentur, omniaque pro voto atque libidine ſua adminiſtrantur.

Eſt autem Bonna celebre & antiquum op-

um reſponſum ad Capitulum reuerſi reporta uerunt.

Erat tunc ea Gebhardi aulæ facies, vt non Archiepiſcopum ille, ſed belli Imperatorem referret: nullus ibi conſiliarius, nullus Senior ex nobilitate, nullus Eccleſiaſticus, nullus ſani conſilij vir conſpiciebatur. Tribuni militum, Chiliarchi, Centuriones, Decuriones, Equitum Magiſtri, Lixæ, atque Calones aulam moderabantur. hi frequenti ſuo ingreſſu, atq; egreſſu eam condecorabant, in eaque compotantes choreas dies noctesq; ducebant. Legatis Epiſcopi Bremenſis, Caſimiri, Principis Auriaci & aliorum Naſſouiorũ ſingulis momentis fores patebant. Ipſe Archiepiſcopus in tantis delitijs ac voluptatibus, tantum non latabatur, vt ſemper pallens atque meditabundus incederet:

Cornel Gallus.

Obtundunt ſiquidem curarum pondera ſenſus.

Suſpicionib. varijs exagitabatur: Omnia inſidiarum plena exiſtimabat: ſomnus verò illi erat rariſsimus, adeò vt medicus, quem ex Vveſtphalia ſecum adduxerat, admodum illi gratularetur, quod cũ plurimas noctes duxerat inſomnes, tandem ſex horis quieuiſſet. nonnunquam etiam menſæ aſsidens, nec cibũ capiebat, nec verbum proloquebatur. Circa idem tempus Carolus Mansfeldius, Agnetis frater Germanus, qui ſub Aleconio militabat

ad vxo-

ad vxorem ſuam Comitis Seynenſis ſororem, quę tunc Bonnę quoque Gynęceum augebat, ſcripſit, quæde Archiepiſcopo Colonienſi, deque ſorore ſua in Belgio fama erat, iuſsitq; vxori, vt confeſtim hoc contubernio relicto, ad ſororem ſuam Abbatiſsam Eſſendenſem, ſe conferret addens de Agnete quid fieri velit, poſtea ſe ſcripturũ. Paruit illa, ſed et Agneti infenſa, ſe antequam diſcederet, ei textum cum gloſsa (hoc vtebatur prouerbio) prælecturam, aiebat.

Interea noui conatus Archiepiſcopi, ad curiam Romanam, atque ad ipſum Pontificem, qui tunc correctioni anni tropici operam dabat, delati sũt. Sed quia illi' optima inſtitutio & ſumma cũ laude peracta adoleſcentia, in recenti adhuc erat memoria, difficulter rumoribus fides adhiberi potuit. Sed. cum omnes vndequaque perſcriptæ literę idem aſſererent, tandem Sũa Sanctitas, vt crederet, cœpit induci.

Ipſis itaq; Nonis Decẽbris indicta fuit Romæ in ædibus Ferneſij, Cardinalium, rerum Germanicarum curam gerentium, cõgregatio: in eaque omnium ſuffragijs cõcluſum eſt: vt Pontifex mitteret fidelem quempiam virum in Germaniam, qui intelligeret, quo conſilia & res Archiepiſcopi Colonienſis tenderent, & quid ille moliretur. Cui legationi Præfectus eſt, Minutius de Minutijs, Illuſ- Dece. 5.

triſsimo & Reuerendiſsimo Cardinali Madrutio à Secretis. Is poſtridie magnis itineribus in Germaniam contendit. Ne verò inopinatus eius eſſet aduentus: placuit Madrutio Cardinali, per quendam familiarē ſuū Colonienſes de hac legatione certiores facere. Habebat is amicum Coloniæ commorantem, cui per celerrimū veredariū in hæc verba ſcripſit.

Hodie *ante prandium curauit me vocari Illuſtriſsimus Madrutius, qui vbi ex me intellexiſſet D. V. Coloniæ nūc agere, mihi iniunxit, hæc ad te ſcribere. Pōtificem nimirum, totumq́ collegium Cardinalium, & præcipuè eos qui res Archiepiſcopi, ac familiæ de Truchſes, vbique et ſingularitur protexerūt, ex animo dolere, de rumore hic ſparſo: videlicet Archiepiſcopum nedum vndiq́ue collectis militibus ſtipendiariis Bonnam occupaſſe, eámque & alia loca Archiepiſcopatus muniuiſſe, ſed & (q incredibile videtur) certò ab omnibus affirmari, ipſum contraxiſſe Matrimonium, & cū vxore Archiepiſcopatum per vim retinere velle: atque adeò relicta vera, eaq́ue quam à prudentiſsimis ſuæ familiæ maioribus accepit, fide, cum Lutheranæ ſectæ hominibus concordiam ac fœdus iniſſe. Etſi autem Pontifex & cæteri Reuerēdiſsimi Archiepiſcopi amici hæc falſa eſſe certò ſibi perſuadeant, vtpote qui habita conſideratione prudentiæ Archiepiſcopi, ſuæq́ue familiæ in ſeruanda auita Religione conſtantiæ, hanc Metamorphoſin ſatis mirari nequeāt, & q optimè ſciant, Archiepiſ. multos habere æmulos, qui vbique eius famæ & honori inſidiētur: tamen eos ſummoperè admirari, quod*

Archie.

Archiepiſcopus (cui procul dubio notũ eſt, hæc & peiora per Germaniam & Italiam de ipſo paſſim ſpargi) nulla aut parua honoris ſui habita ratione, non demõſtret Pontifici & alijs ſuis amicis, hæc omnia eſſe falſa: aliàs alios Principes Eccleſiaſticos Germaniæ militẽ conſcripſiſſe, caſtra muniuiſſe, cum ſiniſtra ſuſpicione Catholicorum: ſed eos in id incubuiſſe, vt Pontifici ſuiſque amicis inſtituti ſui rationem ante omnia redderent. Proinde eſſe propterea legatum in Germaniam Minutium ſuum Secretarium, qui ad Treuirenſem & Moguntinum Electores mandata Pontificis deferat, vt illi Principes (ſi fieri poſſit) Coloniam proficiſcãtur, & controuerſiam, quam fortè Archiepiſcopus cum aliquibus habet, ſopire ſtudeat; prout et idem Minutius Coloniam veniet. Hæc omnia V. D. Madrutius ſignificari voluit, vt ſciatur qua intentione Minutius tranſmiſſus fuerit, quia (vt eſt veriſimile) varij variè aduẽtum eius interpretabuntur.

Hæc totidem verbis ſcripta epiſtola Coloniam mittebatur, & à diuerſis lecta eſt: qui nõ difficulter ex ea magnam Gebhardi exiſtimationem, quam Romæ habebat, intelligere potuerunt. Pontifex autem, nolens pro auctoritate ſua confeſtim Anathematis in Archiepiſcopum vti fulmine, pro paterno ſuo affectu quo illum complectabetur, prius benignam hanc & peramicam admonitionem, ad ipſum deſtinauit.

Vene-

Pontifex Archiepiſcopo.

VENERABILIS *frater, Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Truchſeſiorũ domum, non minus generis nobilitate, quam fidei Catholicæ ſtudio & conſtantia antehac floruiſſe, teſtis eſt inſignium virorum, qui ex ea prodierunt, tum antiqua, tum recens memoria, præcipuè verò Cardinalis Auguſtani, qui principem in ea locum obtinuit, apud quem tù piè & religiosè, & quaſi in conſpectu ac gremio Sanctæ Romanæ Eccleſiæ educatus, non paruam olim præbuiſti ſpem, forè, vt dignus tali genere, ac diſciplina euaderes: Hinc noſtra ergate propenſio, noſterqúe paternus amor initium habuit, qui poſtea, ex grauium virorum teſtimonio, non ſolum confirmatus, ſed etiam auctus fuit, vt de te nobis viciſſim optima & rectiſſima quæq́, polliceremur.*

SVCCESSIT *tempus illud, cum electus fuiſti à Capitulo Colonienſi in Archiepiſcopum illius Eccleſiæ, quæ electio, cum maximis implicaretur difficultatibus, & vehementiſſimè oppugnaretur; tamen ea ergà te vſi ſumus benignitate, vt, ſublatis omnibus impedimentis Capituli iudicium, & electionem de te factam, approbaremus, confirmationisqúe Apoſtolicæ robur adijceremus. Ex his putabamus neminem te aut Religionis orthodoxæ, aut S. huius Sedis, aut etiam diſciplinæ Eccleſiaſticæ ſtudioſiorem, vel obſeruantiorem fore.*

SED *dolemus, & quidem grauiter dolemus, noſtram ſanè expectationem ex his quæ de te multorum literis, ſermonibus, & fama ipſa quotidie ad nos perferuntur, non ſolum labefactatam & imminutam, ſed penè deletam, ac illa, quæ circunferuntur talia*

eſſe, & loco munereq́ue tuo adeò indigna, vt ſine magno pudore exprimi non poſſint.

SVSTINVIMVS *nos certè, quoad potuimus, ne quicquam quod de te indignũ eſſet, crederemus. Sed cũ rumor quotidie magis ingraueſceret coacti ſumus ſuſpenſo ac ſollicito de te animo eſſe, nec diutius diſſimulare voluimus.*

MONEMVS *igitur te, vt famæ ac ſaluti tuæ, in tempore conſulas, &, ſi fortaſſe longius quam oportuit progreſſus es, te reuoces. ſin verò falſa ſunt, quæ obijciuntur, quod potius vellemus, animum ac ſenſum tuũ aperias & declares, nec patiaris ex maleuolorum ſermonibus, perpetuam notam ac ignominiam tibi, tuæq́ agnationi, & ordini Eccleſiaſtico inuri. Cogitesq́ue quid Deo, qui te ad iſtum ſublimẽ gradũ euexit, Quid Sedi Apoſt. quæ te ſingulari quodã amore, & gratia cõplexa eſt, quid patriæ, quid generi, quid Chriſtiano nomini quid publicæ vtilitati, quid deniq; tibijpſi debeas. Qui, cũ honorificentiſſimum locũ teneas, nõ alij magis quã tibijpſi inimicus fueris, ſi ita te geſſeris, vt meritò inde exturbandus ſis: cum tamen nullo negotio, eum tibi conſeruare & magnus in Eccleſia Dei, & ſumma cum auctoritate inter Imperij Principes eſſe poſſis.*

MEMINERIS *quàm difficiles & periculoſi ſint nouarum rerum exitus, & quantopere cauendum ſit, prudenti & pio viro, ne temerè famam, rem, ſtatum, dignitatem, animamq́ue deniq́ue ipſam, in extremum diſcrimen adducat, cuius rei non deſunt noſtra ætate exempla, quibus doceri poſſis.*

At ſi

AT ſi longius fortaſsis progreſsi ſumus, amori noſtro, dignitatiſq́; ac ſalutis tuæ deſiderio id aſsignabis. Non enim dubitamus, quin paterna hæc monita noſtra, id apud te pondus habitura ſint, quod omnibus nominibus & iuſtiſsimis de cauſis debent, atque reipſa, eam pietatem & reuerentiam ergà Sacram hanc Sedem ſis oſtenſurus, qua nos recreari, te in dilectiſsimi filij loco ſicut anteà, ita & poſt hac habere, & ea re lætari magnoperè poſsimus.

Sed hoc literarum officio non contenti mandauimus Venerabili fratri Archiepiſcopo Treuirenſi, vt ad te proficiſcatur, tecum fuſius, eadem de re, quàm diligentiſsimè agat, ac conſilium deliberationemque noſtram clarius patefaciat. Cui plenam fidem te habiturum nõ dubitamus.

Acceptis lectiſque literis Gebhardus, nihil tã blanda & pia admonitione motꝰ eſt. Nã.

Impatiens animus fœdoq́; inſanus amore,
Reſpuit atq́; odio verba monentis habet.

Interea Cæſar, tùm quia ab hac ignominia & turpitudine Truchſeſium nomen vindicare cupiebat; tùm etiam quia proſpiciebat, quanta incommoda ex hac mutatione in imperio naſcerentur (intellexerat. n. eũ iam prorſus in animo deſtinaſſe, ſtatum eccleſiaſticum deſerere, & matrimonium contrahere cum Mansfeldica, nec non Archiepiſcopatum retinere conſiliarum ſuum Doct. Gailium legatum ad Archiepiſcopum miſit, qui conuenientiſsimis argumentis illum hortaretur diligẽ-

D. Andreas Legatus Cæſareus. ad Gebhardum.

ter

ter perpenderet, quàm turpe, quàm omni iuri conſuetudinibus, ſacris canonibus, Imperij conſtitutionibus & communis patriæ pacis condicionibus eſſet contrarium, quod tam cōſtanti fama de ipſo diuulgabatur: quæ pericula, damna, ignominias & illuſiones, non tantum Archiepiſcopus & antiquiſsima nobiliſſimaq; familia Truchſeſiorum in Vualburch ſed & totus Archiepiſcopatus Colonienſis & omnes ſubditi incurrerent, ſi ipſe in hoc propoſito perſeueraret. quantarum tragœdiarū, calamitatū ſcilicet, Imperij decretorum tranſgreſsionum, tranquillitatis totius Germaniæ perturbationum, occaſionem daret: quantis denique periculis corpus & animam inuolueret, & ſimilia plura cogitaret. Sed nec Cæſarem audire voluit, neſcio an potuerit, Medæā imitatus, cuius vox eſt: Si poſsē ſanior eſſem: Sed trahit inuitam noua vis, aliudque Cupido, mens aliud ſuadet.

Circa idem tempus, cum multos nobiles, Doctores quoque Sgenkiū, Eickium & Meerl ad prandium vocaſſet, iamq; vino incaleſcere inciperet, indigniſsimis atque inauditis conuicijs Pontificem Romanum proſcidit. Cumque nunc omnia, quæ exulceratus ei animus, furorque ineffrænatus ſuggerebant, maledicum illud os euomuiſſet, ordine ſingulos nobiles interrogauit: laudanda ne eſſent quæ dixerat, & num idem probarent omnes? Dixere no-

re nobiles: vtique laudanda eſſe: Poſtquam autem ad Doctores ventum eſt, eos non interrogauit: ſciens ipſis hæc fuiſſe execranda. Aſtitit & menſæ Præfectus Cæſaris Vverdenſis Petrus à Spee nobilis, ad hunc conuerſus, & tu ait, Domine Petre, qd ais? idemne & tu ſentis? reſpondit vir egregius, quod non. Hem, inquit, Gebha. ſtolidus es. Subridens prçfectus tacuit. Eodem die, cum poſt cçnam largius bibiſset choreas inſtituit. Ipſe Gebhardus & Comes de Vvitgenſtein præſultores erant: ceteri ordine ſequebantur. Dum ſic inſaniunt, introductus eſt forte fortuna monachus, qui ea de cauſa venerat, vt eleemoſynam annuam peteret, pro conſuetudine monaſterio debitam. quem vt vexarent, iuſſus eſt nobilis quidam Theme ab Huerden apprehendere, & cum eo tripudiare. Monachus Gebhardi genibus aduolutus ſupplex orabat, vt dimitteretur: nec ad actum ſuo inſtituto minus conuenientem adigeretur: ſed impetrare id non potuit. Coactus eſt itaque monachus ad illorum ſpectaculum & ludibrium aliquamdiu inſulſiſsimè (vt qui in hac paleſtra non erat exercitatus) inſilire. Tandem cum iam cachinno petulanti ſatis indultum eſſet, Theme ab Huerden monachum, iniecto in eius cucullũ Thalero, dimiſit: iuſſitque inſuper Gebhardus eidẽ viginti quinque florenos aureos, qui (vt præmiſſum eſt) ex gratia debebantur, annumerari.

Cum

Cũ verò ei ſuboluiſſet quam plurimos eſſe in Diœceſi,qui in ea erant perſuaſione, quod poſt obitũ Archiepiſcopatũ vel Diœceſin ad poſteros & hęredes transferre cogitaret: volẽs illis hunc ſcrupulum eximere & eadem opera cuius ipſe Religionis eſſet declarare, ſequens edictum edidit.

ILLVSTRISSIMVM *Principem D. Gebhardũ non obſcuris auctoribus cognouiſſe nonnullos ſibi ſubditos & iureiurando obſtrictos, in ea eſſe perſuaſione, quod ipſe fraudib. dolis, alijſq; illicitis modis Diœceſin ad hæredes ſuos deuoluere conaretur. Teſtari igitur S.C. omnipotentẽ Deũ, quẽ nihil latet & propriam ſuã conſciẽtiam de ſe immerito huiuſmodi opinionẽ haberi. ſe in hanc cogitationem nunquam deſcendiſſe. Ceterum cũ benigniſſimus Deus Suam Celſ. ex tenebris Papatus (ſic enim appellabat fidem Catholicam, in qua natus, baptizatus, & educatus erat, cui ante triennium tam ſolenni iuramento ſubſcripſerat) in lucem & cognitionem ſancti & ſalutiferi verbi ſui aſſeruerit, nihil aliud ſe poſtulare, quam vt in vocatione & officio, bona & tranquilla conſcientia viuere, & fidelibúſ ſibi ab eodem Deo commendatis ſubditis publicum veræ atq; incorruptæ doctrinæ exercitium, vſumq; Sacramentorum legitimum, permittere poſſet. Interim ſe nullius conſcientiæ vim inferre velle, ſed vtriuſq; religionis exercitium iuxta pacem Religioni in comitijs datam, inſtituere. Polliceri etiam ſe, Archiepiſcopatus priuilegia, immunitates & patriæ conſtitutiones non violaturum, nec capitulum Maioris Eccleſiæ ſua electione libera* Decem. 19.

F *ſpolia-*

in cuiuſdã Canonici ędibus conuenerunt: vbi (vt fama erat) decretum eſt, ne nimis præcipitanter Caluiniſmus introduceretur, néue initio ab Auguſtanæ Confeſsionis nomine recederetur. Nec id incredibile eſt, cum pleriq́ue huic conuentui præſentes, aut Caluiniſmum palàm profiterentur, aut in eum propendebant. Eodem quoq; die prædicti Comites & Barones vrbis mœnia obambularunt, omnia diligenter perluſtrantes, vbi reſtauratione opus eſſet, vbi non, in medium conſulentes: inquirentes ętiã inter alia, an aqua è foſsis educi poſſet. & ſimilia.

Nondum Senatus Coloniẽſis ad literas eorũ, Decem. 21. q ex comitijs Auguſtanis Proteſtãtiũ cauſam cõmendandam ſuſceperant, abſolutè reſponderat. Illi igitur impulſione præſtantium, qd Senatus decreuiſſet ſcire cupientes, Ducem Iohannẽ Bipontinũ Coloniam, cum pleniori inſtructione legàrut. Erat quidem is prætextus huiꝰ legationis: Cũ potiꝰ à Gebhar. & ſuis Dux ille eſſet inuitatus vt Colonienſium animos inflecteret, atq; in ſententiã Gebhardi pertraheret. Sciebat .n. ille ſuam aut ſalutem, aut interitũ ab hac Vrbe depẽdere. Bipontinus verò cũ Bonnã veniſſet, Gebhardũ ceteroſq; Comites & Barones ſalutauit, & ſplẽdido cõuiuio excepit; illis de noua fide ſuſceptã gratulatꝰ. Donauit etiã Archiepiſcopo quendã Ammonij libellũ, cui vnà cũ nomine ſuo, quatuor hos verſus inſcripſit.

 Si vel

rant, longa oratione; multis rationibus, armatis precibus & minis, deniq; & fictis literis, tãquam eæ à Capitulo ſcriptæ eſſent, quibus vt Archiepiſcopo morẽ gererent, clauesq; traderent præcipiebatur, prolatis: tandẽ hoc effecerunt, vt in Senatu Conſule (adductis legibus quib. id fieri debere arguiſſe dicitur) perſuadente decretum ſit, claues tradendas eſſe. Eas ergo Cõſul duodecimq; viri à Senatu nominati ad diuerſoriũ ſub interſignio floris, in quo tunc Archiepiſcop. prãdebat tradiderunt, vinũq; quaſi honorarium addiderunt. Ipſi viciſſim à Gebhar. inuitati ſunt, & magnã apud eũ gratiã inierũt. Facta ſunt hæc Eickio præfecto inſcio, qui id nõ prius reſciuit quam cum per apparitorem, cum iã acta eſſent, nunciarẽtur. Duab. verò poſt horis genuinæ Capituli Colonienſis literæ allatæ ſunt, triduo iã antè ſcriptæ, quibus longè aliter ciuibus mandabatur. Bonnenſes igitur ſibi fucũ factum non obſcurè intelligentes, hoc modo in plenam Truchſeſij poteſtatem deuenerunt. Clauibus ſic acquiſitis, mox vigiliæ ciuibus interdicuntur, ipſi excubias in portis è militib. conſtituunt: paulò poſt ciues armis exũntur, nihil exportari permittitur, Minoritæ quoque res ſuas alio transferre, & monaſterium deſerere iubentur, omniaque pro voto atque libidine ſua adminiſtrantur.

Eſt autem Bonna celebre & antiquum op-

 pidum,

pidum, Ptolemęo cognitum, quod in Colonienſium Chronicis Verona, à Nauclero Voconia, ab alijs Vetus bona & Briennona dicitur. Oppidum hoc oportuno ad defenſionem muro, & foueis, à Conrado Archiantiſtite Colonienſi anno Chriſti, 1240 cinctum, ædificijs commodis, & ampliſsimo canonicorum collegio venerandisq; S. Martyrum, ex Thebęorum legione corporibus decorabatur: quę nūc cum omnibus chimelijs & ornamentis miſerè diſperſa iacent, & depopulata.

Salutato Gebhardo cum Socijs ſuis Bipontinus Coloniam proficiſcitur: hinc paulò antè Comes Arenbergius diſceſſerat, à Principe Parmenſi & Regia maieſta. miſsus. vt Capitulum hortaretur, Archiepiſcopi perfidis conatibus reſiſtat: ſi res ad arma veniret, ſe peditibus, equitibusque ipſis non deſuturum. Quo negotio expedito Arenbergius Colonia diſceſsit, Parmenſi omnia relaturus. Poſt cuius diſceſsum Bipontinus cum 50. equitibus Coloniam ingreſſus eſt, cauſam legationis ſuæ Senatui expoſiturus. Eodem verò tempore Moguntinus & Treuirenſis Electores ſuos quoq; legatos Bonnam, ad Archiepiſcopū miſerunt, quibus Capitulum tres è ſuis adiunxit, vt experirētur, ſi quis adhuc ſani conſilij loc' in eo relictus eſſet: ſed fruſtra laboratum eſt. minas, exhortationes, preces, conſilia oīa vicit Amor, & perfidū conſiliū. Capitulū

Dece. 27.

Dux Bipontinus Coloniam venit.

igi-

igitur omnibus remedijs tentatis,cum nihil ſe proficere videret,nobilitatem patriæ & aliorum per Diœceſin oppidorum magiſtratus, caſtrorumq; Præfectos tanquam membra,ordines vel ſtatus Diœceſis,in Sabbatum proximum poſt Chriſti Natalitia,Coloniam accerſit, de re magni ponderis conſulturos.Id per ſuos Coriphęos ſtatim reſciuit Archiepiſcop. Timens igitur conuētum iſtum in ſuam perniciem conuocari,nobilium animos prçoccupare, & in ſuam ſententiam pertrahere volēs, literas ad eos perferri curauit,

IN *quibus ſe intellexiſſe aiebat, Capitulares quoſdā numero exiguos, nobilitatem in proximum diem Sabbathi conuocaſſe, eam verò conuocationem, cum tam pauci Prælati, in Capitulo præſentēs ſint, antiquis conſtitutionibus eſſe contrariam: ſed & illud, quod nomine Capituli nobilitatem vocēt* SVOS FIDELES(*Germani ſuo idiomate* lieben vnd getrewen *dicunt*) *omninò vſitato ſtylo aduerſari, cum illud non niſi ſede vacante locum habere poſſet. Scire etiam ſeſe ex quo fonte hæc ſcaturiant, & quis horum omnium impulſor & auctor eſſet: nec difficulter ex his inueſtigarē ſe poſſe, quid ſibi hæc velint, & quo fine conuocatio fiat: nimirum in Archiepiſcopi ſui perniciem & iniuriam: cum ipſe tamen hactenus occaſionem nullam dederit, nec dare velit. Monere igitur ſe omnes & ſingulos & (niſi iuramentum quo Archiepiſcopo & patriæ obligati erant, violare vellent) præ-*

cipere, vt in hoc conuentu, præter omnem conſuetudinem coacto, tantum quid à Capitularibus proponatur audiant: nihil autem vel legittimo ſuo principi, vel Archiepiſcopatui contrarium, cum ipſis tranſigant. Quod ſi huic ſuæ præmonitioni non obediant, cogitandum ipſis eſſe, quanto id ſibi, ſuiſquée omnibus incōmodo futurum ſit: quodquée neć Deo, nec ceteris ordinib. (quorum maiorem partē abſentem futuram ſciebat) nec etiam poſteris ſuis, horum cauſam dicere poterunt. Denique quantæ ſimultates, calamitatesquée ex his oriri poſsint, quarum omnium ipſi auctores habendi ſunt. Si verò ipſis aliqua de Sua Celſ. ſuſpicio inijciatur, velle ſe illam (vbi reſciuerit) diluere, dequée omnibus ſuis conatibus rationem reddere, atquée ipſis ſatisfacere, nō aliter, atque coram ſupremi Iudicis nouiſsimo tribunali ſe facturum ſperabat.

Eodem die Iohānes Palatinus Rheni, & vtriuſque Bauariæ Dux, Comes in Veldens & Spanheim, qui & Bipontinus dicitur: vnà cū legatis Ludovvici, Iohannis Caſimiri & Richardi Palatinorū Rheni, multiſq; alijs Comitibus Auguſtanæ Confeſsionis, qui neſcio à quibus non alijs principibus ſe mandatū habere dicebant, in Senatum venit, quæ in mandatis habebat per Oratorē propoſiturus. erant autem hæc.

Legatio Iohannis Palatini ad Colonienſes.

INITIO *mentionem faciebat literarum ex comitijs Auguſtanis ad Senatum 27. Auguſti miſſarum: quodque poſt diuturnam expectationem & optimam ſpem, quam de Senatu conceperant, ij quorum nomine*

ſcripta

ſcripta erant, nihil reſponſi remiſiſſet Senatus, dolebat. Sed & ad vicinorum Electorum Principum & Dominorum aures perueniſſe dicebat ea, quæ in ſocios & mẽbra ſuæ Confeſsionis Auguſtanæ Senatus acerbè nimis ſtatuiſſet: quod nimirum Iohannem Brucmannum virum ſeptuaginta annos natum, cũ diſcrimine vitæ ſuæ, 14. iam ſeptimana captiuum detineret: contra Iohãnem Suchtelen criminaliter (vt loquũtur) procederet: eorum officinas, non ſine maximo ipſorum damno, clauſas detineret: alijs mulctas pecuniarias extorſiſſet; quoſdam, ob baptizatos ex præſcripto ſuæ Religionis infãtes, in exilium eieciſſet: & ne Supplicationes decernerent prohibuiſſet. Hanc tantam in veræ fidei & religionis cultores perſecutionem inſtitutam, Prædictos Electores & Principes & Comites non aliter interpretari poſſe, quam quod futura ſit fons & origo magnæ diffidentiæ, multorumq́; malorum in Imperio. Diligenter itaque perpendentes, quam periculoſæ ſint ſubreptiones, quam ambitioſi conatus, & callida conſilia peregrinorum in Belgio & vicinis locis Principum, maiorem hoc tempore quam vnquam antea confidentiam arctiusq́; vinculum concordiæ neceſſarium eſſe eoſdem Electores &c. ſtatuiſſe aiebat. Hanc cauſam eſſe cur ipſi in gratiam Colonienſium aliorumq́ue per Imperium Auguſtanæ confeſsionis Sociorũ pro affectu ſuo beneuolo in vrbem & Senatum Colonienſem, hanc legationẽ miſerint: et cur ipſe dux Iohãnes Palatinus tã ambiguum interruptum, imperuiumq́ue iter, hoc aſpero et hyberno tempore ingreſſus fuerit, ſcilicet vt præter legationes & ſcripta priora Senatum ex abundanti moneant,

ant, rogent, inducant, vt ab his perſecutionibus & barbaris decretis, in Auguſtanæ confeßionis ciues latis, abſiſtat. Orare etiam eos & petere, vt ſuperiorib. ſcriptis, legationibus, interceßionibusq́; Senatus reſpondeat: ad præſentem quoque legationem reſponſionem non differat, & ſi quid ab aduerſarijs in contrarium ſuggeratur: caueat, ne ſeipſum fallat, ſed potius officij & tēporalis ſuæ iuriſdictionis (quæ nō aliundè, quam ex electione dictorum ciuiū, in ipſorū perſonas deriuata ſūt) memor, ratione quoq; circunſtantiarum, negotij, & tēporis motus, ſententiam ſuam ſine prorogatione declaret: ante omnia verò procuret, vt captiui ſine vlla mulctæ relaxentur, officinæ occluſæ aperiantur, interdictæ negotiationi antiquus curſus reſtituatur, mulctæ extorſæ reddantur: ceteri verò curis & metu exoluantur: præcipuè verò ſi quibus eorum officia Electorum demandata ſint, ea ipſis vituperio, vel damno, eſſe non deprehendantur. Omnibus quoque Supplicationes, Proteſtationes & appellationes liberæ permittantur: nemini Auguſtanæ confeßionis ſectatori magiſtratus aboleatur: ſed à tribu ſua nominato & oblato liber ad magiſtratum, aliaq́ue officia pateat acceßus: deniq; (quia frequens, ait, numerus eorum eſt, qui confeßionem Auguſtanam profitentur) ipſis duo vel plura templa aßignentur, in quibus ſecurè & publicè ſuām Religionem exercere paßint, & nemo illius cauſa moleſtetur: quo ſic omnis diffidentia & ſimultas tollatur, omniſq́ue fiducia & concordia reſtituatur. Hac beneficentia Senatum dictorum Electorum & Principum gratiam demereri poſſe, eosq́ue vicißim (ſi id, quod petunt, obtine-

tineant) omni officiorum genere in Senatum & Remp. Colonienſem fore propenſos: Sin aliter, communenq; fiduciam periclitari, & illorum Principum gratiam, fauorem & amicitiam amitti poſſe: & ſi quod inſuper incommodum in vrbe oriatur (quod tamen futurum non ſperabant: neq; ſuas literas & interceſſiones ita interpretari volebant, tanquam ipſi ciues in Magiſtratũ ſuum commoueant, incitentq́ue) Electores & Principes prædictos (cum benignam hanc admonitionem præmittere non neglexerint) excuſatos haberi velle. Eoſdem etiã Electores, Principes, Comites aliosq́ue Auguſtanæ confeſsionis Ordines intermittere nõ poſſe, quin ſi interpellẽtur vel inuocẽtur ſuæ, Religionis Auguſtanæ ſocijs, in tantis neceſsitatib. opẽ ferre debebunt.

OMNINO *itaque ſe ſperare, aut, fore vt Senatus fidelem hanc admonitionem & interceſsionem diligenter diſcutiat, & in optimam partem interpretetur: vt in vicinorum ſuorum triſtia exempla oculos ſuos conijciat: ſeditioſis hominibus pacem exoſis, & decreto de religionis concordia contrarijs, aures præcludat: Denique & periculorum & calamitatum, quæ ex huius petitionis repulſa manare poterunt, rationem habeat, yſq́; maturè occurrat.*

Paulò poſt ſimilẽ relationem Bipontinus habuit in Capitulo: ſed quia Capitulares plerique aberant, aliud reſponſum non tulit, ab his qui præſentes erant, quam ſe vbi Capitulũ frequẽtius eſſet, & *16.* Comites & Barones, octo verò Presbyteri, quorũ omniũ intererat, cõuenissent, ipſi qđ decerneretur explicare velle.

Capi-

ant, rogent, inducant, vt ab his perſecutionibus & barbaris decretis, in Auguſtanæ confeſſionis ciues latis, abſiſtat. Orare etiam eos & petere vt ſuperiorib. ſcriptis, legationibus, interceßionibusq́; Senatus reſponderat: ad præſentem quoque legationem reſponſionem non differat, & ſi quid ab aduerſarijs in contrarium ſuggeratur: caueat, ne ſeipſum fallat, ſed potius officij & tẽporalis ſuæ iuriſdictionis (quæ nõ aliundè, quam ex electione dictorum ciuiũ, in ipſorũ perſonas deriuata sũt) memor, ratione quoq; circunſtantiarum, negotij, & tẽporis motus, ſententiam ſuam ſine prorogatione declaret: ante omnia verò procuret, vt captiui ſine vlla mulcta relaxentur, officinæ occluſæ aperiantur, interdictæ negotiationi antiquus curſus reſtituatur, mulctæ extorſæ reddantur: cęteri verò curis & metu exoluantur: præcipuè verò ſi quibus eorum officia Electorum demandata ſint, ea ipſis vituperio, vel damno, eſſe non deprehendantur. Omnibus quoque Supplicationes, Proteſtationes & appellationes liberæ permittantur: nemini Auguſtanæ confeßionis ſectatori magiſtratus aboleatur: ſed à tribu ſua nominato & oblato liber ad magiſtratum, aliaq́ue officia pateat acceßus: deniq; (quia frequens, ait, numerus eorum eſt, qui confeßionem Auguſtanam profitentur) ipſis duo vel plura templa aſsignentur, in quibus ſecurè & publicè ſuãm Religionem exercere poßint, & nemo illius cauſa moleſtetur: quo ſic omnis diffidentia & ſimultas tollatur, omnisq́ue fiducia & concordia reſtituatur. Hac beneficentia Senatum dictorum Electorum & Principum gratiam demereri poſſe, eosq́ue vicißim (ſi id, quod petunt, ob-

tine-

tineant) omni officiorum genere in Senatum & Remp. Colonienſem fore propenſos: Sin aliter, communemq́ fiduciam periclitari, & illorum Principum gratiam, fauorem & amicitiam amitti poſſe: & ſi quod inſuper incommodum in vrbe oriatur (quod tamen futurum non ſperabant: neq; ſuas literas & interceſſiones ita interpretari volebant, tanquam ipſi ciues in Magiſtratū ſuum commoueant, incitentq́ue) Electores & Principes prædictos (cum benignam hanc admonitionem præmittere non neglexerint) excuſatos haberi velle. Eoſdem etiā Electores, Principes, Comites aliosq́ue Auguſtanæ confeſſionis Ordines intermittere nō poſſe, quin ſi interpellātur vel inuocētur ſuæ, Religionis Auguſtanæ ſocijs, in tantis neceſſitatib. opē ferre debebunt.

OMNINO *itaque ſe ſperare, aït, fore vt Senatus fidelem hanc admonitionem & interceſſionem diligenter diſcutiat, & in optimam partem interpretetur: vt in vicinorum ſuorum triſtia exempla oculos ſuos conijciat: ſeditioſis hominibus pacem exoſis, & decreto de religionis concordia contrarijs, aures præcludat: Denique & periculorum & calamitatum, quæ ex huius petitionis repulſa manare poterunt, rationem habeat, eisq́; maturè occurrat.*

Paulò poſt ſimilē relationem Bipontinus habuit in Capitulo: ſed quia Capitulares plerique aberant, aliud reſponſum non tulit, ab his qui præſentes erant, quam ſe vbi Capitulū frequētius eſſet, & 16. Comites & Barones, octo verò Presbyteri, quorū omniū intererat, cōueniſſent, ipſi q̄d decerneretur explicare velle.

Capi-

Capitulum verò eccleſiæ metropolitanæ, cum omnia tentaret vt Gebhardum ab impio ſuo conatu reuocaret, inter alia etiam ad conſiliarios eius, quos in partibus Rhenanis habebat, literas dari iuſsit: ipſis omnia capita factionum Archiepiſcopi proponens, vtque hortarentur ipſum ab incœpto vt deſiſteret, admonens. Illi omnes viri docti, graues, prudentes, fideique integerrimæ cum hæc legiſſent, nec obſcuris argumentis colligerent, quæ inaudita hæc nouitas exitum eſſet habitura, poſt maturam deliberationem ad Gebhardum literas dedére: initio repetentes ſuccinctè capita ſingula literarũ à Capitulo miſſarum. Deinde quid Capitulo à ſuo collegio, (nullo præuio ordinum vel conuentu vel concilio,) reſponſum eſſet: nimirum vſque in hoc tempus ſe nihil certi de iſtis Archiepiſcopi geſtis intelligere potuiſſe, niſi quantum incerto vulgi rumore paſsim circunferretur. Velle ſe & Suam Celſ. cum omni ſubmiſsione atque obedientia admonere, eam vt curam atque diligentiam adhibeat qua laudabilis hæc Diœceſis in antiqua & huc vſque continuata pace tranquillitateque conſeruaretur.

Literæ cõſiliariorũ Rhenenſiũ ad Gebhardum.

Nostri *itaque muneris, aiunt, Clementiſsime Princeps omnino eſſe exiſtimauimus, hæc .T.C. paucis perſcribere, & ſuppliciter orare, vt cogitet dictas cauſas maximi eſſe momenti, nec periculo carere, ſed ab eis & Diœceſeos & vicinorum Principum* pro-

prouinciarum deuaſtationem atq; interitum dependere, Aduigilet itaque T. C. ne præcipiti conſilio pænitendum quid aggrediatur, aut ſibi ipſi aliquod inferat detrimentū. Innoteſcit quotidie magis magisq; calamitas & miſerrima depopulatio Belgicarum prouinciarum, in quas cauſa prædictæ nouitatis ſeſe præcipitarunt. Et ne quid ſimile nobis eueniat, maturè conſiderandum eſt, ne quid T. C. tentet vel auſpicetur quod imperij conſtitutionibus, paci publicæ, & ſacræ Religioni datæ, prophanæ & ciuili tranquillitati, patriæ concordatis, electionis articulo, aut contrarietur, aut nō commodè per eā queat defendi. Id ſi fiat Tua C. coram Deo & corā vniuerſo mundo, laudem atq; gloriā promerebitur immortalem: præterea & ipſa, & ſubditi eius omnes infinitis periculis, miſerijs, & calamitatibus eripientur, vel certè ea ipſa ab illorum ceruicibus auertentur. Qua verò fide & beneuolentia hæc ſcripſimus, eadē & T. C. amicam hanc admonitionem accipiat, ſupplices oramus: nosq; T. C. & illam viciſſim Deo commendamus.

Subſcripſerunt his literis Conſiliarij Rhenani omnes eo tempore Coloniæ commorantes Clariſs. conſultiſsimiq; viri Cancella. D. Franciſ. Burchardt, D. Schenck D. Glaſerus, D. Brocch, D. Tungerē, D. Bilterfeldt, & I. V licentiatus Saltzfas. & de communi ſententia vltimo Decē. Gebhard. ſunt tranſmiſſæ. Qui quidem dies vti priorem huius tumultus annum terminauit, ita & primum libellum noſtrum voluimus terminare, in ſecundo de his q̄ tēpore interregni acta ſunt copioſè dicturi.

Finis libri primi.

1582.

BELLI COLONIENSIS LIBER SECVNDVS.

DE VARIIS CAESAREAE MAIESTATIS AD GEBHARDVM LEGATIONIBVS; Celebri In Vrbe Coloniensi Ordinum conuentu; Gebhardi deſtitutione; conuentu Arensbergenſi; lata in eum à Pontifice Rom. excommunicatione, & bellicis negocijs quæ tempore interregni vltrò citroque acciderunt.

Anno 1582.

PARENS ille Romanæ eloquentiæ Cicero, nõ immeritò inter boni magiſtratus officiã, legum obſeruationem numerauit. Feliciſsimæ ſunt etenim ciuitates, in quibus recta maiorum inſtituta diutiſsimè conſeruata, vel nihil, vel quàm minimum mutantur. fatetur id poeta cum dicit.

Moribus antiquis ſtat res Romana, viriſq;.

Sepe etiam viſum eſt, & præcipuè noſtra hac infelici ætate, nouitates introductas magnarũ tragœdiarum dediſſe occaſiones: adeò vt prudenter & verè Xenophon dixerit, ſine cędibus nullas Rerumpublicarum fieri mutationes. Felix igitur, & verè felix Colonia, quæ Ma-

Laus Senatus Colon.

giſtratum, non ſine ſingulari Dei beneficio, esſortita, qui nec pollicationib. nec precib. nec minis, à paternis legibus atq; inſtitutis vnquã potuit auelli. ſed pro illorum defenſione non modo opes, verùm etiam vitam ipſam cum ſanguine profudiſſet. Non Principum perſonas, non magnificas legationes, non aduerſariorum reſpexit multitudinem: ſed in ſolum Deum patriasq́; leges oculos coniecit. Nec in hoc modò excelluit, ſed & cuſtos erat veræ pietatis, honeſtæ diſciplinæ, publicæque tranquillitatis & ſecuritatis. Non mirum igitur ſi Remp. ſuam in medio fumo & flamma potuerit ab incendio conſeruare. Magiſtratus enim qui curat vt honeſtè viuatur, vt ius ſuum cuiq; tribuatur, vt nemo lædatur, vt Reſpub. omnib. neceſſarijs præſidijs munita ſit, vt imminentia mala maturè propulſentur, qui imperio clementer & humaniter vtitur, hic ciues, propter admirationem virtutis ſuę, dicto audiẽtes & ad nutũ habet paratos. Virtus itaq; magiſtratus ciues Colo. in officio cõtinuit, & ciuiũ obediẽtia Magiſtratus ad ꝑclariora quæque audenda ſpiritus atq; animos erexit. Quo factũ eſt vt Colonien. Senatus, celebri illa Bipontini legatione, totq́; Comitum atq; Oratorum comitatu (de quibus ante diximus) nequaquam perturbatus, aut à iuſtiſsima ſuæ cauſæ defenſione fuerit abductus. Etenim poſtridie Kalend. Ianuarij conſilia in pleno conſeſſu 1582. Ianua. 2.

conſenſu captauit quid Bipontino reſponderent: tandem decretũ eſt, vt ad eum legatio, cũ huiuſmodi reſponſo mitteretur.

SALVTATIONEM *& congratulationem S. Celſitudinis Magiſtratui pergratam fuiſſe. eadem animi propenſione Suæ Celſitudini, ceteriſq; Electoribus & Principibus, à quibus legationẽ acceperat, Magiſtratum ſalutem et felicitatẽ viciſſim precari. Quod conquerantur Principes, neque legationibus, neque interceſſionibus aut literis ſuis, pro cauſa ciuium ſuorum Auguſtanæ confeſſioni adhærentium factis & ſcriptis, hactenus reſponſum eſſe; Senatum mirari; cum quotieſcunque huiuſmodi legationes aut literæ in Senatum venerint, ijs ſemper reſponſum ſit: nec dubitare quin eæ ſuæ reſponſiones ex ipſis Imperalium Conſtitutionum, Comitiorum concluſionum: præſertim verò ex decreti de Religionis libertate editi penetralib. deſumptæ, iuri quoq; & æquitati ad amiſſum conſentaneæ ſint. Senatũ igitur exiſtimaſſe, illorum Celſitudinibus his abundè ſatisfactum fuiſſe; nouiſque legationibus opus non eſſe, neque in poſterum nouas mittere debuiſſe. Vltimis quoque litteris ipſorum, è Comitijs Auguſtanis miſſis, aliquo modo ſe reſpondiſſe: quod autem plenum & finale reſponſum nõ ſit ſubſecutum, in cauſa fuiſſe, quod Principes, illud non expectantes, paulò poſt diſceſſerint. ideoque corpori illorum, vel vniuerſæ congregationi, cõmodè reſponderi non potuiſſe. Cum verò iiſdem Principibus viſum fuerit, nouam hanc & præſentem legationem decernere: Cumque (vel ipſo teſte) cauſam ob quam Coloniam venerit Illuſtriſſimus Princeps, tam*

ardua tamque difficilis ſit, vt diuturna & matura egeat deliberatione, quod & ipſe magiſtratus fatetur: Cum denique per Imperium, totamq; Germaniam inueterata iam conſuetudine inoleuerit, in cauſa Religionis conſilia ſua, cum membris, ſocijs & Patronis eiuſdem Religionis conferre (id enim ſemper à Proteſtãtibus factum fuiſſe, & adhuc fieri, inficias ire neminem poſſe. quin & literas Auguſtã miſſas, & præſentẽ legatione, id manifeſtè ſatis declarare) Senatũ in præſenti negotio decreuiſſe, illud ad Cæſaream Maieſtatem, legittimum ſuum Principem, clementiſſimumq; Dominum, & ad reliquos Catholicæ Religionis Ordines, deferre: cum ijſque communicare; & tandem Electoribus, alijſque Principibus ad ſuas legationes & literas, iuri & rationi conuenienter reſpondere: atque illud, quale quale futurum eſſet ſit, reſponſum, ad Illuſtriſsimum Iohannem Palatinum & cætera mittere. Bona ſpe interim Senatum deſtinari, Electores & Principes Auguſtanæ confeſsionis, reſpectu conſtitutionum Imperij, Eccleſiaſticæ quoq; & Politicæ tranquillitatis, in aliena Rep. curioſos non fore: ſed Senatui ius & imperium ſuum legittimũ in ciues relicturos: pſertim cum ipſius de Religionis concordia decreti textu, manifeſte cautum ſit, ne quis Princeps Principem, aut Ordo Ordinem, ad ſuam religionem vrgeat, aut cõpellat: neque ſubditos inuito Magiſtratu proprio, in ſuam tutelam et protectionem aſſumat. Idipſum vel eò magis Senatum à dictis Principibus expectare, quod in omnib. præcedentibus ſcriptis, vel ore prolatis reſponſionibus, teſtatus ſit, in eaque adhuc ſententia perſeueret;

nihil quidquã ſe in eos, qui confeßioni Auguſtanæ ſubſcripſerunt, eamqúe approbarunt, aut in alium quem quam ſtatuere velle, cuius coram Cæſare clementißimo Domino ſuo, ceteris Imperij Principibus, & Tribunali Cameræ rationem non poßit reddere. Nec etiã hactenus quicquam Sacri Imperij Conſtitutionibus cõtrarium actum eſſe.

Ianua.5. Sequenti verò die, cum iterum Senatus frequens eſſet, Bipontinus ad precedẽs Magiſtratus reſponſum, hæc per oratorẽ iuſsit inferri.

Bipontini ad Senatus Colon. reſponſum replicatio.

INTELLEXISSE *quidẽ ſeſe quid Senatus ad ſua, ceterorumq; legatorum poſtulata reſpondiſſet. Optaſſe quidem ſe vt eadem poſtulata non tantum Senatui præſenti, ſed & ei, qui anno ſuperiori & præcedẽti fuerat erat, quadraginta inſuper & quatuor viris, qui in certis negotijs conuocari ſolent, diſcutienda proponerẽtur: Ceterum ſibi fidem fieri non poſſe, hæc tam breui ſpatio, intercurrente etiam feſto, maturè potuiſſe ponderari. Secundò itaque ſe petere, vt in plenõ Senatus cõſeſſu negotium ſuum exactius diſcutiatur. Senatum ſe excuſare quòd ad interçeßionem ex comitijs Auguſtanis mißam, nõ reſpondißet, eò quod corpus, diſcedentibus multis Principibus, concilij iam eſſet diſſolutum. At ſi Senatus reſpondere decreuißet, ſuam ſentẽtiam ſcriptã Electori Palatino, harũ rerum directori, mittere potuiſſe. ſed nec ſcripto Auguſtano, nec ſuæ interceßioni, tempore nuptiarum ſuarũ miſſæ, adhuc reſponſum eſſe. Quod ſi factum eſſet, hac legatione opus nõ fuiſſe. Se quidem nõ egrè laturum, ſi Senatus interceſſionem ſuam ad Cæſareã Maieſt. & Ordines qui papatum*

eum ſequuntur, tranſmittat: ſed Principes & legatos tã ſimplici reſponſo reÿci vel ablegari nõ poſſe. Quod ſi Senatus negotium debito modo ponderaret, atque examinaret, poſſe ſtatim abſolutam reſpõſionem reddere: calamitoſorum atque innocentium captiuorũ cauſam diuturniorem morã non pati: nec eſſe neceſſarium Cæſaream Maieſt. conſulere. De hoc negotio in poſtremis Auguſtanis Comitÿs actũ eſſe, & Coloniã non minus, quam ſunt aliæ ciuitates Imperiales, fidei libertatisq́; religionis participẽ eſſe. Multas ciuitates Imperiales vſum Auguſtanæ confeßionis vltrò aſſumpſiſſe, nemine, ne Cæſare quidẽ cõſulto: nec ob id, aut à Sua Maie. aut ab alio quopiã Imp. Ordine cuiuſcunq́; etiã religionis, criminari, aut impediri; ſed quouis tempore pro fidelib. membris Imperÿ agnitas eſſe. Quod ſi Ampliß. Senatus Colon. idem faceret, poſſe à Principibus Auguſtanæ cõfeßionis defendi. De mutanda Religione conſilium cũ Cæſare inire, eiuſq́; ſententiam expectare neminem obligari. Liberum cuique eſſe ſecundum ſuam conſcientiam, temporisq́; opportunitatem aliquid mutare: atque ad hoc faciendum Senatũ Colonienſem partim præſentis legationis, aliarumq́ue nuper factarum interceßionum ratione, commodã atq; idoneam habere occaſionem. Quod autem à Senatu tam vehementer vrgeantur Imperÿ conſtitutiones, præſertim in eo loco, vbi agitur de alterius Principis aut Magiſtratus ſubditis, illo inuito, in tutelam non recipiendis; ait, Suæ Celſit. id graue atque moleſtum auditu fuiſſe Sugillari enim ſe hoc ipſo, tanquam contra hanc Imperÿ conſtitutionem feciſſe, & illicitis modis vſus fuiße videretur: cum tamen & viua voce, et ſcriptis teſtatus eßet: hunc

ſcopum ſuum non eſſe. id ſe adhuc fateri. Nō expectaſſe SuamCelſ. hoc Senatus præpoſterum iudicium, vt ſub benigna interceſſione pro miſeris confratribus & membris Chriſti, atque exercitio religionis eorum, quæ in nullis imperij conſtitutionibus aut exteris regnis, cuiquam interdicitur, aliquam ſubornationem incitationemq; ſubditorum aduerſus ſuum magiſtratum, latere ſuſpicaretur. Præſertim cum magiſtratus ſciat, ſe ſuum officium & dignitatem non ex hæreditaria ſucceßione, ſed poſt Deum, ex ſubditorum de quorum cōſcientijs nunc agitur, legittima electione eſſe conſecutum: multumque inter hæreditarij Principis & electi magiſtratus ſubditos intereſſe, cum ſecundū antiquas & laudabiles conſuetudines poſterioribus his liberum ſit, ſingulis annis Magiſtratū creare & deſtituere.

Cvm *itaque omnis exorta difficultas, & coram Cæſare, & coram Cameræ tribunali queat facilè defendi: cumque nulli cuiuſcunque Ordinis aut condicionis, licitum ſit, quemquam cauſa confeßionis Auguſtanæ perſequi, aut diuexare: petere ſuamCelſit. vt Senatus rigida illa atque ſeuera placita ſua, iudiciaque Auguſtanæ confeſſ. ſocijs conſtituta tollat: euq; liberum eiuſdem confeßionis exercitium admittat.*

Manifestvm *quoque eſſe hoc tempore, etiā Sua Celſit. præſente, à Romana religionis profeßoribus nullam concionem haberi, in qua Auguſtana Confeßio non traducatur, atq; condēnetur: in qua & auditores, exemplo carnificinæ Pariſienſis, ad latrocinia in Auguſtanæ confeſſ. ſocios exercenda, non exhortentur. Orare ſe igitur Magiſtratum, vt ſeditioſas huiuſmodi*

conciones interdicat: eſſe enim eas paci de religione factæ contrarias, nec à Cæſarea Maieſta. nec à Iudicibus Imperialis Cameræ poſſe approbari: denique & heſternæ Senatus promiſſioni aduerſari.

OMNIA *hæc fideli ſe animo propoſuiſſe; petere itaq́ue Senatus certò ſibi perſuadeat, quod ſi ſciret hãc interceſsionem ad aliquod Reip. incommodum, tumultum aut ſeditionem, & non potius ad tranquillitatem eiuſdemq́ proſperitatem tendere; ſe nunquam hanc intercedendi prouinciam ſuſcipere voluiſſe.*

Hæc ſunt quę Bipontinus ſecũdò in Senatus conſeſsu propoſuit, & vtrique tam præteriti, quam præſentis anni Senatui, cum *44.* viris Optimatibus diſcutienda atque examinanda dedit: vt poſt maturam deliberationem, ſuá de his ſententiam declararent.

Ampliſsimus verò Senatus Colonienſis, poſt prudentiſsimam deliberationem Bipontino reſpondit: ſe poſtulata Suæ Cel. in pleno ſenatu legittima, & antiquitus obſeruata conſulendi formula, ventilaſſe, diſcuſſiſſe & examinaſſe: nec inuenire poſſe aliud, quod in prę ſentiarum reſpondeat, quàm quod prius reſponſum erat: ſeſe itaque in illa adhuc ſententia perſeuerare. Inde latius explicans: quę Bipontinum in primâ reſponſione offenderãt, petit, vt Sua Celſitudo hęc candidè interpretetur: & quæ hactenus in conſeſsionis Auguſtanę homines acta erant, horum ſe rationem corã legittimo Magiſtratu reddere vel-

le, ſi petatur, ait: fieri itaque Senatui iniuriam, quòd in conſtitutiones imperij deliquiſſe dicatur. Tandem habita maiori opportunitate, conſultisque ijs quorum intereſt, latiùs ſe reſponſurum pollicebatur.

Ianu. 5. Bipontinus ex hac Senatus relatione facilè animaduertit, ſibi nō cū Colonis (vt ipſe exiſtimauit) ſed cū conſultiſsimis prudētiſsimiſque viris negotiū eſſe. Vidēs igitur cauſam nō ex animi ſui ſententia proceſſurā, quinto Ianuarij, ante meridiem, inter decimam & vndecimam horam Colonia diſceſsit; & ad Archiepiſcopum Bonnam reuerſus eſt. Interim Illuſtriſsimus Dux Saxoniæ & Lovvenburgiæ Fredericus Choriepiſcopus Eccleſiæ Metropolitāę Coloniēſis, qui in reprimēdis Truchſeſiorum conatibus, bello gerendo, & Archiepiſcopatu, tempore interregni adminiſtrando, licet iuuenis adhuc, tantam laudem promeruit, vt nulla vnquam obſcuratura eam ſit obliuio. Quis vnquam Principem tam immortali virtute præditum vidit, qui maiori pietatis ac iuſtitiæ zelo, nullo præmio propoſito, ōnia pericula, ſummos labores, grauiſsimas contentiones, inimicitiasque et odia ſuſcepit? Eſt ad labores, impiger, ad pericula fortis, ad vſum & diſciplinam militarem promptus ad conſilia prudens: quid multis? omnia in eo ſunt, quæ homini inſtitutio, fortuna aut natura largitur. Is cum intellexiſset non contemnē-

Laus Ducis Saxoniæ Frederici.

dam

dam pecuniæ ſummam, à Portitore Barkenſi è vectigalibus collectam eſſe, quæ Archiepiſcopo breui repræſentaretur: aſſumptis aliquot famulis, eò cum ſumma celeritate contẽdit, & ex auctoritate Capituli, omnem pecuniam ſecum auferens, communi Capituli ærario ſubſignauit. In itinere quoq; Berkenſes & Nouesianos mirum in modum confirmauit, & ne à fide Catholica, pactis & conuentis Patriæ Colonienſis recedãt, nullis blanditijs Archiepiſcopi & ſuorum, vt id faciant, deliniantur, monuit. Pecuniam verò quam è Telonio ſum pſerat, Capitulum ſtatim inter ciues, quibus annuæ penſiones debebantur, iamque ab hinc annis aliquot ab Archiepiſcopo perſolutæ nõ erant, diſtribuit. Multum hoc Gebhardi cauſam retardauit, ſed multo magis illud, quod poſtridie in Brabantia Alenconio Gallo, ſubreptitio inferioris Germaniæ Gubernatori & perſonato Brabantiæ Duci (à quo omnis ſubſidij & auxilij expectatio Archiepiſcopo dependebat,) magno ſuo infortunio contigit. Is enim cum Antvverpiam non ſatis aſtuto ſtratagemate occupare, & in ſuam poteſtatem redigere vellet, turpiter eluſus, omni fide & auctoritate, quam apud Belgas habebat, infeliciter excidit. Porrò Magiſtratus, ne prorſus Electorum & Principũ Auguſtanæ confeſsionis poſtulata aſpernari videretur, eos qui primũ libellũ ſupplicẽ ſubſignauerãt, cuſtodia publica in qua

Janua. 7.

Janua. 8.

aſſeruabantur: fide prius ab illis accepta vltionem carceris abfuturam, & ne in poſterum conciones interdictas, & hæreticorum conuenticula frequentarent: ſed in omnibus Magiſtratui obſequerentur. Fredericus verò Saxoniæ dux, prima expeditione ſua feliciter peracta, ad ſecundam animum adiecit. Archiepiſcopus igitur pabulationi & frumentationi operamdans (ne quando, ſi commeatu intercluderetur, neceſſaria Bonnenſib. deeſſent) 800. modios hauenę, pãnos laneos, petaſones & quidquid in Vveſtphaliæ caſtris annonæ erat, in nauigium actuarium comportari, & Bonnam ſubuehi præcepit. Non latuit id Saxonem, qui naui intercepta, omnẽ prædam in arcem Zontinam exponi iuſsit.

Ianua. 15.

Archiepiſcopus dum ſe periclitari vidit: Principum Imperij, qui à Confeſsionẽ Auguſtana ſtabant, opem & interceſsionem implorauit: quam eò facilius impetraturum ſe ſperabat, quod horum quam plurimũ intereſſet, cauſam obtineret, an non. Cum enim inter Septemuiros Imperij hactenus quatuor Catholicæ religionis, tres tantũ Auguſtanæ fuiſsent, atque ideo in votis conferendis inferiores, futurum nunc erat, vt acceſsione Colonienſis, in ſuffragijs potiores eſſent. Ludovvicus igitur Palatinus, Saxo, & Brandenburgenſis id non ignorantes, cauſam Gebhardi apud Imperatorem egerunt: cui in hanc ferè

ſen-

ſententiam ſcripsêre.

EXISTIMARE *ſe famam ad aulam Cæſaris iampridem attuliſſe, quid inter Collegam ſuum Archiepiſcopum & Electorem, interq́ Capitulum Metropolitanæ Eccleſiæ Colonienſis hactenus actum ſit: quantas turbas dederit, Archiepiſcopi ad preces & inſtantiam ſubditorum ſuorum, Auguſtanæ confeſſionis indultum: Ad ſuas etiam aures hæc perueniſſe, & vt maturo conſilio huic negotio obuiam eatur, ſeſe magnoperè ſollicitos eſſe: id enim niſi fiat, fore vt non tantum Diœceſis Colonienſis, ſed omnes ditiones Rhenanæ, totumq́ Imperium, dulce ſuæ ſolum patriæ tam exigua ſcintillula neglecta, flamma corripiatur, & ingenti deflagret incendio. In re itaq́ tanti momenti, ſupinos ſe eſſe non poſſe, cum officij ſui ratio poſtulet, omne ab Imperio incommodum auertere, vt & felix fauſtusq́ue ſit illius ſtatus, diligenter accurare. Voluiſſe igitur tempori pullulantem increſcentemq́ hanc ſimultatem ad Suam Maieſt. Cæſaream deferre: ſperantes id Cæſari ingratum non futurum, nec malam in partem eum interpretaturum. Poſſe enim Cæſarem animo facile prouidere, ſi Capitulum in ſuo propoſito obfirmatum permaneat, & ſi Archiepiſcopo mordicùs ſe opponat, id ſine maximis difficultatibus & periculis fieri non poſſe.*

PARTI *enim aduerſæ ſuas defenſiones, auxiliaq́ue non defutura: ex quibus Capitulum, Diœceſin totumq́ imperium non exiguæ calamites & exitia manerent. Præſertim cum veriſimile ſit, Archiepiſcopum (quē legitima electione, iuſtisq́ ſuffragijs ad hanc dignitatē promotū aiunt) Chriſtiano ſuo pro-*

controuerſiæ in Archiepiſcopum Colonienſem & eius Capitulum ortæ non aliam eſſe, quam quod ille ſuis ſibi à Deo commendatis ſubditis (cum quia ſupplices id implorabant, tum etiam quia ſtatus ditionum ſuarum id exigere videbatur) prædicationem Euangelij, verbiq; diuini, & liberum Religionis exercitium liberaliter indulſerit. nec tamen Papatum ſuſtulerit: ſed & illi quoq; ſuam libertatem permiſerit: nullius cõſcientiam onerare, nec quenquam vel ad hãc, vel ad illã religionem cõpellere voluerit. multo verò minus Diœceſin aut Capitulum imminuere, eius electioni & ſuffragijs, dignitatib. prærogatiuis, immunitatib. Canonibus aut redditibus quidquam derogare cogitauerit. Obtulerit autem de his omnibus Capitulo, literis, & publicis inſtrumentis, vel quemadmodum velit, cauere. Ex his omnibus palam, fieri, nihil illum ſpectare aliud, quàm gloriæ Dei & ſanctiſsimi illius verbi propagationẽ, interq; ſubditos ſuos Religionis libertatẽ: ne ipſos deinceps in conſcientijs angi, & importunis iuramentis (quod in Archiepiſcopatib. fieri cõſueuit) grauari contingat. Dolendum itaq; eſſe ſi Coelectoris ſui & Archiepiſcopi tam Chriſtianis conatibus reluctando, vniuerſum Imp. cũ celebri hac Diœceſi, in inextricabile naufragium, extremasq; calamitates præcipitaretur. Præſertim cum hæc Achiepiſcopi intentio nec Suæ Caſ. Maieſ. nec Sacro Imperio, eiuſue membris, nec diœceſi aut Capitulo queat præiudicare. Huc facere quod in multis Comitijs Imperialibus ab annis non paucis habitis, illorum opinioni ſubſcriptum aſſenſumque ſit, qui exiſtimabant libertatem religionis vni-

cum

cum eſſe fidei, fiduciaque in Imperio fundamentum: hanc pacis & tranquillitatis fontem, hanc Imperij robur, ad immanem Turcam hæreditarium hoſtem ſuum conterendum. Illud etiam perpendendum eſſe, quod ſi Archiepiſcopus non aliam ob cauſã; quam quod Chriſtianam hanc & verbo Dei ſuffultam Religionem introducere cõatur, à Capitulo ſuo oppugnaretur, & iniuria immerenti inferatur; ſe aliosq́ue Ordines eiuſdem religionis Socios, illius rationem habituros, deq́ue ea propulſanda fortaſsis conſilia inituros eſſe. Diffidentiam quæ in Imperio eſt, hoc modo augere, & hæreditarium hoſtem, ubi ſciſma hoc cognouerit, contracto exercitu hoſtiliter inuadere, & victorem victo Imperio inſultare poſſe. Ad hæc accedere omnibus in genere, ante alios verò Principibus, & Magiſtratibus, atque inter hos præcipuè ijs, quibus cura Eccleſiarum commiſſa eſt incumbere, vt Regi gloriæ portas aperiant, & regni cœleſtis pomœria pro viribus dilatare nitantur. Cæſarem itaque ex his facilè colligere poſſe, plurimum non tantũ Diœceſeos, ſed & totius Imperij intereſſe, quomodo hæc controuerſia ſopiatur. Si enim contigerit Capitulum in ſuo propoſito obdurari, vel aliorum inſtigatione obfirmari, adeò vt ſummo rigore procedat, Archiepiſcopum opprimere, ob admiſſas conciones, & exercitij libertatem, vſumq́ue ſacramentorum ex præſcripto Auguſtanæ cõfeſsionis introductum, pergat: & non potius ſiue per Cæſareã Maieſtatem, ſiue per alios monitum temperantius agat? vehementer metuendam eſſe (cùm propter temporum iniurias, tùm verò prop-

ter

ter vicinitatem paruamqúe diſtātiam, qua inter Diœceſin & Belgium, tot bellorum feruens tumultibus, intereſt) factionem hanc; ſine fatali diſcrimine ad exitum nō peruenturam. Has omnes itaq; cauſas ſubeſſe, cur conniuere diutius non potuerint, ſed ſuæ Maieſtati palam explicare, eamqúe ſollicitare debuerint, ne accuſationibus & delationibus Capituli animum ſuum in Archiepiſcopum, ob Chriſtianam illam intentionem ſuam accendi ſinat, ſed potius huc appellet, vt Capitulo pax & quies commendetur & Archiepiſcopo nulla in ſuo conatu impedimenta moueat: quo ſic Capitulares ipſi, totaque Diœceſis, vnà cum clero vniuerſo ſine vlla incommoditate, omnibus ſuis dignitātibus, bonis, poſſeſſionibus & iuribus quoq; vti poſſint: ſuffragia quoque Capitulo integra maneant? nec aliquod detrimentum ex hac ſimultate accipiant. Principes vel Ordines vicini, eoſdem Capitulares moneant, ne ſeipſos fallant, nec magni faciant ſi quid à ſeditioſis ac peruerſis hominibus in contrarium proferatur. vt autem Imperator ſciat hæc optimà fide ab Electoribus his proponi, Deum teſtantur, inſtitutum ſuum in hoc negotio aliud non eſſe, quam vt pax felicitasq; in Imperio nunquam intermoritura conſeruetur Ad id verò conſequēdum ſi ſuà, ſuorumquè opera vtilis eſſe poterit, officio ſuo nunquam ſe defuturos pollicebantur.

Atque hæc dicti Electores, ad Cæſarem ſcripſere. Palatinus verò, qui hac in re ceteris vehementior eſſe videbatur, Moguntinum & Treuirenſem Archiepiſcopos & Electores, ijſdē penè verbis, ſeu literis interpellauit. Impera-

perator autem cum ex trium Electorum ſuperiorib. literis, & ex relatione Doctoris Andreę Gailij, ſibi à cõſilijs aulicis cognouiſſet; Electorem Colonienſem ētiamnum poſt miſſam nuper legationem ſeſe purgare, quæque de ſua Celſitudinem circunferebantur, nihil prĉter calumnias inimicorum ſuorum eſſe, cõſtanter dicere: nec tamen abſolutè, aut ad ré appoſitè reſpondere: ſed quaſi ambagib. & lõgè petitis rationibus circuire: atq; ideo declarationem eius ambiguam intricatamq́; eſſe: ſecundam legationem Cõſiliario ſuo D. Iacobo Curtio, viro integerrimo, noſtræq́; ætatis Mathematicorum facilè Principi dedit, atq; hæc mandata ad Archiepiſcopum perferre iuſsit.

Legatio 2. Cæſaris ad Gebhard.

Diversis *ex locis quotidie ad Cæſarem rumores adferri, qui non tantum ea, quorum Sua Maieſtas iampridem Electorem, per Doctorem Gailium fideliter & paterno cum affectu admoneri fecit, confirmant: verum etiam pro folijs Sibyllinis his adgci, eundem Electorem ſuum propoſitum, excuſſo Eccleſiaſtico ſtatu, ſeculariq́ue reaſſumpto, proſecutum eſſe, & effectum dediſſe. nunc autem totum noctes dieſq́ue in ea cogitatione eſſe, ne Archiepiſcopatus, vrbium, populorumq́ue ſibi huc vſq́ue ſubiectorum, regimini excidat: ſed eodem imperio & auctoritate, qua, ſolet, moderetur atque gubernet. quoſdam inſuper Capitulares in ſuam ſententiam pellicere. Deniq́ue vt per omnia voti compos fiát, militẽ cogere, ad ci* uita-

ſtitates & caſtra Diœceſeos nouis præſidÿs munienda. Quantumuis autem ſua Maieſtas difficulter induci queat, vt tanta tamq; indigna veteri Truchſeſiorum nomine credat, cū multò laudabiliora de hoc Electore ſibi polliceatur; nihilominus Cæſarem ratione officÿ ſui, debere cauſas diligenter cognoſcere, & ſi eo loco conſtitutas inuenerit, quo per vniuerſum Imperium eſſe dicuntur & ſcribuntur, diligenter aduigilare, ne qua ex ÿs ſeditio cooriatur, aut ex leui contentione manifeſtum & exitioſum bellum conſurgat. Vehementer itaq; neceſſarium Imperatori viſum eſſe: hanc ſecundam legationem inſtituere, qua Sua Maieſtas benignè ſerioquè petit, vt Archiepiſcopus animum ſuum fideliter, abſoluteq; declaret: quæ ſua ſit intentio, quid eorum quæ ſparguntur verum, quid falſum ſit, manifeſtè dicat: nihil ſuam Maieſtatem celet. Archiepiſcopum viciſſim ſibi commendatum fore, & ſi quid controuerſum inter ipſum & Capitulum, vel ſubditos ſuos ſit, id ſe ratione officÿ, omni cum diligentia compoſiturum.

Gebhardus verò iam in impia ſua opinione obfirmatus, nullumque ſanum conſilium admittens, Cæſari more ſuo reſpondit. Ceterum quid ſibi curæ eſſet, paulò poſt publico edicto palam fecit. Ianuar. 16. Edictum Archiepiſcopi de publico Confeſsionis Auguſtanæ exercitio.

SE nimirum ab initio adminiſtrationis huc vſque, non tantum de politicis rebus ſollicitum fuiſſe. ſed multò etiam magis, quomodo gloriam Dei promoueret. Quoſdam verò per Diœceſin Illuſtres, nobiles & plebeos libellis ſupplicibus libertatem

tatem religionis, conciones, ſacramentorumq́ vſum, ab Auguſtanæ confeſſionis Eccleſijs vſurpatum, ſibi concedi petijſſe. Principum verò omnium munus eſſe, Regi gloriæ portas attollere, eumq́ue venientem obuiis vlnis excipere, animo etiam ſuo ſine intermiſſione repræſentari, quàm diſtrictas rationes ſuæ adminiſtrationis, de ſeuero, incorruptoq́ue illo tribunali, ſupremus iudex depoſcet. Deum ſe, ignem ſcilicet conſumentem, timere: eiuſq́ue mandata violare non audere, atq; ideo ſubditorum votis annuiſſe. Poſt maturam itaque deliberationem, Dominorumq́ue & amicorum ſuorum conſilia, ſe omnibus & ſingulis cuiuſcunque condicionis ſubditis ſuis, iam tandem libertatem conſcientiarum, ex præſcripto Verbi Dei, permittere: eandemq́ue permiſſionem præſenti edicto ratam teſtatamque facere. Interdicere quoque Prætorio præfectis, Satrapis, Duumuiris capitalib. & Iudicibus, ne quem ſubditorum ſuorum, cauſâ fidei, conſcientiæ vel religionis (ſi verbo Dei Auguſtanæq́ue confeſſioni aſſentiantur) mulctent, opprimant, ius rapiant, aut perſequantur eorumúe honoribus, dignitatibus, corporibus, aut opibus incommodũ aliquod aut detrimentum inferant. Permittere, concedere & dare ſe, omnib. ſuis Prælatis, Comitibus, Dominis, Clientibus, vrbibus, pagis, vicis, alijſq́ue ſocietatibus ſuæ Diœceſis facultatem, publicas conciones, vſumque ſacroſanctorum Sacramentorũ ad normam diuinarum, Propheticarum, Apoſtolicarũq́ ſcripturarũ ſecũdum iudicium et approbationẽ Auguſtanæ confeſſionis inſtituendi: idq́ ſine vllo impedimento Prætorũ vel Iudicum. mandare inſuper omnibus ſibi obligatis, addictiſúe

ctiſúe

ctiſue, hoc ſuum indultum promulgeant, effectum dent & tueantur. Sperare etiam ſe Deũ in hoc ſancto ſuo conatu ſibi auxilio affuturum, contraq́ ipſas inferorum portas viuificum verbum & gloriam ſuã defenſurum. Deũ optimum maximũ tandem teſtari, qui vt ſumma veritas eſt, ita corda ſcrutatur hominum & renes, ſe ad hoc inceptum nõ ambitione, regnandi libidine aut proprij emolumenti auiditate permotum deſcendiſſe, ſed ſolius Chriſti ſaluatoris gloriam, eius verbi diuulgationem & ſalutem animæ ſibi propoſuiſſe.

Hæc ideo addere, ne quis exiſtimet Archiepiſcopum ad ſeditiones propenſum eſſe, ſed Chriſtianæ Eccleſiarũ, Scholarumq́ reformationis ſtudioſum. Adhæc ſe conſilijs Dominorum & amicorum ſuorum, prima data oportunitate regulam & normam concepturũ, ad cuius præſcriptum omnes per ditiones ſuas Eccleſiæ & ſcholæ inſtituerentur. Interea ſe quam arctiſſimè omnibus qui Auguſtanæ Religioni, eiuſdemq́ ex diuini verbi præſcripto additæ Apologiæ aſſenſum præbere velint, mandare atq́ interdicere, ne quem ciuem, indigenam, aduenam aut conuenam alterius Religionis in hac ſua prouincia oppugnent, calumnietur, conuicientur, iniurientur, verbis deniq́ aut factis circumueniat: ſed ſinguli in ſua Republica, vel ſocietate pacificè & tranquillè viuant. Porrò ſi contingat ſuam Celſitudinem de matrimonio ineundo diuina diſpoſitio nè ſtatuere; ne quis eam hoc nomine criminetur, tanquam priuato ſuo commodo, præter fas & decorum ſtudeat, & Diœceſin, Archiepiſcopatum, & Electoratum hæreditaria poſſeſſione familiæ ſuæ inſerere moliatur

liatur) affirmare ſe iureiurando, eam cogitationem nunquam ſibi incidiſſe, ſed præſenti ſuo hoc edicto, ſcripto & apologia declarare: ſe poſt obitum vel adminiſtrationis ſpontaneam abdicationem, libera ſuffragia Capitulo, & quibus ea antiquitùs competunt relicturum: vt in commune conſulant, & nouum ſibi Diœceten conſtituant. Porrò ne quis ſubditorum, aut Clientum ſuorum, quamdiu legittima electio peracta non eſt, alium Principem aut Interregem agnoſcat, quam Collegium vel Capitulum Eccleſiæ Metropolitanæ, ſe antea diſpoſiturum: curaturumqúe vt omnes cõſtitutiones, ordinationes, diſpoſitioneſqúe in contrariũ ſiue per ſe, ſiue per quemcunque alium facta vel facienda, vim & effectum nullum ſortiantur: ſed tunc, vt modò & modo vt tunc, omnes iſtæ pactiones aut inſtituta abrogentur, obliterentur, & aboleantur: vt quæprædicta ſunt cõuenientiſſimè fiant. Sin autem horum omnium fidem & confirmationem Capitulum à ſe ſtipulari velit, ad præſtãdum id, ſe quouis in loco & tempore promptum paratumqúe eſſe: ne aut ſibi, aut poſteris ſuis, ſeditioſi conatus nota inuratur.

Quæ omnia vt rata eſſent; ad calcẽ edicti mandat Satrapis, Præfectis prętorij Auguſtalis, Duumuiris Capitalibus, Prætoribus, Iudicibus, Tribunis, Caſtrorum præfectis, Coactoribus, Mancipibus, Conſulibus, ciuibus, incolis, alijſque præfectis & ſubditis, huic ſuo publico edicto obediant: ſingulos illius articulos diligenter obſeruent, nullum violent aut tranſgrediantur, niſi indignatio-

nem

nem ſuæ Celſitudinis incurrere, & grauiſſimam mulctam committere velint. Et vt ad notitiam omnium perueniret hoc ſuum placitum & decretum, iuſsit typis excudi, appenſoque ſigillo ſuo circunquaque per Diœceſin ſpargi, valuisque portarum & templorum affigi.

Antequam mandatum hoc iuſsit diuulgari Truchſeſius, libellum ſupplicem ipſe per ſuos componi fecit, tanquam ex nomine quorundam nobilium & magnæ auctoritatis ſubditorum: quo libertas religionis petebatur. deinde vt veriſimilius eſſet, ſubditos ſuos publicum Auguſtanæ confeſsionis exercitium optare; apud quoſdam nobiles (vt poſtea compertum eſt) alioſque non vulgares homines inſtitit, vt libellum ſuis nominibus ſubſignarent; ad hoc obtinendum, omni arte atque induſtria vtebatur: donec quod aucupabatur, aſſecut' eſt. Illud eſt quod in edicto ait: nobiles & plebeos quoſdam, Auguſtanę confeſsionis vſum ſibi concedi poſtulaſse.

Poſt biduum alios articulos de muniendo oppido Bonnenſi concepit Archiepiſcopus: quos poſtquam ad Senatum Bonnenſem referri præcepiſſet, per publicum præconem & tubicinem circumquaque per plateas diuulgari iuſsit: erant autem numero nouem hoc ordine.

1583. Ianu. 18. Articuli à Gebhardo Bonnenſibus propoſiti.

1 Omnibus portis, duabus tantùm exceptis, murus obduceretur: eæque iniecta terra opplerentur.
2 Duæ portæ aperiendæ lata foſſa circundarentur, quarum mergines ponte verſatili iungerentur.
3 Hydromyla circa medium longitudinis oppido opponeretur aſinariaq; mola in vrbe reſtauraretur.
4 Omnes incolæ, Eccleſiaſticis perſonis exceptis, Archiepiſcopo iuramento non obligati, inquilini quoque alijs accolentes, ante occaſum ſolis, ſub pœna capitis oppido exirent.
5 In turribus & mœnium laquearibus habitantes, loco cederent.
6 Omnes ciues & incolę iurati, nomina eorum qui in ædibus ſuis per noctem diuerſari volent, vnà cum ſuis nominibus deſcripta; Prætori ſub veſperem traderent.
7 Quicunq; in vrbe negociari, in eaq; manere, & omnem fortunam experiri decreuiſſent, ſtellaturæ, omnibusq; rebus neceſſarijs, in totum annum prouiderent.
8 Sua Celſitudo duobus ſpeculatoribus, à magiſtratu in turri conſtitutis, tertium, ſibi iuramento obſtrictum adiungeret.
9 Quadrata turris, Noua vulgò dicta, ad finem oppidi Rheno adiacens, quæ celſa eſt & profunda, terra oppleretur, maioraque tor-

tormenta in eius vertice diſponerentur.

Poſtridie quã hæc promulgata erant, Archiepiſcop. legato Cæſareo reſpõdit hoc modo: *Se negotiũ per legatũ Cæſareæ maieſtatis Curtiũ propoſitum ſumma cum animi attentione audiuiſſe: ſollicitum Cæſaris animum, affectumq́ in ſe beneuolum intellexiſſe: & pro hac Cæſarea ſui ſollicitudine, gratias immortales agere. Meminiſſe & Cæſarem & ſe quid priori legationi, Andreæ Gailio Doctori & conſiliario datæ, reſponſum ſit: poſſe autem Cæſarem adhuc iſtam poſthac fiduciam habere omnia ſe facturum quæ tunc promiſſa erant: nec aliud nunc ſentire, aut aliò mentem intendere, quam quæ tunc ſentiebat & intendebat: nihil ſe à priori legatione molitum, aut etiã num moliri, quàm vt in omnibus rebus & actionibus ſuis vocationi, officioq́ Archiepiſcopali ſuo, ſecundum inſtitutionem Diuinam, ſatisfacere, cum venerabili ſuo Capitulo pacificè viuere, & ditionem, populoſq́ue ſuæ fidei & protectioni cõmendatos, in omni tranquillitate felicitateq́ conſeruare poſſet. Cæſarem tamẽ celare ſe non poſſe, quoſdam pacem & concordiam exoſos (qui tamen ſibi ex iuramento omnem obedientiam debebant) hactenus, non tantum apud ipſum Capitulũ & oppida diœceſis, hoſtili animo ſugilaſſe & criminatos eſſe, tanquam qui ſibi propoſuiſſet, per legittimã electionẽ adepta Archiepiſcopatus Septemuiratusq́ dignitate abuti: ſed et diuerſis inſidÿs apertoq́ marte perſecutos eſſe. omnemq́ violentiam pro ſua libidine atq́ inſolentia inſtituiſſe. Horum anteſignanum eſſe Choriepiſcopum Eccleſiæ metropolitanæ Colonienſis*

Gebhardus reſpondet Legato Cæſareo.

Fredericum Saxoniæ Ducem: eum cum ſuis complicibus multa indigna, & neutiquam ſibi toleranda aduerſum ſe conatum: occaſionemque his ſuis ſtudijs dediſſe, vt ad iniuriam & vim inimicorũ ſuorum propellendam, ſeipſum cohorte prætoria munire, in vrbem Bõnenſem (ad quam in omni fortuna Archiepiſcopus tutum receptum habet) atq; in alia oppida caſtraque præſidium deducere, impulſus fuerit. Latiorem horum omniũ cauſã ſe in proximo cõuentu dicturũ. Sperare itaq; ſe Cæſaream Maieſtatem, non minus quam alij Principes fecerant, hanc ſuam neceſſitatem, in meliorem partem interpretaturam. Prædicta verò hoſtilitate, partim ipſo facto, partim diuerſis è locis, certis nuncijs, certisque auctoribus comperta, ſe (ne quid detrimenti ſua dignitas caperet) in omnem euentum, amicos & Principes ſuos, per Imperium ſparſim dominantes, conſuluiſſe, omnemque ipſis fortunam ſuam communicaſſe, atque eam gratiam Deo auxiliante apud ipſos inijſſe, vt ſuarum rerum optimam fiduciam habeat: ſperetque ſe ab inimicorum inſidijs & perſecutionibus Principum conmiſeratione defenſioneque tutum fore.

Vt autem Cæſareæ Mageſtati, Electoribus, Principibusque Imperij & ſuis ſubditis omnis ſcrupulus eximatur, multæque hoſtium calumniæ confundantur, ſibi decretum eſſe, ait; animi ſui latebras omnes, intentiones & propoſita, in proximis Comitijs exponere & explicare: ſi quid præterea rem poſtulare cognouerit, id poſt eadem Comitia, Cæſari, Electoribus & Ordinibus alijs perſcribere velle. ſperare autem

omnibus

omnibus ſe ſatisfacturum daturumque operam, vt ipſo rerum euentu cognoſcant, ſibi nihil vnquàm antiquiùs, nihil fuiſſe ſanctius, quam vt officij ſui memor (cuius adminiſtrationis rationem in nouiſſimo iudicio daturus eſt) ſic vitam, mores & diſpenſationem ſuam inſtitueret, vt Gloria Dei promoueri, communis Reipub. tranquillitas continuari, Diœceſeos antiqua dignitates, priuilegia, iura & inſtituta maiorum, non tantum ſtabiliri, ſed ſua Cæſareæ Maieſtatis indulgentia, Electorumque beneuolentia (ſi fieri cum æquitate liceat) augeri & amplificari poſſint.

Submiſsè itaque ſe Cæſarem orare, vt cum prædicta ſua purgatio & declaratio ante Comitia (quæ præ foribus erant) commodè exhiberi non queat, iſtam tantillam prorogationem non grauiter ferat: ſed patienter expectet.. interim verò calumnijs, & detractationibus inimicorum ſuorum locum non det, potius ſe commendatum habeat & pro ſubmiſſo obedienteq́; & fideli Suæ Maieſt. Electore, agnoſcat.

Expectatus à Truchſeſianis, diu Epiſcopus Bremenſis, inſigni & numeroſo cum equitatu tandem aduenit, paulò poſt meridiem, decimo quarto Kalendarum Februarij. Milites qui ſtationes in portis agebant mandatum à Senatu acceperant, ne quem Ducē aut Comitem cum maiori quam 25. equitum comitatu in Vrbem admitterent. Id mandatum Epiſcopo exponunt, petuntq́;, vt ipſe cum 30. nobilibus Vrbem ingrediatur: ceteros in proximum pagum mittat. Ille poſtquam diu ante 1583. Ianu 19. Epiſcopi Bremenſis aduentus.

portas hæſiſſet, nec aliud reſponſum à Senatu acciperet paucis comitatus vrbẽ minabũdus ingreditur. ceteros Rhenũ traijcere, & in Tuitienſi pago pernoctare iubet. ipſe quoq; nemine ſalutato, per aliam portam egreditur, Rhenoque traiecto, apud Comitem Solmenſem Tuitij diuerſabatur. Poſtridie in Vrbem reuerſus eſt, & aliquot deinceps diebus ad Capituli colloquium venit. Primo verò die cũ Eccleſiam intraret, aliquot ſclopetarijs ſtipatus incedebat: eoque Conclaue intrante milites à quibus deducebatur, igniarios fomites accenſos tenentes, ante fores excubias agebant. Sed quia illud contra omnia vetuſtatis erat exempla iuſſus à Senatu eos dimiſit.

Auguſtus verò Saxoniæ Dux, & Iohannes Georgius Marchio Brandenburgenſis, Electores, diu multumque à Truchſeſio interpellati, nondum vitæ errorumq; ipſius conſcij, & qua occaſione hanc alterationem introducere niteretur ignari, ſolo ſuæ religionis zelo moti, Prælatis, Comitibus, Dominis, Magnatibus & Ordinibus Archiepiſcopatus Colon. poſt amicam ſalutationem ſic ſcripſerunt.

Ianu. 20. Saxonis & Brandẽburgenſis literę ad Ordines Diœceſis Colon.

Iampridem *varijs nuncijs & literis ad nos perlatum eſt, in Diœceſi Colo. inter Reueren. dilectiſſimumq; amicum & fratrem noſtrũ Colo. Electorem atq; inter Magiſtratum Ciuitatis Agrippinenſis eiuſque ciues & ſubditos, cauſa Religionis, aliarumq; rerum ſimultatem coortam eſſe, eamq; tantas breui tem*

poris

poris ſpatio vires acquiſiuiſſe, vt Regis Hiſpaniarum Gubernator & Prorex in Belgio Princeps Parmenſis, hinc occaſionem arripuerit, Comitem Arenbergẽſem ad venerabile Collegium Eccleſiæ Cathedralis, Magiſtratumque Vrbis ablegandi, & per eundem opem ipſis & ſubſidium ſuum deferendi, promittendique, ſe cum toto exercitu ſuo, in propria (ſi opus fuerit & petatur) perſona ipſis adfuturum. Sed illud cũ gaudio nobis allatum eſt, ad vigeſimum ſeptimum huius menſis diem conuentum indictum eſſe, in quo de communi Diœceſis ſalute conſultabitur. Nobis itaque prorſus perſuaſum eſt, vos pro rerum experientia, ſapientiaq; veſtra, in tam ſolenni conuẽtu, eò conſilia directuros, vt in ciuitate, totaque Prouincia Colonienſi, pax, vnitas & concordia coaleſcant: vtque per hoc tam Chriſtianum, pium & laudabile ſtudium, omne ſciſma inter Archiepiſcopum & dictum Collegiũ tollatur. Nos itaque ex Chriſtiano & pacifico affectu eò animos noſtros inclinantes, vt communis Sacri Imperij tranquillitas conſeruetur, & quidquid ei aduerſatur communibus viribus propulſetur; hanc Chriſtianã & amicam noſtram admonitionem vtilem fore putauimus: ſperamus non aliter vos eam, quam ex hac intentione profectam, accepturos. Quin & ipſi non obſcuris argumentis diſcere poteſtis, ſi quæ in Imperio ſimultas aut domeſtica diſcordia coorjatur, præſertim hoc tam periculoſo rerum ac temporum ſtatu, eam breui maxima incrementa ſumpturã, & ex minima ſcintilla, maximum incendium prouenturum eſſe, q; non facile poterit reſtingui. Non.n.modo deſunt qui plu-

rimi, ſeditioſi homines, quibus nihil optatius, nihil charius contingere poſſet, quam ſi ſignum & initium diſſidij in imperio daretur. adhac & in confinibus circumquaque veſtris, multæ militum copiæ quibus ſtipendia malè exoluuntur, in armis ſunt, quibuſquè ſucceſſu tẽporis comeatus deficere poterit: quid ab his expectandum ſit, facilè poteſtis ſubodorari. Nec ſuſpicione caret, quod Princeps Parmenſis ſua vobis auxilia defert; hac enim via eos hoſpites admitteretis, qui tardiùs de abitu cogitarent, & quibus Diœceſis difficulter exonerari poſſit.

QVIN *etiam ne ſic quidem res incolumis erit: ſed vehementer timendum eſt, Alenconium et Ordines Belgicos hoſtem ſuum perſecuturos, atque hac occaſione totam belli molem, quæ nunc inferiores Germanos miſerrimè affligit, in Diœceſin Colonienſem transferendam eſſe: idquè non ſine extrema veſtrarum ditionum euerſione, quæ & paulatim latiùs in Imperium intromitti poſſet: quod ne fieret, huc vſque laboratum eſt.*

PORRO *& hoc vobis perpendendũ eſt, cũ amicus et frater noſter Elector Colonienſis, ex diuina diſpoſitione, noſtræ veræ, Chriſtianæquè religionis Auguſtanæ ſe ſocium & membrum Chriſtiana & pacifica declaratione publicè profiteatur, eum (ſi quid violenter à vobis patiatur, aut contra illius arbitrium aliquid inſtituatur, multò magis ſi ad immaturam electionem alterius Diœceſis procedatur) talem iniuriam impunitam atq; inultam non relicturum: ſed & vobis bellum moliturum, inuenturumquè procul dubio ſufficientem amico-*

rum

rum numerum, qui eum tanquam ſuæ Religionis ſociũ, in fidelem ſuam tutelam aſſumant. Quod ſi fiat, quid hinc aliud expectandum, quàm prædicta Diœceſis Colonienſis calamitas ac deuaſtatio? inſuper & cauſa dari poßet, noui inter Electores Principes & Ordines Imperij ſciſmatis & diffidentiæ, quam facilè tanta, tamque cruenta bella ſubſequi poſſent, quæ difficulter ſopirentur. Quæ verò hæreditario Chriſtiani nominis hoſti Turcæ, alijſque externis principibus (q vt Imperio ditiones quaſuis eripiant, & ad ſuam poteſtatem transferant, auidißimi ſunt) occaſio præberetur, ipſa experientia aliàs teſtata eſt. Horum verò tantorum malorum auctores, præterquam quod Deo rationem ſuorum conatuum reddere non poterunt, etiam poſteris magnam ſui nominis infamiam relicturi ſunt. Cum verò tot tantisque periculis ſanis cõſilijs non difficulter occurri queat, hoc vnum à vobis ſeriò expectamus, quod curas cogitationesque veſtras omnes, ſaluti patriæ adhibebitis: vt ſi quas inter amicum & fratrem noſtrum, eiusque Capitulum, cauſa Religionis lites & controuerſias ortas eſſe cognoueritis, eæ Chriſtiana moderatione reſoluantur potius, quàm ad perniciem Diœceſis, totiusque Imperij foueantur, & increſcant.

NON dubitamus enim quin facilè in medium cõſuli, interque partes ipſas concordia ſtabiliri poterit: Via enim modusque ad hoc, vel ex Archiepiſcopi declaratione inuenietur. Si nimirum nec Elector ipſe, nec eius Capitulum, aut quiſquam in Diœceſi ſubditorum, cauſa religionis moleſtetur, ſi illorum con-

ſcientijs

ſcientijs vis non inferatur;ſed qui in antiqua Religione perſeuerare & conſeneſcere cupiunt,ij ſuis Caremonijs & ritibus Eccleſiaſticis non priuētur, & Capitulo ſua libera maneat electio: ne Diœceſi Electoratus Imperij ſubripiatur, ſed in omnem euentum illi ſalua relinquatur.

Haec *tam Chriſtiana moderatio, vobis ipſis, toti Diœceſi, omnibus illius Clientibus & Subditis ad pacem fœlicitatemqúe eueniet. cum alioquin ancipiti atque inextricabili bellorum periculo vos, veſtrosqúe exponetis. Hæc pro noſtra in vos beneuolentia celare noluimus, ſed pacificè ſcribere & omnipotenti vos Deo committere.* Hactenus duo Electores.

Ceterum cum Curtius Archiepiſcopum cunctari,&ambages quęrere nec animum ſuũ ſimpliciter,abſque vllis circunſtatijs,aut verborũ inuolucris detęgere velle, intelligeret. ampliusvrgebat illum, vehementiuſq; pro manifeſtiori reſponſo inſtabat.

Legatus Cæſaræus ad Gebhardum.

Velle *ſe, inquiens, Cæſareæ Maieſtati fideliter literis referre, quod ab Archiepiſcopo ad poſtulata ipſius reſponſum erat: audiuiſſe etiam ex iſta reſponſione, Archiepiſcopum de illata ſibi iniuria conqueri, & cum ſubditis quibuſdam ſibi iureiurando obſtrictis de rebellione & peruicacia expoſtulare. Ceterum cũ obſcuriùs adhuc ſuam de mutāda religione voluntatem explicaſſet, ſe ex mandato Cæſaris inſtare, & vt Sua Celſitudo hanc apertius declaret, petere debere. Cum verò Archiepiſcopus in ſua reſponſione Electorũ Principumqúe aliorum opem ſibi polliceatur, ſe ex auctoritate*

tate & nomine Cæſaris ſperare, Archiepiſcopum eandem vel ſimilem opem à Cæſarea Maieſtate, tanquã imperij capite, etiam expectare: atque ideo ſecurius et maiori cum fiducia, animum ſuum abſque vllis integumentis declaraturum: cum certa perſuaſione, Cæſarẽ Suæ Celſitudini in rebus honeſtis ac licitis non defuturum. Non poſſe autem ſe, aiebat, Archiepiſcopum celare, ſibi in itinere apographum cuiuſdam edicti propria Archiepiſcopi manu ſubſignatum, & ſigillo eiuſdem menſe tranſacto munitum, Coloniæ verò eiuſdem menſis 26. die in publicum expoſitum, valuiſq́ue templi affixum, exhibitum eſſe: exiſtimare ſe Archiepiſcopum huius rei conſcium eſſe: ſin aliter, paratum ſeſe copiam iſtius edicti proferre; & Suæ Celſitudini exhibere.

CVM *itaq; tã expreſſo Cæſaris mandato ſibi iniunctum eſſet, omnia quæ de Electore Colonienſi ferantur, præcipuè verò ipſius conatum & intentionem fideliter perſcribere; petere ſe & orare ſupplicem, ne Sua Celſitudo animi ſui ſententiam detegere proroget: ſed quid ſibi propoſuerit, ante conuentum, qui iam præ foribus erat, abſolutè & candidè proloquatur: nec celet, quid de hoc edicto, rebusq; præteritis ſingulis ſentiendũ ſit. quis eius auctor ſit; quis ſcripſerit, quis publicari fecerit, & an hæc omnia ſciente conſentiente & mandante Archiepiſcopo facta ſint? vt omnium horum Cæſaream Maieſtatem certiorem facere poſſit.*

Hanc legati poſtulationẽ, cum attentè excepiſſet Gebhardus Archiepiſcopus, videretq; ſe vrgeri ad abſolutam & candidã animi, ſen-

tentiæ-

tentiæque expoſitionem, vnàcum fidei ſui profeſsione, hæc Cæſari reſpondere iubet:
1583. *quamuis ſufficientes prægnantesque rationes haberet,*
Ianua.21. *priori ſuo reſponſo inſiſtendi, petendique legatum, vt illo contentus ſit, ſibique ſatisfactum putet, donec comitiorum dies finem ſortitus ſit: velle tunc Cæſari ex promiſſo latius omnia ſignificare.*

Gebhardi ad Ceſarei Legati poſtulata reſponſio.

NE *tamen apud Cæſarem ſuũ à Deo conſtitutũ ſupremum Principem, in ſuſpicionem veniat, tanquã aliquid moliatur, cuius cauſam dicere non poſſet: & ex iſta exigua rerum ſuarum fiducia, ſententiam ſuam Cæſari declarare ſubterfugiat: Nolle ſe eius Maieſtati abditiſsima quæq; animi ſui occultare. Initio itaque, aiebat, à primus ſuæ Electionis exordijs varias moleſtias difficultatesque, tam in conſcientia, quàm in politica adminiſtratione, ſibi obuiaſſe. Præcipuè verò à quibuſdam è ſuo collegio canonicis ſæpiſsimè interpellatum ſe eſſe, vt quotquot non per omnia Religioni Romanæ & Papiſticæ conſentirent, ſed conſcientia impulſi, in Confeſsionem Auguſtanam, eiusque Chriſtianam & diuino verbo nixam Apologiam propendebant, eos nullo modo in Diœceſi ſua ferret, ſed expelleret, atque exterminaret. Papiſticam verò Religionem per ſingulas domos ſeriò colere & obſeruare mandaret.*

HVIC *incitationi initiò ſe quidem conſenſiſſe, & vt locum haberet propenſum fuiſſe, idque ex defectu Chriſtianæ inſtitutionis, & illicito, quique animo ſine vlla intercapedine repræſentabatur, zelo. Ceterum*

rum poſt diligentiorem negotij diſcuſsionem, omnibus & ſingulis circumſtantijs examinatis, ponderatisque, ſingulari ſine dubio cum gratia Dei didiciſſe, iniquum eſſe ſuæ Diœceſis Clientes & ſubditos, indicta vel non prævia probabili cauſa, contra propriam conſcientiam moleſtare, aut propter Religionis profeſsionem perſequi.

AD *conſolationem quoque & corroborationem ſuæ conſcientiæ motum ſe, ait, collapſæ religionis errores diligenter examinare, cauſasque diſcutere, cur præcipui Electores, aliique magni nominis Principes in imperio, à religione papiſtica deſciuerint, & Carolo V. Imperatori, ſuæ in Verbo Dei fundatæ Religionis confeſsionem, anno 1530. Auguſtæ Vindelicorum exhibuerint. Has quidē cauſas ſe prægnantes, iuſtas & æquas deprehendiſſe, agnouiſſeque confeſsionem illam, ſubſecutumque illius libelli Apologeticum, & cæteras Chriſtianas declarationes, iſtis non diſsimiles,* DEI *verbo conformes, veram, puram & incorruptam doctrinam eſſe: pro tali ſe habere & aſſumere debuiſſe, vrgente ad hoc propria conſcientia. Sed & ſe dignum exiſtimaſſe, hanc doctrinā non ſolum in propria perſona & aula obſeruare, verùm etiam ſubditos ſuos, ad agnitos iam in Papatu errores, non impellere: nec optatū exercitium veræ Euangelicæ doctrinæ, quam tantoperè petunt ex præſcripto exhibitæ Auguſtæ cōfeſsionis, in ſui ſuorumque præiudicium illis denegare.*

PRAEDICTIS *de cauſis decretum iam pridem ſibi fuiſſe, animi ſententiam omnibus ſubditis, palàm, & publico, typisque excuſo edicto declarare: cuius*

cuius exemplar Legato exhiberi iuſſit. Sperare autem ſe omnes Deum timentes, pacificosq́ue homines, ex hac ſua declaratione inueſtigaturos, ſuum propoſitum, animiq́ue intentionem rationi conſonam, Deiq́ue mandato & eius incommutabili voluntati (cui omnes humanæ conſtitutiones traditionesq́; cedere, ſubijciq́; debent) eſſe conformem. atque ideo ſibi iure impingi, inculcariúe non poſſe, quod vnquam perſecutioni ſibi intentatæ iuſtam cauſam dederit: aut quidquam, quod ad domeſticas, ciuileſq́ue in hac Diœceſi diſcordias & ſeditiones mouendas tendit, inſtituerit. ſed potius omnes actiones cogitationesq; eò direxerit, quò trãquillitas, pax & ſalus huius laudabilis Archiepiſcopatus cõſeruarentur, augerenturq́ue. Quantumuis nunc ampliori declaratione opus non eſſe exiſtimet, tamen vt Legato per omnia ſatisfiat, hoc etiam addere voluiſſe, ait: Se nimirum præteritis temporibus aliquoties in animo habuiſſe, quietam et tranquillam, priuatamq́ue vitam ducere, & præſenti ſuæ adminiſtrationi, tot, tãtisq́ue periculis inſidijſque expoſitæ in qua non pauca, nec exigua, aduerſariorum ſuorum ſtudijs ſuſcitata in commoda ſibi obuiaſſe, dicebat, renunciare: Hoc autẽ ſuum propoſitum amicis ac familiaribus Dominis iam ante annum ſe communicaſſe: ſed diſceptationibus, admonitionibusq́; varijs inductum, id tandem ſtatuiſſe; turpe atque impium eſſe, prouincias, populosq́ue ſuæ à Deo adminiſtrationi concreditos, hoc præſertim tam iniquo atque difficili tempore, deſerere: didiciſſeque etiam ſe religione conſtrictum vocationem ſuam & Archiepiſcopale munus, ſuis ab Omnipotenti humeris impoſi-

poſitum, adhuc aliquandiu ad voluntatem Dei continuare, rebuſque præeſſe. Decreuiſſe itaque in poſterum Diœceſin ſibi diuinitùs creditam defendendo, nec ſanguini nec opibus (non aliter atqui fidelem protectorem Chriſtianumq́; Principem decet) parcere. Falsò verò ſibi impingi, quod ſeculari ſtatui ſe inſerere, & per cõtractum matrimonium eccleſiaſticum ordinem eiurare, nunc temporis ſibi firmum ſtatutumque ſit. Scire ſe quidem, Archiepiſcopo ſecundum diuina ſtatuta, non minus quàm alijs, licere per occaſionem Chriſtianũ matrimonium inire: Pontificumque Roman. & ipſis adhærentium interdictum de cœlibatu non obligare, ſeſeque ad obſeruationem illius non teneri: tamen hoc caſu ſibi propoſitum non eſſe, Eccleſiaſticum aut politicum munus abdicare: ſed vtrumque quãdiu Deo viſum, ſibique in hoc ſtatu permanere integrum erit, ita adminiſtrare, quod cauſa ſui matrimonij nec prouincijs, nec populis iuſta querelarum occaſio dabitur, quaſi contra Diœceſin ex priuato commodo quicquam moliatur: de horum maiori ſecuritate, ſe in publica atque impreſſa Apologia, debitam, ſufficientemque cõfirmationem obtuliſſe, ad eam ſe & nunc referre.

Neque dubitationis ſibi quicq̃ reliquum eſſe, quin tã coràm Deo, quàm coràm Romano Imperatore, atque omnib. Imperij Ordinibus, ſibi & honeſtius & laudabilius erit, ſi aliquam ſibi matrimonio iungat, cum qua honeſtè viuat; quàm ſi cum iactura ſuæ ſalutis, animæque naufragio vitam offendiculis & reprehenſione plenam, degat. Sperare denique ſe, diuina intercedenti

dente gratia, ſuum viuendi modum, neque antiquę ſuæ Truchſeſiorum in VValburch & cæter. familiæ, neque Diœceſi ſuæ Coloniēſi vitio & ignominiæ fore: neq; in præiudicium iurium, ſtatutorum ac priuilegiorum: ſed potius ad communem patriæ & Reipulicæ emolumentum & ſalutem, multorumq́ue in ſacris voluminibus prohibitorum, perq́ue Eccleſiaſticos homines introductorum abuſuū derogationem, maximam vim habiturum. Poſtremò ſpem ſibi quoque affulgere, Cæſarem hæc non improbaturum, ſed in optimam partem interpretaturum; aut ſaltem ſuſq́ue deq́ue laturū: cum religio ſibi foret, nec conſcientiæ ſtimuli paterentur, de his omnibus quidquam immutare, vel omittere. &c.

Per id tempus Coloniæ commorabantur ex Ducibus, Comitibusq; Capitularibus (Capitulares autem vocant, quibus conuētus agere, Ordines Diœceſeos euocare, Archiepiſcopum creare, & de communi conſilio, quæ ad patriam pertinent, ſtatuere, ius eſt) Illuſtris Comes Antonius à Scouuenburch, Decanus Capituli Maioris: Chriſtophorus Ladis Comes Nellenburgius, Dominus in Tengen, Vice Decanus: Illuſtriſsimus Dux Saxoniæ Fredericus, Choriepiſcopus, & Theſaurarius: Arnoldus, Comes in Manderſcheit Scholaſticus: Guilielmus & Iohannes Comites Salmenſes, & Barones in Rifferſcheit: qui omnes abſque vlla ſimulatione à parte Catholicæ Religionis, ſicuti Hermannus Adolphus Solmenſis Comes, & Thomas Baro in Kriechingen

gen à Truchſeſij & religione ipſius,ſtabant. Paucos etiam ante dies,vt diximus, Henricus Dux Saxoniæ, Archiepiſcopus Bremenſis,frater Frederici Choriepiſcopi ſupradicti, huc venerat,animo(vt tum dicebatur) Truchſeſij factiones fouendi : ſed præſens re omni cognita,in neutram partem inclinare voluit: non in Capituli, quoniam aliam religionem illud propugnabat, quàm cuius ipſe erat:nō in Truchſeſij,quia nihil in illo quod vel excuſari vel defendi iure poterat, præter religionem ſuam (quam vt cęteris fucū illineret, magis foris oſtentare, quam in animo & corde circunferre videbatur) inuenit. Catholici itaque Capitulares Illuſtres, vnà cùm collegis ſuis octo Presbyteris quotidie conueniebant,de reprimendis Archiepiſcopi conatibus conſultantes. Presbyterorum verò nomina (perpetua memoria digna) eorum qui tunc erant,ſunt hæc.R. D. Conradus Ort ab Hagen , D. Iohannes Suuolgen , D. Gottardus Gropperus, D .Iohannes Kempis, D. Hermannus VVinkel ab Attēdorn, D .Ioannes VValſchartz,D .Iacobus Middendorpius:Doctores omnes, Theologiæ , vel iuris. Paulus denique Kuechouius Licentiatus , Viri graues & ornati,qui cauſam integritatis, fidei & religionis ſuſceperunt: & ad defenſionem Reipublicæ ,ſe totos , tot impendentibus periculis, cum laude contulerunt.

locum non habeat, tibique in cœpto tuo pergenti aliquid incommodi occurat; apud me querelas tuas ne poſtea deponas, neq; aliquid in rem tuam à me expectes. Non enim huiuſmodi ſeditioſis, Deoq; inuiſis factionibus fauere, vel aßentire poßim.

Dux verò Fredericus, vt qui complurium thriorum ſtrepitum audierat, nihil hac admonitione motus, ſed in pium ac iuſtum ſcopū ſuum, inque Cæſaris & aliorum Principum voluntatem intendens; audacter, conſtanterque, in eo quod inceperat progreſſus eſt, Cęſaris voluntatem Electoris præferens admonitioni. Is enim per ſuos legatos Capitulum, Comites, Barones, nobiles & ciuitatum Ordines, per Diœceſin, ad inſtantem conuentū vocatos, ſeriò, grauiterque hortatus erat; vt execrandæ huic nouitati, non tantū Diœceſi, ſed vniuerſo Imperio exitiali refragarentur. nec quidquā obſeruationibus ac conſtitutionibus patriæ, communi iuri, aureę Bullæ, comitiorum Imperij concluſionib. & tanta ſollennitate pactæ confirmatæque tranquillitati Religioni datæ contrarium, decernerent vel approbarent.

Dum hæc vltrò citroq; geruntur, Archiepiſcopus ſuis rebus intentus, de Lintzio oppidulo ad Rhenum poſito, in ſuam poteſtatem redigendo cogitauit. Subodorârūt hoc ciues qui Capit. ſententiā poſtularūt: Archiepiſcopi ne præſidiū admitterēt, an ingreſsū ei negarent?

Lintzium tentat Carolus Truchſeſius.

 rent?

rent? Reſponsũ eſt ijs, de communi ſententia: ſuum vt oppidum defendant, neminem (ne quidem ipſum Archiepiſcopum) ante finem Comitiorum, in oppidum aut in arcem recipiant. Carolus itaque Truchſeſius cum præſidio adueniens, cum nomine Archiepiſcopi oppidi deditionem poſtularet, repulſam paſſus eſt, & militem ſuum Bonnã reduxit. Emiſſarios quoq; ſuos Archiepiſcopus quoquouerſus ad omnes Proteſtantium in Imperio Principes ablegat, opem & auxilium eorum implorans, ne Auguſtanam confeſsionem (cuius ille titulo vtebatur) teneram adhuc &. creſcentem in ſua Diœceſi defendendi, deſit ſibi facultas. Strenuam in hac legatione nauârunt operam Comes Solmenſis & Hermannus à Vveda. Circunferebãtur eodem tempore literæ Doctoris Suartz ad Præpoſitum Eccleſiæ Maioris, Georgium à Vvitgenſtein, quæ tamen aut falſæ aut ſuppoſititiæ credebãtur, nullumq; alium in finem ſparſę, quam vt ſuis animum adderent: Ijs iactitabant, Saxonem, Brandenburgenſem & Lantgrauium in partes Archiepiſcopi conceſsiſſe, & auxilia polliceri: Moguntinum quoq; & Treuerenſem Electores Capitulum terruiſſe ſcriptis, ſi fratri ſuo Archiepiſcopo Colonienſi vim & iniuriam inferre pergat, eam ſibi quoq; fieri cogitet. Caſimirum verò omnia liberaliter promittere. &cæt.

Adol-

Adolphus Nuenarius noui euangelij Gebhardi(cum tamen ipſe Caluinianus ſit) auſpex, ſurſum deorſumque per Diœceſin curſitat, ſingulis illud oppidis gratulabundus offerens: ſed ab omnibus idem reſponſum hoc tuliſſe dicitur : ſe nimirum nihil ante conuentum Coloniæ indictum mutare velle: ſed omnis negotij difficultatem , in illius determinationem reijcere. Hanc prorogationem illis(quamuis ægrè) indulſit, hac addita condicione; ſi qui interim exercitium alterius, quàm Catholicæ religionis, deſiderarent; libellum tantummodò ſupplicem offerrent, voti illos cōpotes futuros, pollicebatur. Quibus blanditijs effectum eſt, vt Quempinates nutare, deque Religionis alteratione cogitare, viderentur . Coloniæ quoque Traianæ, quam nunc Cæſaris VVerdam vocant, ſplēdidum conuiuium inſtruxit Nuenarius , ad quod Conſules vrbis vocauit, illorum animos omni beneuolentia ſibi volens deuincire. In hoc conuiuio dixiſſe fertur: futurum vt in Ordinum proximo conuentu Religionis libertas decerneretur, & ad nouam Religionē omnes inuitarentur. quod ſi qui detrectēt ingrati ſuſcipere, his vim paratā eſſe: id quod in Belgio factum viderunt. Cæſaris VVerda diſcedentem, apud Ordingam Hohenſaxen Ma giſter equitū ſub Ordinib. Gelriæ prę̄ſtolabatur, venientemq; excepit & equitū p̄ſidio ſtipatum

patum Murſam deduxit. quæ res nō paruam ſuſpicionem dedit, eos cum inferioris Germaniȩ Statibus negociari: hoc illorum fore extremum refugium, vt ab ijs exilia expectent, qui ſe ſuosq́; tueri non poterant. ſeipſos quoque blandiri, & in eo ſpem collocare, quod Princeps Parmenſis cunctanter (vt illi exiſtimabant: neq; enim felicem belli progreſſum, qui præ foribus erat, diuinare poterant noui Prophetæ) ageret: quodque ſimultas inter Carolū Mansfeltium & Haltepennium Chiliarchas, ſeu militum Tribunos apud Regem Hiſpan. coorta eſſet, vt tunc fama erat: qui cum in confinibus caſtra metarentur, ſperabant aliquid ſibi commodi ab alterutro acceſſurum: ſed fruſtra. Vehemēter verò ſibi ab Illuſtriſsimo Cliuiæ, Iuliæ, Montium &c. Duce metuebant, ne ipſis tùm in alijs rebus, tùm maximè in commeatu præcludendo officeret. Non enim obſcuris argumentis eius in Archiepiſcopi conatus animum ſcire potuerunt: vt qui metuens ſuas ditiones, ob nimiam vicinitatem, eadem hæreſeos flāma correptum iri, ante paucos dies ad Capitulū legatos, Cancellarium Orsbachium, Satrapam Duiſeldorpēſem Horſtium, Mareſcalcum ducatus Cliuiæ Vvachtendunkium, & Hartzemium miſerat: admonueratque, ne quam mutationem, vel in Eccleſiaſticis, vel in Politicis admitterent: ſtudijs Archiepiſcopi ſeriò obuiam irent: nihil

Legatio Ducis Cliuiæ ad Capitulum.

hil quod ad defenſionem Religonis ac patrię conſtitutionum conferret, prætermitterent: ſi qua in re ſua opera indigerent, eam ſemper præſtò futuram, pollicebatur. Quin & Clariſsimum Senatum Colonienſem horum admonuit, eademq; ipſi detulit. Capitulum viciſsim Fredericum Saxonię, ad Iuliæ &c. Ducem legauit, vt gratias eius Celſitudini ageret, & coram latiùs cum ea, de ſuſcepto negotio conferret. Hæc & ſimilia Arhiepiſcopó & ſuis animos anxios reddidit, nimis potentem ſibi vicinum metuentibus. Tamen ne ſuę cauſæ deeſſent, omnem mouent lapidem. Vt autem conuentum Colo. Gebhardus remoraretur, Bonnam *19*. Ianuarij Clientes ſuos, Nobilitatem & ciuitatum legatos euocat: quibus ineſcandis, & ad ſe pelliciendis omne ſtudium impendit. Viſum etiã fuit, vt *22*. Ianuarij ex nobilitate Vveſtphalica Caſparus ab Heiē cum Doctore Byſterueltio ad ſuperioris Diœceſis oppida mitteretur, nouoq; ea ſacramento obſtringeret. Hontſeler quoque nobilis cũ parte copiarum in inferiorem Diœceſin profectus eſt: vbi tunc ſpargebatur paſsim per oppida & pagos, magnam vim pecuniæ Bonnam allátam eſſe, quam Principes Comites & Ciuitates Auguſtanæ confeſsionis Archiepiſcopo confœderati contribuerant. Interim capita Nobilitati proponenda concipiuntur hæc.

Ianu. 22.

Articuli à Gebhardo Nobilitati proponendi.

I Vt Conſiliarij non niſi ex Prouinciæ nobilitate conſtituantur, eorumq́; numerus augeatur.

II Extraneæ Prouincialibus ne præferātur.

III. Vt modus in aſſumendis Doctoribus adhibeatur: hos enim alioqui ſolos dominari, ſuoq́; conſilio cuncta moderari.

IV Vt tribunal quoq́; ex nobilitate erigatur, ſitque adinſtar eius, quod eſt in Lotharingiæ & Lucenburgenſi ducatibus.

V Vt maiora Canonicorum collegia & Abbatiæ (à quibus nobiles nūc exulāre dicebat) in fauorem & cōmodum nobilitatis reformētur, & ad maiorum ſuorū veſtigia, quaſi poſtliminio ipſa redeant.

VI Vt ſeptem vel octo Canonici Metropolitanæ Eccleſiæ, qui Presbyteri ſunt & vocantur, poſthac excludantur: & poſt mortem eorum qui nunc ſunt, nobiles ſuccedant. Prærogatiua quam in Electionibus habent, ipſis maneat.

VII Vt pacta, conuenta & ſtatuta Prouinciæ, rata maneāt, & ſi quæ in illis publico patriæ commodo mutanda videantur, Prouincialium omnium conſenſu approbentur.

VIII Vt recens & citra priſcum morem intruſa, tam in ſecularibus, quàm in Eccleſiaſticis Arrêſta (ſic enim vocant) aboleātur: ex his enim magnam animorum exacerbationem oriri.

IX Vt in poſterum ceſſent, quæ contra antiquam maiorum patriæ conſuetudinem irrepſerunt,deſcriptiones bonorum,neque nobilitas ijs amplius(ſicut promiſſum erat)grauetur.

X Vt hæc capita tanquam ad publicam & ſtabilē pacem optimamq; fiduciam neceſſaria, Nobilitati proponātur,ipſaq; liberis ſuffragijs ad ea reſpondeat.

Nobiles verò Aulici,ceteriq́ue domeſtici Archiepiſcopi,quotidie magis magiſq́ue animaduertentes, quorſum noui iſti conatus ſui Principis ſpectarent (maior enim illorum pars Catholicam Religionem ſectabatur) paulatim,vel cauſam aliquam prætendentes, vel veniam abitus poſtulantes, ad ſua dilapſi ſunt. Qui verò apud illum remanſerunt, omni diligentia ſuæ cauſæ ſtudētes,rem vtiliſsimam ſe facturos rati ſunt,ſi Zontium Saxoni ereptum,ſuis partibus adijcerent.Sed cum id vi cōmodè fieri nō poſſet, aſtu tentata res eſt. Nauta quidē Henricus Vvotzel,apud Archiepiſcopum tunc temporis verſabatur, is ante biennium præſidiarias naues, quas ſtatus Belgici expoſitorias vocant, ad impediendū,ne milites regij qui in Phriſiam mittebantur, traijcerent Rhenum, aduerſo flumine ſubuexerat.Cum hoc Truchſeſiani paciſcuntur vt nūc huiuſmodi naues præſidiarias Zontiū adueheret, tētaretq; oppidū inſidijs atq; aſtu occupa-

Zōtio inſidię ſtructę.

bem cum tanto comitatu venit: legationemque ſuam bis in Senatu expoſuit, petēs vt 44. Tribunis plebis, quos aliàs Optimates appellauimus, nō propriè (ſumuntur enim ex plebe) quæ poſtulauerat proponerentur; cùm ij non niſi in certis caſibus, iiſque ad ſuam legationem non pertinentibus conuocari ſoleāt: & quid Ampliſsimus Senatus ei reſponderit, diximus antea. Nunc itaque ad vigeſimum quartum Ianuarij diem, citra Senatus conſenſum iterum nauigiò deſcendens, in Vrbem Coloniēſem venit, cauſę Archiepiſcopi patrocinaturus. Pagina.68. & 69. Pag.98. & deinceps.

Venêre cū eo Comes à VVitgenſtein Lodovvicus; Prępoſiti Metropolitanæ Eccleſię Colonienſis frater, & Iohannis Naſſouij filius. Atque ipſi quidem in ciuitatem recepti ſunt: bona verò pars equitū, qui in comitatu erāt, excluſa. Petierat abſens antea, & nūc præſens à Senatu Bipontinus vt pro hoſpitio ſibi magnificæ illæ ædes vulgò dictæ Die quatter-merct deſtinarentur: erant enim ex ampliſſimæ, & ad cogendos cætus, habendaſque cōtiones conuenientiſsimæ. Ceterum Senatus prudēter id illi recuſauit. Monaſterium verò Dominicanorum ſplendidum & regale, olim ab Alberto magno ſumptibus Imperatoris exædificatū, Comitijs habēdis aſsignatur.

Archiepiſcopi Legati alios anteuertere cupientes, quorundam animos, quos in aduerſam Ianua.25.

ſam partem inclinare ſciebant, beneuolentia, precibus, promiſsis, criminationibus, purgationibusque ſibi deuincire ſtuduerunt. Suas quoque in Capitulo conciones habuerunt, orantes, ne Illuſtres & Reuerendi Domini, Gebhardo Archiepiſcopo ſuo in libertatem Religioni dando, eſſent impedimento: præſertim cum id, nec ob priuatum ſuum commodum, nec motu proprio, ſed ad Diœceſeos ſalutem, à nobilitate patriæ interpellatus faceret: ipſique Capitulo electionis liberę ius, & conſuetudinem relinqueret. Hæc & ſimilia in conſeſſu Canonicorum proferebant. illi autem reſponſum in diem Comitiorum reiecerunt. Is nunc aderat; frequentesque Ordines iam confluxerant, de re magni ponderis conſulturi. Aderant Comites, Barones, Nobiles & ciuitatum Legati, VVeſtphalicarũ Prouinciarum nobilibus ac legatis exceptis: qui ſe per literas, quò minus veniſſent, excuſarunt; cauſam reddunt; quod nimirum verentur ne abſentium caſtra atque oppida aſtu (vt inſidiarum ferax hæc eſt ætas) ab Archiepiſcopo interciperentur. ſententiam verò ſuam apertis ac manifeſtis literis declaratam, multorumque ſubſcriptionibus munitã, ad Capitulum miſerunt. Ea erat: ſe non receſſuros ab his, quæ iam antea toties pacta, tranſactaque à Patriæ ac Diœceſeos ordinibus fuêre. ſic & Veſtenſes, aut Reckelinckhuſẽſes decre-

Conuẽtus Colonienſis.

VVeſtphali ad conuentum non veniunt.

VVeſtphalorum ſententia.

creuiſſe. Hæc conſtantia Rhenanos magnoperè confirmauit. Vigeſimo itaque octauo die, mane de more celebrato ſolemniter ſacro, Canonici Illuſtres & Reuerendi, Comites inquam & presbyteri, in domo Capitulari, vt vocant, primùm conueniunt, inter ſe cõſulturi, antequam ad publica comitia venirent. Aderat Epiſcopus Bremenſis, Comes Solmenſis & alij nonnulli, qui Archiepiſcopo fauebant. Hîc cum diu multumqúe diſceptatum eſſet, illis Archiepiſcopo non eſſe obediendum, ſed deſtituendum; his verò contrarium vrgentibus; poſt varias contentiones Bremenſis palam profeſſus eſt, ſe longè alium rerum ſtatum coram inuenire, quàm abſens perſuaſus erat. Nolle tamen propoſitioni in comitijs faciẽdæ adeſſe, propterea quòd in ea Archiepiſcopus de multis accuſaretur, de quibus ſibi plena nondum fides facta erat. atque ita diſceſſum eſt. Decanus cum ſuis ad monaſterium Dominicanorum, locum nimirum Comitijs aſſignatum acceſsit. Bremenſis & hi, qui ab Archiepiſcopo ſtabant, ad Georgij à VVitgenſtein Præpoſiti ædes diuertebant, eo quod proponenda audire noluerunt. Lectis igitur primùm in Comitijs verbis iuramenti, quo Archiepiſcopus ſe Capitulo & Diœceſi adſtrinxerat, ſtatim quæ concepta erant proponuntur. erant autem hæc.

Ianua. 28.

I. *Geb-*

I. *Gebhardum Archiepiſcopum Colonienſem & Electorem, clementiſsimum Dominum ſuum, ingentes copias peditum atque equitum conſcripſiſſe, ciuitatem Bonnenſem, plurimaque caſtra ſuperioris atque inferioris Diœceſis, præter morem occupaſſe, in eaq; præſidia deduxiſſe.*

II. *Eundem Mancipibus, Portorijs aut Publicanis interdixiſſe, ne annuas penſitationes, quibus eæ debebantur, ex vectigalibus ſoluerent: ſed ſibi omnia rẽ præſentarent, nec ab iſtius mandati tempore, huc vſq; creditoribus quidquam datum eſſe: id facinus non tantùm pactis Diœceſis antiquis aduerſari, ſed Archiepiſcopatum quoque, cui ea ſolutio incumbit, ære alieno plurimùm grauare.*

III. *Propria illum manu, proprioque ſigillo primùm Bonnæ, atque alijs in ciuitatibus: deinde literis quoque typo excuſis, & ſigillo munitis, nouam Religionem, Auguſtanam nimirum confeſsionem profeſsum, eandemque ſubditis permiſiſſe, contra conuentiones & pacta Prouinciæ: in quibus decretum eſt, Diœceten nullam habiturum poteſtatem, aliquam in ſacra Religione mutationem, Chriſtianæ, Catholicæ Eccleſiæ cõtrariam, ſiue per ſe, ſiue per ſuos faciẽdi vel admittendi. Nec quidquam moliri in Eccleſiaſticis vel Politicis negotijs poſſe; electionis condicionibus & articulis, huius Archiepiſcopi tempore ſtatutis, & approbatis & iureiurando confirmatis, contrarium.*

IV. *Secundum opinionem vulgi, & non obſcurã literarum ſuarum ſcriptarum impreſſarum, ſigillo munitarum, ſparſarum, diuulgatarumque edicto publico*

lico ſignificationem;eum ſtatuiſſe matrimonium inire, nec Archiepiſcopatui cedere: id iuri communi, conſtitutionibus Diœceſis, Imperijquè ſtatutis anno 1555. Auguſtæ receptis, approbatiſquè; Electionis inſuper condicionibus prædictis reluctari.

V Capitulo maioris Eccleſiæ innotuiſſe, Archiepiſcopum ſuum cum Alenconio Gallo, alijſquè Principibus nonnullis fœdus iniſſe, idquè eiuſdem Electionis articulis & conuentionibus eſſe aduerſum: Ordineſquè perpendere poſſe, quantis periculis & incommodis Prouinciæ per hoc fœdus poſſent implicari.

V I Eum externos Dominos & Conſiliarios ad ſe pellicere, cum ijſque conſilia ſua communicare, & ex illorum ſententia, tam quæ dicta ſunt, quam quæ dicenda, decernere, atque exequi ſtatuiſſe: cum tamen in Prouinciæ conuentibus ſancitum ſit, vt Diœcetes conſilium perpetuum ſibi deligat, ex Eccleſiaſticis & politicis ſenioribus viris, & ſuarum ditionum incolis.

V I I Manifeſtum eſſe eum quoquè Caſtrum Cæſaris Vveerdæ externo præſidio muniuiſſe, illud etiam patriæ ſtatutis contrauenire.

V I I I Nouas recenterquè inauctoratas copias Diœceſi magno ſumptui futuras. Militem verò, ſi ſtipendium non accipiat, miſeros ſubditos captiuos abducturum, ſpoliaturum, omniquè fortuna exuturum: id vehementer, exemplo Belgarum, metuendum eſſe. Stipendia verò ſolui non poſſe, niſi Diœceſis nomina faciat, ſeſequè ære alieno atque inextricabili grauet.

His de cauſis Capitulum & literis & legationibus archiepiſcopum ſuum admonuiſſe, aiunt: & vt intro

ductam nouitatem aboleret, petiſſe: nihil tamen ab illo impetraſſe. Communibus patriæ ſuffragijs olim decretum, ſemperq́ obſeruatum eſſe; ſi Diœcetes à capitulo admonitus, huiuſmodi nouitates nõ tollat: ex tunc Comites, Nobiles, ciuitates, præfectosq́ & ſubditos omnes teneri, ſe cum Capit. coniungere, eidemq́ parere, non autẽ Diœceti: id cõmunes patriæ ordines pollicitos eſſe. Iuramento inſuper ſe & ſuos poſteros aſtrinxiſſe, fidemque, quam Eccleſiæ & Diœceſi Colonienſi debebant, obligaſſe, quod pacta, conuentiones & ſtatuta patriæ vel Diœceſis per omnia obſeruaturi, & ne violentur fortunis, opibus, corporibus & ſanguine ſuo pro viribus, atq́ animi generoſitate forent aduigilaturi. Ideò ſe Ordinum communem ſententiam poſtulare, quid ipſis de Archiepiſcopi factionibus videatur, quibusq́ rationibus tam periculoſis, tamq́ omnibus ſtatutis ac pactis prouinciæ aduerſis, contraueniendum eſſe iudicent.

His ita propoſitis Ordinib. Diçceſis: ſimilia quoq́; legatis ac Conſiliarijs Cæſareæ Maieſ. propoſuerũt. *Initio illis breuiter in memoriã reuocant ea, quæ proximo conuentu erant tranſacta: quæ vt executioni darentur, ſe nõnullas arces Diœceſeos occupaſſe, in easq́ præſidia deduxiſſe aiebant. rationes autem quibus ad hoc permoti erant eſſe eas, quas paulò ante commemorauimus: ex quibus concludebant, Gebhardum Archiepiſcopatu, omniq́ ſua adminiſtratione excidiſſe. Id enim paci Auguſtæ Religioni datæ conſonum eſſe: cuius verba ſunt,*

Capita Legatis Cæſareis in conuentu Colonienſi propoſita.

Si quis Archiepiſcopus, Epiſcopus, Antiſtes

ſtiſtes, aut alius ordinis Eccleſiaſtici, à Religione veteri deficiat: is continuò decedat ab Epiſcopatu ſuo, præfectura, beneficio, ſimul omnibus etiam fructibus, quos inde percepit: & Collegio, ſiue ijs, ad quos ea res iure vel conſuetudine pertinet, liceat & integrum ſit, in eius locum eligere ſeu conſtituere alium. Sleidanus lib. 26.

GEBHARDVM *autem à Religione veteri defeciſſe, plus quam manifeſtum eſſe. Huc accedere, quod Gebhardus Archiuum Diœceſeos aperuit, aurum argentumque, Principū honoraria & Prouinciæ cimelia rapuit, ſecumq́ Bruela & Bōna auexit. ſimilia & alijs in arcibus contigerint. Ne autem in omnibus id fieret, ſe cauere voluiſſe, Gebhardum præoccupaſſe, arces nonnullas in ſuam protectionem ſumpſiſſe, vt ſine vlla difficultate, eædem futuro Archiepiſcopo olim tradantur: id quod difficulter fieri potuiſſet, ſi ab Archiepiſcopo moderno præuenirentur.*

1 Petere itaque ſe vt Legati & Conſiliarij ſuum hac de re iudicium proloquantur.

2 Conſtare ſibi Archiepiſcopū ſurſum atq́ deorsū curſitare, ad oēs Principes Auguſtanæ confeſſionis legationes mittere, ad auxilia ſubſidiaq́ ab ijs impetranda. Metuendū igitur eſſe, eum vim aliquā Diœceſi illaturum. Cum autē Capitulares è paruis copijs quas huc vſq́ collegerant, ſatis ſuperq́ didicerint, quantarū impenſarū res eſſet belligerari: facilè ſe cōſiderare vim &

impetum Archiepiſcopi, ſine Cæſareæ Maieſtatis, aliorumquе Catholicorum Electorum & Principum ſubſidio, ſuis viribus ſuſtinere, multò minus retundere poſſe: etiamſi omnia quæ ſuæ poteſtati ſuberant, adærarent. orare itaque ſeſe, vt legati Cæſarei ſuum conſilium exponant, quid, & quomodo faciendum ipſis ſit, ſi ab Archiepiſcopo armata manu obruantur.

3 *Quamuis Archiepiſcopus ob mutatam religionem, & contracta ſponſalia ipſo iure Archiepiſcopatu & Septemuiratu priuatus ſit: Neceſſarium tamen ſe arbitrari, vt Summus Pontifex declaratoriam ſententiam mittat. Petere igitur ſe, vt Legati apud Cæſaream Maieſtatem inſtent, quò eam à ſua S. conſequantur.*

4 CVM *certò ſciant Archiepiſcopũ prædictos Principes & Electores inuocare: non dubium eſſe, quin honeſta præſcriptione cauſam ſuam tegat, multaque in accuſationem Capituli congerat: facilè igitur fieri poſſe, vt dictorum Principum animi in Capitulares exacerbarentur. Sperare igitur ſe, quod admonitione Legatorum, ſua Maieſtas Electores ſeculares, alioſque Proteſtantium Principes, ante alios Caſimirum, Richardum & Iohannem Palatinos, Heſſum & Vvirtenbergenſem hortabitur, ne ſe Colonienſium negotio immiſceant, aut Electori opem ferant.*

5 VARIAS *quotidie ad Capitulum querelas adferri, de adminiſtratione Iuſtitiæ; vacare etiam quædã vectigalia, aliaq; officia; adhæc & Electores quoſdã apud Capitulares inſtare, pro obtinenda vectigalium immunitate. Arbitrari ſe quidẽ, non præter ius ſuũ facturos, ſi horum adminiſtrationem & curam in ſe recipiant*

cipiant

cipiãt, tamẽvt omnis tollatur cauillationis occaſio, ora re ſe Legatos, vt ipſi à Cæſarea Maie. impetrent Capi. liberum adminiſtrationem rerum politicarum, faculta temq́; officia conferendi, immunitates Vectigaliũ dandi cæteraq́ue regalia vſq; ad nouam electionem, citra controuerſiam dandi.

VLTIMO, *ſibi quoq; ſignificatum eſſe, Archiepiſcopum legationem, harũ rerum decreuiſſe ad Suam Cæſaream Maieſt. ſtatuiſſe idcirco & ſeſe è ſuo collegio vnum aut plures (modo id Legatis cõſultum videatur) ad eandem Maieſtatem legare, qui ipſi totius negocij decurſum, cum omnibus circunſtantijs exponant.*

Hæc omnia cum propoſita eſſent, multorum Principum legati poſtularunt, ſequenti die vt audirentur. quod & ipſis promiſſum eſt. Dimiſſo itaq; cõcilio ad epulas magnificè inſtructas itũ eſt. Inde poſt aliquot horas iterum euocati à Comite Adolpho Solmenſi, VVinnẽbergio Kriechingio Capitularibus Truchſeſij cauſam defendentibus. Orabat pro illo Solmenſis, quæ in mandatis habebat imperterritus expoſuit, multa in Archiepiſcopi defenſionem & purgationem adduxit. non conſultò agere ſuum collegium, quod Electoris ac Principis ſui ſtudijs tanta contentione reluctaretur. quod ſi ita pergat, maximos non ſolum in Prouincia Colonienſi, ſed in toto Imperio tumultus excitatum iri, ait. inde ad proteſtationẽ, mox ad cõuicia Solmenſis Gebhardi cauſam agit.

deſcendit: negat ſe ſententiam Capituli, tam in ſuum Principem iniquam & à Papis quibuſdam (ſic enim contumelioſè Presbyteros appellabat) fabricatam, ratam habiturũ. non eſſe quod huius auctores ſeſe in hoc negotio ſuperiores iactitẽt: poſſe enim eos quibus hæc diſplicent, cum ipſis & numero & auctoritate contendere. Hæc & ſimilia acri concione proſequebatur, idq; effecit, vt multos ſuſpenſos teneret, qui tepidè & cunctanter ad ſuę ſententiæ declarationem procedebant: omnia potius ad arbitrium Cæſaris remittere, quàm ipſi remedia adhibere cupientes. Poſt multas itaq; altercationes diſceſſum eſt. Se-
Ianu.29. quenti die iterum à Sacro ad domum Capitularem, inde ad locum colloquij cõuenerunt. Venit eò Bipontinus & alij Principum Proteſtantium legati, qui ordine auditi ſunt. Inde Legatus Ducis Iuliæ grauiter orauit: Comitesq;, Nobiles, & ciuitatum legatos vt ad Capituli partes aggregentur, & verbis & Principis ſui literis hortatur: monere Ducẽ omnes & ſingulos ait, ne conſtantiam ſuam labefactari ſinant: nouis Archiepiſcopi machinationibus audacter obuiam eant, nullam in Religione mutationem fieri permittant: id ſi faciant, ſibi perpetuam gratiam & amicitiã cũ ijs futuram. Quod verò Generũ ſuũ Bipontinũ videant, audiantq; Archiepiſcopi factiones mordicùs tueri: id parui faciẽdũ eſſe: ſe cũ

hoc inuito facere, & iam ſæpius admonitum per literas eſſe, cauſam iniquam defendendam non ſuſciperet. id ſi ab eo impetrari non poterit, ſe tamen Catholicis illatas iniurias non neglecturum. Diſſeminârant paſsim Truchſeſiani, eſſe inter Capitulares, qui licet alterius ſententiæ crederentur. tamen cum ad ſuffragia ventum foret, Archiepiſcopi partes ſectarentur.

Hanc ob ſuſpicionem cum nonnulli clam ſugillarentur (neque enim de rebus propoſitis ſtatim inter ipſos conuenire potuit) tandem auditis omnibus Legatis, repetitisq; breuiter ſummis propoſitionum capitibus, cum rogarêtur quid ipſorum in ijs propoſiti & voluntatis eſſet, Generoſus atq; Illuſtris Comes Antonius à Scouvvenburch, Decanus Eccleſię Metropolitanæ ſurrexit, & pro grauitate atq; conſtantia ſua, vt omnem ſuſpicionem ſiniſtram remoueret, mentem ſuã audacter aperuit, frementibusq; nequicquam aduerſarijs, palam profeſſus eſt: ſe nunquàm in ea opinione fuiſſe, vt vel vnguem latum à pactis, conuentionibus, & ſtatutis, à Prouincia tota olim conceptis, approbatis, & huc vſque obſeruatis, recederet: multò minus à propria conſcientia. His verò omnibus quia Archiepiſcopus contraueniret, nunquam ſe inductum iri, aut induci poſſe, vt quicquam de propoſitis à collegio ſuo capitibus remit-

Comitis Scouvvenburgij in ſẽtentiã proferendo cõſtantia.

tat:nec permiſſurum eſſe vt quæ ſemel rata, approbata,& ſacroſancta habita ſunt, ea iterum in dubium reuocentur:nullo verò modo,vt violentur. Hoc Comitem, hoc virum generoſum& nobilem,hoc fidelem Magiſtratum decere. Hac Illuſtris Viri conſtantia & fortitudine audita, mirum in modum cõuerſæ atq; erectæ ſunt omnium eorum,quorum ſuffragia petebantur, mentes: ſummaq; alacritas atq; cupiditas Capitulo cõſentiendi innata eſt:adeò vt de communi ſententia decretũ ſit, propoſitos articulos propugnandos eſſe. Huic tam optato euentui non parum momenti quoq; attulit Comitis Arenbergij, à Parmenſe legati,cum Regis Hiſpaniarum mandatis,aduentus. Non latuit hoc aduerſarios, quorum quidam grauiter infenſi, vix à conuicijs ſe temperare potuerunt. Comes enim Alpenſis, ſeu Nuenarius,cum ipſe ſibi metueret, nec Colonienſibus, ob ſimultatem quam æſtate præterita, hæreticarum concionũ gratia,contraxerat,ſibi ſatis fideret, ad Comitia non venit.ſed nobilem quendam ab Eil, eò legauit. Hic & Doctor Holtmãnus palam denunciãrunt,ſe nihil eorum,quæ cæteris ſtatuenda viderentur approbare,ſed auditi non ſunt. Et Holtmannus quidẽ,cũ pręceps in hęc verba irrumperret, Hunc procedendi modum nil aliud eſſe, quàm factionum Hiſpanicarum imitationem: grauiter ab Arrenber-

Arenbergii opportunus aduentus.

gio

gio exceptus eſt, qui tantam oris petulantiam acerrimè caſtigauit, ea ad ſui Regis iniuriam pertinere dicens, de qua vbi, & apud quos id opus eſſet, querelas deponere, & propria quoque auctoritate eam vindicare minabatur.

Idem quoque Holtmannus, cum arroganter quædam in Comitem VVernerum Riffer ſcheitium prolocutus eſſet, grauiter ab eo increpatus, in ipſo Ordinum Conuentu, tandé vix pugionis ictum declinauit.

Antequam hæc fierent, Conſiliarij & Legati Cæſareæ Maieſtatis, ad poſtulata Capituli reſponderunt: & quidem ad primum articulum hoc modo. Cæſaris Legatorum ad poſtulata Capituli reſponſio.

I CAPITVLARES *non tantum laudabiliter feciſſe, quod arces & Caſtra Diœceſeos, poſt priorem conuentum præoccupârunt, ſed & citiùs atque maturiùs id peragere debuiſſe; nimirùm poſt primam Archiepiſcopi declarationem, Bonnæ publicatam. id ſi factũ fuiſſet, potuiſſe cauſam illius, & coram Eccleſiaſticis & coram ſecularibus Principib. iuſtiſſimam reddi. Certiſſimũ ergo eſſe, Cæſari tantum nò hæc diſplicitura, vt quò velocius & diligentius in ceteris caſtris recuperandis, maximè verò vrbe Bonnenſi, progrediantur, eò Cæſaris animum ſibi magis deuinctum ſint habituri.*

II *Cum tanti interſit omniũ Catholicorũ, præſertim verò Capituli, totiusq; Cleri Colonienſis, Archiepiſ. violentiam repellere: non dubitare ſe aiunt, quin in re tam magni momenti, iam dudum conſuluerint, quid facto opus ſit, ad impetum huiuſmodi reprimendum. Opti-*

mum verò præſenti rerum ſtatu conſilium ſibi videri, vt Capitulares inter ſeſe vnanimiter conuenire, & ad nouam, noui Archiepiſcopi electionem procedere maturent: ſubditosq; ad noui Electi obedientiam inuitēt. Tunc enim facillimè viam inueniri poſſe, ad Gebhardo reſiſtendum. Et licet is omnium Principum Proteſtantium opem & auxilium inuocet, nihilque intentatum relinquat, vt Capitulo et Diœceſi bellum moueat: tamen extra dubium eſſe, aiunt, quod ſi Capitulares vnanimi conſenſu nouum Principem elegerint, Electuſque ſe ad defenſionem præparauerit, non tantum ſubſidia alterius dilapſura, copiasq; auxiliares, ab his qui ſubmiſerint reuocandas eſſe: ſed nec ipſum etiam quidquam armata manu, aduerſus Diœceſin auſurum. Poſſe etiam poſt factam electionem, commodius de pecuniarum collectione agi, quàm præſenti hoc, & tam incerto adhuc rerum ſtatu. Præterea cum certis nuncijs atque literis cognouerint, Summi Pontificis Legatum, Clementiſſimum Dominum ſuum Cardinalem Auſtriæ, in itinere nunc Auguſtam inter & Coloniam eſſe: nullam ſolicitudinem de declaratoria Suæ Sanctitatis ſententia eſſe habendam: eam præſtò fore, priuſquam ipſi ad ſuffragia ferenda præparentur. tantùm nunc de his quæ ad Electionem erunt neceſſaria (ne cum periculo res diutiùs prorogetur) eſſe conſultandum.

NVNQVAM *ab exordio huius Archiepiſcopatus concordiam & conſenſum Capituli, in nouo Diœcete creando, magis neceſſarium fuiſſe oſtendunt, quā in præſentiarum eſt. Totam enim Prouinciæ ſalutem, ipſam-*

ipſamquè Religionem, cum iactura multarum animarum nunc periclitari, ſi diſſentiant: aut ſaluas eſſe ſi conſentiant. Sed & plurimum ipſorum Capitularium intereſſe, vincatne Archiepiſcopus, an verò vincatur. Interim verò donec Legatus Apoſtolicus adſit, & donec ad creandum nouum Archiepiſcopum conueniant, Capitulum non abs re facturum, ſi vectigalia, canones, atque alios Diœceſis redditus occupet; arces ſuis præſidijs muniat; oppidum Bonnenſe, quod (quantum intelligere poſſent) ampliſſima vectigalia ſuppeditat, Electori eripiant, ſibiquè in vſum noui Archiepiſcopi, ſubijciant.

DIFFICVLTER *etiam ſibi perſuaderi poſſe aſſerunt; Electorem breui cum exercitu affore: Nam præter temporis importunitatem, nihil adhuc de alicuius momenti fœdere audiri. ſed & certò ſtatuendum eſſe, ei illic gentium, vbi nunc opem quærit, verbis potius & pollicitationibus, quàm exercitu vel pecunia ſuccurrendum fore. Sat temporis itaquè Capitulares habituros, ſeſe in omnem euentum munire, omnibusquè ad bellum neceſſarijs prouidere. nec conſilia vicinorum Principum ipſis, ſi neceſſe ſit, defutura.*

III. PORRO *declarationem Pontificis in tam exorbitanti, notorioquè iuris & facti caſu, non vſque adeò neceſſariam ſibi videri: ſed ſecundum commune ius ſcriptum, atque Imperij conſtitutiones, in caſibus tam enormibus, vbi ſummum periculum eſt in mora, à regulis iuris recedere, & iura tranſgredi, atque*

ad ex-

ad executionem, ſine Declaratoria Sententia, procedere licet. Ceterum hac de re diſputare ſe nolle, cum Reuerendiſſimus atque Illuſtriſſimus D. Cardinalis Auſtriacus, huius rei legationem habens, iam in procinctu ſit: eumq́; ſpatio decem dierum, aut, vt plurimū, quatuordecim adfuturum ſperent.

IV. INSVPER ſe cum celeri veredario actutùm ad Imperatorem ſcripturos, eiusqúe Maieſtatem petituros vt Electores & Principes Proteſtantium à protectione Gebhardi dehortetur, atque deterreat. Nec dubitandum eſſe, cum Cæſar idipſum iampridem apud tres ſeculares Electores, atque Lantgrauium motu proprio, & officij ſui ratione præſtiterit, idem ipſum ſecundò in gratiam & beneuolentiam huius Capituli facturum, & ſi qua militum collectio facta ſit, tam ipſis, quam eorum Præfectis atque Tribunis, ne contra Diœceſin & Capitulum Colonienſe militent; interdicturum.

V. QVOD ad politicam adminiſtrationem; ſe ſentire aiunt, nec aliter iudicare poſſe, quàm quod omni iuri atque rationi conſentaneum eſt, vt caſtrorum, Iuſtitiæ, Vectigalium, Officiorum, omniumq́; rerum politicarum, regaliumq́; adminiſtrationem vſque ad electionem noui Archiepiſcopi Capitulum ſibi vſurpet, atque exerceat: tamen ad maiorem ſecuritatem, Imperatoris indulgentiam, permiſſionem, & approbationem ſe impetraturos promittunt.

VI. Ceterum in legatione mittenda, ſicuti nec in reliquis capitibus, ſuo conſilio opus eſſe deputant, cū ipſi Capitulares abundè per ſe ſapiat: celare tamen eos nō

poſſe,

poſſe, ſibi videri nullam cauſam ſubeſſe, quæ nouam legationem requirat: cum Sua Maieſtas, partim ex ipſorum literis partim ex legatorum ſuorum relationibus, vniuerſam cauſam, totamq; rei ſeriem manifeſtè cognoſcat: poſſeque ſi quid deſideretur, in poſterum eidem per literas ſignificari. ſed & propter raritatem eorum, quorũ fidelitas iam erat perſpecta, Capitulares conſultius facturos eſſe, ſi ſimul permaneant coniuncti; & quidquid noua quotidie neceſſitas exiget, in commune conſulant, atque diſponant.

Hac Cæſaris Legatorum benigna optataq; reſponſione Capitulo ſatisfactum eſt, animique eorum, qui adhuc fluctuabant, magnoperè confirmati.

Quæ verò hactenus cõmemorauimus, quatuor prioribus comitiorum diebus acta ſunt. atque ipſo quarto die, qui vltimus erat menſis Ianuarij, prior Nuntius Apoſtolicus venit: Ianuar. 31. erat is Comes limitaneus, quem Marchionem vocant, de mala Spina: Cardinalem aduẽturum expectans, metuens interim, ne fortè aditus illi intercluderetur. quod & factũ eſſe ANNO ſuo loco dicetur. 1583.

Ipſis Kalendis Februarij iterũ ad colloquium ventum eſt, & poſt breuẽ diſceptationẽ à Febru. 1. tribus ſecularib. ordinum membris, Comitibus, Nobilibus & Oppidis, hoc modo ſtatutũ atque concluſum eſt.

Se præſens negotium aliter intelligere nõ poſſe, quàm quod ſuſcepta nouitas, & Princi- Definitio Ordinum

in hoc conuentu congregatorũ:

pis ſui propoſitum, pactis & conuentis Diœceſis conſentanea nõ eſſent. Atque ideò Capitulum optimo iure conuentum hunc indixiſſe. Suam autem ſententiam atque voluntatem eſſe, vt eadem pacta, conuentaqúe in ſingulis & omnibus membris ſuis ſacroſancta habeantur, ſartaque tecta conſeruentur: & nihil eorum, quæ ijs comprehenduntur, prætermittantur; vel quouis modo violentur.

Addunt ſe quotieſcunque communis iſtius cauſæ gratia reuocétur, cum omni obedientia reuerſuros.

Veſtici verò ſecundũ cõſuetudinem antiquam, terminum deliberandi poſtularunt. q & nono pòſt die ſcripto tranſmiſſo, ſe eiuſdẽ cum Rhenanis eſſe voluntatis & ſententię declarârunt.

Laudata atque acceptata fuit huiuſmodi Rhenanorum Ordinum reſponſio: & confeſtim, fruſtra reclamantibus Legatis Nuënarij, literis excepta, ſubſignata, & ſigillo Capituli munita. Deinde per ſingula Ordinum membra, exemplaria authentica diſtribuuntur. Linſenſes quoque & Andernacenſes mox imperata acceperunt, diligenter excubarent; vigilias, & quęcunque ad militarem diſciplinam pertineant, inſtituerent: Archiepiſcopũ, ſi recipi cuperet, in oppidũ non admitterent:

omnem-

omnemque operam darent, ne quid ipſi à Truchſeſianis detrimenti acciperent. Idem & alijs ciuitatibus imperatum eſt.

Tunc primũ Catholici veternum excutere, palamque ſe hoſtes Archiepiſcopi declarare cœperunt. Eodem penè momento Illuſtriſsimus Dux Fredericus Saxo, mandata à Capitulo accepit, vt Cæſaris Vveerdam, & quotquot ciuitates & arces poſset, recuperaret. Ille impiger & ſedulus (vt quem iuuenilis ætas, magnitudo animi, ſuperioris temporis euentus, fiducia rei bene gerendæ incitabant) nihil cunctatus, eodem die Colonia diſceſsit, fortunam atque aleam belli tentaturus. Adminiſtrator verò Bremenſis, frater huius Frederici, vt qui decretum conuentus nec approbaret prorſus, nec improbaret, per Conſiliarios ſuos viua voce & ſcripto, ſuã ad Capitulum ſententiã referre præcepit. ea erat: vt; Ordinem atque ſeriem totius negotij, cum omnibus circunſtantijs, quemadmodum in conuentu vltro citroque geſta; quid ab ipſis propoſitum, quidque à Truchſeſianis obiectum, petitumque erat, ad Imperatorẽ mitterent: vt is adhibitis in conſilium Electoribus, Principibus, & ſi neceſsè eſſet, omnibus Imperij Ordinibus cauſam cognoſcat, & controuerſiam omnem dirimat, decidatque. Id ſi non faciant, ſed vtrinque ſuas partes mordicùs defendere, cœptoque inſiſtere pergant, ita vt hac occaſione, vel

Proteſtatio Bremẽſis.

vel Capitulum Hiſpanum militem, vel Archiepiſcopus alias externas copias in Diœceſin vocet: vnde non tantùm hæc Prouincia, ſed totum Imperium, detrimentum accipiat, & bello concutiatur; ſe immunem eſſe. atq; hac proteſtatione denunciare; neque vt Capitularem, neque vt membrum Imperij, huius conſilij ſe auctorem, vel fautorē extitiſſe: nec cauſam, occaſionemúe futuris malis præbuiſſe. Aliam proteſtationis formam refert Gebhardus, in ſuis apologijs: Bremenſem nimirum palam teſtatum, ſe nullo modo Propoſitionibus Capituli, tanquam Archiepiſcopi contrarijs ſubſcribere, nec ſe videre, qua ratione excuſari, aut quæ cauſa prætendi poſſit, huic tantæ in Archiepiſcopum, legittimum Principē ſuum contumaciæ, atque iniuriæ: neque ſuā intentionem aut propoſitum eſſe, aduerſariorum ſtudijs ſine iuſtiore cauſa aſſentire: aut violentos illorum conatus cum ipſis participare. Non hanc Bremenſis Epiſcopi, ſed comitis Solmenſis & Baronum Vvinnenbergij atque Kriechingij proteſtationem eſſe, alij aſſeuerant. Dux Bipontinus, cum tot iam legationibus pro Archiepiſcopo ſuſceptis, nihil efficere potuiſset, omnemque iam ſpem Gebhardū in dignitate conſeruandi abiecißet, eum per literas monet, vt ſumma cum celeritate exequatur ea, de quibus inter ſe & ipſum pridem conuentum erat: quod nonnulli de Archiuo

ſpo-

ſpoliãdo poſtea ſunt interpretati: an benè viderint ipſi. Hoc ſaltem omnibus cõſtat, quòd Archiepiſcopus, pridie Purificationis B. Mariæ, nocte intempeſta, publicũ Archiuum, in quo acta & ſcripta totius Diœceſeos erant recondita, ingreſsus, optima quęque & ſecretiora ſurripuit, conuaſataq́; aliò transferri iuſsit: nõ enim ea diutius Bõnæ concredebat. Auctores autem huius ſpolij fuère pręter Gebhar. Comes Nuenarius, Carolus Truchſeſius & Otto à Vverminchuſen. Nuenarius autẽ maiorem literarum & inſtrumentorum copiam intempeſta nocte, Rheno ſecundo deſcendẽs, ſecũ abſtulit. Cetera verò quo deportata ſunt adhuc incertum eſt. qua vna re, dici non poteſt, quantam cladem attulit toti Prouinciæ Colonienſi. Gebhardus Archiuum Diœceſis ſpoliat.

Poſtridie quàm definitio conuentus facta eſſet, ſuamque proteſtationem depoſuiſſet, Adminiſtrator Bremenſis Henricus, ſuo cum equitatu diſceſsit. & Bipontinus Bonnam redijt. Ceteri quoq; partis vtriuſque Comites, Barones, Nobiles & Legati in ſua ſe receperũt. Principes Colonia diſcedunt.

Archiepiſcopus hactenus Agnete ſua, tanquam concubina fruebatur. idque clam quantum id fieri, quantumque incautus atque impotens amor celare potuit. exiſtimans ante manifeſtum Matrimonium ſe deſtitui non poſſe, aut ſaltem aduerſarios ſuos hac in re calumniandi occaſionem non habituros. Cum

verò hanc diſsimulationem ſibi nihil profuiſſe videret, quod animo dudum deſtinauerat tandem effectum dedit.

Virg. 4. Aeneid. *——— Non iam ſpecie famaue mouetur.*
Nec iam furtiuum Præſul meditatur amorem.
Coniugium vocat, hoc prætexit nomine culpam.

Feb. 2. Nuptiæ Gebhardi. Ipſo enim die, quo Principes & Legati Colonia diſcedebant, Gebhardus cum Agnete Mansfeldica per miniſtrum Bipontini in Roſarum valle infauſto matrimonij vinculo copulatus eſt. Deducitur mox Nympha tam ſancto ſcilicet coniugio cohoneſtata, vſque ad Cancellariam: ipſa magnificè incedit, virginis os habitumque ferens: ſed cetera dudum Matrona. excipitur hic à ſponſo: & à Bipontino alijsq; Comitibus & Baronibus, vxor ſalutatur. Moxq; è publicis tabulis, conuocato populo ante Cancellariã Matrimoniũ Gebh. publicatũ eſt. Inde ſuper ſtrato diſcumbitur oſtro: Dant famuli manibus lymphas: onerantq; caniſtris Dona laboratæ Cereris, pinguiſque ferinæ Viſcera toſta ferunt, &c.

——— Heu quantum mutatus ab illo,
Gebhardo, qui nuper eras.

Ante quatuor enim menſes cum adhuc in Vveſtphalia commoraretur creſcente de ipſo ſuſpicione, nonnulli graues & Patriæ ſtudioſi eum cõuenerunt, exponentes q. exiſtimationem apud ſuos ſubditos habebat, & quid de matrimonio ineundo, mutandaque religione plerią; ſentirent. Ipſe verò vtrumque

que à ſuis æmulis falsò ſibi impingi aſſerebat. cumq; mentio literarum quarundã, quas Agneti ſcripſerat, incidiſſet, attonitus id quod audiret has publicatas eſſe, cum ſcriptas à ſe inficiari non poſſet, ait, eas meretricias eſſe. Quantum verò ad religionem mutandam, ſe in ea opinione nunquam fuiſſe: capite truncari malle, quam à Catholica religione (in qua natus erat) recedere, multis cum execrationibus, deteſtationibusq; aſſeuerabat. Admõitus igitur vt ſe purgaret, reſpondit breui ad Rhenum ſeſe venturum, omnibusq; de ſua integritate ſatisfacturum eſſe. Vbi nunc fides? vbi veritas? vbi ſpecioſa verba?

Dum tam genialiter Bonnę viuunt Truchſeſiani: Fredericus Saxo, quæ bonum Archiſtrategum decent, meditabatur: magnaq; celeritate cum exiguo, quem tunc habebat exercitu Cęſaris Vveerdam contendit. Eſt autem oppidum, ad vlteriorem Rheni ripam, inter Duiſeldorpium & Teutoburgum. Arcem habet egregiam, bene munitã & perantiquam: à Ceſare Traiano (vt putatur) exędificatam. vnde & Colõia Traiana ipsũ oppidum antiquitùs appellatũ fuiſſe, præter veterẽ prouincialẽ Chartam, alij graues inueniũtur auctores. Arci paulò ante firmum Gebh. pręſidium impoſuerat, ſufficiens etiã, vt ipſe arbitrabatur, ad oppidi & vectigalis defenſionẽ. Fredericus verò Saxoniæ Dux, cum exiguis copijs ad vrbẽ

Februa. 3.

Rhenanus Bilibaldus.

venit. Ciues qui ad portas ſtationes habebant, exhibita illi, vt par erat, reuerentia, ingredientem admittunt: nec quiſquam de illius Celſiſ. ſiniſtram ſuſpicionem concepit. Ille celeri equo ad arcis, pomerium accurrit, prioremq; portam arcis ingreditur. Deinde equo deſcendens ad pontem verſatilem pergit; extractisq; ex veſtibus ſuis literis, eas procul his qui excubias agebant oſtendit, clamans, ſe ad arcis Præfectum literas & mandata habere: portam aperirent, pontem demitterent, ipſique acceſſum præberét. Præſidiarij arcis imperata fecerunt. cumque iam pons demiſſus eſſet diſſentio inter præſidiarios exorta eſt, alijs literas recipiendas eſſe, alijs non recipiendas contendentib. Interim ex improuiſo accurrunt Louvvenburgici milites, & impreſsionem in arcem faciunt. committitur pugna in ipſo ponte: cadit vnus ex præſidiarijs, ceteri metu exterriti cedunt, ſeſeque & arcem dedunt. Quę deditio non parum Capituli cauſam ſtabiliuit, atque hoſtium labefactauit.

Fredericus Saxo Cæſaris Vveerdam capit.

Celebratis nuptijs, cum nondum cladem Cęſaris Vveerdenſis deditione acceptam intellexiſset Archiepiſcopus, fratrẽ ſuum Carolũ oppido Bonnenſi præfecit: ipſe autem cũ Nympha ſua, tanquã Bipontinũ honoris cauſa deducturus, ſumpto prandio, circa horam vndecimam Rhenum traiecit: atq; ad comitẽ Iohannem Naſsouium Principis Auraici fratrem

Feb. 4. Gebhardus abit Bonna.

trem (qui ante annos aliquot Gelriæ Ducatui ſub Ordinibus Belgicis præfuerat, nunc aũt in arce Dillenburgenſi, quam patrimonio obtinet, commorabatur) magnis itineribus feſtinauit. Erant huc Comites Vveſtervvaldenſes euocati, vt coniurationem cum Truchſeſio initam, infortunio verò Alenconij, ab Antvverpianis accepto, plurimum debilitatam; à laudatiſsimo Colonienſium magiſtratu, tantaq; cum conſtantia impeditam, & in conuentu prouinciali diſſutam & planè diſſolutã nouis ſtudijs atq; artibus iterũ cõpaginarent.

Interea Capitulum ad Bonnẽſes præſidiarios atque ad ciues ipſos, nuncium cum literis ablegat: mandãs his, vt vrbis claues repetant: illis, vt vrbe excedant; ij, præſertim, qui in Diœceſi aliquid poſsidebant, aut ipſi patria vel habitatione Diœceſani erant. Ciues quan tumuis plerique in voluntatem Capituli propendebant, tamen numero & potentia præſidiariorum victi, nihil agere potuerũt. Milites verò Carolo gubernatori atque Duci ſuo ſacramento obligati erant, cui & parebant. ſed is omnem diligentiam curamq; adhibuit, vt vrbem in fide fratris ſui Archiepiſcopi retineret Nihil itaq; his literis effectum eſt. Capitulũ Bonnenſibus.

Comes Solmenſis paſsim per Diœceſin ſpargebat, Electoribus multisque per Imperium Principibus, rem cordi eſſe: cauſam iuſtiſsimam Archiepiſcopi approbare: magna ſub-

ſidia polliceri: nõ contemnendas copias breui adfore: multaq; ſimilia ad deterrẽdos Catholicos, & ad animos ſuorũ erigẽdos, diuulgabat. Ipſe quoq; cum Carolo Truchſeſio & Vvinnenbergio, omnia quæ ad obſidionem ſuſtinendam neceſſaria erant, congerit, Bonnam comportat, vrbem munit, portas terra lapidibusq; iniectis opplet, aggeribus ac propugnaculis excitatis firmat: gerras, vbi opus erat diſponit, nihil quod ad oppidi munitionẽ facere poterat, omiſit. Ex arce Leichningenſi, quę granarium eſt ſuperioris Diœceſis, multos currus frumento onuſtos Bonnam aduehi, & ex Caſtro Bruelenſi, præter maiora tormenta, ſex quoq; minora, quæ campeſtria vocant, in vſum ſuum attrahi curauit. Carolus quoq; Portam quæ ad Rhenum domui, in qua vectigalia exercẽtur, proximior erat, muro antea obducto clauſam, aperuit: ipſamque domum ſuæ habitationi delegit. Fiebant hæc omnia non ſine ſuſpicione metus & fugæ: cum quidquid in vrbe auri vel argenti, facti infectique, quidquid precioſæ ſupellectilis inueniri potuit, id omne exportari atque in alias ditiones præmitti iuberet. Dum his intentus eſſet, à Capit. metropolitano interpellatus eſt, cur Bonnam ipſe inuito Capitulo retineret atq; muniret? reſpondit,

Truchſeſianorum in munienda Bonna conatus.

I*d ſibi ab Archiepiſcopo ac Principe & lectore mandatum eſſe. Bonnã ad illius in[illegible]um ſpectare non Capituli;*

pituli: cum ipſe non ſit officio & dignitate ſua deie-ctus, neque cauſa ſubſit, cur deijci poſſit: Quod enim lumine diuino recens illuſtratus ſit, & connubium ho-neſtaſque nuptias eſſet amplexus: id ipſi honori, non vi-tuperio: maiori ornamento, non calumniæ cedere de-bere: neq; cauſam eſſe, cur priuari frater debeat. Perpe-ràm igitur facere Capitulum, quod alterius ius ſibi vſurpare, atque alium iuſto ſuo imperio per vim pelle-re conaretur. Carolus Truchſeſ. Capitulo.

Hæc ille. Ceterum meminiſſe debebat exe-cutionem non eſſe vim, ſed ius: & eum qui iu-re ſuo vtitur, vim non facere.

Comiti Nuenario inferior Diœceſis man-data erat. Is igitur Berkenſe oppidulum aſtu atque inſidijs tentauit. Primum enim cum quinque ſolum militibus admitti cupiebat; id ſibi ne recuſaretur vehementer inſtabat, ſed repulſam paſſus, ſcalis noctu admotis, mœnia clam conſcendere, atq; oppidum occupa-re ſtuduit: ſed ciuium vigilantia atq; indu-ſtria, is eius conatus quoq; eluſus eſt. Linnam interim oppidulum Hontſelaer, nobilis qui-dam aulicus, præſidium ad mittere, nomine Truchſeſij, vt putabatur, coegit. Dum hæc Archiepiſcopus per ſuos agit, Capitulum metuens ne forte maiora audeat atque ob-tineat, euigilandum eſſe & maiori dili-gentia, maioribusque copijs rem aggredien-dam eſſe, ſtatuit. Arnoldum itaque Comi-tem à Manderſcheit Scholaſticum legarunt,

Berkenſi oppido ſtruit inſidias Nuenarius.

Hontſelaer Linnam occupat. Febru. 11.

vt cum Arenbergio regis Hiſpaniarum copias, q̃ in procinctu erant, accerſeat, quò Truchſeſianis obijciãtur: vt ſtudia illi⁹ faciliùs retardarentur. Dux verò Saxoniç, cui cum vincere contigiſſet, volens etiam vti victoria ſua, nec ignorans, celeritatem belli comitem eſſe, oppidum Bruelam cum arce recupauit, hoc modo. Antequam oppidum ingrederetur, obuiam habuit quẽdam Centurionem, Coëlerũ, is à Carolo mittebatur quotidie, vt munitiones, apparatumque bellicum Bruela, atque alijs ex locis Bonnam comportari faceret. Hũc Saxo capit, & cum eo oppidũ ingreſſus eſt. In ipſo verò ingreſſu tres è præſidiarijs, quos Archiepiſcopus ad arcis oppidiq; defenſionem reliquerat (neque enim ad arcem, via intercluſa, receptum habebant) comprehendit: ex his didicit præſidiarios in arce tumultuari, atque inter ſe diſſentire; alijs arcẽ defendendam; alijs deſerendam eſſe cenſentibus. Iuſſerat Saxo è vicinis pagis ruſticos adeſſe; qui ſanè partim ob intolerabiles Truchſeſij exactiones, partim ob quotidianas militum iniurias, in ipſum Archiepiſcopum vehementer erant exacerbati: illi vocati à Saxone alacres magno numero concurrerunt. Hos caſtro admouet. Monſtratus autem eſt Duci aditus, per Monaſterium Franciſcanorum arci proximum, ad pontem quendam: per hunc pontem ruſticos in ſubiecta caſtro pomeria

Februa. 12.

Bruela in poteſtatẽ Capituli venit.

expo-

exponit,& actutum deditionẽ poſtulat. Præſidiarij territi, vnius noctis ſpatium, vt deliberare poſſent, exigunt. Saxo ſine vlla deliberatione, vt ſe dedant, iubet: quod niſi faciant, ſe modum & rationem habere, vt illos vi cõpellat. illi, partim auctoritate, felicitateq; Saxonis: partim ruſticorum vndequaque confluentium multitudine (quos forte milites eſſe exiſtimauerunt) conſternati, deditionem fecerunt, atque illæſi dimiſsi ſunt. Poſtridie Dux Iuliacenſis iterum ad Capitulares literas dedit, in quarum initio illos ad concordiam hortabatur. deinde vt incœpto ſuo fortiter atque conſtanter inſiſtant; & quod feliciter auſpicati erant, feliciſsimè proſequerentur. nequam etiam in religione mutationem fieri permitterent, monebat. Porrò conſilium & auxilium omne, quod à vicino Principe expectari poſſet, illis offerebat. Denique & ſibi compertum eſſe addidit, cõiuratos Comites iterum conueniſſe, atque de nouo milite centuriando, inque Diœceſin ducendo, conſilia inij[illegible] ſe verò nobili ſuo à Neſſelraet Satrapæ mã[illegible]e, operam det, vt tranſitu per ſuas ditiones prohibeantur. Hæ literæ Capitulo cauſam præbuerunt, vt nulla interpoſita mora à RR. Mogũtino & Treuerenſi Electoribus flagitarent; vt idem Eccleſiaſtici pro Religione & fide Catholica rogati facerẽt, quod Illuſtriſsimus Dux Iuliacenſis &c. Princeps

Febr. 13.

Dux Iuliacenſis Capitulo.

L 5 ſecu-

ſecularis vltrò offerebat.

Tot tantarumq; rerum à Saxoniæ & Louvvenburgij Duce Frederico geſtarum, fama iampridem ad Imperatorem peruenerat. Imperator ea plurimum delectatus, volés ſignificare, quàm hęc Ducis fortitudo & cõſtantia ſibi grata eſſet, in hác ſententiam ipſi ſcripſit.

Cæſar Frederico Saxoniç Duci.

Febru. 16.

SVAM *nimirum Cæſaream Maieſtatem, tum ex alijs, tum ex Capituli Metropolitani ſcriptis, actiſque & relationibus ſuorum Legatorum, maxima cum voluptate intellexiſſe, quam conſtanter & fortiter Sua Celſitudo in vtriſq; Comitijs, ſeu conuentibus Coloniæ habitis, Catholicam Religionem & Diœceſis iura, priuilegia & ſtatuta antiqua propugnauerit. Hæc ſibi, præterquam quod & ipſi & toti Diœceſi conducibilia ſunt, maximoperè placuiſſe, & gratiſſima fuiſſe: Nec dubitare ſe, quin quod benè incæperat, laudabiliter perficeret: quoque zelo hoc negotium auſpicatus erat, eodem progrederetur: atque pro virili, ne qua in Diœceſi nouitas intromittatur, auerteret. Hoc Suæ Celſit. perpetuæ laudi, gloriæ atque honori immortali futurum. Suaque Maieſtatem omni gratia & beneuolentia, quouis tempore, quam ſibi hæc diligentia & fortitudo iucunda & placita fuerit, declaraturam.*

Gebhardus verò nobilem quendam Balthaſarem Boker Arensbergo in Horenburch amandauit, vt omnem munitionem, ſtellaturam, totamque caſtri qualitatem diligenter inquireret atque exploraret. Ille autem non ſegniter imperata fecit.

TAN-

TANDEM metuens Elector Cæſaream Maieſtatem, tanquam ſuperiorem Poteſtatem; cui diuinum quid & ſingulare ineſt, cur ſemper metuatur: ſe purgare, cauſæque ſuæ iuſtitiam oſtendere volens, tàm ſua quam Capituli propoſita in conuentu proximo capita, ad aulam miſit. orans vt Cæſar cauſam cognoſceret, & aduerſarios ſuos in poſterum non audiret. Inter alia commemorabat; quoſdam Electores, Principes & Ordines Imperij, in pleno conſeſſu, Capituli factiones improbaſſe: periculorum inde dependentium admonuiſſe: tam in Capitulo, quam in Nobilitate fuiſſe, qui contra ſtudia aduerſariorum ſuorum proteſtati erant. tantum verò non his aliquid impetratum eſſe, vt ne ipſis tantæ auctoritatis Principibus vel exigua reſponſione dignos exiſtimarent. Tam verò impudentes, tam indignas aduerſarios propoſitiones in conuentu Nobilium, ordinumq; Diœceſis in medium (de ijs conſuleretur) ſcripto protuliſſe; vt ſæpius tam à ſe, quam à ſuis rogati, earum copiam communicare erubuerint. metuentes, nè falſa illorum, nulloque iure aut ratione ſtabilita confœderatio, hoc modo omnibus innoteſceret. Sperare igitur, ſe ob prædictas aliasq; aduerſariorum machinationes & inſidias, ab Omnipotenti non deſerendum: ſed Imperatorem Principem ſuum ab eo motum iri, quò vel hoc obtineat, vt ſua tanq̃ Electoris Imperij purgatio, auribus æquis, & ab omni affectu liberis, audiatur: idq; conſequatur, vt aduerſus violenta hoſtium ſuorũ ſtudia, et iniquas pſecutiones, iuſtis ac licitis modis ſe tueri poſſit: quo vel ſic maiorũ ſimultatũ, peri-

Archiepiſcopus ad Cæſarem.

periculorum & incommodorum occaſiones præſcindantur: Orare igitur ſe ſupplicem, per gloriam Dei ac Patriæ ſalutem; vt Sua Maieſtas huius rei ſolicitudinem & curam, coram Deo & vniuerſo mundo laudabilem ſuſcipiat: & inimicorum ſuorum violentias atq; iniurias retundat. mandetq́; ipſis, vt loca violenter occupata deſerãt: Archiepiſcopũq́; ſuum priſtinæ dignitati & adminiſtrationi reſtituant. Poſt huiuſmodi verò reſtitutionem, ſi quam aduerſarij in ſe accuſationem inſtituere velint, eã ſe auditurũ & ſententiæ vel definitioni Suæ Maieſtatis, aliorumq́; Principum Imperij, neutri parti adhærentium optemperaturum eſſe.

Mart. 3. Deinde ex Arensbergo Iudicem Recklinchuſenſem, D. Henricum, ab Auerdonck: item ad Iudicem Dorſtenſem ſcribit; imperans eis, vt Edicta, quæ de libero Religionis exercitio fecerat, & circumquaque diuulgârat, etiam apud ſuos publica facerent: Eccleſiarum valuis, de more, affigerent: eam enim ob cauſam ſe ſingulis Iudicibus vnum exemplar, manu propria ſubſignatum, & ſigillo ſuo munitum, tradi mandaſſe. At prædicti Iudices Archiepiſcopo literis reſponderunt: tantum nefas recusârunt, & modeſtè ſubmiſsèq; ſe excuſantes, cauſas cur id facere non poſſent ſubiecerunt.

Parũ abfuit, quin ex parua hac ſcintillula, tota Germania diſſentionib. odijs, atq; inteſtinis bellis ardere incœpiſſet. vnus tantũ Catilina deſiderabatur, qui ſigna daret & ad arma

con-

cõclamaret. Multę enim ciuitates Imperiales Cæſari indictiones & tributa conferre detrectabant, prius quam ipſe quæ poſtulabant, illis permitteret. Cæſar per Legatos Electorem Moguntinum, Epiſcopum Spirenſem, Ducem Bauariæ Guilielmum, Philippum Seniorem Baronem in VVinnenberg tributum exigebat; & vt ſoluerent inducere conabatur, ſed fruſtra. Cum enim ea res non vnius eſſet ciuitatis ſpecialis, ſed communis omniũ, ſingulæ ſe excuſabant, & in communem definitionem reijciebant. Ad oppidum itaque Hailbraunenſe, in ripa Neccari poſitũ, duodecim ciuitates ad colloquium euocantur. Tertio itaque Martij (qui dies conſtitutus erat) Legati quos Colonia, Argentoratum, VVormatia, Spira, Francofurtum, Auguſta, Nuerenberga, Vlma, Eslinga & Nortlinga miſerant, pariter comparuerunt. Aquiſgranenſes verò & Ratisbonenſes ſe excuſarunt, eò quod iam antè cum Cæſare tranſegiſſent. Ad hos Ludovvicus Comes Palatinus Rheni Hartmannum Hartmanni, Præfectũ Heidelbergenſem cum literis & mãdatis legauit: grauiter conquerens, multiſq; modis exaggerãs rei indignitatem, quod ſcilicet externus miles Imperij fines ingreſſus eſſet: Bonnęque circunfuſus deditionẽ poſtulaſſet, quaſi hoc oppidum belli ſedem delegiſſet. Huic incœptui quã primùm obuiã iri, & quę in Imperij definitio-

Colloquiũ Hailbraunenſe.

nitionibus permiſſę ſunt contributiones, ad hanc comprimendam audaciam conuerti oportere dicebat. Sed cum plerumq́ue in illis perſoluendis ciuitates tardiores eſſe soleant, hæc autem neceſsitas moram non pateretur; colligenda eſſe quàm primum quinquaginta thalerorum milia: etiam duorum menſium ſtipendia, in Auguſtanis comitijs, ad fines Imperij à præmiatorum excurſionibus tutandos, decreta, huic vſui applicanda eſſe demõſtrabat. Probârunt quidem hoc conſilium plerique ciuitatum Legati. ceterũ quia hac de re mãdatũ non habebãt, ſe ad dominos ſuos relaturos dicebãt. Hæc Palatini legatio id effecit, vt ciuitates ſecundã causã priori (q̃ erat: ꝗ non abſolutè, ſed cũ condicione indictioné promiſerãt, ſe.ſ. daturas, ſi Cęſar difficultatib. de quibus quęſtæ erant, eas exoneraret) annecterent, tantũ vt tributa Cęſari nõ conferrẽt. Cui tamen colloquio Colonienſes legati nõ interfuêre: ſed ſolummodò causã Reip. ſuæ egerũt ex quo ſe cõtributionẽ non debere putabant. Parebant comitiorũ decreto vtriuſq; diœceſis tam ſuperioris quã inferioris Ordines, ij qui per violentiã Archiepiſcopi non impediebantur. Ceterũ Vveſtphali, inter quos multi Auguſtanę cõfeſsioni addicti erãt, adhuc fluctuare videbãtur. Capitulũ igitur, vt certi aliqd de illis cognoſceret, ad eorũ totius prouincię Satrapam Eberardum Com. Solmenſem, ac D. Muntz-

Muntzenburgenſem, totamqúe nobilitatem atq; Ordines Vveſtphaliæ, quotquot Diœceſi Colonienſi ſubijciebãtur, hoc modo ſcripſit.

NON *poſſe nimirum ipſis, tum ex ſuperioribus Capituli literis, tum etiam ex ipſorum negotiorum circũſtantijs obſcurum eſſe, quo in loco laudabilis atque antiquæ Diœceſis Colonienſis ſtatus atque condicio modò ſint. Cum enim exiſtimabamus,* aiunt, *nos proxima electione* Catholicum *Principem, qui Diœceſin, inſtar Parentis, ſecundum ius & æquum gubernaret atq; defenderet creaſſemus, qui ſe quoque primis ſuæ adminiſtrationis aliquot annis, nõ alium quã* Catholicum *exhibuit, laudabiliter rexit, atque ſacerdotij dignitatem inſuper aſſumpſit. tandem tamen experti ſumus inſignem mutationem. Nam præter omnium expectationẽ Matrimonium inijt, nouam religionem, antiquæ Catholicæ Eccleſiæ contrariam, profeſſus eſt: & ad eandem omnes & ſingulos ſubditos ſuos inuitat, eiusqúe exercitium illis liberum permittit. Nihilominus & Archiepiſcopatus dignitatem, adminiſtrationemqúe retinere, & per vim continuare nititur, in eum finem magnas copias conſcripſit, oppidum Bonnenſe occupauit, atque muniuit. in arces quoque maiori ex parte, tam in inferiori quam in ſuperiori Diœceſi, præſidia deduxit. cum multis externis Principibus fœdus inijt, ita vt ſingula ipſius ſtudia, bellum apertiſſimum nobis indicere videantur. Quin & certis literis, certiſq; nuncijs nobis ſignificatum eſt; eum ſimilia in Prouincijs Vveſtphaliæ machinari. Eam ob rem in 12. Martij diem conuentũ indixiſſe; vt etiam hoc malum ſerpat in Rheni ripam vlteriorem &c.*

Dein-

verò hanc diſsimulationem ſibi nihil profuiſſe videret, quod animo dudum deſtinauerat tandem effectum dedit.

Virg. 4. Aencid. *——— Non iam ſpecie famaúe mouetur.*
Nec iam furtiuum Præſul meditatur amorem.
Coniugium vocat, hoc prætexit nomine culpam.

Feb. 2. Nuptiæ Gebhardi. Ipſo enim die, quo Principes & Legati Colonia diſcedebant, Gebhardus cum Agnete Mansfeldica per miniſtrum Bipontini in Roſarum valle infauſto matrimonij vinculo copulatus eſt. Deducitur mox Nympha tam ſancto ſcilicet coniugio cohoneſtata, vſque ad Cancellariam: ipſa magnificè incedit, virginis os habitumque ferens: ſed cetera dudum Matrona. excipitur hic à ſponſo: & à Bipontino alijsq; Comitibus & Baronibus, vxor ſalutatur. Moxq; è publicis tabulis, conuocato populo ante Cancellariã Matrimoniũ Gebh. publicatũ eſt. Inde ſuper ſtrato diſcumbitur oſtro: Dant famuli manibus lymphas: onerantq; caniſtris Dona laboratæ Cereris, pinguiſque ferinæ Viſcera toſta ferunt, &c.

——— Heu quantum mutatus ab illo,
Gebhardo, qui nuper eras.

Ante quatuor enim menſes cum adhuc in Vveſtphalia commoraretur creſcente de ipſo ſuſpicione, nonnulli graues & Patriæ ſtudioſi eum cõuenerunt, exponentes q̃ exiſtimationem apud ſuos ſubditos habebat, & quid de matrimonio ineundo, mutandaque religione pleriq; ſentirent. Ipſe verò vtrumque

que à ſuis ęmulis falsò ſibi impingi aſſerebat, cumq; mentio literarum quarundã, quas Agneti ſcripſerat, incidiſſet, attonitus id quod audiret has publicatas eſſe, cum ſcriptas à ſe inficiari non poſſet, ait, eas meretricis eſſe. Quantum verò ad religionem mutandam, ſe in ea opinione nunquam fuiſſe: capite truncari malle, quam à Catholica religione (in qua natus erat) recedere, multis cum execrationibus, deteſtationibusq; aſſeuerabat. Admõitus igitur vt ſe purgaret, reſpondit breui ad Rhenum ſeſe venturum, omnibusq; de ſua integritate ſatisfacturum eſſe. Vbi nunc fides? vbi veritas? vbi ſpecioſa verba? Februa. 5.

Dum tam genialiter Bonnę viuunt Truchſesiani: Fredericus Saxo, quæ bonum Archiſtrategum decent, meditabatur: magnaq; celeritate cum exiguo, quem tunc habebat exercitu Cęſaris Vveerdam contendit. Eſt autem oppidum, ad vlteriorem Rheni ripam, inter Duiſeldorpium & Teutoburgum. Arcem habet egregiam, bene munitã & perantiquam: à Cęſare Traiano (vt putatur) exędificatam. vnde & Colõia Traiana ipsũ oppidum antiquitùs appellatũ fuiſſe, præter vetere͂ prouinciale͂ Chartam, alij graues inueniũtur auctores. Arci paulò ante firmum Gebh. pręſidium impoſuerat, ſufficiens etiã, vt ipſe arbitrabatur, ad oppidi & vectigalis defenſione͂. Fredericus verò Saxoniæ Dux, cum exiguis copijs ad vrbe͂ Rhenanus Bilibaldus.

 venit

venit. Ciues qui ad portas ſtationes habebant, exhibita illi, vt par erat, reuerentia, ingredientem admittunt: nec quiſquam de illius Celſi. ſiniſtram ſuſpicionem concepit. Ille celeri equo ad arcis, pomerium accurrit, prioremq́; portam arcis ingreditur. Deinde equo deſcendens ad pontem verſatilem pergit; extractisq́; ex veſtibus ſuis literis, eas procul his qui excubias agebant oſtendit, clamans, ſe ad arcis Præfectum literas & mandata habere: portam aperirent, pontem demitterent, ipſique acceſſum præberēt. Præſidiarij arcis imperata fecerunt. cumq́ue iam pons demiſſus eſſet diſſentio inter præſidiarios exorta eſt, alijs literas recipiendas eſſe, alijs non recipiendas contendentib. Interim ex improuiſo accurrunt Louvvenburgici milites, & impreſsionem in arcem faciunt. committitur pugna in ipſo ponte: cadit vnus ex præſidiarijs, ceteri metu exterriti cedunt, ſeſeque & arcem dedunt. Quę deditio non parum Capituli cauſam ſtabiliuit, atque hoſtium labefactauit.

Fredericus Saxo Cæſaris V veerdam capit.

Celebratis nuptijs, cum nondum cladem Cęſaris V veerdenſis deditione acceptam intellexiſset Archiepiſcopus, fratrē ſuum Carolū oppido Bonnenſi præfecit: ipſe autem cū Nympha ſua, tanquā Bipontinū honoris cauſa deducturus, ſumpto prandio, circa horam vndecimam Rhenum traiecit: atq; ad comitē Iohannem Naſsouium Principis Auraici fratrem

Feb. 4.
Gebhardus abit Bonna

trem (qui ante annos aliquot Gelriȩ Ducatui ſub Ordinibus Belgicis prȩfuerat, nunc aũt in arce Dillenburgenſi, quam patrimonij ob-tinet, commorabatur) magnis itineribus feſti nauit. Erant huc Comites Vveſtervvalden-ſes euocati, vt coniurationem cum Truchſe-ſio initam, infortunio verò Alenconij, ab Antvverpianis acceptó, plurimum debilita-tam; à laudatiſsimo Colonienſium magiſtra-tu, tanta cum conſtantia impeditam, & in con uentu prouinciali diſſutam & planè diſſolutã nouis ſtudijs atq; artibus iterũ cópaginarent.

Interea Capitulum ad Bonnẽſes præſidia-rios atque ad ciues ipſos, nuncium cum literis ablegat: mandãs his, vt vrbis claues repetant: illis, vt vrbe excedant; ij, præſertim, qui in Diœceſi aliquid poſsidebant, aut ipſi patria vel habitatione Diœceſani erant. Ciues quan tumuis plerique in voluntatem Capituli pro pendebant, tamen numero & potentia præſi-diariorum victi, nihil agere potuerũt. Milites verò Carolo gubernatori atque Duci ſuo ſa-cramento obligati erant, cui & parebant. ſed is omnem diligentiam curamq; adhibuit, vt vrbem in fide fratris ſui Archiepiſcopi retine ret Nihil itaq; his literis effectum eſt.

Capitulũ Bonnenſi-bus.

Comes Solmenſis paſsim per Diœceſin ſpar gebat, Electoribus multiſque per Imperium Principibus, rem cordi eſſe: cauſam iuſtiſsi-mam Archiepiſcopi approbare: magna ſub-

L 3 ſidia

ſidia polliceri: nõ contemnendas copias breui adfore: multaq́; ſimilia ad deterrẽdos Catholicos, & ad animos ſuorũ erigẽdos, diuulgabat.
Truchſeſianorum in munienda Bonna conatus. Ipſe quoq; cum Carolo Truchſeſio & Vvinnenbergio, omnia quæ ad obſidionem ſuſtinendam neceſſaria erant, congerit, Bonnam comportat, vrbem munit, portas terra lapidibusq́; iniectis opplet, aggeribus ac propugnaculis excitatis firmat: gerras, vbi opus erat diſponit, nihil quod ad oppidi munitionẽ facere poterat, omiſit. Ex arce Leichningenſi, quę granarium eſt ſuperioris Diœceſis, multos currus frumento onuſtos Bonnam aduehi, & ex Caſtro Bruelenſi, præter maiora tormenta, ſex quoq; minora, quæ campeſtria vocant, in vſum ſuum attrahi curauit. Carolus quoq́; Portam quæ ad Rhenum domui, in qua vectigalia exercẽtur, proximior erat, muro antea obducto clauſam, aperuit: ipſamq́ue domum ſuæ habitationi delegit. Fiebant hæc omnia non ſine ſuſpicione metus & fugæ: cum quidquid in vrbe auri vel argenti, facti infectique, quidquid precioſæ ſupellectilis inueniri potuit, id omne exportari, atque in alias ditiones præmitti iuberet. Dum his intentus eſſet, à Capit. metropolitano interpellatus eſt, cur Bonnam ipſe inuito Capitulo retineret atq; muniret? reſpondit,

ID ſibi ab Archiepiſcopo ac Principe & Electore mandatum eſſe. Bonnã ad illius in[illegible] ſpectare non Capituli;

pituli: cum ipſe non ſit officio & dignitate ſua deiectus, neque cauſa ſubſit, cur deijci poſsit: Quod enim lumine diuino recens illuſtratus ſit, & connubium honeſtaſque nuptias eſſet amplexus: id ipſi honori, non vituperio: maiori ornamento, non calumniæ cedere debere: neq; cauſam eſſe, cur priuari frater debeat. Perperàm igitur facere Capitulum, quod alterius ius ſibi vſurpare, atque alium iuſto ſuo imperio per vim pellere conaretur.

Carolus Truchſeſ. Capitulo.

Hæc ille. Ceterum meminiſſe debebat executionem non eſſe vim, ſed ius: & eum qui iure ſuo vtitur, vim non facere.

Comiti Nuenario inferior Diœceſis mandata erat. Is igitur Berkenſe oppidulum aſtu atque inſidijs tentauit. Primum enim cum quinque ſolum militibus admitti cupiebat; id ſibi ne recuſaretur, vehementer inſtabat, ſed repulſam paſſus, ſcalis nocte admotis, mœnia clam conſcendere, atq; oppidum occupare ſtuduit: ſed ciuium vigilantia atq; induſtria, is eius conatus quoq; eluſus eſt. Linnam interim oppidulum Hontſelaer, nobilis quidam aulicus, præſidium ad mittere, nomine Truchſeſij, vt putabatur, coëgit. Dum hæc Archiepiſcopus per ſuos agit, Capitulum metuens ne forte maiora audeat atque obtineat, euigilandum eſſe & maiori diligentia, maioribusque copijs rem aggrediendam eſſe, ſtatuit. Arnoldum itaque Comitem à Manderſcheit Scholaſticum legarunt,

Berkenſi oppido ſtruit inſidias Nuenarius.

Hontſelaer Linnam occupat. Febru. 11.

exponit,& actutùm deditioně poſtulat. Præſidiarij territi,vnius noctis ſpatium, vt deliberare poſſent,exigunt.Saxo ſine vlla deliberatione,vt ſe dedant,iubet:quod niſi faciant, ſe modum & rationem habere,vt illos vi cōpellat.illi,partim auctoritate,felicitateq́; Saxonis:partim ruſticorum vndequaque confluentium multitudine(quos forte milites eſſe exiſtimauerunt) conſternati, deditionem fecerunt, atque illæſi dimiſsi ſunt. Poſtridie Dux Iuliacenſis iterum ad Capitulares literas dedit, in quarum initio illos ad concordiam hortabatur.deinde vt incœpto ſuo fortiter atque conſtanter inſiſtant; & quod feliciter auſpicati erant, felicisſimè proſequerentur.ne quam etiam in religione mutationem fieri permitterent,monebat.Porrò conſilium &auxilium omne,quod à vicino Principe expectari poſſet,illis offerebat. Denique & ſibi compertum eſſe addidit,cōiuratos Comites iterum conueniſſe,atque de nouo milite centuriando, inque Diœceſin ducendo, conſilia inijſſe:ſe verò nobili ſuo à Neſſelraet Satrapæ mādaſſe,operam det, vt tranſitu per ſuas ditiones prohibeantur. Hæ literæ Capitulo cauſam præbuerunt,vt nulla interpoſita mora à RR.Mogūtino & Treuerenſi Electoribus flagitarent;vt idem Eccleſiaſtici pro Religione & fide Catholicarogati facerēt, quod Illuſtriſsimus Dux Iuliacenſis &c. Princeps

Febr.13.

Dux Iuliacenſis Capitulo.

ſecularis vltrò offerebat.

Tot tantarumq; rerum à Saxoniæ & Louvvenburgij Duce Frederico geſtarum, fama iampridem ad Imperatorem peruenerat. Imperator ea plurimum delectatus, volẽs ſignificare, quàm hęc Ducis fortitudo & cõſtantia ſibi grata eſſet, in hãc ſententiam ipſi ſcripſit.

Cæſar Frederico Saxoniç Duci.

Febru. 16.

SVAM *nimirum Cæſaream Maieſtatem, tum ex alijs, tum ex Capituli Metropolitani ſcriptis, actisq́ue & relationibus ſuorum Legatorum, maxima cum voluptate intellexiſſe, quam conſtanter & fortiter Sua Celſitudo in vtrisq; Comitijs, ſeu conuentibus Coloniæ habitis, Catholicam Religionem & Diœceſis iura, priuilegia & ſtatuta antiqua propugnauerit. Hæc ſibi, præterquam quod & ipſi & toti Diœceſi conducibilia ſunt, maximoperè placuiſſe, & gratiſſima fuiſſe: Nec dubitare ſe, quin quod benè incæperat, laudabiliter perficeret: quoq́ue zelo hoc negotium auſpicatus erat, eodem progrederetur: atque pro virili, ne qua in Diœceſi nouitas intromittatur, auerteret. Hoc Suæ Celſit. perpetuæ laudi, gloriæ atque honori immortali futurum. Suaq́ue Maieſtatem omni gratia & beneuolentia, quouis tempore, quam ſibi hæc diligentia & fortitudo iucunda & placita fuerit, declaraturam.*

Gebhardus verò nobilem quendam Balthaſarem Boker Arensbergo in Horenburch amandauit, vt omnem munitionem, ſtellaturam, totamq́ue caſtri qualitatem diligenter inquireret atque exploraret. Ille autem non ſegniter imperata fecit.

TAN-

TANDEM metuens Elector Cæſaream Ma-ieſtatem, tanquam ſuperiorem Poteſtatem; cui diui-num quid & ſingulare ineſt, cur ſemper metuatur: ſe purgare, cauſæque ſuæ iuſtitiam oſtendere volens, tàm ſua quam Capituli propoſita in conuentu proximo capita, ad aulam miſit. orans vt Cæſar cauſam cogno-ſceret, & aduerſarios ſuos in poſterum non audiret. Inter alia commemorabat; quoſdam Electores, Prin-cipes & Ordines Imperij, in pleno conſeſſu, Capituli factiones improbaſſe: periculorum inde dependentium admonuiſſe: tam in Capitulo, quam in Nobilitate fu-iſſe, qui contra ſtudia aduerſariorum ſuorum prote ſta-ti erant. tantum verò non his aliquid impetratum eſ-ſe, vt ne ipſis tantæ auctoritatis Principibus vel exigua reſponſione dignos exiſtimarent. Tam verò impuden-tes, tam indignas aduerſarios propoſitiones in conuen-tu Nobilium, ordinumq; Diœceſis in medium (vt de ijs conſuleretur) ſcripto protuliſſe; vt ſæpius tam à ſe, quam à ſuis rogati, earum copiam communicare eru-buerint. metuentes, nè falſa illorum, nulloque iure aut ratione ſtabilita confœderatio, hoc modo omnibus in-noteſceret. Sperare igitur, ſe ob prædictas aliasq; aduer ſariorum machinationes & inſidias, ab Omnipotenti non deſerendum: ſed Imperatorem Principem ſuum ab eo motum iri, quò vel hoc obtineat, vt ſua tanq; Electo-ris Imperij purgatio, auribus æquis, & ab omni affectu liberis, audiatur: idq; conſequatur, vt aduerſus violenta hoſtium ſuorũ ſtudia, et iniquas pſecutiones, iuſtis ac li citis modis ſe tueri poſſit: quo vel ſic maiorũ ſimultatũ, peri-

Archiepiſ. copus ad Cæſarem.

periculorum & incommodorum occaſiones præſcindantur. Orare igitur ſe ſupplicem, per gloriam Dei ac Patriæ ſalutem; vt Sua Maieſtas huius rei ſolicitudinem & curam, coràm Deo & vniuerſo mundo laudabilem ſuſcipiat: & inimicorum ſuorum violentias atq; iniurias retundat. mandetq; ipſis, vt loca violenter occupata deſerãt: Archiepiſcopũq; ſuum priſtinæ dignitati & adminiſtrationi reſtituant. Poſt huiuſmodi verò reſtitutionem, ſi quam aduerſarÿ in ſe accuſationem inſtituere velint, eã ſe auditurũ & ſententiæ vel definitioni Suæ Maieſtatis, aliorumq; Principum Imperÿ, neutri parti adhærentium optemperaturum eſſe.

Deinde ex Arensbergo Iudicem Recklinchuſenſem, D. Henricum, ab Auerdonck; item ad Iudicem Dorſtenſem ſcribit; imperans eis, vt Edicta, quæ de libero Religionis exercitio fecerat, & circumquaque diuulgârat, etiam apud ſuos publica facerent: Eccleſiarum valuis, de more, affigerent: eam enim ob cauſam ſe ſingulis Iudicibus vnum exemplar, manu propria ſubſignatum, & ſigillo ſuo munitum, tradi mandaſſe. At prædicti Iudices Archiepiſcopo literis reſponderunt: tantum nefas recusârunt, & modeſtè ſubmiſsèq; ſe excuſantes, cauſas cur id facere non poſſent ſubiecerunt.

Mart. 3.

Parũ abfuit, quin ex parua hac ſcintillula, tota Germania diſſentionib. odijs, atq; inteſtinis bellis ardere incœpiſſet. vnus tantũ Catilina deſiderabatur, qui ſigna daret & ad arma

cõclamaret. Multę enim ciuitates Imperiales Cæſari indictiones & tributa conferre detrectabant, prius quam ipſe quæ poſtulabant, illis permitteret. Cæſar per Legatos Electorem Moguntinum, Epiſcopum Spirenſem, Ducem Bauariæ Guilielmum, Philippum Seniorem Baronem in VVinnenberg tributum exigebat; & vt ſoluerent inducere conabatur, ſed fruſtra. Cum enim ea res non vnius eſſet ciuitatis ſpecialis, ſed communis omniũ, ſingulæ ſe excuſabant, & in communem definitionem reijciebant. Ad oppidum itaque Hailbraunenſe, in ripa Neccari poſitũ, duodecim ciuitates ad colloquium euocantur. Tertio itaque Martij (qui dies conſtitutus erat) Legati quos Colonia, Argentoratum, VVormatia, Spira, Francofurtum, Auguſta, Nuerenberga, Vlma, Eslinga & Nortlinga miſerant, pariter comparuerunt. Aquiſgranenſes verò & Ratisbonenſes ſe excuſarunt, eò quod iam antè cum Cæſare tranſegiſſent. Ad hos Ludovvicus Comes Palatinus Rheni Hartmannum Hartmanni, Præfectũ Heidelbergenſem cum literis & mãdatis legauit: grauiter conquerens, multiſq; modis exaggerãs rei indignitatem, quod ſcilicet externus miles Imperij fines ingreſſus eſſet: Bonnęque circunfuſus deditionẽ poſtulaſſet, quaſi hoc oppidum belli ſedem delegiſſet. Huic incœptui quã primùm obuiã iri, & quę in Imperij definitio-

Colloquiũ Hailbraunenſe.

Muntzenburgenſem, totamqúe nobilitatem atq; Ordines VVeſtphaliæ, quotquot Diœceſi Colonienſi ſubijciebãtur, hoc modo ſcripſit.

NON *poſſe nimirum ipſis, tum ex ſuperioribus Capituli literis, tum etiam ex ipſorum negotiorum circũſtantijs obſcurum eſſe, quo in loco laudabilis atque antiquæ Diœceſis Colonienſis ſtatus atque condicio modò ſint. Cum enim exiſtimabamus,* aiunt, *nos proxima electione* Catholicum *Principem, qui Diœceſin, inſtar Parentis, ſecundum ius & æquum gubernaret atq; defenderet creaſſemus, qui ſe quoque primis ſuæ adminiſtrationis aliquot annis, nõ alium quã* Catholicum *exhibuit, laudabiliter rexit, atque ſacerdotij dignitatem inſuper aſſumpſit. tandem tamen experti ſumus inſignem mutationem. Nam præter omnium expectationẽ Matrimonium inijt, nouam religionem, antiquæ Catholicæ Eccleſiæ contrariam, profeſſus eſt: & ad eandem omnes & ſingulos ſubditos ſuos inuitat, eiusqúe exercitium illis liberum permittit. Nihilominus & Archiepiſcopatus dignitatem, adminiſtrationemqúe retinere, & per vim continuare nititur, in eum finem magnas copias conſcripſit, oppidum Bonnenſe occupauit, atque muniuit. in arces quoque maiori ex parte, tam in inferiori quam in ſuperiori Diœceſi, præſidia deduxit. cum multis externis Principibus fœdus inijt, ita vt ſingula ipſius ſtudia, bellum apertiſſimum nobis indicere videantur. Quin & certis literis, certiſq; nuncijs nobis ſignificatum eſt; eum ſimilia in Prouincijs VVeſtphaliæ machinari. Eam ob rem in 12. Martij diem conuentũ indixiſſe; vt etiam hoc malum ſerpat in Rheni ripam vlteriorem &c.*

Dein-

Deinde referunt indignũ illud facinus, qđ Gebhardus in Archiuo Bonnenſi ſpoliando, & ſcrinijs Bruelenſibus compilãdis, paulò antè commiſerat.

HAS & ſimiles ob cauſas, aiunt, Rhenanæ ac Veſticæ prouinciæ, poſt multas diſceptationes maturasq́; deliberationes definierunt; Principis ſui propoſitum pactis & conuentis Patriæ aduerſari. ſe autem ſuosque ea obſeruare, nec vnguem latum ab ijs diſcedere velle. Sed & vos Conſiliarij, Nobiles atque Ordines Vveſtphaliæ veſtræ in ea ſententia fuiſtis, mentemq́ue hanc veſtram fuiſſe 24. Ianuarij, datis ad nos literis declaraſtis: nihil ſcilicet in Diœceſis pactis & conſtitutionibus mutandum eſſe. Cum itaque in conſtitutionibus his cautum ſit,

Vt Archiepiſcopo vel Diœcete innouationem, aut aliud incommodũ introducente, ſi admonitus à Capitulo, non deſiſtat, introductamque nouitatem tollat; ſubditi iuramento ei præſtito exonerati ſint: & deinceps Capitulo, non autem Archiepiſcopo obediant.

CONSEQVENS eſt, Ordines Diœceſeos tàm vltrà, quàm citrà Rhenum, nobis obtemperare ſecundũ articulum prædictum debere; id quod non inuiti Rhenenſes ſe facturos pollicentur. Nec diffidimus quin vos Vveſtphali, pro innata veſtra generoſitate, eadem facietis: nec patiemini vt per vos ſtet, quo minus lauda-

biles

biles illæ, & tot ſæculis approbatæ conſtitutiones obſeruentur. multò minus ſacramento & fidelitati veſtræ contrauenietis, aut à communi ſocietate diſcedetis. Hanc de vobis ſpem concepimus. Porrò non ignoratis, ſed ex iure ſcripto, conſtitutionibus ac definitionibus Imperij, & Bulla aurea meminiſtis, in hoc caſu quid faciendum ſit. Nam cum Gebhardus ab antiqua, vera, Catholica religione deſciuerit, ſibiq; fœminam matrimonio iunxerit, ſeipſe Archiepiſcopali dignitate exuit. Reliquum igitur eſt, vt ad definitionem Imperialem & Religioni datam pacem, nos conferamus: in qua decretum eſt,

Vt, ſi Epiſcopus vel Archiepiſcopus à ReligioneCatholica defecerit,nouamq; amplexus fuerit, is cõtinuò diſcedat ab Epiſcopatu ſuo: & collegio liceat in eius locum conſtituere alium. Id etiam aureæ Bullæ conſonum eſt, quæ tres Eccleſiaſticos Electores requirit.

SED *ad ipſam rationem recurramus. Niſi Gebhardus loco ſubmoueatur, habebit antiqua & laudabilis Diœceſis Coloníenſis Archiepiſcopum vxorium: habebit ille coniugem, habebit liberos. quid vnquam magis inauditum? quid cum offendiculo coniunctius? quid ad interitum Catholicæ Religionis efficacius? Porro quæ hactenus acta ſunt, quæq; in poſterum erunt agenda, non tantũ noſtræ auctoritati & iudicio innituntur, ſed idem nobis ſentit Imperator, idem maximi in Imperio principes & Electores. Vt autem de Cæſaris voluntate vobis cõſtet, en eam vobis ſcriptam tranſ-*

Illuſtriſsimus quoque Louubenburgię & Saxoniæ Dux, Magiſtratum Reckelinckhuſenſem, atque Dorſtenſem per literas admonuit, ne Militem Truchſeſianum (ſi fortè ipſis obtrudatur) reciperent, ſed vrbes ſuas & mœnia ſuorum ciuium præſidio fortiter defenderent, & quod in vltimo Colonienſi conuentu polliciti erant, fideliter præſtarēt.

Idem quoq; ad Oeconomum in Horenburg totidem fere verbis ſcripſit, illud inſuper addens: neq; ſtellaturam, neq; commeatum, neque pecuniam Truchſeſio permitteret. ſed omnia cogeret, conſeruaretque in vſum Capituli, & ſe aliquando rationem omnium redditurum cogitaret. At ille iam ante à Truchſeſio ſuffaſcinatus, & in aduerſam partem pellectus erat. ideoque copiam harum literarum authenticam Archiepiſcopo tranſmiſit

Gebhardus cum rem ſibi ex voto non ſuccedere videret, eo quòd capitulo à Parmenſi auxilia ſubmitterentur, apud Electores ſeculares inſtitit, Imperatorem permoueant, vt hæc auxilia (ſub titulo quia externa erant) Imperij prouincijs prohiberet, nec deſtitit priuſquam quod voluit impetrauit. Electores igitur legatos ſuos ad Cęſarem miſerunt, ei ſignificantes, Martii 6. Electorum allegatio ad Cæſarē.

S[illegible]I iam pleniorem fidem factam, Capitulum & quoſdam Ordines Diœceſis Colonienſis externa

ſuæq; vtilitati ſtudeant, occaſionesq; alienas ditiones hoſtiliter inuadendi captent, Cæſari cogitandum relinquebant. Si Capitulo Colonienſi vel per ſe, vel ope aliorum ordinum ac principum externorum, impunè pro ſua libidine Archiepiſcopum ſuum tractare liceat, futurum id exemplum alijs ſubditis, vt ſuos Magiſtratus ac Dominos nihili faciant, procaciter contemnant, imo violenter oppugnent,. Ad hoc commodius perficiendum, aliorum dominorum opem, aiunt & exoticas nationes inuocabunt. eas ſemel admiſſas, in hoc cogitationem atque operam omnem collocaturas, vt paulatim vicinas quaſque ciuitates, Coloniam primum, inde Bonnam, poſtea proxima quaque oppida ſibi ſubijciant; atque tandem hoc modo, totam Rheni ripam, ſine vlla difficultate occupent, eumq; pedem in dulciſsima ſua patria figant, quo deinde pergant, nunc has, nunc illas prouincias, ſine huius vel alterius Religionis diſcrimine conterere, ſibi ſubiugare, & in lachrymabilem ſeruitutem aſſerere. Id multarũ ætatum experientiam docuiſſe, exteras nationes vel ab hac, vel ab illa parte in auxilium vocatas, vbi victrices fuêre, mox vtrique parti iugum tyrannidis impoſuiſſe. Id quod milites in Diœceſi Colonienſi modo facere auſi ſunt: qui nobiles Germanos Cæſaris VVerdam iter inſtituentes, ſolius Parmenſis nomine, in ius citarunt; neque Electoris Colonienſis, neque ipſius Capituli mentione facta. Diſcuſsis præcedẽtium temporum hiſtorijs, rebusq; geſtis, multa ſe inuenire incõmoda, quæ ex ſubditorum aduerſus Principes ſuos diſsidijs & rebellionibus manárunt. quæ (ſi ita pergatur) ſine
 dubio

dubio Diœceſi Colonienſi extremum exitium atque interitum iam iam præparatum, imperiumq́ non minimum membrum amiſſurum eſſe, palam minitantur. Quam cladem vt auerterent ſe miſſos, aiunt, hanc legationem candidis animis ad imperatorem miſiſſe. Non dubitare ſe quidem, quin finitimi Electores, Duces & Comites tantorum malorum, per incurſiones exterorum imminentium rationem habituri, eaq́ et cōſilijs & armis ſint propulſaturi. Cæſaris quoque animum ſibi exploratum eſſe, quod nec ipſe, ex innato ſuo in patriam amore, ſaluti & incolumitati Imperij deerit: inuitusq́ prorſus videre volet, ſi ſe Cæſare, Imperium aliquod detrimentum capiat. Sed nec Electores (vbi neceſſe erit) ope & conſilio defuturos. Orare igitur ſe Cæſarem, et vt obſeruantiſſimos Electores decet, ſubmiſſis animis obſecrare, vt externas Nationes, cuicunq́ etiam parti adhæreant Imperio interdicat, & ne quam partium in ſeditioſo ſuo incepto obfirment pcipiat. Sed ſi quis aduerſus membrū aliquod Imperij querelam habeat, eam apud Cæſarem deponat qui ipſos (non ſecus atque alios Ordines) ſecundum decreta & cōſtitutiones in Imperio vſitatas, iudicabit. Imperet etiam Electori Coloniēſi, & ipſius Capitulo vt ab armis confeſtim recedant. & quia à Capitulo initium mali exortum (vt ipſi ab Archiepiſcopo forte perſuaſi erāt) eſt, vt qui ſe et interno et externo milite muniuit, Archiepiſcopi Principis ſui arces & oppida violenter inuaſit atque occupauit: ipſi ſerio mandet, vt arma deponat, occupata loca Archiepiſcopo reſtituat, ſubditos iniuncto ſacramento exoneret,

& ad

& ad Electorem remittat, litisq́ ſuæ deciſionem, ab Imperatore,ceterisq́ Imperij Ordinibus,patienter & tranquillè expectet. Omnino ſibi neceſſarium videri, vt confeſtim exteri exercitus dimittantur: periculum enim in mora eſſe, nec id ipſos Capitulares ſentire. Nuper enim in comitijs à Principibus idem petitum eſſe,ſed id reſponſum redditum fuiſſe,ex quo facilè colligi potuit, Capitulum ignorare, quales hoſpites inuitauerit,et quibus cum ipſi negotium eſt, quodq́ illi ſibi proponant,Si ſtatim Imperio expellantur,ſtudia partis vtriusq́ retardanda eſſe, patriam ab omni metu periculi liberam fore, diſſidium ipſum (diuina interueniente gratia) breui ſopitum iri; machinationes deniq́ et inſidias imperio ſtructas hac ratiōe collapſuras eſſe. Sin autem,quod petunt, non impetrauerint, ſe contra violatores communis tranquillitatis, iuxta conuenta, ſanctionesq́ patriæ conſilia capturos: eum enim in vſum iam poſtremis Auguſtanis comitijs duorum menſium ſtipendia decreta eſſe. Sperare tamen ſe Imperatorem hæc non denegaturum: ſed ſaluti patriæ conſulturum. quod ſi fecerit omnem ipſi obedientiam & gratitudinem promittebant. Hæc vt Cæſari exponerent Legati in mandatis habebant quin & iuſſi erant Cæſari (ſi impetrarēt quæ propoſita ſunt) immortales gratias agere. Sin autem ipſe cauſam cognoſcere, & per ſe diſſidium componere vellet, ſine vllis verborum ambagibus illi denuntiarent; Huius cauſæ naturam eam eſſe, vt cognitio atque iudicium eius, omnes imperij Ordines requirat. Metuebant enim Electores, ne ſi Cæſar ſolus cauſam cognoſceret, nihil aut parum

vtilitatis ex hoc negotio ipſi reportarent: cum ſumma celeritate opus eſſe, et prorogationem omnem hic odioſam & pernicioſam exiſtimarent. Si verò res in controuerſiam veniſſet, dederant Legatis ſuis abſolutam poteſtatem diſputandi, conferendi, confutandi, vltrò citroq́; reſpondendi, omniaq́; quæ ad negotij expeditionem eſſent neceſſaria, faciendi.

Cęſar & Palatinus inſtant, vt exteræ nationes Imperij finibus educãtur.

Importunitate Electorum, cum finem vrgendi ſupplicandique non facerẽt, victus Cæſar, tandem Legatum ad Illuſtriſsimum Parmenſem miſit, vt eum moneat, ne quid hoſtiliter in Imperio per ſuos moliatur, ne forte maiora inde incommoda proficiſcantur. Palatinus verò Ludouuicus, vt qui iniuſtis Truchſeſij querelis præoccupatus erat, hac Cæſaris legatione non contentus, ipſe quoq; ſuam ad Arenbergium Comitem inſtituit: obiuit eam Henricus à Mauenheim, qui vt plenam fidem haberet, huiuſmodi literis munitus eſt:

Nos *Ludouuicus Gratia Dei Comes Palatinus Rheni, ſacri Rom. Imp. Archipincerna, Elector, Dux Bauariæ &c. optamus omnibus & ſingulis in Archiepiſcopatu Colonienſi, & eius limitibus congregatis, Tribunis militum, Chiliarchis, Centurionibus, Magiſtris equitum, alijsq́; militiæ Præfectis gratiam & ſalutem: denunciamusq́; vobis: quòd nos, tanquam tractus Rhenani caput, & Elector hunc noſtrum Prætorem in Olsberg dilectum & fidelem Henricum de Mauenheim, dictum Durchſtolſtein, ad vos cum mandatis*

datis, non tantum noſtris ſed etiam Reuerendiſſimi ac ſingularis amici & fratris noſtri, D. VVolfangi Moguntinēſium Archiepiſcopi & Electoris (huic enim vt conſentiret, etiam antè perſuaſerat) eiuſdem tractus Rhenani Capitis Vicarij mittimus: ea vobis annunciaturum, expoſiturumq́ʒ quæ ab illo intelligetis. Requirimus ergo virtute harum literarum officiosè & peramicè, vt eum reſpectu perſonæ noſtræ, beneuolè audiatis, plenam fidem habeatis, noſtræ petitioni acquieſcatis, omniaq́ʒ ex præſcripto conſtitutionum Imperij (vt iuſtum & æquum eſt) faciatis. Datum Heydelbergæ ſub ſigillo noſtro ſecreto 6. Mart. anno 1583.

Cum Iuliæ quoque Duce per literas expoſtulauit, eò quòd externum militem admitteret, nec illis tranſitum per ſuas ditiones prohiberet.

Ad hanc Electorum querelam, nonnulli reſponderunt: nec conſtitutiones Imperij, nec ius ſcriptum certos limites præſcribere, quas nationes & quales inuocare liceat. Capitulum inuocaſſe Regem Catholicum, qui membrum eſt, & quidem non infimum, Imperij. Præterea Capitulo non vetitum, ſed licitum eſſe, Domum Burgundicam, vt vicinam & Colonienſibus à ſæculis ſociam & amicam, inuocare: maximè cum illa ſocietas nondum in imperij ſtatutis ſit reſciſſa. Denique Arenbergium eſſe diœceſeos Archipincernam, & Rifferſcheitium Archipręfectum prætorij Auguſtalis, quem Archimarſchal-

cum vocant, his ex officio, iuxta concordata patriæ, incumbere, Capitulo ſuppetias adferre. Si quis in hoc negocio contra definitiones Imperij deliquiſſet, non Capitulum, ſed Gebhardum accuſandum eſſe: qui cum Alenconio Gallo, contra Imperium clandeſtina pacta ſecretasque conuentiones inierit, & Gallos, Anglos, Scotos & Heluetios in Imperij limites vocauerit. Sed & Truchſeſiani cauillabantur, Gebhardum nondum conuictum aut hoſtem patriæ declaratum; proinde immaturũ eſſe hunc armorum apparatum. Alij contrà, deciſiones Imperij in quibuſdam caſibus, ſententiam declaratoriam non requirere dicebant. Vt ſi quis ſtatum Imperij & pacem publicã collecto milite perturbet, ſitq; periculum in mora; contra hunc non expectata ſententia procedi poſſe. id anno 1559. Auguſtæ Vindel. definitum eſſe.

Comes Nuenarius Adolphus, ope Belgarum, quorum milite tanquam ſuo vtebatur (ſunt enim illi ad omne flagitium prompti atque parati) totam inferiorem Diœceſin latè vaſtabat: colonos cum pecore aliaque præda captiuos abducebat: grandi ære mulctabat: ad redimendam villarum deflagrationem compellebat. Templa quæq; obuia diripiebat: Paſtoribus, qui fuga ſibi conſulere non poterant captis, ac miſerè vexatis.

Arcem

Arcem quoque cuiuſdam nobilis Remaldi Raſuelt prope Ordingam occupauit. quod cum Dominus arcis indigniſsimè ferret ille factum per literas excuſauit: ſe non exiſtimaſſe. ait eum ob hoc offenſum fore, cum eiuſdem eſſet religionis, quam ille defendendam acceperat ſi tamen ipſe præſidium imponere mallet. ſe ſuos educturum.

Interea fama ad Imperatorem peruenit, Ducem Iohannem Caſimirum Palatinum equites & pedites, in ſubſidium Archiepiſcopi colligere. Miratus itaq; Cæſar, quòd cum principes Imperij Capitulum dearmatũ cuperent, ipſi Archiepiſcopum armarent, ſcribit Caſimiro: repetitq́; breuiter: *Quantum in negotio Colonienſi laborauerit ſed omnes ſuos labores caſſos eſſe atque inanes; nihilq́; ab Archiepiſcopo potuiſſe impetrare. Præterea ad ſuam Maieſtatem perlatum eſſe, Caſimirum copias conſcribere, & Gebhardo ſubſidia ferre decreuiſſe. Id primum credere ſe non potuiſſe, at iam fidem factam eſſe. Debuiſſe itaq; ſe ratione officij, Ducem Caſimirum admonere, vt ſi fortè collectio militum iam fieri cæpta ſit, eos dimittat, & negotio Truchſeſiano ſe neutiquam ingerat. præſertim cum ſua Maieſtas iam cum Capitulo agat conſultetq́; de optima pacis inueniendæ conditione. idq́; conſilio et auctoritate ceterorum Imperij Electorum. ſibi itaq́; videri. armis opus non eſſe, vtq́; arma deponat pars aduerſa, ſe imperaſſe. Hæc ſi faceret Caſimirus factu-rum Cæſari rem gratam, cuius memoria apud eum otioſa non eſſet futura.*

Lintio,

Lintio, oppido in ſuperiori Diœceſi, Archiepiſcopus inſidiabatur: metuebantque Canonici ne aſtu tãdem ſibi eriperetur. Miſerunt ergo duos è ſuis, Comitem à Rifferſcheit, & Doctorem Gropperum, qui ciuibus perſuaderent, vt præſidium admitterẽt. Illi autem ſe ſatis virium atque animi habere, ad ſuam vrbem tuendam, reſponderunt: fidemque & cõſtantiam, quam etiam vſque huc, non ſine magna nominis ſui gloria retinuerunt, Capitulo pollicebãtur. Inde eidem Legati ex mandato Collegij ſui, ad Salentinum Comitem ab Iſenburg, qui ante Truchſeſium Archiepiſcopatus dignitati ſponte renunciauerat, profecti ſunt. Cauſa legationis erat: orarent eum, vt Diœceſin Colonienſem laborãtem, conſilio & auxilio ſuſtentaret. Nam cum ipſe ſuæ adminiſtrationis tempore laudabiliter, & cum maxima Prouinciarum vtilitate præfuiſſet, plurimum à Diœceſanis adamabatur: dulciſque apud eos erat illius memoria. Sperabant igitur eius præſentiam & auctoritatem plurimùm ad continẽdos ſubditos in fide profuturam. Ille igitur partim amore & ſtudio erga hanc Diœceſin, partim Cæſaris, qui per literas eandem illi commendauerat, auctoritate permotus; non inuitus, quantum ingenio, conſilio, induſtria & ſtudio conſequi poſſet, ad ſalutem Prouinciæ Colonienſis procurandam

Salẽtin' ab Iſenburch pro defenſione Diœceſis interpellatur.

randam, ſe collaturum promiſit: & cum Legatis ſtatim Andernacum profectus eſt.

Ei enim oppido non minores quam Lintio inſidias Gebhardus ſtruebat. Salentinus verò id à ciuibus obtinuit, vt ſe in fide Capituli permanſuros iurarent: nec eam fefellerunt. Venienti enim Guilielmo Rab cum 500. partim equitibus, partim peditibus, vt in vrbem reciperetur, fortiter reſtituerunt. cumq; is pedem reuocare, & ad ſuos reuerti vellet, ſuis iam penè omnibus Rhenum traiectis, à quodam ruſtico ſphærula tormentaria ictus, corruit: Bonnamq; illatus paulò poſt miſeram animam efflauit. Præter Capitaneum cæteri ruſtici, iniuria damnoque laceſsiti, alios duodecim aut tredecim ex eius militibus trucidarunt. Andernacenſes Truchſeſianos cædunt.

Toto hoc tempore maximis Catholicorum omnium votis expectabatur Illuſtriſsimus Dux Bauariæ Erneſtus, Eburonum & Friſingenſiũ Epiſcopus, Hildeſemenſiumq; adminiſtrator, Princeps à Matris vberibus in Catholica Religione ſyncerè & piè inſtitutus: lumen Germaniæ, & Eccleſiæ Catholicæ columen. is tandem aduenit, & poſt vnius diei quietem, poſtea ſemper Capitularium conſultationibus interſuit, maturam ad eas prudentiam adferens & auctoritatem. Martij 10. Aduentus Illuſtriſſimi Erneſti Bauari in Vrbem Colon.

Eodem quoque die Gebhardus apologiam ſuam edidit, in qua cauſas rerum ſuarum reddit. Gebhardus apologiam edit.

reddit. Multum ſe in hac apologia torquet, vt oſtendat ſe nihil in auream Bullam, Decretum de Religione, Chriſtianam Fraternamq́; confœderationem, Pacta Diœceſios, aliaq́; promiſſa & iuramenta peccaſſe. Quod quam probabiliter faciat, non admodum exercitatus & conſultus iudex requiritur. Hactenus Bonnę conciones in Cancellaria habitę fuerũt, hoc verò die primùm, Franciſcanorum templo prophanato, in eo concionatũ eſt: ipſis (vt antea dictum eſt) migrare iuſsis.

Martij 11. Caſimirus & quod Truchſeſio promiſerat, ſumma cũ diligentia perficere ſatagebat. Metuebat autẽ vehementer Bauarum, Leodienſium Epiſc. ne fortè illum, in Gebhardi locum electum, aduerſarium haberet: eo quod per ſe potens erat, potentiſsimosq́ue Principes & Monarchas vel ſanguine attingeret, vel addictos ſibi haberet. Illud tamen diſsimulans & ab Archiepiſcopatu ſuſcipiendo Bauarum deterrere volens, paræneticã quandam epiſtolam ad eum ſcripſit, *Initio illi in memoriam reuocans, amicitiæ inter vtrumq́; renouationem, anno ſuperiori factam: etiam ſe meminiſſe, ait, petitionis Bauari, qua contendebat, vt ſi quid, quod in ipſius fraudem & præiudicium accidere poſſet, audiret, id Bauaro ſignificaret, gratiſſimum hoc ipſi fore. Certus itaq; ſe nuntijs ac literis intellexiſſe, Bauarum animo deſtinaſſe, mediaq́; et opportunitates captare, quo ſe ipſe Archiepiſcopum & Electorem Colonien-*

Caſimirus Illuſtriſſimo Duci Erneſto Bauaro.

lonienſem conſtituat: aut ſaltem alium quempiam iſta dignitate ornet, ideoq; epiſcopatum Leodienſem deſerere decreuerit. Nec latere ſe, quid vltrò citroq; apud Pontificem Romanum, Imperatorem, aliosq; Imperij Principes, ad id conſequendum agatur. Fauere ſe quidem Bauaro cognato & Fratri ſuo (cum ex eadem familia & ſtirpe ambo prognati eſſent) vt ad ſummos honoris gradus perueniat: tamen non videri ſibi hanc legitimam viam eſſe eos aſſequendi. Celare enim ſe cognato non velle, Archiepiſcopum Colonienſem de ſuæ Diœceſeos reſignatione ne quidem vnquam cogitaſſe: nec officio & dignitati, ad quam à Deo vocatus eſt, cedere decreuiſſe, niſi communi omnium in Imperio Principum iudicio, ad id faciendum compelleretur. Cogitandum igitur Bauaro eſſe, ſi ipſe hoc rerum ſtatu in Archiepiſcopum eligatur, electionemq; non reſpuat, modernum Archiepiſcopum Truchſeſium, id indignè laturum, nec permiſſurum, vt talis electio rata habeatur, ſed inuenturum media quibus ſe defendat, ne indicta cauſa, dignitate ſua ſubmoueatur. Ad hoc ſe (Caſimirum ſcilicet) ceterosq; per Imperium Auguſtanæ confeſſionis Principes, Truchſeſio auxilia ſua detuliſſe, eum nunquam deſerere, ſed in legitima ſua vocatione conſeruare ſtatuiſſe. Seculares etiã tres Electores, fraterno fœdere, quod dudum inter ſe pacti ſunt, motos, huic defenſioni non defuturos: iamq; ſe intellexiſſe eos nouum Archiepiſcopum adhuc eligendum, nec pro fratre, nec pro Electore recepturos, neq; ei in comitijs aſſidere velle. Si igitur id ad quod Bauarus contendit, ipſo facto inſtituatur, Bauarusq; ſpe Archiepiſco-

chiepiſco-

Aderat nunc dies qui Comitijs Arenſbergenſibus conſtitutus erat, ad ea nobilitas atq; ciuitatum Vveſtphaliæ Legati confluxerunt, propoſitiones Archiepiſcopi audituri. Initio Gebhardus reſpondet articulis, à Capitulo propoſitis, in conuentu Colonienſi: eosq; ſuo more diluit. Quod 4. Nouembris anni præteriti Bonnam occupauerit, claues vrbis à Magiſtratu poſtulauerit, præſidia vrbi impoſuerit, copias, pedeſtres ac equeſtres contraxerit; cauſam eſse dicebat, impendens ſibi, ſuæque prouinciæ periculum & diſcrimen: quod tā ab immorigeris ſuis Capitularibus quam à ſeditioſis vtriuſque partis Belgis metuebat. præſertim cum paulo ante Regij arcem Vdam, & Ordines caſtrum & pagum Iſſenſem armis occupauiſſent, & Diœceſi ſuæ ſubtraxiſſent: nec dubium eſſet quin vlterius progreſſuri cum magno ſubditorū ſuorū exitio fuiſſent. à quibuſdā ſuis capitularibus, alijſq; beneuolis amicis, ſępius ſe admonitum eſſe, ſibi vt caueret: inſidias enim ſtrui quendam magnatem captare occaſiones, vt oppidum aliquod ad Rheni ripam ſitum occupet. deniq; & ſe infra bimeſtre ſpacium (niſi vigilaret) ſede Archiepiſcopali exturbandum eſſe. Has ob cauſas coactum ſe fuiſſe (quò ſe, ſuosque tueretur) maiori quā pro conſuetudine ſolet cum comitatu proficiſci, cohortēque prętoriā veteri ſodalitio adiungere: Bōnā, vt locū tutiorē, in- Martij 11. Conuentus Arenſbergenſis.

uadere eam contra æmulorum machinationes munire. Vt verò omnis diffidentia tolleretur, ſuáq; perſona tutior eſſet, ſe claues Vrbis poſtulaſſe, eas ciues non tantùm ſubmiſsè ſuo Archiepiſcopo obtuliſſe, ſed omnem inſuper obedientiam libenter pollicitos fuiſſe, affirmabat. poſteaquam ſe illis purgaſſet, ipſiq; chriſtianum ſuum propoſitum cognouiſſent. Secundò fatebatur ſe quibusdam Eccleſiaſticis, alijsq; hominibus redditus annuos aliquâdiu non perſoluiſſe. Penſiones quoque quæ ex vectigalibus nonnullis debebantur, redditas non eſſe. Ceterum in cauſa fuiſſe, quòd Vveſtphalici Ducatus canones, & & quæ Archiepiſcopo iure dominij debebantur, duobus nunc annis non repræſentaſſent, nec vt repræſentarent, induci potuiſſe. Propterea ſe Portitoribus ſuis mandaſſe, creditoribus ne ſoluerent. Priuſquàm aliud mandatum à ſuo Principe reciperent. interim ſemper deſtinatum fuiſſe, vt poſteaquam ſibi ſatisfactum eſſet, confeſtim etiam alijs ſatisfieri iuberet.

Tertiò verò: Nec diffiteor, inquit, me in Papatu vel Romani Pontificis doctrina, ab ipſa pueritia, vſq; ad electionem noſtram educatum & inſtitutum eam incorruptam exiſtimaſſe & defectu Chriſtianæ verboq; diuino conſentaneæ inſtitutionis, ante hæc tempora (prô dolor) peruerſo mihi impreſſo atque in-

que inhærenti zelo, defendiſſe. Omnipotens verò Deus (in cuius manu omnium corda ſunt quique clemens eſt & benignus) mihi poſt ſuſceptam adminiſtrationem cauſas obtulit occaſioneſq; dedit, perſecutiones, contra veræ Religonis profeſſores, tam in Germania; q̃ in Francia atq; Belgio, noſtro noſtrorũ q; parentũ tempore crudeliter inſtitutas, atq; incómoda quæ ex ijs promanarint, cũ commiſeratione perpendendi, æſtimandi, ſuoq; momento ponderandi. Quæ me cogitatio eó tãdem permouit, quod doctos, pioſq; viros confulere cœperim, cauſaſq; inueſtigare, quę tantæ in Religione diſſentionis genuina eſſet origo: cur nonnulli ſummæ auctoritatis Principes Electores atque Ordines Imperij, Romanam Religioné iampridem repudiaſſent: & concordem, verboq; Dei ſuffultam fidei confeſsionem, vnanimiter prioris loco aſſũpſiſſent.

Nunquam itaque intermorituras gratias quibuſdam, tam ſuperioris quam inferioris ordinis hominibus, ago: qui me poſt Deum ad diligentiorem Sacrarum Scripturarum lectionem, & ſedulam in ijs fundatæ Doctrinæ examinationem, adhortati ſunt. Decretum itaque omnino mihi eſt, omnibus, & ſingulis id cupientibus, publicum exercitium veræ & ſynceræ Euangelicæ doctrinæ, vſumque ſacramentorum, ſecundum

Chriſti inſtitutionem, ex præſcripto Auguſtanæ, ad diuinam mentem conformatæ confeſsionis, permittere: eoſquе ab omni iniuſta violentia tueri. Meipſum inſuper talem omnibus exhibere, qualem in Apologia, ſeu declaratione noſtra, cuius authenticum exemplar Capitulo noſtro miſimus, polliceor. Ad hanc verò Fidei, Religioniſque (quam Auguſtanam appellabat) libertatem, non mea me ſola conſcientia impulit, ſed humiles etiam obſecrationes, & lachrymabundæ ſupplicationes, cum olim, tum nuperrimè à quibuſdam nobilibus & ciuitatum huius prouinciæ magiſtratibus, partim ſcriptis, partim verbis ad me delatæ: Electorumque & aliorum Auguſtanæ Confeſsionis Ordinum literæ atque interceſsiones, me quaſi violenter eò adegerunt. Quin etiam ex vicinis Belgicis ditionibus, alijsque prouincijs & regnis, quæ nunc ob perſecutiones veræ Religionis (vt ipſe appellat) nunc attritæ iacent, cauſæ ſufficientes mihi oblatæ ſunt, huiuſmodi exempla ante oculos ſtatuendi: ſimileſquе Rerumpubl. perturbationes, domeſticaſquе ſeditiones (quæ temporis ſucceſſu ob coactas conſcientias, & denegatum hactenus veræ Religionis exercitium, in hac noſtra Diœceſi, nō ſine eiuſdem lethali exitio atque interitu, facilè concitari poſſent) auertendi.

Quar-

Quartò: Quod ob Matrimonium initum Archiepiſcopali dignitate ſubmoueri debeat ſedeq; ſua exturbari, id, præter omne ius & æquum eſſe contendebat. Matrimonium enim ab ipſo Deo omnibus hominibus vtriusque, tam Eccleſiaſtici, quam ſecularis ordinis, permiſsum: inq; remedium euitandæ luxuriæ, & omnis impudici amoris flammæ reſtinguendæ inſtitutum eſſe. Nihil ſe Archiepiſcopali ſuo officio, Eccleſiaſticæq; vocationi contrarium perpetraſſe; matrimonium enim per ſe neq; Eccleſiaſticum, neque Secularem facere; id Vocationis, ad quam vnumquemque Deus præordinauit, eiusque bonæ atq; legittimæ adminiſtrationis, munus eſſe. Ipſos etiam qui ſe Eccleſiaſticos appellari volunt, ex Sacris literis, Pontificum Decretis, Patrum conſtitutionibus, Canonibus & exemplis, non obſcurè colligere poſſe, Cælibatum Sacerdotum, ſeu interdictum ipſis Matrimonium, à Gregorio ſeptimo Pontifice Rom. cognomine Hillebrando, inter alios multos Idololatricos (vt ille ſuo more loquitur) nulloque fundamento innixos articulos excogitatum, atque intruſum eſſe. in ſacris verò literis, diabolicam doctrinam appellari. Non ſolum Sacerdotes in primitiua Eccleſia Catholica, ſed etiam Apoſtolos ipſos vxores habuiſſe. Ex hiſtorijs etiam notú eſſe in Imperio Germanicæ Nationis, Eccleſi-

aſticos viros vſque ad annum à partu virgineo *1074.* maritos fuiſse. Denique cum Religio, per pacem ei datam, omnibus libera ſit cōceſſa; etiam matrimonium liberum eſſe, & neminem ab eo prohiberi poſſe, vrgebat.

Quintò: ſe Alenconio Gallo iunctum fœdere, abſolutè negabat. & ab hac calumnia ſe ipſum *13.* & *30.* menſis Nouembris elapſi, ſcriptis ſuis purgaſse dicebat.

Sextò. Commentitium etiam eſſe, & ab æmulis ſuis excogitatum, quod externorum, & communi patriæ inimicorum Principum amicitias ambiret, ab ijsque auxilia & ſubſidia flagitaret, id in parte aduerſa verum eſſe, cum Regis Hiſpaniarum in Belgio Gubernator Princeps Parmenſis, Comitem Arenbergium nuper ad Capitulum miſerit: eique per Comitem ſuum auxilium (ſi petatur) cum propria perſona, omnique quē ſub ſignis habebat peditatu & equitatū detulerit.

Arenbergium cum ſuis copijs in confinibus Diœceſis nunc conſidere: in Aquisgranenſi agro contra Imperij deciſiones caſtrametari, eius Vicarium publicè in vrbe Aquisgranenſi confeſsum, ſe à Capitulo inuocatum eſſe; ideoque Moſam traieciſſe. paulò poſt eum cum exercitu in territorium Kempenſe irruiſſe, incolas ſpoliaſſe nonnullos fideles ſuos ſubditos captiuos abduxiſse,

mul-

multaqúe pactis & conuentis patriæ, Religionis concordiæ, Imperijque conſtitutionibus contraria, ſuę verò Diœceſi vicinis Principib. & communi patriæ contumelioſa atque ignominioſa perpetraſſe &c. quæ omnia aduerſariorum ſuorum cauſam ſuſpectam atque odioſam reddere debere, verbis potius quàm rei veritatę vrgebat.

Septimò: quod pręfectum Cæſaris VVeerdenſé ab officio ſuo remouerit, contra patriæ priuilegia alium ſubſtituerit, nó Indigenam, eiusqúe tutelæ & cuſtodię caſtrum commiſerit, calumniam eſſe: Carolum enim Holtzerum nobilem non aduenam, ſed fidelem indigenam eſſe, aiebat,

Octauò atqúe vltimò: quod obiectum fuit, Diœceſin per tam copioſam militum collectionem obæratum iri, ſe etiam nomina iá dudum feciſſe, & plurima debita contraxiſse: id nu[illegible] in diſputationem vocandum non eſſe. Qu[illegible]d verò à Regiſtratore, vt vocant, Bonnenſi claues Archiui exegerit, ſigilla diplomata & inſtrumenta publica inde (ſicuti & ex caſtris nonnullis aurum & argentum, ceteraqúe cimelia abſtulerit) atque ex Diœceſi in tutiorem locum vbi aſeruabantur comportari iuſſerit; iuſtam cauſam ſubeſſe. Dimiſſo enim conuentu Colonienſi, ſe per fideles Dominos & amicos certiorem

cum vocant, his ex officio, iuxta concordata patriæ, incumbere, Capitulo ſuppetias adferre. Si quis in hoc negocio contra definitiones Imperij deliquiſſet, non Capitulum, ſed Gebhardum accuſandum eſſe: qui cum Alenconio Gallo, contra Imperium clandeſtina pacta ſecretasque conuentiones inierit, & Gallos, Anglos, Scotos & Heluetios in Imperij limites vocauerit. Sed & Truchſeſiani cauillabantur, Gebhardum nondum conuictum aut hoſtem patriæ declaratum; proinde immaturū eſſe hunc armorum apparatum. Alij contrà, deciſiones Imperij in quibuſdam caſibus, ſententiam declaratoriam non requirere dicebant. Vt ſi quis ſtatum Imperij & pacem publicā collecto milite perturbet, ſitq; periculum in mora; contra hunc non expectata ſententia procedi poſſe. id anno 1559. Auguſtæ Vindel. definitum eſſe.

Comes Nuenarius Adolphus, ope Belgarum, quorum milite tanquam ſuo vtebatur (ſunt enim illi ad omne flagitium prompti atque parati) totam inferiorem Diœceſin latè vaſtabat: colonos cum pecore aliaque præda captiuos abducebat: grandi ære mulctabat: ad redimendam villarum deflagrationem compellebat. Templa quæq; obuia diripiebat: Paſtoribus, qui fuga ſibi conſulere non poterant captis, ac miſerè vexatis.

Arcem

Arcem quoque cuiuſdam nobilis Remaldi Raſuelt prope Ordingam occupauit. quod cum Dominus arcis indigniſsimè ferret ille factum per literas excuſauit: ſe non exiſtimaſſe. ait eum ob hoc offenſum fore, cum eiuſdem eſſet religionis, quam ille defendendam acceperat ſi tamen ipſe præſidium imponere mallet. ſe ſuos educturum.

Interea fama ad Imperatorem peruenit, Ducem Iohannem Caſimirum Palatinum equites & pedites,in ſubſidium Archiepiſcopi colligere. Miratus itaq; Cæſar, quòd cum principes Imperij Capitulum dearmatũ cuperent,ipſi Archiepiſcopum armarent, ſcribit Caſimiro: repetitq́; breuiter: *Quantum in negotio Colonienſi laborauerit ſed omnes ſuos labores caſſos eſſe atque inanes; nihilq́; ab Archiepiſcopo potuiſſe impetrare. Præterea ad ſuam Maieſtatem perlatum eſſe, Caſimirum copias conſcribere, & Gebhardo ſubſidia ferre decreuiſſe Id primum credere ſe non potuiſſe, at iam fidem factam eſſe. Debuiſſe itaq; ſe ratione officij, Ducem Caſimirum admonere, vt ſi fortè collectio militum iam fieri cœpta ſit, eos dimittat, & negotio Truchſeſiano ſe neutiquam ingerat. præſertim cum ſua Maieſtas iam cum Capitulo agat conſultetq́; de optima pacis inueniendæ conditione. idq́; conſilio et auctoritate ceterorum Imperij Electorum. ſibi itaq; videri. armis opus non eſſe, vtq; arma deponat pars aduerſa, ſe imperaſſe. Hæc ſi faceret Caſimirus factum Cæſari rem gratam, cuius memoria apud eum otioſa non eſſet futura.*

Liitio,

Lintio, oppido in ſuperiori Diœceſi, Archiepiſcopus inſidiabatur: metuebantque Canonici ne aſtu tãdem ſibi eriperetur. Miſerunt ergo duos è ſuis, Comitem à Rifferſcheit, & Doctorem Gropperum, qui ciuibus perſuaderent, vt præſidium admitterẽt. Illi autem ſe ſatis virium atque animi habere, ad ſuam vrbem tuendam, reſponderunt: fidemque & cõſtantiam, quam etiam vſque huc, non ſine magna nominis ſui gloria retinuerunt, Capitulo pollicebãtur. Inde eidem Legati ex mandato Collegij ſui, ad Salentinum Comitem ab Iſenburg, qui ante Truchſeſium Archiepiſcopatus dignitati ſponte renunciauerat, profecti ſunt. Cauſa legationis erat: orarent eum, vt Diœceſin Colonienſem laborãtem, conſilio & auxilio ſuſtentaret. Nam cum ipſe ſuæ adminiſtrationis tempore laudabiliter, & cum maxima Prouinciarum vtilitate præfuiſſet, plurimum à Diœceſanis adamabatur: dulcisque apud eos erat illius memoria. Sperabant igitur eius præſentiam & auctoritatem plurimùm ad continẽdos ſubditos in fide profuturam. Ille igitur partim amore & ſtudio erga hanc Diœceſin, partim Cæſaris, qui per literas eandem illi commendauerat, auctoritate permotus; non inuitus, quantum ingenio, conſilio, induſtria & ſtudio conſequi poſſet, ad ſalutem Prouinciæ Colonienſis procurandam

Salẽtin' ab Iſenburch pro defenſione Diœceſis interpellatur.

randam

randam, ſe collaturum promiſit: & cum Legatis ſtatim Andernacum profectus eſt.

Ei enim oppido non minores quam Lintio inſidias Gebhardus ſtruebat. Salentinus verò id à ciuibus obtinuit, vt ſe in fide Capituli permanſuros iurarent: nec eam fefellerunt. Venienti enim Guilielmo Rab cum 500. partim equitibus, partim peditibus, vt in vrbem reciperetur, fortiter reſtituerunt. cumq; is pedem reuocare, & ad ſuos reuerti vellet, ſuis iam penè omnibus Rhenum traiectis, à quodam ruſtico ſphærula tormentaria ictus, corruit: Bonnamq; illatus paulò poſt miſeram animam efflauit. Præter Capitaneum cæteri ruſtici, iniuria damnoque laceſsiti, alios duodecim aut tredecim ex eius militibus trucidarunt. Andernacenſes Truchſeſianos cædunt.

Toto hoc tempore maximis Catholicorum omnium votis expectabatur Illuſtriſsimus Dux Bauariæ Erneſtus, Eburonum & Friſingenſiũ Epiſcopus, Hildeſemenſiumq; adminiſtrator, Princeps à Matris vberibus in Catholica Religione ſyncerè & piè inſtitutus: lumen Germaniæ, & Eccleſiæ Catholicæ columen. is tandem aduenit, & poſt vnius diei quietem, poſtea ſemper Capitularium conſultationibus interfuit, maturam ad eas prudentiam adferens & auctoritatem. Martij 10. Aduentus Illuſtriſsimi Erneſti Bauari in Vrbem Colon.

Eodem quoque die Gebhardus apologiam ſuam edidit, in qua cauſas rerum ſuarum reddit. Gebhardus apologiam edit.

reddit. Multum ſe in hac apologia torquet, vt oſtendat ſe nihil in auream Bullam, Decretum de Religione, Chriſtianam Fraternamq; confœderationem, Pacta Diœceſios, aliaq; promiſſa & iuramenta peccaſſe. Quod quam probabiliter faciat, non admodum exercitatus & conſultus iudex requiritur. Hactenus Bonnę conciones in Cancellaria habitę fuerũt, hoc verò die primùm, Franciſcanorum templo prophanato, in eo concionatũ eſt: ipſis (vt antea dictum eſt) migrare iuſsis.

Martij 11. Caſimirus & quod Truchſeſio promiſerat, ſumma cũ diligentia perficere ſatagebat. Metuebat autẽ vehementer Bauarum, Leodienſium Epiſc. ne fortè illum, in Gebhardi locum electum, aduerſarium haberet: eo quod per ſe potens erat, potentiſsimosque Principes & Monarchas vel ſanguine attingeret; vel addictos ſibi haberet. Illud tamen diſsimulans & ab Archiepiſcopatu ſuſcipiendo Bauarum deterrere volens, paræneticã quandam epiſtolam ad eum ſcripſit, *Innuo illum memoriam reuocans, amicitiæ inter vtrumq; renouationem, anno ſuperiori factam: etiam ſe meminiſſe, ait, petitionis Bauari, qua contendebat, vt ſi quid, quod in ipſius fraudem & præiudicium accidere poſſet, audiret, id Bauaro ſignificaret, gratiſsimum hoc ipſi fore. Certus itaq; ſe nuntijs ac literis intellexiſſe, Bauarum animo deſtinaſſe, mediaq; et opportunitates captare, quo ſe ipſe Archiepiſcopum & Electorem Colonien-*

Caſimirus Illuſtriſsimo Duci Erneſto Bauaro.

lonienſem conſtituat: aut ſaltem alium quempiam iſta dignitate ornet, ideoq́; epiſcopatum Leodienſem deſerere decreuerit. Nec latere ſe, quid vltrò citroq́; apud Pontificem Romanum, Imperatorem, alioſq́; Imperij Principes, ad id conſequendum agatur. Fauere ſe quidem Bauaro cognato & Fratri ſuo (cum ex eadem familia & ſtirpe ambo prognati eſſent) vt ad ſummos honoris gradus perueniat: tamen non videri ſibi hanc legitimam viam eſſe eos aſſequendi. Celare enim ſe cognato non velle, Archiepiſcopum Colonienſem de ſuæ Diœceſeos reſignatione ne quidem vnquam cogitaſſe: nec officio & dignitati, ad quam à Deo vocatus eſt, cedere decreuiſſe, niſi communi omnium in Imperio Principum iudicio, ad id faciendum compelleretur. Cogitandum igitur Bauaro eſſe, ſi ipſe hoc rerum ſtatu in Archiepiſcopum eligatur, electionemq́; non reſpuat, modernum Archiepiſcopum Truchſeſium, id indignè laturum, nec permiſſurum, vt talis electio rata habeatur, ſed inuenturum media quibus ſe defendat, ne indicta cauſa, dignitate ſua ſubmoueatur. Ad hoc ſe (Caſimirum ſcilicet) ceteroſq́; per Imperium Auguſtanæ confeſſionis Principes, Truchſeſio auxilia ſua detuliſſe, eum nunquam deſerere, ſed in legitima ſua vocatione conſeruare ſtatuiſſe. Seculares etiã tres Electores, fraterno fœdere, quod dudum inter ſe pacti ſunt, motos, huic defenſioni non defuturos: iamq́; ſe intellexiſſe eos nouum Archiepiſcopum adhuc eligendum, nec pro fratre, nec pro Electore recepturos, neq́; ei in comitijs aſſidere velle. Si igitur id ad quod Bauarus contendit, ipſo facto inſtituatur, Bauaruſq́; ſpe Archiepiſco-

chiepiſco-

Aderat nunc dies qui Comitijs Arensber-genſibus conſtitutus erat, ad ea nobilitas atq; ciuitatum Vveſtphaliæ Legati confluxerunt, propoſitiones Archiepiſcopi audituri. Initio Gebhardus reſpondet articulis, à Capitulo propoſitis, in conuentu Colonienſi: eosq; ſuo more diluit. Quod 4. Nouembris anni præteriti Bonnam occupauerit, claues vrbis à Magiſtratu poſtulauerit, præſidia vrbi impoſuerit, copias, pedeſtres ac equeſtres contraxerit; cauſam eſſe dicebat, impendens ſibi, ſuæque prouinciæ periculum & diſcrimen: quod tā ab immorigeris ſuis Capitularibus quam à ſeditioſis vtriuſque partis Belgis metuebat. præſertim cum paulo ante Regij arcem V-dam, & Ordines caſtrum & pagum Iſſenſem armis occupauiſſent, & Diœceſi ſuæ ſubtraxiſſent: nec dubium eſſet quin vlterius progreſſuri cum magno ſubditorū ſuorū exitio fuiſſent. à quibuſdā ſuis capitularibus, alijſq; beneuolis amicis, ſępius ſe admonitum eſſe, ſibi vt caueret: inſidias enim ſtrui quendam magnatem captare occaſiones, vt oppidum aliquod ad Rheni ripam ſitum occupet. deniq; & ſe infra bimeſtre ſpacium (niſi vigilaret) ſede Archiepiſcopali exturbandum eſſe. Has ob cauſas coactum ſe fuiſſe (quò ſe, ſuosque tueretur) maiori quā pro conſuetudine ſolet cum comitatu proficiſci, cohortéque prętoriā veteri ſodalitio adiungere: Bōnā, vt locū tutiorē, in

Martij 11. Conuentus Arenſbergenſis.

uadere eam contra æmulorum machinatio-nes munire. Vt verò omnis diffidentia tolle-retur, ſuáq; perſona tutior eſſet, ſe claues Vr-bis poſtulaſſe, eas ciues non tantum ſubmiſsè ſuo Archiepiſcopo obtuliſſe, ſed omnem in-ſuper obedientiam libenter pollicitos fuiſ-ſe, affirmabat. poſteaquam ſe illis purgaſſet, ipſiq; chriſtianum ſuum propoſitum cogno-uiſſent. Secundò fatebatur ſe quibusdam Ec-cleſiaſticis, alijsq; hominibus redditus annu-os aliquādiu non perſoluiſſe. Penſiones quo-que quæ ex vectigalibus nonnullis debeban-tur, redditas non eſſe. Ceterum in cauſa fuiſ-ſe, quod Vveſtphalici Ducatus canones, & & quæ Archiepiſcopo iure dominij debeban tur, duobus nunc annis non repræſentaſſent, nec vt repræſentarent, induci potuiſſe. Prop-terea ſe Portitoribus ſuis mandaſſe, credito-ribus ne ſoluerent. Priuſquam aliud manda-tum à ſuo Principe reciperent. interim ſem-per deſtinatum fuiſſe, vt poſteaquam ſibi ſa-tisfactum eſſet, confeſtim etiam alijs ſatisfie-ri iuberet.

Tertiò verò: Nec diffiteor, inquit, me in Papatu vel Romani Pontificis doctrina, ab ip ſa pueritia, vſq; ad electionem noſtram edu-catum & inſtitutum eam incorruptam exiſti-maſſe & defectu Chriſtianæ verboq; diuino conſentaneæ inſtitutionis, ante hæc tempo-ra (prô dolor) peruerſo mihi impreſſo at-

que in-

que inhærenti zelo, defendiſſe. Omnipotens verò Deus (in cuius manu omnium corda ſunt quique clemens eſt & benignus) mihi poſt ſuſceptam adminiſtrationem cauſas obtulit occaſioneſq́; dedit, perſecutiones, contra verę Religonis profeſſores, tam in Germania, q̃ in Francia atq; Belgio, noſtro noſtrorũ q; parẽtũ tempore crudeliter inſtitutas, atq; incõmoda quæ ex ijs promanarint, cũ commiſeratione perpendendi, æſtimandi, ſuoq́; momento ponderandi. Quæ me cogitatio eo tãdem permouit, quod doctos, pioſq́; viros conſulere cœperim, cauſaſq; inueſtigare, quę tantæ in Religione diſſentionis genuina eſſet origo: cur nonnulli ſummæ auctoritatis Principes Electores atque Ordines Imperij, Romanam Religionẽ iampridem repudiaſſent: & concordem, verboq; Dei ſuffultam fidei confeſsionem, vnanimiter prioris loco aſſumpſiſſent.

Nunquam itaque intermorituras gratias quibuſdam, tam ſuperioris quam inferioris ordinis hominibus, ago: qui me poſt Deum ad diligentiorem Sacrarum Scripturarum lectionem, & ſedulam in ijs fundatæ Doctrinæ examinationem, adhortati ſunt. Decretum itaque omnino mihi eſt, omnibus, & ſingulis id cupientibus, publicum exercitium veræ & ſynceræ Euangelicæ doctrinæ, vſumque ſacramentorum, ſecundum

Chriſti inſtitutionem, ex præſcripto Auguſtanæ, ad diuinam mentem conformatæ confeſsionis, permittere: eoſque ab omni iniuſta violentia tueri. Meipſum inſuper talem omnibus exhibere, qualem in Apologia, ſeu declaratione noſtra, cuius authenticum exemplar Capitulo noſtro miſimus, polliceor. Ad hanc verò Fidei, Religioniſque (quam Auguſtanam appellabat) libertatem, non mea me ſola conſcientia impulit, ſed humiles etiam obſecrationes, & lachrymabundæ ſupplicationes, cum olim, tum nuperrimè à quibuſdam nobilibus & ciuitatum huius prouinciç magiſtratibus, partim ſcriptis, partim verbis ad me delatæ: Electorumque & aliorum Auguſtanæ Confeſsionis Ordinum literæ atque interceſsiones, me quaſi violenter eò adegerunt. Quin etiam ex vicinis Belgicis ditionibus, alijſque prouincijs & regnis, quæ nunc ob perſecutiones veræ Religionis (vt ipſe appellat) nunc attritæ iacent, cauſæ ſufficientes mihi oblatæ ſunt, huiuſmodi exempla ante oculos ſtatuendi: ſimileſque Rerumpubl. perturbationes, domeſticaſque ſeditiones (quæ temporis ſucceſſu ob coactas conſcientias, & denegatum hactenus veræ Religionis exercitium, in hac noſtra Diœceſi, nō ſine eiuſdem lethali exitio atque interitu, facilè concitari poſſent) auertendi.

Quar-

Quartò: Quod ob Matrimonium initum Archiepiſcopali dignitate ſubmoueri debeat ſedeq́; ſua exturbari, id, præter omne ius & æquum eſſe contendebat. Matrimonium enim ab ipſo Deo omnibus hominibus vtriusque, tam Eccleſiaſtici, quam ſecularis ordinis, permiſſum: inq́; remedium euitandæ luxuriæ, & omnis impudici amoris flammæ reſtinguendæ inſtitutum eſſe. Nihil ſe Archiepiſcopali ſuo officio, Eccleſiaſticæq́; vocationi contrarium perpetraſſe; matrimonium enim per ſe neq; Eccleſiaſticum, neque Secularem facere; id Vocationis, ad quam vnumquemque Deus præordinauit, eiusque bonæ atq; legittimæ adminiſtrationis, munus eſſe. Ipſos etiam qui ſe Eccleſiaſticos appellari volunt, ex Sacris literis, Pontificum Decretis, Patrum conſtitutionibus, Canonibus & exemplis, non obſcurè colligere poſſe, Cælibatum Sacerdotum, ſeu interdictum ipſis Matrimonium, à Gregorio ſeptimo Pontifice Rom. cognomine Hillebrando, inter alios multos Idololatricos (vt ille ſuo more loquitur) nulloque fundamento innixos articulos excogitatum, atque intruſum eſſe. in ſacris verò literis, diabolicam doctrinam appellari. Non ſolum Sacerdotes in primitiua Eccleſia Catholica, ſed etiam Apoſtolos ipſos vxores habuiſſe. Ex hiſtorijs etiam notú eſſe in Imperio Germanicæ Nationis, Eccleſi-

multaqúe pactis & conuentis patriæ, Religionis concordiæ, Imperijque conſtitutionibus contraria, ſuę verò Diœceſi vicinis Principib. & communi patriæ contumelioſa atque ignominioſa perpetraſſe &c. quæ omnia aduerſariorum ſuorum cauſam ſuſpectam atque odioſam reddere debere, verbis potius quàm rei veritatę vrgebat.

Septimò: quod prefectum Cæſaris Vveerdensē ab officio ſuo remouerit, contra patriæ priuilęgia alium ſubſtituęrit, nõ Indigenam, eiusqúe tutelæ & cuſtodię caſtrum commiſerit, calumniam eſſe: Carolum enim Holtzerum nobilem non aduenam, ſed fidelem indigenam eſſe, aiebat,

Octauò atqúe vltimò: quod obiectum fuit, Diœceſin per tam copioſam militum collectionem obæratum iri, ſe etiam nomina iá dudum feciſſe, & plurima debita contraxiſse: id nu in diſputationem vocandum non eſſe. Qu d verò à Regiſtratore, vt vocant, Bonnenſi claues Archiui exegerit, ſigilla diplomata & inſtrumenta publica inde (ſicuti & ex caſtris nonnullis aurum & argentum, ceteraqúe cimelia abſtulerit) atque ex Diœceſi in tutiorem locum vbi aſſeruabantur comportari iuſſerit; iuſtam cauſam ſubeſſe. Dimiſſo enim conuentu Colonienſi, ſe per fideles Dominos & amicos certiorem

das eſſe, quod curam animarum ſubditorum ſuorum habuiſſet, ipſorumque conſcientias ex carnificina, vt vocant, exemiſſet; quodqúe hoc opus tam maturo conſilio, prudentiqúe iudicio aggreſſus, veris ac legitimis medijs ad perficiendum vſus fuiſſet.

IIII. Obſecrandum etiam eſſe Archiepiſcopum, vt in incœpto ſuo patiens atq; fortis ſit: ne impendentium moleſtiarum, periculorum atque aduerſitatum aliquando pertæſus reſiliat ab inſtituto. Prouinciæ ſaluti magis, quam propriæ vtilitati ſecuritatique aduigilet: miſeroſque indigenas atq; incolas hoc tam exulcerato tempore, non deſerat,

V. Pares quoque gratias habendas eſſe Illuſtriſsimis Electorib. Ducib. Comitib. alijſq; Ordinibus Sacri Romani Imperij, qui negocium hoc tam pio zelo eouſq; promouerant.

Deniqúe tàm Archiepiſcopum nunc præſentem, quàm reliquos per Imperium Electores, Principes, Comites, atque alios ordines implorandos eſſe, omnē operam atque diligētiam adhibeāt, vt Vveſtphalicæ ditiones, tàm ſuo quàm poſterorum ſuorum tempore, in hac Religionis libertate, ſaluis inuiolatiſqúe priuilegijs & immunitatibus ſuis, conſeruētur: omniſque ob Religionē perſecutio, quæ vel in ſe, vel in liberos & vxores ſuas inſtitui poſſet, auertatur. Cū itáq; nullo modo huic, de libertate Religionis, articulo repudiū re-

mittere decreuerint, ceteri quoq; tales eſſent, qui etiam obſeruari deberent, donec Archiepiſcopus legitimo iuſtoque iudicio ſua dignitate priuetur. debitam Principi ſuo obſeruantiam promittendam eſſe, cum obſecratione, vt ipſe omnem diligentiam adhibeat, ne armis hoſtium obruantur. Poſtquam verò patriæ Ordinum conſilia minus dextera ſint & ſana, quàm vt tanto malo præuenien-do ſufficiant: ſibi conſultum videri dicebāt, vt Archiepiſcopus ipſe, optima & conueniētiſsima media ſtatuat, quib. caueatur ne quod damnum vel detrimentum prouinciæ capiant. Alia quoque propoſita capita, vnico de Religione excepto, eò dirigat, vt Cæſareæ Maieſtati, Electorib. Principib. & Ordinibus Imperij placeāt, ab ijſq; approbentur. caueat tandem Archiepiſ. quantū fieri poterit, ne ad bellum deueniatur. néue aduenæ & peregrinæ Nationes in Imperium intromittantur.

HancVVeſtphalorum concluſionem, quidam cognomine Groten, tanq̄ omnium calculis approbatam (cum non niſi à paucis, rerum nouarum ſtudioſis, cōcepta eſſet) Archiepiſcopo ſcriptam exhibuiſſe, verbiſq; latius proſecutus eſſe dicitur. Grauiter verò tulerūt Catholici, id omniū nomine exhiberi, quod ipſi non approbaſſent: ipſumq; Oratorē dentatis verbis acriter caſtigarūt. Inter hos Satrapa generalis totius prouinciæ Comes Eberar-

dus

dus Solmenſis, Cõmendator prouincialis in Mulheim Reckius, Satrapę prouinciarũ in Bilſtein & Balue, Caſparus .ſc. Forſtenburch & Haetsfelt: Senior quoq; Iohãnes Droſt, & Licentiatus Clein ſorg, cũ Legatis oppidi VVeerlenſis Gerardo Brandes, Iohanne Godde, alijſque complurib. inſignẽ & Religioni & Reipubl. operam nauârunt, Capituli ſententiam fortiter propugnando: nec remiſsiùs pro Truchſeſio Otto à VVolmarinckhuſen agebat.

Archiepiſcopus collatis ſuffragijs, eorũ qui inſtitutum ſuum probabant, defenſionemq; pollicebatur, ceteros in ſuam ſententiã pertrahere conabatur. iubebat autem vt poſtridie reuerterentur, & redditam concluſionem ſubſcriptionibus confirmarent. Sed nemo tũ ex conſiliarijs comparuit. Nobiles etiã & ciuitates nõnullæ, vel ſe ſubtraxerunt, vel tergiuerſatæ ſunt, Ita vt in hoc cõuentu nihil legittimè tranſactũ ſit. Caeterũ Gebhard. quæ in rẽ ſuã acta erant, rata habebat, & ꝙ à paucis concluſũ, id quaſi ab omnib. decretũ acceptabat.

Paulò poſt ij, q̃ ab Archiepiſcopo ſtabãt, Capitulo reſponsũ ad ſua poſtulata reſcripſerunt: literarũ hęc erat ſumma. *Se ſcriptũ Reuerendi Capituli. 6. Martij miſſum, tandem 12. eiuſdem menſis accepiſſe, magno cum animi dolore ex eo diſsidium, inter ipſum Capitulum & Archiepiſcopum Principem ac Dominum ſuum, cui ſacramento obligati erant, cognouiſſe: An Archiepiſcopus ob Religionem*

mutatam

mutatam ſede ſua expelli debeat, an verò non id ſe diſceptandos determinare nolle, ſed illud iudicium Cæſari atque Ordinibus Imperij relinquere velle.

Ceterum cum Archiepiſcopus Auguſtanam Religionem nunc acceptauerit, eiusque liberum, atque publicũ exercitium per ditiones ſuas palam admiſerit, ſe ob id multo difficilius eum deſerere aut abiurare poſse. In poſtremis ad Capitulum literis ſuis 24. Ianuarij, miſſis, nullam de libertate Religionis impedienda mentionem factum eſſe; nec ſibi id vnquam in mentem veniſſe. nunquam ſe pacta & conuenta Diœceſis eo modo, quo Capitulũ interpretabatur, intellexiſſe: nec in exemplo quod in ſuis oris aſſeruabatur, ſingularem Religionis mentionem fieri. Cum itaque durum atque periculoſum fore exiſtimarent, in re tam dubia, tanti que momenti, temerè aliquid determinare idq; prius quam Cæſar ipſe, totumque Electorum Principum atque Ordinum Imperij concilium certi aliquid ſtatuerit, pacem: e compoſuerit (id quod iam in manibus eſſe cognouerant) flagitare ſe ſupplices, vt Capitulum cæpto negotio ſuperſedeat; omnemque ſimultatem atque diſſentionem, vſque in Imperij diffinitionem ſuſpendat. quidquid ab Imperatore atque ipſis ordinibus, quos Archiepiſcopus legitimos ſuos Iudices agnoſcebat, determinatum fuerit, id ſe ſumma cum obſeruantia facturos, promittebant.

Poſtquam Truchſeſius Vverlenſibus Auguſtanę cõfeſsionis exercitiũ permiſiſset, confeſtim inuenti ſunt, qui illud approbarũt: inter alios verò Everardus Reck pub. Notarius, Iohannes

hãnes Dũckermãnus, & tres Heingſtenij, Hermãnus, Fredericus, & Georg. His cõſilia conferentib. quid in hoc negotio factu opus eſſet tandẽ viſum eſt, ſingulos, qui alterius, q̃ Catholicę fidei ſuſpecti erant conuenire, & percõtari, vellentné mandato Truchſeſij parere an non? maturè ſecum deliberarent, & poſtridie in ſacellum D. Nicolai venirent ſententiam ſuam dicturi. Poſtridie itáque ad dictum locum magnus hominum fit concurſus, qui ſe inuicèm iureiurando conſtrinxẽre, quod inceptum Truchſeſij promouerent, eiusq; mãdatis ſatisfacerent. Hic Reckius ipſis literas Truchſeſij de ſcripto recitat, & diligẽtiſsimè enucleat; mox doctrinã papiſticam (ſic enim per ludibrium Catholicã appellabat) multis nugis figmentis, & maledictis exagitauit: hãc explodendam, & in vltimos terræ fines deportandam. Auguſtanam confeſsionem corpore & anima, opibus & ſanguine introducendam eſſe, ſuáſit: & indoctæ plebeculæ, erroris magiſtro (quæ tamen pleraqúe Catholica erat) pernicioſa ſua facundia perſuaſit. Fiebant hæc omnia Senatu ignorantę, vel non conſentiente; vt qui Catholicus Catholicæ religionis exercitium zelabatur. Paulò poſt Senatui libellus ſupplex porrigitur, quo Confeſsionis Auguſtanæ publicus vſus, isqúe in parochiali Eccleſia petebatur. Senatus vero petitionem illorum reiecit. Reckius videns libello ſup-

ſupplici nihil impetratum, complices ſuos iterum in ſacellum prædictum conuocauit, & quid factu opus eſſet, ipſos conſuluit. Creuit paulatim illius audacia, & quotidie in plenũ Senatus conſeſſum, cum ſuis venit; importunè poſtulans, religionis libertatem: ſed repulſam ſemper paſſus, minabundus, fremenſque diſceſsit. Tandem viſum eſt eandem rem armatis precibus, periclitari: venitque tota manus ab eo ſeducta, ſubornata atque incitata in curiam, & niſi Senatus populi voto velit annuere, extrema quoque minati ſunt. Sed duos conſules Gerardum Brandes, & Iohannem Godde, viros Catholicæ religionis amantiſſimos nulla vis, nullę minę, nulla iniuria, nulla periculi tempeſtas, aut honoris aura labefecit, & de ciuitate maluerunt, quam de ſentẽtia dimoueri. tandem increſcente populariũ tumultu, cũ vires reſiſtendi nõ adeſſent, proteſtatur Senatus: ſe nihil eorum quæ in pręiudicium Catholicæ Religionis inſtituerentur approbare. quod ſi vulgus aliquam nouitatẽ introducat, id ſuo periculo faciat: Senatũ modò impedire non poſſe. Confeſtim duo patritij Iohannes Mellin & VVilhelmus Bock ſeſe tumultuanti populo adiunxerunt.

Reckius & complices, vt incœptum opus ad optatum finem perducerẽt, ad conuentum Arensbergenſem ſuos legàrunt, qui cauſam

ſuam

ſuam agerent,& miniſtrum Verbi maiusque prçſidium in arce collocandum peteret.quod nullo negocio impetrarunt:& quidquid à Catholicorum Legatis proponebatur id ſuperuenientibus Hermanno Hengſtenio & Henrico VVert denegatum fuit,aut impeditum ne effectum ſortiretur.

Truchſeſius autem, vt oſtenderet ſibi legationem Reckij & ſuorum gratam fuiſſe, ſtatim aulæ ſuæ cōcinnatorem Valentinum Sconeg, vnà cum præcipuo ſuo Conſiliario Ottone à VVolmerichauſen VVerlam miſit: quo cum veniſſet Valētinus, honorificè exceptus ipſò Annunciationis B.Mariç hora octaua(exercitio Catholico cum ſumma celeritate & quaſi per tranſennam peracto)ſuggeſtum cōſcendit:initio aliquamdiu cantillatum eſt,id protaſis fuit. Inde ad epitaſin ventū eſt, miniſter particulā textus paſsionis dominicæ ſuo modo explicauit. Tandem cataſtrophen ſubiecit & expanſis velis in Monachorum & monialium mores inuehitur. Finita hac concione auditores Truchſeſianum hunc Ludgerum nouum VVeſtphaliç Apoſtolum cum honore ad hoſpitium comitantur, & cum eo cuticulam genialiter curârunt. inde collatione facta cum non contemnendam pecuniæ ſummam, è ſuis collegiſſent; hoſpiti abundè ſatisfactum eſt, & miniſtro pro præſtita opera hono-

chiepiſcopatus Colonienſis, Epiſcopatum Leodienſem deponat, metuendum eſſe, ne ipſi idem, quod cani Aeſopico, eueniat: quippe opimioris prædæ, vtramq́; & quam habebat, & quam captabat, amiſit. Præmeditandum quoq; illi eſſe, an ſatis virium habeat, ad hoc negocium proſequendum; anne etiam hac ipſa via ſit, bellum, cladem & horrendas ſanguinis profuſiones, in dilectiſsimā patriam ſuam inferendi: Porrò anne hac occaſione non tantum ſeipſum, ſed chariſsimum fratrem ſuum, ſibiq; ſubiectas prouincias & populos in extrema pericula ſit adducturus. Denique anne ea res vtriſq; ordinibus, tam qui Catholicæ, quàm qui Auguſtanæ religionis ſunt, acerba ſit futura, & vtrique (niſi forte tertius quiſpiam inueniatur) hoc bello ſint atterendi, ipſaq́; Germania, patria ſua, ceteris nationibus fabula ſit futura. Orare igitur ſe cognatū ſuum (vt prædicta incommoda auerterentur) per cognationem & fraternitatem, quæ inter ipſos erat: ne ſe huic negotio immiſceat: quo communis patriæ tranquillitas non perturbetur, ipſeq́; periculum omne ſubterfugiat: potius ſe intra ſuæ vocationis limites contineat: hæc omnia tanquam ab amico pectore profecta interpretetur, & de trium Epiſcopatuum ſuorum reformatione cogitet. quod ſi faciat, fore vt Deus benedictionē & gratiam ipſi copioſam infundat.

Accepit has Caſimiri literas illuſtriſsimus & Reuerendiſsimus Leodienſium Epiſcopus, poſtridiè à ſuo in vrbem Colonienſ. aduentu. miſiſſet quidem eas Caſimirus citius: ſed nihil illi, vbi Epiſc. agebat, certi cōſtabat.

Aderat

Aderat nunc dies qui Comitijs Arensbergenſibus conſtitutus erat, ad ea nobilitas atq; ciuitatum Vveſtphaliæ Legati confluxerunt, propoſitiones Archiepiſcopi audituri. Initio Gebhardus reſpondet articulis, à Capitulo propoſitis, in conuentu Colonienſi: eosq; ſuo more diluit. Quod 4. Nouembris anni præteriti Bonnam occupauerit, claues vrbis à Magiſtratu poſtulauerit, præſidia vrbi impoſuerit, copias, pedeſtres ac equeſtres contraxerit; cauſam eſse dicebat, impendens ſibi, ſuæque prouinciæ periculum & diſcrimen: quod tã ab immorigeris ſuis Capitularibus quam à ſeditioſis vtriuſque partis Belgis metuebat. præſertim cum paulo ante Regij arcem Vdam, & Ordines caſtrum & pagum Iſſenſem armis occupauiſſent, & Diœceſi ſuæ ſubtraxiſſent: nec dubium eſſet quin vlterius progreſſuri cum magno ſubditorũ ſuorũ exitio fuiſſent. à quibuſdã ſuis capitularibus, alijſq; beneuolis amicis, ſæpius ſe admonitum eſſe, ſibi vt caueret: inſidias enim ſtrui quendam magnatem captare occaſiones, vt oppidum aliquod ad Rheni ripam ſitũm occupet. deniq; & ſe infra bimeſtre ſpacium (niſi vigilaret) ſede Archiepiſcopali exturbandum eſſe. Has ob cauſas coactum ſe fuiſſe (quò ſe, ſuosque tueretur) maiori quã pro conſuetudine ſolet cum comitatu proficiſci, cohortẽque pretoriã veteri ſodalitio adiungere: Bõnã, vt locũ tutiorẽ, in-

Martij 11.

Conuentus Arenſbergenſis.

uadere eam contra æmulorum machinationes munire. Vt verò omnis diffidentia tolleretur, ſuáq; perſona tutior eſſet, ſe claues Vrbis poſtulaſſe, eas ciues non tantum ſubmiſsè ſuo Archiepiſcopo obtuliſſe, ſed omnem inſuper obedientiam libenter pollicitos fuiſſe, affirmabat. poſteaquam ſe illis purgaſſet, ipſiq; chriſtianum ſuum propoſitum cognouiſſent. Secundò fatebatur ſe quibusdam Eccleſiaſticis, alijsq; hominibus redditus annuos aliquãdiu non perſoluiſſe. Penſiones quoque quæ ex vectigalibus nonnullis debebantur, redditas non eſſe. Ceterum in cauſa fuiſſe, quod Vveſtphalici Ducatus canones, & & quæ Archiepiſcopo iure dominij debebantur, duobus nunc annis non repræſentaſſent, nec vt repræſentarent, induci potuiſſe. Propterea ſe Portitoribus ſuis mandaſſe, creditoribus ne ſoluerent. Priuſquam aliud mandatum à ſuo Principe reciperent. interim ſemper deſtinatum fuiſſe, vt poſteaquam ſibi ſatisfactum eſſet, confeſtim etiam alijs ſatisfieri iuberet.

Tertiò verò: Nec diffiteor, inquit, me in Papatu vel Romani Pontificis doctrina, ab ipſa pueritia, vſq; ad electionem noſtram educatum & inſtitutum eam incorruptam exiſtimaſſe & defectu Chriſtianæ verboq; diuino conſentaneæ inſtitutionis, ante hæc tempora (prô dolor) peruerſo mihi impreſſo atque in-

queinhærenti zelo,defendiſſe. Omnipotens verò Deus (in cuius manu omnium corda ſunt quique clemens eſt & benignus) mihi poſt ſuſceptam adminiſtrationem cauſas obtulit occaſioneſq́; dedit, perſecutiones,contra verę Religonis profeſſores,tam in Germania, q̃ in Francia atq; Belgio,noſtro noſtrorũ q; parentũ tempore crudeliter inſtitutas,atq; incõmoda quæ ex ijs promanarint,cũ commiſeratione perpendendi, æſtimandi,ſuoq́; momento ponderandi. Quæ me cogitatio eo tádem permouit,quod doctos,pioſq́; viros conſulere cœperim,cauſaſq́; inueſtigare,quę tantæ in Religione diſſentionis genuina eſſet origo: cur nonnulli ſummæ auctoritatis Principes Electoresatque Ordines Imperij, Romanam Religionẽ iampridem repudiaſſent: & concordem, verboq; Dei ſuffultam fidei confeſsionem,vnanimiter prioris loco aſſumpſiſſent.

Nunquam itaque intermorituras gratias quibuſdam, tam ſuperioris quam inferioris ordinis hominibus,ago: qui me poſt Deum ad diligentiorem Sacrarum Scripturarum lectionem,& ſedulam in ijs fundatæ Doctrictrinæ examinationem, adhortati ſunt. Decretum itaque omnino mihi eſt, omnibus, & ſingulis id cupientibus, publicum exercitium veræ& ſynceræ Euangelicæ doctrinæ, vſumque ſacramentorum, ſecundum

Chriſti inſtitutionem, ex præſcripto Auguſtanæ, ad diuinam mentem conformatæ confeſsionis, permittere: eoſqúe ab omni iniuſta violentia tueri. Meipſum inſuper talem omnibus exhibere, qualem in Apologia, ſeu declaratione noſtra, cuius authenticum exemplar Capitulo noſtro miſimus, polliceor. Ad hanc verò Fidei, Religioniſque (quam Auguſtanam appellabat) libertatem, non mea me ſola conſcientia impulit, ſed humiles etiam obſecrationes, & lachrymabundæ ſupplicationes, cum olim, tum nuperrimè à quibuſdam nobilibus & ciuitatum huius prouincię magiſtratibus, partim ſcriptis, partim verbis ad me delatæ: Electorumque & aliorum Auguſtanæ Confeſsionis Ordinum literæ atque interceſsiones, me quaſi violenter eò adegerunt. Quin etiam ex vicinis Belgicis ditionibus, alijsque prouincijs & regnis, quæ nunc ob perſecutiones veræ Religionis (vt ipſe appellat) nunc attritæ iacent, cauſæ ſufficientes mihi oblatæ ſunt, huiuſmodi exempla ante oculos ſtatuendi: ſimileſqûe Rerumpubl. perturbationes, domeſticaſqûe ſeditiones (quæ temporis ſucceſſu ob coactas conſcientias, & denegatum hactenus veræ Religionis exercitium, in hac noſtra Diœceſi, nō ſine eiuſdem lethali exitio atque interitu, facilè concitari poſſent) auertendi.

Quar-

Quartò: Quod ob Matrimonium initum Archiepiſcopali dignitate ſubmoueri debeat ſedeq́; ſua exturbari, id, præter omne ius & æquum eſſe contendebat. Matrimonium enim ab ipſo Deo omnibus hominibus vtriusque, tam Eccleſiaſtici, quam ſecularis ordinis, permiſſum: inq́; remedium euitandæ luxuriæ, & omnis impudici amoris flammæ reſtinguendæ inſtitutum eſſe. Nihil ſe Archiepiſcopali ſuo officio, Eccleſiaſticæq́; vocationi contrarium perpetraſſe; matrimonium enim per ſe neq; Eccleſiaſticum, neque Secularem facere; id Vocationis, ad quam vnumquemque Deus præordinauit, eiusque bonæ atq; legittimæ adminiſtrationis, munus eſſe. Ipſos etiam qui ſe Eccleſiaſticos appellari volunt, ex Sacris literis, Pontificum Decretis, Patrum conſtitutionibus, Canonibus & exemplis, non obſcurè colligere poſſe, Cælibatum Sacerdotum, ſeu interdictum ipſis Matrimonium, à Gregorio ſeptimo Pontifice Rom. cognomine Hillebrando, inter alios multos Idololatricos (vt ille ſuo more loquitur) nulloque fundamento innixos articulos excogitatum, atque intruſum eſſe. in ſacris verò literis, diabolicam doctrinam appellari. Non ſolum Sacerdotes in primitiua Eccleſia Catholica, ſed etiam Apoſtolos ipſos vxores habuiſſe. Ex hiſtorijs etiam notú eſſe in Imperio Germanicæ Nationis, Eccleſi-

multaqúe pactis & conuentis patriæ, Religionis concordiæ, Imperijque conſtitutionibus contraria, ſuę verò Diœceſi vicinis Principib. & communi patriæ contumelioſa atque ignominioſa perpetraſſe &c. quæ omnia aduerſariorum ſuorum cauſam ſuſpectam atque odioſam reddere debere, verbis potius quàm rei veritatę vrgebat.

Septimò: quod pręfectum Cæſaris Vveerdensé ab officio ſuo remouerit, contra patriæ priuilegia aliumſubſtituerit, nó Indigenam, eiusqúe tutelæ & cuſtodię caſtrum commiſerit, calumniam eſſe: Carolum enim Holtzerum nobilem non aduenam, ſed fidelem indigenam eſſe, aiebat,

Octauò atqúe vltimò: quod obiectum fuit, Diœceſin per tam copioſam militum collectionem obæratum iri, ſe etiam nomina iā dudum feciſſe, & plurima debita contraxiſse: id nu in diſputationem vocandum non eſſe. Qu d verò à Regiſtratore, vt vocant, Bonnenſi claues Archiui exegerit, ſigilla diplomata & inſtrumenta publica inde (ſicuti & ex caſtris nonnullis aurum & argentum, ceteraqúe cimelia abſtulerit) atque ex Diœceſi in tutiorem locum vbi aſeruabantur comportari iuſſerit; iuſtam cauſam ſubeſſe. Dimiſſo enim conuentu Colonienſi, ſe per fideles Dominos & amicos certiorem

das eſſe, quod curam animarum ſubditorum ſuorum habuiſſet, ipſorumque conſcientias ex carnificina, vt vocant, exemiſſet; quodqúe hoc opus tam maturo conſilio, prudentiqúe iudicio aggreſſus, veris ac legitimis medijs ad perficiendum vſus fuiſſet.

IIII. Obſecrandum etiam eſſe Archiepiſcopum, vt in incœpto ſuo patiens atq; fortis ſit: ne impendentium moleſtiarum, periculorum atque aduerſitatum aliquando pertæſus reſiliat ab inſtituto. Prouinciç ſaluti magis, quam propriæ vtilitati ſecuritatique aduigilet: miſeroſque indigenas atq; incolas hoc tam exulcerato tempore, non deſerat,

V. Pares quoque gratias habendas eſſe Illuſtriſsimis Electorib. Ducib. Comitib. alijſq; Ordinibus Sacri Romani Imperij, qui negocium hoc tam pio zelo eouſq; promouerant.

Deniqúe tàm Archiepiſcopum nunc præſentem, quàm reliquos per Imperium Electores, Principes, Comites, atque alios ordines implorandos eſſe, omnẽ operam atque diligẽtiam adhibeãt, vt Vveſtphalicæ ditiones, tàm ſuo quàm poſterorum ſuorum tempore, in hac Religionis libertate, ſaluis inuiolatiſqúe priuilegijs & immunitatibus ſuis, conſeruẽtur: omniſque ob Religionẽ perſecutio, quæ vel in ſe, vel in liberos & vxores ſuas inſtitui poſſet, auertatur. Cũ itáq; nullo modo huic, de libertate Religionis, articulo repudiũ re-

mittere decreuerint, ceteri quoq; tales eſſent, qui etiam obſeruari deberent, donec Archiepiſcopus legitimo iuſtoque iudicio ſua dignitate priuetur. debitam Principi ſuo obſeruantiam promittendam eſſe, cum obſecratione, vt ipſe omnem diligentiam adhibeat, ne armis hoſtium obruantur. Poſtquam verò patriæ Ordinum conſilia minus dextera ſint & ſana, quàm vt tanto malo præuueniendo ſufficiant: ſibi conſultum videri dicebāt, vt Archiepiſcopus ipſe, optima & conueniētiſsima media ſtatuat, quib. caueatur ne quod damnum vel detrimentum prouinciæ capiant. Alia quoque propoſita capita, vnico de Religione excepto, eò dirigat, vt Cæſareæ Maieſtati, Electorib. Principib. & Ordinibus Imperij placeāt, ab ijſq; approbentur. caueat tandem Archiepiſ. quantū fieri poterit, ne ad bellum deueniatur. néue aduenæ & peregrinæ Nationes in Imperium intromittantur.

Hanc VVeſtphalorum concluſionem, quidam cognomine Groten, tanq̄ omnium calculis approbatam (cum non niſi à paucis, rerum nouarum ſtudioſis, cōcepta eſſet) Archiepiſcopo ſcriptam exhibuiſſe, verbisq; latius proſecutus eſſe dicitur. Grauiter verò tulerūt Catholici, id omniū nomine exhiberi, quod ipſi non approbaſſent: ipſumq; Oratoré dentatis verbis acriter caſtigarūt. Inter hos Satrapa generalis totius prouinciæ Comes Eberardus

dus Solmenſis, Cõmendator prouincialis in Mulheim Reckius, Satrapę prouinciarũ in Bilſtein & Balue, Caſparus .ſc. Forſtenburch & Haetsfelt: Senior quoq; Iohãnes Droſt, & Licentiatus Clein ſorg, cũ Legatis oppidi VVeerlenſis Gerardo Brandes, Iohanne Godde, alijſq́ue complurib. inſignẽ & Religioni & Reipubl. operam nauârunt, Capituli ſententiam fortiter propugnando: nec remiſsiùs pro Truchſeſio Otto à VVolmarinckhuſen agebat.

Archiepiſcopus collatis ſuffragijs, eorũ qui inſtitutum ſuum probabant, defenſionemq́; pollicebatur, ceteros in ſuam ſententiã pertrahere conabatur. iubebat autem vt poſtridie reuerterentur, & redditam concluſionem ſubſcriptionibus confirmarent. Sed nemo tũ ex conſiliarijs comparuit. Nobiles etiã & ciuitates nõnullæ, vel ſe ſubtraxerunt, vel tergiuerſatæ ſunt. Ita vt in hoc cõuentu nihil legittimè tranſactũ ſit. Caterũ Gebhard. quæ in rẽ ſuã acta erant, rata habebat, & ꝙ à paucis concluſũ, id quaſi ab omnib. decretũ acceptabat. Paulò poſt ij, q ab Archiepiſcopo ſtabãt, Capitulo reſponſũ ad ſua poſtulata reſcripſerunt: literarũ hęc erat ſumma. *Se ſcriptũ Reuerendi Capituli. 6. Martij miſſum, tandem 12. eiuſdem menſis accepiſſe, magno cum animi dolore ex eo diſsidium, inter ipſum Capitulum & Archiepiſcopum Principem ac Dominum ſuum, cui ſacramento obligati erant, cognouiſſe: An Archiepiſcopus ob Religionem mutatam*

hānes Dúckermānus, & tres Heingſtenij, Hermānus, Fredericus, & Georg. His cōſilia conferentib. quid in hoc negotio factū opus eſſet tandē viſum eſt, ſingulos, qui alterius, q̃ Catholicę fidei ſuſpecti erant conuenire, & percōtari, vellentnē mandato Truchſeſij parere an non? maturè ſecum deliberarent, & poſtridie in ſacellum D. Nicolai venirent ſententiam ſuam dicturi. Poſtridie itáque ad dictum locum magnus hominum fit concurſus, qui ſe inuicèm iureiurando conſtrinxēre, quod incœptum Truchſeſij promouerent, eiusq; mādatis ſatisfacerent. Hic Reckius ipſis literas Truchſeſij de ſcripto recitat, & diligētiſsimè enucleat; mox doctrinā papiſticam (ſic enim per ludibrium Catholicā appellabat) multis nugis figmentis, & maledictis exagitauit: hāc explodendam, & in vltimos terræ fines depor tandam. Auguſtanam confeſsionem corpore & anima, opibus & ſanguine introducendam eſſe, ſuaſit: & indoctæ plebeculæ, erroris magiſtro (quæ tamen pleraque Catholica erat) pernicioſa ſua facundia perſuaſit. Fiebant hæc omnia Senatu ignorante, vel non conſentiente; vt qui Catholicus Catholicæ religionis exercitium zelabatur. Paulò poſt Senatui libellus ſupplex porrigitur, quo Confeſsionis Auguſtanæ publicus vſus, isque in parochiali Eccleſia petebatur. Senatus vero petitionem illorum reiecit. Reckius videns libello

ſup-

ſuam agerent,& miniſtrum Verbi maiusque præſidium in arce collocandum peterẽt.quod nullo negocio impetrarunt:& quidquid à Catholicorum Legatis proponebatur id ſuperuenientibus Hermanno Hengſtenio & Henrico VVert denegatum fuit,aut impeditum ne effectum ſortiretur.

Truchſeſius autem,vt oſtenderet ſibi legationem Reckij & ſuorum gratam fuiſſe,ſtatim aulæ ſuæ cõcinnatorem Valentinum Scqneg,vnà cum præcipuo ſuo Conſiliario Ottone à VVolmerichauſen VVerlam miſit: quo cum veniſſet Valẽtinus, honorificè exceptus ipſo Annunciationis B.Mariæ hora octaua(exercitio Catholico cum ſumma celeritate & quaſi per tranſennam peracto)ſuggeſtum cõſcendit:initio aliquamdiu cantillatum eſt,id protaſis ſuit. Inde ad epitaſin ventũ eſt,miniſter particulã textus paſsionis dominicæ ſuo modo explicauit.Tandem cataſtrophen ſubiecit & expanſis velis in Monachorum & monialium mores inuehitur. Finita hac concione auditores Truchſeſianum hunc Ludgerum nouum VVeſtphaliæ Apoſtolum cum honore ad hoſpitium comitantur, & cum eo cuticulam genialiter curârunt. inde collatione facta cum non contemnendam pecuniæ ſummam, è ſuis collegiſſent; hoſpiti abundè ſatisfactum eſt, & miniſtro pro præſtita opera hono-

honorarium & magnificum legatiuum donarunt. Contribuerāt.n. qui huius factionis erāt pene omnes: etiam hi quibus erat vix nummus in arca. niſi quod quidam muſsitantes, ad ſaniorem mentem reuerſi, dicerent: ſi euāgelium Truchſeſij pecunia redimendum ſit, ſe iam ad ſatietatē illud audiuiſſe. Habere ſe proprium paſtorem, eū ſibi ſatisfacere poſſe.

Poſtquam verò Valentinus Schoneck plenis loculis VVerla diſceſsiſſet, multum ſoliciti fuēre, huius nouitatis auctores, quomodo cœptum opus continuarent. id fieri non poterat, niſi perpetuum Miniſtrum in locum Valentini cooptarent. Commendata eſt huius negotij cura VVilhelmo Bock, Hermāno Hengſtenio & Reckio vt circumiacentes pagos & oppida luſtrarent, ſi quis alibi Miniſter latitaret, qui opimam hanc conditionem velit acceptare. curſitatum eſt ſurſum atque deorſum, ſed quia meſsis copioſa ſcilicet, & operarij pauci, ante feſtum Paſchæ neminē potuerunt inuenire, qui prouinciam hanc ſuſcipere voluit. Tandē repertus eſt paſtor in Hilbach, quem magnis pollicitationibus ſolicitârunt, vt ipſo die feſto VVerlæ concionaretur, vt cœnam, fortè ientaculum, adminiſtraret. at occupatiſsimo illi paſtori, minimè integrum erat proprias oues deſerere, & ad alienum ouile tranſire. De hoc paſtore bono à viris fide digniſsimis ſic ſcribitur: Henricus de

Stat

Statloën (hoc ei nomen eſt) monachus fuit Paderbornenſis, in monaſterio Ebbinckhouenſi poſtea factus procurator. Multis itaque negotijs cæpit innoteſcere, & tandem in conſuetudinem vxoris cuiuſdam ciuis incidit. Habebat claues templi, & quoties lubitum fuit intempeſta nocte monaſterio exire, & ad mulierem hanc intrare, potuit. Quod facinus tādem ad aures Abbatis delatum eſt; qui Procuratorem in carceres coniecit. Cum verò flamma illa nonnihil deferbuiſſet, iuramento præſtito, ꝙ vitam emendaret, & tali ſe ſcelere poſthac non pollueret, liberatus eſt. At paulò poſt, ſus ad volutabrū reuerſus, reuiuiſcente libidine, vt eam exatiaret, noctu ſchalis muro applicatis, ad mulierculā ſuā redire voluit. ſed aut ebri⁹ aut tenebrarū iniuria impeditus, ab alto delapſus alteram tibiarū fregit; quo infortunio adhuc claudicat. Sanitati priſtinæ reſtitutus, monachum exuit, & in diœceſin Bremenſem ſeſe contulit, Concionatoris officium ambiens. ſed receptus ibi non eſt. Tandem intellexit in Hilbach Miniſterium vacare. Eſt autem Hilbach pagus in Comitatu Markenſi, in ipſis Colonienſium, & huius comitatus terminis. Collatio verò curæ paſtoralis huius pagi Curioni Budericenſi competit. Venit itaque ad hunc Paſtorem Frater Henricus; & literas Collatori oſtendit; quæ teſtabantur, eum ex diœceſi Bremenſi

natum,& piũ Catholicæ religionis eſſe Sacerdotem. Collator nihil mali metuens,in cũ cu ram hanc confert.Sed quia ſine licentia Officialis Vverlenſis ad hoc munus promoueri non potuit, venit Vverlam, & in præſentia Officialis & Sigilliferi ſeſe examini Catholico ſubiecit. iamq; admittendus iuſiurandum & voce,& ſcripto dedit ſe Catholicum eſſe, Catholicè concionaturum,& quamdiu viuat in Catholica religione perſeueraturum eſſe. Sed cum iam aliquamdiu officio ſuo functus eſſet,iuramenti immemor,in Catholicam re ligionem inuehi, eamque condemnare auſus eſt.Mox Niſam quandam Paderbornenſem, quæ eum inſequebatur,ſibi illicito matrimonio copulauit.Habebat hęc Niſa fratrem quẽ dam ſcrutarium aut circitorem pauperrimũ, quem ſtatim ſibi cuſtodem cooptauit.

Sed ad zelum Reckij,& aliorũ reuertamur. Cum itaq; Fraterculus hic operã ſuam Vverlenſibus denegaret, Reckius Hammum contendit,& cum alium Miniſtrum habere non poſſet,Copiũ adduxit. Is (vt in edito libello germanico inueni)totus pannoſus erat. Viſum eſt itaq; Reckio aliquamdiu in ſuburbio ſubſiſtere,donec veſtimenta adferrentur. metuebat enim populum arbitrari poſſe, ſub ſordido palliolo, nullam latere ſapientiam. Is itaq; Copius,cum toto hoc feſto declamaſſet, tandem nouum Præfectum arci Cart-

hau-

hauſen acceſsit, poſtulans annuam ſui laboris mercedem. Sed præfectus tanti Euangelium non emens, honeſtè recuſauit. Quod cum vidiſſet Copius VVerlenſes deſerens ad ſuos reuertitur.

Qui verò Copium adduxerant metuentes fieri poſſe, vt aliquando alius miniſter, aut hoc nudior, aut æquè nudus huic ſuccederet veſtibus, quibus nuper eum operuerant iterum excuſſerunt, datoq; viatico dimiſerunt. Hęc ex libello germanico. Poſt illum hanc nouellam Eccleſiam Frater Henricus à Statloen aliquamdiu rexit: ſed quia ſuũ munus in Hilbach relinquere noluit, & vtriqúe Eccleſiæ ſimul præeſſe non potuit: viſum eſt ſcrutarium illum, quem paulò ante cuſtodem, nunc deinceps Miniſtrum, & Verbi concionatorem creare.

Tandem Caſparus Matthei curam Synagogæ VVerlenſis ſuſcepit. Hilbacenſis itaq; itineris, & moleſtiarum pertæſus, VVerlenſes quoq; (vt alij ante illum) deſeruit: miſitq; eo affinem ſuum ſcrutarium & cuſtodem qui vicariam operam ſuam Caſparo elocauit. & inſignem Aretologum ſeſe præbuit.

Ceterum cum Abbas Ebbechouenſis iam certior factus eſſet monachum ſuum paſtorem profiteri, & Catholicam religionem perturbare, ſcribit ad Officialem, monachumqúe duodecim ſcelerum grauiſsimorum

rum reum peragit, quæ breuitatis gratia prę-
terimus.

Hulcraed Capitur.

Dux Fredericus nunc aliquot dies in oppugnando caſtro Hulcraed totus fuerat, per colliquias & incilia aquam quæ in foſsis erat alio deriuârat, foſsáſq; permeabiles reddiderat. Cumqúe maiora aliquot tormenta, quæ in eum vſum Sereniſsimus Iuliæ Dux ei (reclamantibus nonnullis) ſubmiſerat expediuiſſet; dies noctéſq; ijs muros verberaſſet, eos tandem aperuit.

HVLCRAED.

Cum autem præſidiarij Ducis ſedulitatem, commoditatemqúe arcis expugnandæ
vide-

viderent,ſubſidijq́; ſpem omnem abijcerent, certis quibuſdam condicionibus ſeſe dediderunt.quos omnes (ſex aut ſeptem ſolummodo detentis) in gratiam Dux recipit,liberosq́ue dimiſit, & poſtridie ouans in vrbem reuerſus eſt vbi aliquamdiu vt ſeſe refocillaret permanſit. Viuam autem arcis delineationem in præcedenti typo videre licebit.

Dum hæc geruntur in ſuperiori Diœceſi Salentinus Linſenſes, Arvvilerenſes,& pręfecturam Aldenroden in fidem Capituli accepit,eosq́; iuramento conſtrinxit, à Capitulo ne deficerēt. Comes verò Vvernerus à Riffer-ſcheit, Archimareſchalcus Diœceſis, militem conſcribebat, à Capitulo ad id ordinatus: quam ob rem Præſidiarij Bonnenſes vicinū eius Caſtellum Alſter, quod iuxta illud ſitum erat monaſterium, ex mandato Caroli Truchſeſij omnibus quæcunque obuia erant ſublatis ſpoliarunt. Comes Vvernerus à Rifferſcheit militem conſcribit.

Erat in agro Bonnenſi, non procul ab oppido inſigne monaſteriū ab Archiepiſ. olim cōſtructū, Dietkirchen appellatum, opulentiſsimē dotatum,& ſacris Virginibus, quæ & genere & moribus nobiles erant, habitandum à fundatoribus donatum. Debuiſſet Gebhardus tam ſanctam Deceſſorum ſuorum fundationem venerari, tueriq́;: ſed ille ad fatalem iſtius, aliorumque monaſteriorum ruinam natus, illud per fratrem, Carolum euerti, de- Fundatio & euerſio monaſterij Dietkirchen.

tiquam illam multumq́ue laudatam familiam Truchſeſiorum in VValpurg, & virtutes Maiorum ſuorum, qui tot ſæculis in Chriſtiana Religione conſtanter perſeuerarunt, cuius beneficio non tantū in politicis Sacri Romani Imperij adminiſtrationibus, apud Suæ Maieſtatis auos Rom. Cæſares, & Reges, celebremq́; domum illam Auſtriacam: ſed & in Eccleſia Catholica ad Principum dignitates, atq́; officia ab omnipotenti Deo electi atque promoti ſunt: quoties etiam meminiſſet q̀ua via atque profeſſione Gebhardus ipſe ad Archiepiſcopatum Colonienſem, ſublimemq́ue Electoratus honorem peruenerit, quid in inaugurationis veſtibulo primum Capitulo, inde Diœceſi, poſt Electoratus Collegio, ante omnia verò Pontificis Sanctitati ſolenni cum iuramento promiſerit, ac proinde à Sua Maieſtate indultum, facultatemq́ue politicæ adminiſtrationis obtinuerit: quoties (inquam) hæc Cæſar cogitaret, toties ei hanc tam præcipitem atque inopinatam alterationem, repudiationemq́ue & reiectionem omnium, tanta cum ſolennitate iuriſiurandi confirmatorū (præſertim cum nec Suam Maieſt. nec reliquos Electores eccleſiaſticos vnquam de hac re præmonuiſſet, aut eis vllam iſtius ſuſpicionem inieciſſet) vehementer admirari. Nihil itaque Cæſari optatius accidere poſſe, quàm vt Archiepiſcopus propoſitum ſuum diligentius examinet: cogitetq́;, quanta futura ſit infamia, ſi ipſe primus in ſua familia, non tantum parentum ſuorum tot ſeculis cultam obſeruatamq́ue religionem, ſed & omnia prædicta iuramenta violet, atque infringat.

Diœceſanos quoque vtriuſq; ordinis homines, ſub prætextu pietatis alicuius, ad ſimilem perfidiam inuitet: ac proinde in vicinis prouincijs primum, deinde in vniuerſa Germania nouos tumultus, peſtiferasque ſeditiones concitet. Hæc tamen omnia preterire, atque vt horum Elector ipſe, tam coram Deo, quàm Eccleſiaſticis Principibus cauſam dicat relinquere, etiam de matrimonio ſuo diſputare nolle. Ceterum quod ad reſiduum illud, nimirum quod Elector, eiurata nunc Religione Catholica, aliaq; reaſſumpta, Archiepiſcopatus, Septemuiratusq; dignitatem ſibi retinere in animum inducat, ſuum propoſitum illud opibus & ſanguine propugnare decernat, ferendum Cæſari non eſſe: cum omnia politica, atque Eccleſiaſtica iura reclament. præſertim cum & Religionis approbata, totiesque repetita & confirmata concordia, manifeſtiſſimè repugnet. ipſius etiam Archiepiſcopi promiſſiones & iuramenta, Eccleſiæ ſtatuta, Aurea Bulla, Electorum vnio, & patriæ ſanxiones, reluctentur. Proinde hoc negotium non ſolum Gebhardum, illiusque conſcientiam, verum etiam Suam Maieſtatem, omnes Catholicos Electores, & Principes, ante alios verò Eccleſiaſticos Electores, quibus Imperium haud ſecus quam ſecularib. innititur; deniq; & Romanum Imperatorem, tanquam Eccleſiæ ſupremum aduocatum concernere. Præterea Imperij definitionem, & Religionis pacem in hoc caſu diſponere, vt.

(∴)

Si quis Archiepiſcopus, Epiſcopus, Antiſtes, aut alius ordinis eccleſiaſtici à Religione veteri deficiat, is continuo decedat ab epiſcopatu ſuo, præfectura, beneficio, ſimul omnibus etiã fructib. quos inde percepit (quod tamen ad nullam eius infamiam pertinebit) & Collegio, ſiue ijs ad quos ea res iure atq; cõſuetudine pertinet, liceat in eius locum eligere, ſeu conſtituere alium, qui ſit veteris Religionis.

HANC *pacis condicionem, haud ſecus quàm alias omnes, ipſum Archiepiſcopum non ſolum in Electoratus vnione, ſed & ante ſuo Collegio, Diœceſiqúe, ac tandem pro confirmatione obtinenda ipſi Pontifici ſe conſeruaturum promiſiſſe, ſanctèq; iuraſſe. Facili ergo negocio ipſum intelligere poſſe, quo iure, quaúe, iniuria quà conſcientia, aut quo prætextu poſt mutatam Religionem, deſertamq; fidem (in cuius profeſſione ad Archiepiſcopatum ſemel electus, & confirmatus: cuius beneficio quoq; ab Imperatore indultum, atq; licentiam politicæ adminiſtrationis obtinuerat) Diœceſin, eiusqúe prouentus & commoda ſibi per vim reſeruare, eius quoque ſubditos populos, ciuitates atq; ordines ſuo ſub imperio detinere machinetur: nec ignorare, qua fronte Cæſar, ratione officij & iuramenti ſui, tam inauditam nouitatem, tamq; nefarium Imperij Rom. ſciſma (cum tot iam ſeculis maximo Germanicæ nationis*

ria parentum ſuorum fidem & Religionem ſemel acceptam deſerere prorſus ſibi decretum ſit; monere illum Cæſarem, vt ſecundum præmiſſam Imperij conſtitutionem, pacisque Religioni datæ condicionem, & proprium ſuum iuſiurandū, Diœceſis adminiſtrationi cedat: prouincias, populoſqúe iuramēto ſibi præſtito exoneret. Diœceſin omnem, eiusq; prouentus tanquam ſuæ Maieſtatis, ac Sacri Rom. Imperij feuda, atque Regalia deſerat, atque arma deponat. Ne conſcientiā ſuam violenta atque iniuſta poſſeſſione bonorum, quæ ad alios pertinent, oneret: neque per diuturniorē negationē, armatāq; vim prædictorū incōmodorum det occaſionē. Hoc modo ipſum Cæſari gratificaturū, ſeſeq; et Imperatorē multis, moleſtijs & difficultatibus. exempturum.

Hæc erat legationis ſumma. Gebhardus verò (vt cuius anim⁹ iam occalluerat, amore, atq; illecebris mulierculę ſuffaſcinatus, peſsimorumque hominū ſuaſionib. incātatus) nec conſciētiæ ſtimulos ſenticbat, nec ad ſana Cęſaris conſilia animum attendebat: vt verò iniquiſsimæ ſuæ cauſæ pigmēta, fucumq; puerilē illiniret, ſequenti die ad Cæſaris poſtulata reſpondit.

S E *Cæſaris petitioni ſalua conſcientia, prouinciarumqúe & populorum ſibi à Deo creditorum ſalute ſatisfacere non poſſe. præſertim ijs in rebus, quæ vel ad religionem, vel ad matrimonium ſuum ſpectarent. Remittere itaque ſe Cæſarem ſecundò ad Apologiam ſuam. Addidit & illud: nihil ſe ſupplicio dignum cōmiſiſſe, neq; ſe aliqua re ſibi collatum Electoratū, violaſſe* Gebhardi reſponſio ad legationem Cæſaris.

nec

Quod ſi contingat, aliquem Eccleſiaſticum ob Auguſtanam Confeſsionem ſuſceptam à ſua dignitate beneficio vel officio remoueri. Electores aliosque ordines in conſcientijs ſuis liberos fore; in iudicio, vel extra iudicium eum qui remotus eſt, non condemnaturos, nec ipſo facto, nec conſilio, aut alia ratione eundem perſecuturos

Cum *itaque ſecundum omnium circumſpectorũ hominum, cuiuſcunque Ordinis vel condicionis, iudiciũ nulla firmior pax, aut nullæ diuturnior & ſecurior trãquillitas conſtitui queat, ea, quæ libertati conſcientiarum nititur: ſe Cæſarem exoratũ velle, vt, quòd in præſentiarum nullam aliam reſponſionem ad eius petitionem (prohibente id conſcientia) reddere poſſet, ſe excuſatum habeat: atque immorigeros ſuos Capitulares, præcipuè Choriepiſcopum Saxoniæ &c. Ducem Fredericum (vt qui ante alios ei moleſtior erat, iactitans etiam ſibi id Cæſarem in mandatis dediſſe) coerceat, eisq́ue mandet, ne Archiepiſcopum ſuum in chriſtiano ſuo propoſito, ac Diœceſis adminiſtratione impediant, ſed loca occupata ab ipſis ſtatim reſtituant, omniaq́ue vel fraude, vel armata manu Archiepiſcopo ſublata vel erepta, confeſtim reddant: concitatisq́ue aduerſus eum motibus finem imponant. Quod niſi quam primum fieret ſe ad defenſionem ſui, ſuarumq́ue prouinciarum (impellente conſcientia) rationẽ aliam initurum, alia media,*

die expectabatur, ſed vbique ſibi inſidias ſtructas à Truchſeſij fautoribus, certis auctorib. cognouit. Ea res vehemẽter Cęſaream Maieſt. commouit, quę confeſtim datis ad Caſimirũ literis, acriter eũ increpauit. *Expectaſſe nimirum ſe hactenus aut vt quæ 8. Mart. ad ipſum ſcripſerat, eiq; mandauerat, debita cũ obſeruantia præſtaret, multiplicẽ verò famam diuulgari, eum in conſcribendo exercitu procedere, iamq; nõ exiguas copias ſub ſignis habere, quas breui diribitorio propè VVormatiã aſſignato, luſtraturus eſſet, neq; tamen Imperatoris placitum aut licentiã ad illud petijſſe. Hoc conſtitutionib. Imperij prorſus aduerſari. Quinetiã itinera eum circunquaque infeſta reddere, veredarios remorari, Rheniq; nauigationẽ adeo impedire, atq; intercipere, vt ne his quidem, quos ipſa neceßitas ad profectiones impelleret, tutus vſquã tranſitus pateret. Suæ inſuper Maieſt. fidem factam, eum ante paucos dies in Legatum Apoſtolicũ, Illuſtriß. ac Reuerendiß. in Chriſto Patrẽ Dominũ Andreã. S. R. E. tituli S. Mariæ Nouæ Cardinalẽ Auſtriacum, Chariſſimũ. S. Maieſt. patruelẽ, eandem violentiã vſurpaſſe eidemq; nõ obſtante interceßione Patris ipſius Ferdinãdi Archiducis Auſtriæ &c. nec q́ ipſe tã ab Electore Comiti Palatino, quã etiã à Caſimiro ſaluũ conductũ flagitauerat, non tantum violenter itinera interclusiſſe, ſed & famulos illius nõnullos apprehẽdiſſe, & fortaßis adhuc captiuos detinere. Quæ omnia q̃ Sua Maieſt. mandato, ſacriq; Rom. Imperij ſtatutis repugnarent, ipſum Caſimirũ non præterire: quæ nec ipſi, nec cuiquã in Imperio alienis cauſis ſe immiſcere, exercit' cõſcribere, militẽ recẽſere, multò min' regias et publi-*

Cæſaris literæ ad Caſimirũ.

publicas vias fidelibus ſubditis aut Principibus, nequaquam verò Legatis, qui etiam iure gentium pacificè proficiſcuntur, intercludere, permitterent. Hæc Cæſarem in admirationem rapere, & Caſimiro ſecundò & ſeriò mandare, atque omnino velle, vt confeſtim milites ſacramento abſoluat, nulla in Imperio diſcordiarum ſemina ſpargat, nullā vicinis principibus iuſtarum querelarum cauſam præbeat, prædicti Cardinalis famulos, quos vel ipſe, vel ſui captiuos detinerent, ſine lytro liberos dimittat: neque poſthac itinerè temere infeſtare pergat. Quod ſi non obtemperare velit; cogi-
Mart. 24. *tet ſua ſtudia multis Imperij Ordinibus; multisque externis diſplicere: facileque fieri poſſe vt & ſibi & a-*
Mart. 25. *lijs innocentibus hominibus, tantas difficultates; tantaq; mala pariat, vnde ſe poſtea non poterit extricare; prudenter igitur agat, & Cæſari morem gerat.*

VVernerus Comes Rifferſcheitius in colligendo milite occupatus tunc erat, & conſtitutum numerum iam penè impleuerat; duxit autem eos in pagum oppido Bonnenſi vicinum nomine Melem, vt prima data occaſione numerum iniret, & exercitum luſtraret. Extruxerat paulò ante in agro ſuburbano Carolus molendinum, pulueri tormentario conficiendo. VVernerus captata commoditate, iniecto igne illud incendit, incenſumque funditus deflagrauit. Bonnenſes tantam audaciam vindicare cupientes, poſtridie, multa adhuc nocte, eruptione facta in Melem; nullo dato ſigno irruunt, atque procubitoribus inter

interceptis hoſtes profundo ſomno oppreſſos inuenerunt, punctimque & cæſim ferientes, magnam ſtragem ediderunt: pagum, qua parte Rhenum ſpectat, admotus ignis abſumpſit, quo incendio puluis quoque tormentarius correptus, primũ fragore & flamma horribili, inde atra nube eleuat⁹, diſparuit. VVernerus elapſus omnia impedimenta hoſtibus reliquit. qui recluſis ſarcinis, vexillum prętorium inuenerunt. Inde receptui canentes, non paucos etiam è ſuis deſiderârunt: cognoueruntque iſtam victoriam ſibi non incruentã fuiſſe, ouantes nihilominus Bonnam reuerſi, hoſtile vexillum, trophæi loco per forum circungeſtarunt, atque deinde è telonio ſuſpendunt, vt à præternauigantibus conſpiceretur.

Proteſtantes noua rurſus comitia VVormatiæ in 27. diem Martij edixerunt, de rebus Archiepiſcopi Colonienſis, vt certi aliquid ſtatuerent. Mart. 27. Capitulũ Colonienſe non ignorans illorum, qui eò proficiſcerentur, Principum atque Ordinum animos, à Truchſeſio iã præoccupatos, noluit rebus ſuis deeſſe: ſed æquitatem cauſę ſuæ ſcriptam, in diem conſtitutũ eò miſit. Ceterum nuncius in Franckendael, oppido ab exulib. Belgicis Caluinianis, in finib. ꝓuinciæ Caſimirianæ, extructo interceptus eſt, ac literis omnib. per vim ſpoliatus. Illi verò qui ad comitia indicta cõuenerant communi-

munib.decreuêre ſuffragijs; *ElectoriColonieſi ca-pitulandum eſſe: præter duorũ menſium ſtipendia, ipſi in vltimo conuentu Auguſtano addicta, alia ſex menſium adhuc decernenda eſſe: pari contributione perſoluenda: eaq́; ad petitionem atq́; inſtantiam eiuſdem Electoris, vt maximum ſpatio trium hebdomadarum, in ciuitate Magdenburgenſi, & Francofordienſi vel ei ipſi, vel alij ab eo cum auctoritate miſſo, in finem prædictum repræſentanda eſſe.*

Dũ hæc VVormatiæ aguntur, Archiepiſcopus in VVeſtphalicis ditionibus caſtra, ciuitateſq́;, partim vi, partim blanditijs, partim etiam dolis, ſiniſtriſq́; artibus, in ſuam poteſtatem aſſerebat.

Poſtquam enim arcem Horenburgenſem annona & bellico apparatu benè inſtructam per ſuos occupaſſet, de oppido VVerlenſi inuadendo cogitare cœpit. uentus ſtudio ſucceſsit. Erat in hoc oppido Prætor quidã. Theodorus Lelicr, is vel quod Gebhardi factiones non probab[...], vel ꝙ alia aliqua cauſa ſuberat in ſuſpicionem apud Archiepiſcopum venerat. Satrapes tamẽ generalis eum defendere, atq; in officio continere conabatur. Archiepiſcopus alium ſubſtituere volebat: per quẽ tutiùs, quod machinabatur, poſſet perficere. Multis rationibus apud generalẽ Satrapã, vt cui eius artes nondum erant exploratæ, inſtitit, vt à propoſito decederet, atq́; ſibi conſentiret, déq; communi ſententia ali-

um

tum Prætorem crearent. Victus importunitate Archiepiſcopi Satrapes permiſit ei quem vellet nominaret. Ille itáq; impetrato quod vrgebat, quendam Carthauſem iſto officio donauit;& ne quis huic obſtreperet, eiusqúe auctoritas maior eſſet, Archiepiſcop. eum in arcem deduxit, atq; illa occaſione arcem primum, deinde maiori paulatim præſidio admiſſo, etiam oppidum ſibi ſubiecit.

Iohãnes autem Caſimirus, infelicem expeditionem Belgicam propitiori fortuna compenſare, maiorique gloria exornare cupiens, in conſcribendo milite aſsiduus erat: vt autem id iuſtè facere videretur, Capitulum quaſi amicè admonuit, Archiepiſcopum iniuria laceſſere deſiſtat, re vera autem ipſi bellum denunciabat. Mart. 28.

NE *ſe tam imprudentem* (ait) *tamq; incircunſpectum exiſtiment, vt Archiepiſcopum Colonienſem, in ijs rebus, quæ contra Bullam auream, Religionis cõcordiam, pacta & iuramenta militant, defendere, aut ei in ſimilibus factionibus, opem ferre cogitet. ſed talẽ potius qui delinquentem commonefacere, & à delicto retrahere conaretur. Archiepiſcopum autem etſi non omnia approbet, quæ contra diuini verbi præſcriptum in Papatum irrepſerunt, tamen à fundamento Veræ Apoſtolicæ Catholicæ Eccleſiæ, fideiqúe non diſcedere. Abſqúe vlla queqúe contradictione veriſsimum eſſe, atqúe in decreto de Religionis concordia literæ contextum manifeſtè arguere, illam*

Eccleſiaſticorum exceptionem, ab omnibus Imperij Ordinibus probatam non eſſe: ſed Auguſtanæ confeſſionis ſocios, eam pro articulo indifferenti, non autem obliganti interpretari: nec vt is infereretur, aſſenſum præbuiſſe. ſed contra potius proteſtatos eſſe. Tandem poſt multa argumenta (quibus Caſimirus Gebhardum excuſare, purgare & defendere fruſtrà conatur) ſubijcit: Se Capitulares commonere præſenti ſuo ſcripto voluiſſe, vt confeſtim omnem hoſtilitatem auferant, arma deponant, externos milites Imperij finibus excedere iubeant, omnemq́ ſimultatem cognitioni & iudicio Cæſareæ Maieſt. ceterorumq́ Imperij ordinum ſubmittant. Sin autem hanc ſuam admonitionem contemnant, armata manu negocium vrgere pergant, atque (id quod breui ſibi ſuboluiſſe dicebat) opem Pontificis Rom. aliorumq́ exterorum principum nouum Archiepiſcopum vel Adminiſtratorem eligant, cogitandũ ipſis eſſe, eos, quibus chariſſimæ patriæ defenſio, contrà omnem externorum militum inſolentiam atq; iniuriã incumbit, non dormituros: ſed debitam diligentiam adhibituros, vt hoſtes patriæ atq́ eorum complices coërceant. Sed etſi contingat ipſos nouum, illegitimum, ſubreptitium, vel vi intruſum Archiepiſcop. aut Adminiſtratorẽ eligere, ipsũ ordines nõ pro Electore Imperij aut vero Diœceſe habituros: ſed modernum debitè electum, confirmatumq́ Archiepiſcopum & Electorem defenſuros, atq́ in dignitate officio & vocatione ſua, contra aduerſariorum ſuorum violentiam conſeruaturos eſſe. Maturè itaq́ atq́ prudenter deliberent, ne ſera tandem pœnitentia factum ſubſequatur.

Hæc

Hæc Caſimirus. Neque vanum erat hoc eius de Pontifice Rom. præſagium. Sua enim Sanctitas (tanquam verus paſtor, cui Deus omnipotens ouile ſuum cuſtodiendum, oueſque paſcendas dedit: cui officij ratione incumbit, oues tueri, lupum arcere, cauere ne quid grex detrimenti capiat) videns nullam de Gebhardo ſpem reliquam eſſe, eum gladio ſpirituali diuinitùs ſibi commiſſo, à communione fidelium præcidit, & quaſi putridum aut emortuum membrum Eccleſiæ amputauit. Quod ut omnibus conſtaret Romæ in ampliſsimo Cardinalium Senatu talis de eo lata eſt ſententia. April. 1. ſtilo nouo

GREGORIVS EPISCOPVS SERuus Seruorum Dei. Ad futuram rei memoriam.

HVMANI *generis Conditor ac redemptor, & ſummus æternusq; Sacerdos in cœlis regnans S. Eccleſiam ſuam Catholicam ita Beato Petro, Apoſtolorum principi, ac eius ſucceſſoribus, Romanis Pontificibus, regendam tradidit, vt ſuper Gẽtes et Regna conſtituti, poteſtatisq; diuinæ principatum in terris obtinentes, quid in ea plantari, vel euelli, ædificari aut deſtrui opus eſſet dicerent, ac iudicarent.*

NOS *igitur, in eadem Apoſtolicæ ſedis ſpecula, quamq; tanto oneri impares, ſola Dei miſeratione & gratia collocati, ad ſatisfaciendum muneri noſtro, eò ſolertius incumbere debemus, quò magis calamitoſi huius ſæculi tempeſtates ingraueſcere, & noſtram vnde-*

quaque vigilantiam requiri,non ignoramus. Proindè, cum ex multorum ſermonibus & literis,grauis iampridem rumor,ad aures noſtras perueniſſet,de turpi& flagitioſa vita Gebhardi Truchſij, qui Eccleſiæ Colonienſi præerat,ingenti ſanè dolore, ex tam graui Eccleſiæ vulnere, & quacunq; potuimus ratione,ex Charitate verè paterna,ad ſanitatem reuocare conati ſumus. Sed ille, vt erat peruerſo & obdurato animo, vel literas noſtras, ad ſe peruenire paſſus non eſt, vel ſi quas alias eadem de re accepit, & homines certos ad ſe hortatu noſtro à nonnullis principibus miſſos audiuit: ijs ita reſpondit, vt ſatis appareret, ſibi in animo eſſe,noſtrum,illorumq; officium eludere, auctoritatẽq; contemnere,ac deterrima quæque cogitare,& moliri, Sicuti paulò pòſt reipſa declarauit.

NAM præter alia enormia delicta.quæ antea ille patraſſe dicebatur,ſuperioribus dieb. palã omnib.factum eſt,& nos multorũ fide dignorum relationibus,& literis,alijsq; authenticis documentis,& fama, voceqúe ipſa publica,notum & apertũ habuimus, Ipſum Gebh. cum primarijs diuerſarum Sectarum hæreticis, continuã conſuetudinẽ habuiſſe,conſilia communicaſſe, impium fœdus cũ ijs pepegiſſe,vt .ſ. poſt nefarias & ſacrilegas nuptias quas animo deſtinauerat, Eccleſiam ſimul Colo.illorum ope atq; auxilio retineret,ſcripto ſe ſemel atq; iterũ promulgato,ab Eccleſia Catholica defeciſſe, & in hæreſin incidiſſe.poteſtatemq; ſuis ſubditis,eandẽ hæreſin amplectendam feciſſe: ac tandẽ publicis nuptijs,cum quadam muliere, hæretico miniſtro conciliante,contractis, ſe coinquinaſſe, ac poſtmodum

cum

cùm eadem prætenſa vxore, conuiuia celebraſſe, & choreas, ac tripudia duxiſſe.

BONNAM *inſigne Colonienſis ditionis oppidum, aliaqúe loca, vi occupaſſe, præſidio militum firmaſſe, apertamqúe tyrannidem, capitulo fruſtra reclamante, exercuiſſe. Scripturas omnes ad Eccleſiam Colonienſem ſpectantes, & aurea, argenteaqúe vaſa, quæ Bonnæ cuſtodiebantur, corripuiſſe, & ſecum aſportaſſe. totam denique ditionem, bellicis tumultibus & periculis implicaſſe, ac ſpiritualia, ac tēporalia peſſũ dediſſe. Igitur Nos, tot tantisqúe, in hoc quaſi monſtrum, congeſtis delictis, quæ adeò publica & notoria ſunt, vt nulla poſſint excuſatione, aut tergiuerſatione celari, commoti & impulſi, cauſæ huius cognitionem & deciſionē, à dilecto filio noſtro Andrea Cardinali ab Auſtria, cui tanquam legato noſtro commiſſa fuerat, auocantes, & ad nos trahentes, ſacris canonibus, ac prædeceſſorum conſtitutionibus, contrà hæreticos æditis inhærentes: quanquàm enim propter præmiſſa, ab omni iure ſuo cecidiſſe dubitandum non erat: tamen, vt id omnibus conſtaret, re, cum venerabilibus fratribus noſtris, Sacræ Rom. Eccleſiæ Cardinalibus, communicata, de eorumq́; conſilio & aſſenſu, motu proprio, ex certa ſententia, ac etiam de poteſtatis plenitudine, ſupplentes omnem iuris defectum, ſi quis ſit, in Conſiſtorio noſtro ſecreto,*

GEBHARDVM *Truchſium prænominatum, vti hæreticum notorium, & infinitis propè criminibus maculatum, ac periurum, & Eccleſiæ Romanæ rebellem, & excommunicatum, & anathematizatum, tanquam membrũ putridũ, ab Eccleſiæ Catholicæ corpore*

rum idem Colonienſe Capitulum ſeriò monemus, vt cũ primum de hac priuationis Sententia notitiam habuerint, ad Electionem noui Archiepiſcopi termino competenti ad conueniendum, Canonicis abſentibus præfixo, omni mora ceſſante procedant. Non obſtantibus priuilegijs quibuſcunque.

VT autem facilius hæ literæ ad omnium notitiam deducantur, Volumus, & eadem authoritate decernimus, vt earum tranſumptis, manuſcriptis, vel impreſſis, & Notarij alicuius publici manu ſubſcriptis, Sigillo que perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ munitis, eadem prorſus fides habeatur, in iudicio & extrà illud, quæ haberetur ipſis præſentib. ſi eſſent exhibitæ & oſtenſæ. Nulli ergò omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ auocationis, ſuppletionis, priuationis, ſtatuti, declarationum, mandatorum, voluntatis, & decretorum infringere, vel ei auſu temerario cõtraire.

SI quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius, ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ, apud S. Petrum, anno incarnationis dominicæ 1583. Calendis Aprilis, pontificatus noſtri vndecimo.

Eodem tempore Comitis Nuenarij ſupremus Menſor Engelbertus Lyppius, Satrapes in Hohen Limburg, cum quibusdam armatis, necdum tamen luſtratis copijs, in territorium Reckelinckhuſenſe venit propè Botorp, ibique duos dies conſedit, tanquã locũ iſtũ pro diribitorio ſibi elegiſſet. Sed poſtridie impulſore Oeconomo in Horenbruck, Vve-

ſterholtiũ verſus contendit, vbi cum ſuis receptus atque humaniter tractatus eſt.

Salentinus interea Comes Iſenburgicus, cũ Arẽbergio vxoris ſuę fratre in ſuperiori Diœceſi; Frederic' verò Saxonię Dux in inferiori bellum vrgebant, & in ſtudijs Truchſeſiorũ debilitãdis omnem operam cõferebant. Nuenarius *300.* equitibus ab affine ſuo comite Bẽtingio miſsis, Arenbergij exercitum laceſſere conabatur, ſed fortiter ab illo repulſus eſt. Saxo autem in pago quodam nomine Lanck cum *100.* equitibus & vno peditum ſigno conſedit, Linnæ expugnationem aggreſſurus: eã enim non difficilem fore ſperabat: tum quia oppidulum non admodum munitum erat, tũ etiam, quia in eo plurimum trepidabatur: Capitaneus enim Hamel, ab Hohenſaxio ex Gelria ſubmiſſus, cum ſua cohorte clàm ſe proripuerat, obſidionem expectare nõ auſus. Eius fuga oppidi Præfectus Hontſeler perculſus, deditionem meditabatur. Saxo itaque milite propius ad vrbem admoto, miſſoque Feciali, deditionem poſtulat, certiſque confeſtim cõditionibus ipſo Paſchatis ſolẽni feſto impetrauit.

Caſimirum iam ante in milite cogendo, atque Gebhar. auxiliãdo occupatũ diximus. ſed quia immenſi ſumptus faciendi erant. nec ijs refundendis, Gebhardus ſufficeret, Caſimirus

mirus ab eo pignus poſtulauit. Non enim nunc eà tempora, non ij hominum mores, nó ea nòui Euágelij natura, vt gratis ſalutet: Gebhardus vniuerſam Diœceſin, quam nullo laboré conſecutus erat, & de cuius continua poſſeſsione deſperabat, illi facilè oppignerauit. factisq́ue inſtrumentis publicis, primùm de iniuria & violentia cum Capitularib. ſuis, præſertim Frederico Saxoniȩ Duce, expoſtulauit.

IN D E *ſe coactum dicit, aduerſus vim Hiſpanorũ, quorum ope aduerſarij vtebantur, Illuſtriſsimum Principem, Chariſsimum amicum & fratrem ſuum Iohãnem Caſimirum inuocare, vt ſibi equitatu & peditatu ſufficienti opem ferat. Vt autem de ſumptuum atq; impenſarum faciendarum aut factarum reſtitutione certus ipſe ſit*, ait, *ſe amico ſuo, eius omnibus & ſingulis militibus, tàm ſuo, quam ſuorum ſuccedentium Archiepiſcoporum nomine, Diœceſin ſuam Colonienſem, omnes illius ciuitates, vectigalia, prouentus, redditus, Arces quoque & Pagos, deniquȩ & ſubditos ipſos cuiuscunque Ordinis aut condicionis ſine vlla exceptione, in optima iuris formula, eaqúe firmiſsima oppignerare. Præterea vbi inter ipſum Caſimirum, ſuosqúe milites de expeditione conuenerit, promittit Gebhardus (vt omnis diffidentia tollatur) ſe Caſimiro ijs vrbibus, munitionibus et arcibus actutum ceſſurum, quas adhuc in Rheni ripa, ſuo ſub imperio poßidebat. Bonna. ſ. Berc ka et Ordinga. Has, omnes q; alias, quas vel deditione, vel armis recuperaturi eſſent, Caſimirum ſuis præſidijs munitu-* April. 2.

muniturum; ſibi, ſuisqúe ſeruaturum, donec omnibus de impenſis factis meritisqúe ſtipendijs abundè ſatisfactum eſſet. Quod vt firmum ratumqúe eſſet, ait, ſe omnibus priuilegijs politicis & Eccleſiaſticis, quæ Caſimiro fraudi vel præiudicio eſſe poſſent, renunciare. Tādem per Principum, Electorumqúe verba fidemq́, promittere, ſe ſine Caſimiri conſilio vel conſenſu, nullas, cum aduerſarijs ſuis, pacis condiciones inituru m.

April. 3. Die deinde ſubſequenti, Illuſtris Comes ab Iſenburch Salentinus Coloniam venit, & Capitulum, cuius olim & mēbrum & poſtea caput fuerat, ingreſſus, communibus Canonicorum ſuffragijs Imperator exercitus creatur: vt qui in toga optimè de Diœceſi meritus erat Archiepiſcopus, nunc ſua ſponte priuatus, in armis noua meritorum cumulis beneficia adijceret.

Circa horam primam pomeridianam, diei eiuſdem, Engelbertus Lyppius copias ſuas in ſuburbia oppidi Reckelinckhuſenſis duxit: Conſulesque ad colloquium vt prodirent poſtulauit: habere ſe quædam in mandatis, ait, quæ cum illis communicare debeat.

Reckelinckhauſenſis occupatio. Qui cum ad eum veniſſent, cauſamqúe aduentus quæſiuiſſent; ſibi mandatū eſſe ab Archiepiſcopo (inquit) vt præſidium in vrbem Reckelinckhuſenſem deduceret. aditū itaq; ſibi, ſuisqúe præberent, & partem ſui exercitus in vrbem ad illorum defenſionem reciperent. Conſules verò tali nuncio accepto ſtupefa-

pefacti, atque in futura tempora proſpicientes, difficultatesque ſibi, ſi pareant, imminentes maturo conſilio ponderantes, ſeſe excuſarunt: ſibi milite opus nõ eſſe, ciues vnanimes eſſe, datam fidem polluere non cupere, ad arma ſi neceſſe ſit promptos vrbis defenſioni ſufficere, ab Archiepiſcopo ante paucos dies mandatum accepiſſe, neminẽ vt admitterent; aliud placitum nondum ſibi allatum eſſe; ꝙ niſi prius adferatur, ſe nullum præſidium recipere poſſe, dicebant. petere itaque vt hoc reſponſo contentus, cum copijs ſuis quas adduxerat diſcedat. Engelbertus ad hæc: Truchſeſium ſibi plus cõcredere, ait, quàm totũ Reckelinchuſenſe oppidũ, omniáque quæ in eo erant valebant. proinde ipſi ſpeciali mandato opus non eſſe, tantum *40.* aut *50.* viros admitterent, eos ad vrbis propugnationem ſufficere. Multas alias blanditias, multaq; phalerata verba illis obtrudebat: nihil tamen tunc impetrare potuit. Magiſtratus. n. trium dierũ inducias ſibi ad deliberandum petijt, atq; Engelberto honoris ergo vinum in ipſis portis liberaliter propinauit. Ille verò vnam tãtum noctem ad conſultandum illis concedere voluit. & poſtridie ante horam nonam abſolutum reſponſum ferrent, mandauit. Atque ita diſceſſum eſt. Poſt occaſum ſolis Engelbertus milites ſuos aliquot currus ſtramine onerari, & in colliculum oppido imminentẽ compor-

tare

tari iuſsit, vt portas (niſi ciues imperata facerent) confeſtim incenderet. Magiſtratus per mœnia portaſque ſtationes diſpoſuit, excubias agere diligenter, & in omne momentum ad pugnam paratos eſſe ciues præcepit. Eadē nocte Henricus Surlander ſenior, cum duob. filijs ſuis Stephano & Nicolao, atque alio quodam Iudoco Blanck ſeſe excubitoribus circūquaque per mœnia commiſcuit, animos ciuium conſternauit, & vt Truchſeſiani in vrbē admitterentur, omnem induſtriam omnemque diligentiam intendit. *Se nec cauſam nec rationem inuenire, ait, cur Truchſeſiani excludi debeant; præſertim cum nondum ſacramento quo Gebhardo cōſtricti tenebantur, abſoluti eſſent: & ij qui acceſſum cuperent, tam ſe benignos præberent, vt eorū petitio meritò repelli non poſſit: laudatiſſimum Archiepiſcopum Truchſeſium, Dominū & Principem ſuum, incorruptum Dei verbum per ditiones ſuas diſſeminare, & vnicuique tàm Religionis, quàm conſcientiæ libertatem indulgere. Perpendendum eſſe, quod ſi Gebhardi miles repulſam patiatur, Reip. capitale exitium imminere: omnes ciues in bonorum & vitæ diſcrimen vēturos; id præſentiſſimum ipſis eſſe, cum iam Horenburgo & Vveſterholtio Engelbertus potitus ſit. nec difficulter quouis momento Dorſtenium in ſuam redigere queat poteſtatem.*

His & ſimilibus perſuaſionibus tantam ciuibus formidinem incuſsit, vt pleriq; relictis ſtationibus, anxij domum redierint, at-

que arma depoſuerint. Cum itaque mane in ipſo crepuſculo diei Conſules ſtationes luſtrarent: compererunt bonam ciuium partẽ ſe ex vallo proripuiſſe. Tympani itaque ſigno ad concionem populo aduocato, ſentẽtiæ rogabantur: exorta eſt itaque medio foro vehemens contentio, animorumque non minima diſſenſio: Henricus Auerdonckius iudex, & qui illi à libellis erat, alijq; nõnulli Catholici ciues Capitulo parendum eſſe, pro eo cõtra Truchſeſium pugnandũ eſſe, fortiter ſuſtinebant. Præualuit tamen Surlanderi pernicioſa eloquentia. Hora itaque pomeridiana prima, 50. pedites in vrbem recepti ſunt, neque enim præſidio maiori ciues onerandos eſſe promiſſum erat, (ſed quod huiuſmodi hominibus vſitatiſſimum eſt) minimè ſeruatum. April. 8.

Poſt definitionem comitiorum VVormatienſium (de quibus ſupra egimus) Palatinus Rheni Ludovvicus per literas hortatur Capitulares, *vt à bello deſiſtant nec maioribus iniurijs Archiepiſcopum ſuum laceſſere præſumant; ne fortè propriæ Diœceſis ſalutem funditùs euertant: eamque flammam in ſuis finibus excitent, qua paulatim increſcente, totum tandem deflagraret Imperium, nec vlla flumina ſufficiant, ad illam reſtinguendam. Tempori itaque reſipiſcant, omnem hoſtilitatem (qua in ſuum à Deo conſtitutum Principem eos*

Ludovvicus Palatinus Capitulo.

Interea Cæſari certo nuncio certisque literis ſignificatum eſt, Gebhardum Archiepiſcopum Colonienſem vigeſimo ſecundo Martij, aut ſecundum nouã & Gregorianam ſcribendi rationem, primo Aprilis, à Beatiſsimo Pontifice Romano excommunicatum: omnique honore, officio & dignitate priuatum atque ſpoliatum eſſe. Apri. 11. Gebhard. quando excommunicatus & priuatus.

Cæſar autem tanquam obedientiſsimus Eccleſiæ Aduocatus & Propugnator, vt oſtenderet, ſe hanc priuationem ratam habere, trium ſecularium Electorum Legatis (qui in aula eius erant) in hanc ferè ſententiam reſponderi mandauit.

SVAM *Cæſaream Maieſtatem, poſt lectas illorum honorarias literas, benignè, quid in cauſa Colonienſi agi velint audiuiſſe, idque etiã ex porrecto ſcripto intellexiſſe. Sibi & initia & progreſſus totius negocij comperta eſſe, nec excidiſſe ea quæ prædicti Electores 9. Ianuarij ad S. Maieſtatem ſcripſerunt. non dubitare adhuc; quin illi omnia iſta optimo atque fideliſsimo affectu ſcripſerint, præſtiterintque: Perſuadere etiam ſibi quomodo Sua Maieſtas omnia illorũ acta in optimam partem interpretabatur, ſic viciſsim illos, Cæſareas literas 16. Februarij ad illorum Celſitudines miſſas, non aliter quàm iuri atque æquitati conſentaneas; Suæ verò Maieſtatis officio conuenientiſsimas, comperiſſe. Grauiter autem atque indignè ſe ferre, tam inauditam in Imperio nouitatem, ſuæ adminiſtrationis tempore, nulla ſua culpa intromittẽdã eſſe. Sè* April. 12. Cæſar reſpondet. 3. Electorũ Legatis.

verò, poſtquam non difficulter intellexerit, quantam hæc nouitas tragœdiam, quantas difficultates, incommoda atque damna, non tantum in Imperio, ſed & toto orbe Chriſtiano paritura eſſet, non prætermiſiſſe (poſtulante id omnino Suæ Maieſt. officio atque iureiurando) vllam diligentiam aut vllum ſtudium, vt vel ab antiquis vſurpatum, vel ab ipſis iurium conſtitutionumque Imperij penetralibus petitum remedium, huic pullulanti malo (per quod impediri poſſet) adhiberetur. Deinde Cæſar ordine commemorat, ſcripta & legationes, omniaque, quæ tam apud Gebhardum, quàm ceteros Electores, Parmenſem & Arenbergium à ſe acta erant: conqueritur autem nihil his omnibus impetratum eſſe: ſed Gebhardum in ſuo propoſito obfirmatum permanere: inſuper etiam contra ſtatuta & pacta Diœceſis) à bellorum Magiſtro clauibus extorſis Archiuum prouinciæ ſpoliaſſe. Principũ donaria, aurea, argenteaque cimelia, Diœceſis diuitias ſurripuiſſe, & extra Diœceſin aliò tranſportaſſe. Quinetiam eum inſtitutum ſuum armata manu defendere, tantum nõ ſanum vllum cõſilium admittere. Hæc omnia Suã Maieſtatem nuper Electoribus copioſè & manifeſtè ſignificaſſe: ita vt ipſos fugere non queat, quantum Cæſari intereſſet, vt hoc negotium oportunè ſopiretur: quãtumque exoptauerit vt omnis controuerſia inter Gebhardum & Collegium ſuum exorta, quàm primùm conteſtata, ſuo Electorumque maturo iudicio decideretur, priuſquam tantas vires acquiſiuiſſet.

Hvivs *etiam adhuc ſententiæ Suam Maieſtatem eſſe, niſi obſtaret, Gebhardum (id quod heri ſe cõperiſſe,*

periſſe, ait) *iamiam à Sanctiſſimo Pontifice Romanè excommunicatum & Archiepiſcopali ſede atque dignitate priuatum eſſe: ita vt ipſius acta in poſterum irrita ſint. Suæ nihilominus Maieſtati ad tollendam omnem ſimultatem; ad pacem, quæ inter vtriuſque Religionis Principes conluit, ſecurè continuandam; & ad antiqua Sacri Imperij concordata, Bullam auream; aliasque ſalutiferas, tam Eccleſiaſticas, quàm politicas conſtitutiones inuiolabiliter obſeruandas: conſultiſſimum atque maximè neceſſarium videri; vt quam citiſſimè nonnulli ex Electoribus & Imperij Principibus, certo aliquo loco conueniant: de bello tollendo conſulant: deque alijs rebus neceſſarijs amiciſſimè, pro rei & temporis oportunitate, ſtatuant, atque decernant. Cæſarem hac de re iam ante Eccleſiaſticos Electores literis compellaſſe, illorumque reſponſum quotidie expectare.*

QVANTVM *verò ad Legatorum petitiones, earumque appendices attineret, hæc Imperator reſpondere iuſſit. Initio quo ad externum militem in Imperium intromiſſum, Suam Maieſtatem nunquam quò id fieret aſſenſum præbuiſſe: imo potius ad Capitulum, vt dimitteret, & ad Parmenſem, Arenbergiumque vt reuocarent, in legationem miſiſſe; ſcriptiſque literis id ab ijs poſtulaſſe. Hoc ex earundē literarum Apographo (quod Legatis oblatum eſt) manifeſtè conſtare.*

SE *quidem non dubitare, quin externus miles iā reuocatus ſit; tamen vt in omnib. Imperio abundè ſatisfaciat;*

faciat, libenter aliam legationem, cum abſolutis mandatis, ne diutius in Imperio is miles detineatur, ſe miſſurum eſſe. Præterea conſtantem & multiplicem famam ſpargi, Gebhardum non tantum Alenconium inuocaſſe, ſed ab ipſo Rege Franciæ opem & ſubſidium flagitaſſe: cui vt ſatisfieret, Caſimirum iam copioſum exercitum collegiſſe, in eo aliquot Heluetiorum et Francorum milia ſtipendia merere. Comitem quoq; Nuenarii auxilio Belgarum occupaſſe Berckam. Quæ omnia cum contra Imperij tranſactiones militent, Suæ Maieſt. hoc non minus quam cetera, neceſſarium videri, vt huiuſmodi quoque aboleantur. Petere itaq; Cæſarem ab Electoribus, vt ſuæ Religionis ſocios (apud quos ipſe hactenus nullam vel exiguam auctoritatem habuerat) vrgeant, ad horum externorum ſubſidiorum miſſionem. Quod Electores poſtulabant, vt Imperator Capitulo mandaret, occupatas vrbes & arces Archiepiſcopo reſtituere, & edicta contra eundē lata abrogare, ait Cæſar: id ſummam rei de qua contenditur concernere; quæ quamdiu compoſita non eſſet, & quādiu Gebhardus in ſuo progrederetur inſtituto, negauit ſe quicquam hîc imperare poſſe. id enim vel ipſorum Legatorum iudicio, rationi & æquitati repugnaturum. Porrò quòd petitum ſit vt controuerſia Suæ Maieſtati & ceteris quinque Electoribus dijudicanda committeretur, id ſibi initiò cum primis ſuis limitibus ipſa continebatur, non diſplicuiſſe. Verùm cum de ipſo Electoratus Ordine & loco agatur, numerusquè eorum diſpar ſit, nec etiamnum ſibi conſtet, quid Eccleſiaſtici Electores ſentiant: optimum & commodiſſ-

modiſ-

modiſsimum compendium ſibi videri, vt coram Suæ Maieſtatis Legatis, alijsque pari numero Electoribus & Imperij Principibus, dicto prius tempore et loco, res ipſa diſceptetur. & quod æquũ, iuſtum, Imperio que vtile compertum fuerit, determinetur. De hoc cõſilio quid Electores ſentiant ſe patienter expectare, deque eodem Eccleſiaſticorum iudiciũ & ſententiam rogari velle. Poſtremò quantum ad id quod à B. Pontifice Rom. petitum atque impetratum, id ſibi nunc cõpertum eſſe: Colonienſem nimirum depoſitum atque ex communicatum. Quod iudicium cum Electoratus aut ſecularem dignitatem non concernat, ſed Eccleſiaſticam tantum, nimirum Archiepiſcopatum; procul dubio Legatos, & cumprimis eorum Principes nõ ignorare, quid de Electione, Confirmatione & Priuatione Archiepiſcoporum & Epiſcoporum iura conſtituerũt. quid item Concordata Nationis. Germanicæ, & huc vſque laudabiliter obſeruatæ in imperio conſtitutiones decreuerunt. ea Suam Maieſtatem ratione officij & iuramenti (vel ipſorum Legatorum teſtimonio) violare non poſſe. Eam itaque ſe beneuolentiam & prudentiam Electorum ſibi polliceri, quod non indignè laturi ſunt, ſi negocijs ad ſuam iuriſdictionem ſuumque tribunal non pertinentibus, ingerere ſeſe recuſet. In ceteris verò quæ ſuæ poteſtatis ſunt, omnem, ad pacis conſeruationem, operam & diligentiam Cæſar promittebat. April. 14.

Poſt huiuſmodi Cæſaris Electorum Legatis Presburgæ, Pannoniæ inferioris oppido, datum reſponſum: ſuos idem Cæſar Legatos

Coloniæ tunc agentes, per literas certiores facit, quantum laborarent ſeculares Electores, vt exercitus à Parmenſi ſubmiſſus, Imperio excedere pręciperetur, ideoque poſt primum mandatum, nunc ſecundò ſe ad vtramque partem literas patentes mittere, atque omninò velle, vt ad illarum pręſcriptum vtrinque agatur.

Iubet igitur Legatis ſuis, eas ad loca & perſonas dirigant, quò & quibus cum maiori vtilitate ipſi dirigendas iudicarent. Præterea quia Cęſar Legatis poſtremis literis promiſerat, ſe ijs omnia, quę per Legatos Electorum poſtularentur, communicaturum; & ea, & quę reſponſa erant; item quid Romę in Priuationis Truchſeſianę negocio actũ erat, eis fideliter transmiſit. imperauitq́; accurent vt futura noua Electio ſecundũ ſacros Canones & Eccleſiaſtica ſtatuta fieret: omne verò ſciſma atque diſſenſio euitaretur. Tandem & Iohānem Preinerum Baronem in Stibingen &c. ad aulā ſuam reuocauit, qui paulò poſt, 4 ſcilicet Maij, Colonia deceſsit.

Gebhardus Diœceſin pignori dat Caſimiro.

Gebhardus nullius rei moram, neceſsitatemque ſibi iniungebat, quin quàm celerrimè poſſet bellum maturaret. Caſimirum itaque chariſsimum amicum & confratrem, tutorem & coactorem ſuum conſtituit, vt ſtipendia ſibi, tam in Auguſtano, quàm in VVormatienſi conuentu promiſſa, Franco-

fortí

forti & Parthenopoli numeranda (cuius rei ante mentionẽ fecimus) colligat: acceptilationes reſtituat, & pecuniam eo modo expendat, quo inter ipſos tranſactum erat. Et ſi quid præterea vel illic, vel alijs in locis Colonienſis fide & nomine eruſcare poſſet, plenam Caſimiro auctoritatem dedit, id redditis ſyngraphis & tabulis, ſuo nomine ſubſignatis, ſuoq; ſigillo munitis (quas antea ſe confecturũ aiebat) faceret audacter. quidquid in hoc negocio præſtaret Caſimirus, id ſibi fore gratiſsimum, & per Principum verba ſe id ratum habiturum, abſque vllo dolo, promittebat. De hac tranſactione publica inſtrumenta, in forma iuris fideliter ſunt cõſcripta, & debitis circũſtantijs confirmata. Sed redeamus illuc vnde diuertimus. Electorum Legati, poſtquam Cæſaris ad ſua poſtulata ſententiam audiuiſſent, atq; inter ſeſe illam diu ventilaſsent, hæc iterum ad Cæſarem retulerunt. Aprilis. 15.

S E *nimirum intellexiſſe, ſummam ſuæ Maieſt. induſtriam & diligentiam in Colonienſi diſsidio componendo conſumptam, & pro ea ſe Principum ſuorum nomine Cæſari gratias habere. Sibi Cæſaris conſilium de Conuentu agendo & vtile & neceſſarium videri; expectare autem & petere, vt de loco, tempore, & perſonis vbi & quando eum fieri, & quos Principes eò euocare Cæſar velit, dilucidius exponat. quo hæc omnia ſimul fideliter ſuis (quorum legationib. fungebantur) Principib. perſcribãt, quibus id gratiſſimum* Legati 3. Electorum Cæſari reſpondent.

nū fore, ſe non dubitare aiebat. Flagitabant etiam vt ſua Maieſt. abſq́ue omni mora, hæc ad Eccleſiaſticos Electores Treuerenſem & Moguntinenſem referri curet, vt ſuam quoq; ſententiam huc conferāt. quam non diſsimilem fore ſperabant, ex eo, quod iſti Electores ſe ſemper amicos atq; beneuolos ſuis Principibus exhibuiſſent. Quod autem Archiepiſcopo caſtella ciuitateſq́ue non reſtituantur: quod ipſe Archiepiſcopus Colonienſis à Papa ſit excōmunicatus, atq́; ſede ſua exturbatus: quod ob id Imperator eius nunc auctoritatem antiquatam; mandata atq; acta irrita exiſtimet, quod denique omnibus honoribus, dignitatibuſq́; Archiepiſcopalib. eſſet priuatus, id vehementur ſuos Principes offenſurū, daturumq́; occaſionem (ſi modo illud ipſum æquo feratur animo) vt vel de executione impediēdo, vel de Gebh. auxiliando cogitent. præcipuè cū hæc res Electoratus ordinē (id enim Cæſarem iam ante in ſua reſponſione pro confeſſo dediſſe) concernat. Nouum hoc eſſe in Imperio exemplum, nunquam ab inſtituto Imperio auditum, Papā neſciente Cæſare, inconſultis Eccleſiaſticis & Secularib. Electorib. pro ſua libidine Archiepiſcopum & Electorem dignitate & officio ſuo deieciſſe, idq́; inaudita cauſa: quæ certè ſecundum iura, æquitatem, Cæſaris Capitulationem, Electorum prærogatiuam, priuilegia, pacta & concordata Imperij prius audiri debebat, idq; in tali caſu, in quo ſui Principes à confratre & Coelectore ſuo, ad tutelam & auxiliū poſtulantur. Sibi tamen à Clementiſsimis atq; Illuſtriſsimis ſuis Dominis, in expreſsis atque abſolutis mandatis datum eſſe: Cæſareæ Maieſt. ſubmiſsè ſignificent,

ficent, vſq; huc, & ſine praula cauſa diſcuſſione, vel vtriuſq; partis accuſatione & purgatione inaudita, ſuis Principibus non videri, cauſam ſubeſſe; cur Archiepiſcopus Colonienſis ex Electorum collegio debeat remoueri, multò minus alium illegitimum, ſubreptitium à non integro collegio, exiguis ſuffragijs electum, eius loco reſtitui atque acceptari. Eam quoque præter hæc omnia, eſſe conditionem Archiepiſcopalis Septemuiralisq; Colonienſis dignitatis atque officij, vt hæc duo ſine amiſsione vel demembratione vnius præcipuorum in Imperio capitum, nequeant, debeantúe ſeparari. Orare igitur ſe obnixè, atque obteſtari Cæſarem vt Archiepiſcopum reſtitui iubeat; omnem hoſtilitatem atque bellum auertat, & nouam Electionem prohibeat, id toti patriæ fore vtile; ad tollendam inter Ordines omnem diffidentiam atque ſimultatem maximas vires habiturum. Tunc non tantum Electores, ſed omnia Imperij membra Cæſari officioſiſſimè paritura, atq; indictiones ad reprimendam Turcarum tyrannidem conceſſas, citius atq; hilari animo perſolutura. Quo ſic fines Imperij limitaneo milite proſpiciantur, hæreditarioqúe hoſti, & cęteris Germanicæ Nationi infeſtis, ianua præcludatur, ipſiqúe ab omni infeſta incurſione prohibeantur. Sin autē eum in finem principes conuocandi ſint, vt bellum tantummodò aboleatur, Archiepiſcopi verò Colonienſis non etiam purgatio audiatur; ſin verò Principes tres Electores ſeculares, Excommunicationis atq; illegitimæ Priuationis tanq̃ executores ſolùm aduocarentur, id graue nimis ipſis futurum, ſuſpicionisq; anſam non exiguam daturum.

Quibus Legatorum poſtulatis quarto pòſt die, ſic reſpondet Cæſar.

Cæſar Legatis Electorum.

QVIDQVID *hactenus legationibus, literis, admonitionibus, mandatis alijsque ſtudijs & moleſtijs in negotio Colonieñſi feciſſet (quapropter Legati Suæ Maieſt. gratias egerát) id õne à fideli atq; pacifico affectu profectũ eſſe. atq; in eo deinceps, vti inceperat, ſic ſe proceſſurũ. ſi præterea ſalubriora atq; vtiliora remedia reperiri queant, ea ſe, quantum ſuarum virium facultatũ que eſſet, nõ omiſſurum. nullos quoq; labores, nullas moleſtias, nullos ſumptus ſibi graues fore. Argumento eſſe pacificã illam diſceptationem, ventilationemque inter vtramque partem, Electorib. à S. Maie. propoſitam: in eam & nunc etiam animum ſuum propendere (ſi ea negocij adhuc qualitas eſſet, quæ prior; tutoque ſe ingerere poſſet) non minus quàm antea, dicebat. Sed ſæpius Legatis expoſitũ eſſe, quid poſtea ꝓpter Colonienſis inhabilitatem (vt vocant) actum ſit. ex hoc ipſos tanquã Iuriſconſultos, non difficulter poſſe cognoſcere: non tantum ob ſuæ Maieſt. perſonam, ſed & ob alios, præſertim Eccleſiaſticos Electores (quorum quam plurimum intereſt, cauere, ne qua in præiudicium ſui ordinis nouitas admittatur) commodè nunc ad ſimilem diſputationem tractationemq́ue procedi, aut eam inſcijs ijſdem Electoribus inſtitui non poſſe. Illis verò in hoc negocio conſultis, Suam Maieſtatem Legatis, eorumque Principibus locum, tempus, perſonas, ceteraq; ad ſuprà commemoratum conuentum neceſſaria, nominaturam.*

E O *ſe animum inclinare, ſibique omninò polliceri, Seculares Electores (quantum ex ipſorum legatio-*

nibus,

nibus,literisq́ue colligi potuit) non improbaturos: ſed gratiſſimum illis fore ſi præter ſuum de pace ineunda mandatum, præter militum externorum miſſionem, etiam quam celerrimè nonnulli Electores & vtriuſque Religionis Principes ad conuentum euocentur: atque illi vnà cum Sua Maieſtate, aut ſuis conſiliarijs Legatiſue de communi ſententia decernant, vt imperata pax vtrinque obſeruetur: miles omnis ipſo facto ablegetur, ac manu mittatur: Omnibus verò Imperij definitionibus, concordatis, iuribus & pactis tam ab vna, quam ab alia parte abundè ſatiſfiat. Ordines vtriuſq; Religionis in bona atque firma fiducia, pacificè atque vnanimiter viuant: omnesq́ue difficultates, incommoda, bella, atque ſimultates ſuffocentur. Ad hæc omnia Cæſarem propenſiſſimum eſſe: nec arbitrari hæc vel Cæſareæ Capitulationi (vt vocant) nec Electorum vnioni aduerſari, aut infrugifera fore. Sed potius exiſtimare eadem iuri, æquitati, conſtitutionibus & traditionibus Imperij optimè conuenire, atque ipſiſſimum compendium eſſe, ad veram pacem ſtabiliendam. Porrò quod ſecundò petitam Colonienſis reſtitutionē, nouæq; Electionis interdictum: Legatis in ſuperiori Suæ Maieſtatis reſponſione abundè explicatum eſſe, & adhuc ſe affirmare, quidquid de libera Electione & confirmatione Archiepiſcoporum, quidquid de Electoratus dignitate (ad quam Electi poſtea perueniunt, aut qua tanquam feudo à Sua Maieſtate donantur) compacta, Diœceſis Priuilegia, Imperij deciſiones, aurea Bulla & conditiones pacis Religioni datæ habent; & quidquid Suæ Maieſtatis iuris eſt & non eſt, id omne ſera-

ſe ratum habere, nec eorum minimum apicem infringere aut violare velle nec poſſe. Sperare etiam ſeſe, neque Electores, neque eorum Legatos id Cæſari (qui non minus huius, quam illius Religionis ſocijs fauorem & auxilium ſuum defert, quiq; omnia priuilegia, omnes immunitates, conſuetudines, Conſtitutiones, politicæ atq; Eccleſiaſticæ pacis condiciones in imperio ſerta tectas conſeruare cupit & debet) improperaturos vitioue daturos, nec idipſum pro iniqua atq; imprudenti executione habituros: ſed potius hoc Suæ Maie. de pace ineunda conſilium atq; ſtudium, pro viribus approbaturos, promoturosq́; inſtigaturos præterea Gebhardum, vt (quod iam à Parmenſi factitatum erat, id quod ex ſuarum literarum apographo ipſis Legatis exhibito manifeſtè conſtabat) omnia externa auxilia dimittat, atq; Imperij finibus decedere iubeat, neq; in poſterum hoſtile quid moliri pergat.

Antiqua & laudabilis huius Colon. eccleſiæ conſuetudo eſt, vt feria ſexta poſt tertiam dominicam paſchæ, clerus vnà cum Ampliſs. Senatu magna cum veneratione caput S. Sylueſtri antiquæ ciuitatis limites circungeſtet. Dū itaq; huic ſupplicationi Senatus intereſſet, atq; ad Eccleſiam SS. Apoſtolis dedicatam veniſſet, ſub ipſo Sacro allatus eſt nouus & peregrinus rumor. Militem ſcilicet veteranum è Marchionatu Brandenburgenſi, Petrū Ritza nomine, paſsim per Vrbem ſpargere, Comitem Salentinum ab Iſenburch (qui tūc Coloniæ agebat) clam milites conſcripſiſſe: e-

os in monaſteriorum penuarijs, ſecretioribus quѐ locis occultari: primaquѐ occaſione oblata, vnà cum Eccleſiaſticorum Catholicorúq; ope, omnes alterius religionis iugulaturos. Bonnenſes Truchſeſiani vt huic famæ fidem adderent, nauem militibus atq; armis plenam Coloniam demiſerunt. Qui autem in naui erant ſe Salentino militare fingebant. Iamquѐ ſceleratus hic miles eò famam hanc propagauerat, vt in omnibus totius Vrbis tribubus, hac de re muſſitaretur. multiq; curioſiores de fide Senatus dubitarent, & conuenticula in publicis tribuum ædibus cogerent: reſquѐ ad tumultum tendere videretur. Senatus re cognita vigilantiſsimè huic malo obſtitit. primò prohibuit conuenticula, & compeſcuit eos qui hanc famam promulgabant. Mox auctorem rumoris huius inquirit. diuerſabatur is in ædibus ciuis cuiuſdam curioſi, vbi & ſuæ ſententiæ plures aderãt. Magiſtri violentiarũ (ſic enim in hac Rep. vocantur quibus reos apprehẽdendi atq; in vincula conijciendi ius eſt) ad hoſpitium hoc venientes, militem hũc quæſiuerunt. Negabant qui in ædibus erant eum adeſſe, nec quæſitus inueniri potuit. Magiſtris violentiarum abire volentibus, quidã è lictoribus ex nutu aut conſpiratione domeſticorum animaduertit anguem in herba latitare. Dominisq; ſuis indicat ea quæ notaſat. Iterum inquiſitio facta eſt, ventumq; ad

gallinarum caueam, in qua Preco iſte ſedebat: hic confeſtim pedibus eum prodentibus apprehenſus, & in carcerem ductus eſt. Poſtea tormentis ſubiectus, ſe huius famæ auctorem fatebatur: confinxiſſe autem eo ſcopo, vt Clerum ciuibus redderet ſuſpectum, atq; offenſum; tumultumq́; in Vrbe cocitaret. Senatus verò vt ciues hac ſuſpicione liberaret, eisq́; ſatisfaceret, monaſteria viſitauit, nihilq́; quod ad iſtum rumorem pertinebat, inuenit. Petrus verò poſtquam aliquamdiu in vinculis detentus eſſet, tandem decollatus, & in quatuor partes diſſectus eſt. ipſæ autem partes (vt proditoribus fieri ſolet) è quatuor portis ſuſpendebantur: capite haſtæ infixo & portæ honoris impoſito.

Iconomachia in Recklinchuſen.

Truchſeſiani poſtquam oppidum Recklinchuſenſe iam in ſuam poteſtatem tranſtuliſſent, in ædes ſacras irruunt, eas miſeris modis deuaſtant, altaria ſubuertunt, Chriſti & ſanctorum imagines confringunt, ornamenta diripiunt: nihilq́; relictum fuit, quod non aut perdidit, aut polluit humana audacia: Catholicis non ſine lachrimis & ſuſpirijs intuentibus, hæreticis verò ridentibus, ſubſannantibus, & impios ſceleſtiſsimorum hominum animos incitantibus.

Gebhardus à ſuis ad monetur.

Circa idem tempus Gebhardus (ſi verum ſit, quod quidam ad Imperatorem ſcripſit) à Matre atq; alijs cognatis & agnatis, numero

circiter octo vel nouem, literas paræneticas, admixtam obiurgationem habentes, ſingulorum manu ſubſignatas & ſigillis munitas, accepit. Quas cum legiſſet admonitionibus, precibus & increpationibus illorum contemptis; Chriſtianum, inquit, opus incepi, quod vt perficiam Deus mihi erit adiutor, atq; protector: ad cuius gloriam promouendam non tantum opes atq, honores, ſed vitam hanc etiam cum ſanguine profundam.

Paulò ante in finibus Lotharingię, atq; Diœceſis Treuerenſis Francorum aliquot milia conſederunt: qui vt conſtans erat fama, Gebhardo in ſubſidium à Gallo mittebantur. ſed quia maximas prædas agebant, colonos cum pecore capiebant, agros latè vaſtabant, à Lotharingiæ Duce cæſi fugatiq; ſunt. qui verò viui in manus illius venerunt, eos confeſtim ad ſuſpendium rapi præcepit. Galli in Lotharingia diſsipātur.

Cardinalis verò Auſtriacus, cũ à Caſimiro ſaluũ conductũ impetrare non poſſet, atq; circumquaq; itinera infeſtarentur, à Pontifice reuocatus eſt: illiusque loco Iohannes Franciſcus Epiſcopus Vercellenſis & Comes, ad Suam Cæſaream Maieſt. & vniuerſa Germaniæ loca, Sedis Apoſtolicæ nuncius, cum poteſtate legati de latere, Coloniam ablegatur: vt præter priuationis ſententiam, reliqua quæ in mandatis habebat, quam celerrimè expediret. Erat is ſenex grauis, prudens, & mo- Vercellenſis Epiſcopi aduentus.

modeſtem facie liberali,corpore procero & gracili, in quo multa antiquę pietatis remanebant veſtigia,cuius familia ab omni huius ſeculi pompa prorſus aliena,plena erat integritatis,officij & religionis. Hic etſi graui valetudine affectus,vix corporis viribus animum ſequebatur;tamen zelo domus Dei,vicit incommodum naturæ,difficultatesque itineris & aeris procellas ſuperauit.

Mos eſt apud Colonienſes,vt in tēplo Metropolitano,quot annos is qui tunc Archiepiſcopus eſt,Diœceſin adminiſtrauit,tot baculi ſuſpendantur:quotannis nimirū vnus vnde peregrinis conſtet,quandiu præſens Archiepiſcopus in hac ſua dignitate ſederit: Vnde verſiculus aureis literis ſubſcriptus.

April.26.

Quot pendere vides baculos,tot Epiſcopus annos
Huic Agrippinæ præfuit eccleſiæ.

April.30. Conſultatur de nouo Archiepiſcopo eligendo.

Poſtq̃ igitur Sentētia Priuationis in Archiepiſcopum Romæ lata, Coloniam tranſmiſſa eſt;omnes iſti baculi, vno tantum excepto, qui tempore interregni relinquitur, deiecti ſunt.vt omnibus manifeſtum fieret,ſe Archiepiſcopo priuato,iam certum Diœceten non habere:ſed adminiſtrationem penes Capitulum eſſe.Paulò poſt Illuſtriſsimus Fredericus Saxoniæ & Lovvenburgiæ Dux,& Chorepiſcopus, Coloniam venit, tertio poſt dies, in ſuo concilio Capitulares (facta prius diligentiſsima ſententiæ Apoſtolicæ diſcuſsione,

atq;

atque examinatione) concordibus ſuffragijs, diem modumque conſtituerunt; quo euocatis ſuis Collegis abſentibus, ſiue ij venirent, ſiue non, ad noui Archiepiſcopi Electionem procederent; quod vt Cæſari tanquam gratũ nuncium referret Iohãnes Preinerus antea, vt diximus, reuocatus, Colonia ad aulam reuerſus eſt. Iohannes Caſimirus bis iam à Cæſare admonitus, ad ſeſe purgandum tandem animum adiecit. Datisq; ad Imperatorem literis conquerebatur initio, Maij. 2.

Se ab æmulis ad Suam Maieſtatem immeritò delatum eſſe. Hinc Gebhardum defendebat, eumq́ nihil omnium Auguſtanæ confeſſionis ſociorum iudicio, vel in Auream Bullam, vel in Imperij conſtitutiones, vel pacta prouinciæ deliquiſſe, aiebat: ſed nonnullos illius rebelles atq́ ſeditioſos Capitulares, vrbes, arces & pagos prouinciæ Colonienſis ſpoliaſſe, ſuoq́ Principi atque Electori extorſiſſe, & quotidie adhuc alias extorquere: vaſtandiq́ tam Diœceſin ipſam, quam vicinorum Principum prouincias, finem non eſſe. quæ omnia vt Cæſari manifeſtiùs conſtarent, Apologiam ſeu Apographum (vt ipſe intitulauerat) Gebhardi tranſmiſit, ad quod ſe ipſe referebat. Crimina verò ſibi intentata: qualia ſunt, quæ Imperator cõmemorauerat, de diribitorio propè Moguntiam aſſignato, de Rheno infeſtato, de veredarijs interceptis & huiuſmodi alijs, cõtra Imperij conſtitutiones commiſſa; grauiora ab hoſtibus ſuis ad Cæſaream Maieſt. perlata eſſe, quam pro rei veritate eſſent. Non enim ſe tunc temporis aut militẽ Caſimirus Cæſari ſe purgat.

collegiſſe aut ſub ſignis habuiſſe: multò minus de diri- bitorio cogitaſſe, aut vllum damnum vicinis Principi- bus, cum quibus ſibi optimè conueniret, inferre voluiſſe. Fortaſsis ad Cæſarem relatum eſſe, ante paucas ſepti- manas, nonnullas Francorum copias, in Prouinciam Colonienſem cogitaſſe, iamq́ue in itinere fuiſſe, & (vt fama erat) expeditionem aliquam periclitari voluiſſe: eas partim ſuas, partim vicinorum limites commo- uiſſe, forte quia viderunt Hiſpanorum petulantiam ſi- ne vllo metu, diſsimulante Cæſare & Imperij ordini- bus, in Diœceſi Colonienſi haud grauatè tolerari. pror- ſus itaque ſibi perſuaſum eſſe, huiuſmodi vel exaucto ratorum aut tumultuariorum militum cateruas fortũ nam experiri voluiſſe: cũ nec ſibi, nec alicui in Imperio Principi militarent. ſed forte (vt tunc rumor ſparge- batur) à Parmenſi ſubmiſſæ erant. Ceterum detecta ex peditione quam machinabantur, ad ſe nuncios miſiſſe, ſuamq́; opem obtuliſſe, qua ipſe ſe non egere dixerat. ideò Francos pedem retraxiſſe, partim diſsipatos, par- tim in Lotharingia ſuſpenſos eſſe. Verũ quidem eſſe, et ſe & alios Rhenani fœderis Ordines, ab Archiepiſco- po Colonienſi, Comite Nuenario, ciuitate Aquiſgra- nenſi, atque alijs Imperij membris ſolicitatos eſſe, vt ſaluis Imperij conſtitutionibus, opem ipſis & auxiliũ adferrẽt. quibus quidem ſe omnia debere profitebatur. Ceterum quia Imperator ſe vnà cum, Electorũ ope cõ- trouerſiam, inter Colonienſẽ Archiepiſcopũ & ſuos Ca pitulares exortã, diſcuſſurũ, compoſiturumq́; promiſe- rat; militũ collectioni ſe ſuperſediſſe, atq; patiẽter hãc pacificam trãſactionem expectaſſe; donec Capitularib:

fœdi-

fœdifraga iſtæ machinatiões, effrenataq́; violẽtia inter dicerentur; atque Electori ciuitates, arcesq́; extorſæ reſtituerentur. Verùm poſt diuturnã moram, ſe tandem cõperiſſe, iſtius tractationis promiſſionẽ ſeriam nõ fuiſſe: etiam S. Maieſt. (poſteàquã Pontifex Rom. ſua fragili atque inefficaci ſententia Electorem Colon. excommunicare, atq; temerè officio, dignitateq́; ſua ſpoliare auſus fuerit) eam tanquã non neceſſariam & fruſtrà inſtituendam æſtimare: inſuper aduerſarios nouã Electionem inſtigare: ſibi autem Caſimiro, aliiſq́; Electoris amicis, arma quæ nunquã ſumpſerant, deponere, ſeriò mandaſſe. Deinde Cæſari perpendendum relinquit, quantam in Imperio diffidentiam, quantas tragœdias, & quam perniciosos exitus hæc audacia datura ſit, ſi dormitantibus aut diſsimulantibus Ordinibus, cum Cæſare, externis, peregrinisque magnatibus impunè in Imperii Principes, etiam in ſummis honoribus atque officiis conſtitutos ſæuire, & ſedibus exturbare, liceat. Quantum ad Cæſaris Patruelem Cardinalem Auſtriacum, Patrui ſui Ferdinandi Archiducis filium attineret, quod ſc. illi commeatum negauerit, id ſe fateri, ait: ſperare tamen id Cæſarem audita cauſa in malam partem non interpretaturũ: poſteaquam neque cum ipſo Archiduce Ferdinando, neque cum ſuis aliqua ſibi vnquam lis aut ſimultas interceſſerit, eiq́ue in aliis rebus, omnem honorem libenter deferre cupiat. Ceterum cum ipſe atque alii plurimi certiores facti fuerint, quam ob rem Cardinalis à Pontifice Coloniam legatus erat, & quos Epiſcopos, presbyteros (pfaffen contempto, vt

ille exiſtimat, nomine vocat) & alios, alijs officijs fungentes, ſecum duxerit; qui non ad pacem ſtabiliendam veniebant: ſed vt Romanis artibus, Electorem Colonienſem ſua dignitate ſpoliarent: diſcordiam atq; diſſidium cauſa Religionis, non tantum in Diœceſi Colonienſi, ſed in toto deinceps Imperio, non aliter atque ſuperioribus annis, in alijs regnis atque prouincijs, Frãcia nimirũ, Anglia, Heluetia, & Belgio: imo in Maieſtatis Suæ fratris hereditarijs prouincijs breui fecére, iuxta antiquam ſuam conſuetudinem concitarent. id euentũ ipſu docere. Se itaq; partim impellente conſciẽtia, partim vt maiori malo occurreret, optatamq; pacem inter Electorem & ſuos rebelles Capitulares promoueret, Cardinali tuti itineris cautelam dare noluiſſe. Cumq; relatum eſſet nonnullos ex ipſius familia, ſe inuito, quaſi vi per ſuas ditiones tranſire voluiſſe, fatebatur quidẽ ſe, parua manu ſuorum ſubditorum, itinera omnia terreſtria, ipſum quoque Rhenum occupaſſe: ne quis violenter tranſire poſſet. Nihil tamen hoſtile tentatum eſſe, neminem quoque damnum aliquod accepiſſe, vno Cardinalis Stabulario excepto: qui non ignorans commeatum Principi ſuo, ſuæque familiæ denegatum eſſe, illac iter inſtituere auſus erat: etiam veredarium interceptum, iuxta illius condicionem honeſtè tractatum, & paulò poſt ſine vlla mulcta, dimiſſum eſſe. In his omnibus nihil ſe conſtitutionibus Imperij contrarium commiſiſſe: ſed quod ijs, præſertim verò deciſioni Comitiorum nuper Auguſtæ peractorum, maximè fuit conſentaneum: In ijs enim decretum fuiſſe, vt ſinguli Principes & membra Imperij in ſuis

pro-

prouincijs ac territorijs, ad externorum Principum fraudes, inſidias atque machinationes euitandas, diligentiſsimam curam adhiberent. Illud Suam Maieſtatem ſingulis Ordinibus iam iam abituris, in mandatis dediſſe. Certiſsimam igitur ſpem ſe concepiſſe, Imperatorem non tantum hanc ſuam purgationem benignè accepturum: ſed inſuper operam daturum, vt reſtituto Archiepiſcopo Colonienſi, ſtabilis atque firma pax conſtituatur, noua electio impediatur, Pontifici Romano ea violentia non permittatur, vt cum Suæ Maieſtatis atque Electorum contemptu, pro ſua libidine Electores creet, atque deſtituat. id eum olim non tantum in Electores, ſed Reges & Imperatores auſum fuiſſe; & ex ea iniuria maximas ſeditiones, funeſtiſsimaq́ue bella promanaſſe: tantum vt ſuum defenderet Primatum. Id antiquas hiſtorias abundè ſatis commemorare. Facturum hoc modo Cæſarem, non ſibi ſolùm, ſed vniuerſo etiam Romano Imperio dulciſsimæ ſuæ patriæ rem non minus neceſſariam, quàm fructuoſam, & piam: Quinetiam, æternam pacem, hac vna methodo Cæſarem compoſiturum eſſe, aſſeuerabat. Hac tam prolixa epiſtola Cæſaris animum expugnare ſeſeq; illi purgare nitebatur Caſimirus: At Imperator, pro ſua prudentia, non ignorans quid ſuum officium poſtularet, & quid de Caſimiro cenſendum erat, in ſuo conſtanter propoſito perſeuerauit, modumq́; & rationem inijt, quo ſtudia atque conatus Caſimiri retardaret. Cum iam Capitulũ cenſuram Põtificiã accepiſſet, de nouo Archiepiſcopo eli-

gendo cõſultare cœpit. Cúq; de die electionis inter ipſos conueniſſet, decretum eſt, conſiliũ ſuum ampliſsimo Vrbis Senatui, antequã diẽ hunc promulgarent, ſignificare. Reuerẽdiſsimus itaq; atq; Illuſtriſsimus Epiſcopus Leodienſis, Erneſtus Bauariæ Dux, vtrumq; Cõſulem, vtrumq; Quæſtorẽ, duos Conſulares, duos Doctores Syndicos, cum alijs quibuſdã præcipuis è Senatu, ad magnificum conuiuiũ inuitauit: erat autem illud inſtructũ in domo Iohannitarum, quæ & à S. Cordula nomen habet, vbi tunc Epiſcopus diuerſabatur. Tempore prandij inuitati venientes, repererunt illic Capitulares Presbyteros penè omnes. Dux Erneſtus cum omnes præſentes eſſent, ipſe ſingulari cum eloquentia, quæ in mandatis à Capitulo habebat, prolocutus eſt. Erant aũt hæc.

I Capitulum cupere Vrbis Senatum certiorem fieri, quod iubente Pontifice Romano, & Imperatore aſſentiente, conſtituiſſet, diem electionis, Iouem poſt Pentecoſten. Petere itaque Capitulum vt Senatus omnibus Comitibus, Baronibus, nobilibus, alijsq; Clientib. fiduciarijs, qui ad diem electionis vocari ſolẽt, vt nouum Electum obſeruent, præſtet à vi & arreſtis ſecuritatem.

II. Vt Senatus ipſo electionis die tot ciues in armis eſſe iubeat, quot ad defenſionem Eligentium, hoc rerum ſtatu, neceſſarios eſſe exiſtimaret: cum & antiquo more præſidium ciuium

uium, electionis tempore, in ſumma ęde ſoleat haberi.

III. Vt Senatus ſuos ciues prohibeat, ne ſub electione, in templo inſolentiores ſint, præſertim bombardarũ eiaculationibus: id quod alias factum eſſe Princeps conquerebatur.

Vltimò vt Senatus aliquot milites Capituli ſumptibus conſcribere dignaretur, qui Senatui fidelitatis iuramento præſtito, vſque ad factam electionem, quotidie Capitularibus conſulentibus, Conclaue cuſtodirent, & à vi (ſi opus eſſet) ipſos defenderent.

Conſules ceteriq́ue Senatores Illuſtriſsimo Principi, totiq́; Collegio ſtatim beneuolè reſpondēt. Orabat omniũ nomine Clariſsimus Conſultiſsimusq́; D. Petrus Steévvichius I. v. Doctor, & Senatus Syndicus. promiſerunt autem ſe eam rem ſequenti die ad Senatum relaturos, nec dubitare quin ſenatus, in proximo Capituli cõſeſſu, eſſet reſponſurus, atq́; in omnibus honeſtis licitisq́; petitionibus Capitulo gratificaturus. Placuit reſponſum hoc Principi & Collegis: mox accumbentes pranſi ſunt, & multa inter ſeſe familiariſsimè diſſeruerũt. Poſtridie Senat⁹ audita relatione intellectisq́; ijs quę à Capit. petebantur, eoſdẽ penè omnes qui poſtulatis interfuerant, ad domũ Capitularẽ remiſit: oranteq́; eodem Doctore Steenvvichio omnibus poſtulatis annuit: hoc etiã addito: Senatum ex lectiſsimis militibus ſuis,

quos ante ad vrbis cuſtodiã conduxerat, duodecim quotidie miſſurum, qui conclaue obſeruarent: idq; Senatus, non Capituli ſumptibus. præſtito tamen officio, ſi quod honorarium ipſis Capitulum donare velit, id Senatui non diſpliciturum: aduigilaturum inſuper Senatum, vt tempore electionis omnia commodè atq; ordinatè fiant: ciues ſclopetarios extra templũ locis ſolitis ſtationes habituros: ipſum autem templum à cataphractarijs, alijsq; armis inſtructis ciuibus obſeruatum iri.

Maij. 14. Capitulũ citat ſuos ad electionem.

Canonici verò Capitulares, nihil quod ad executionem iuſtæ Suæ Sanctitatis ſententiæ pertineret, prætermiſerunt. quotidie conuentus habentes, atque ea in medium conſulentes, quæ ad nouam Electionem conducerent. Decimo quarto itaq; Maij citatione foribus Eccleſiæ Metropolitanæ affixa, omnes Capitulares, tanquam eos quibus ius eligendi competebat, euocârunt, vt ad 22. diem Maij præſtò ſint, niſi ſuffragijs ſuis velint priuari: periculum enim in mora eſſe. Diœceſin Archiepiſcopum non habere, aut Principẽ proprium, qui ſubditos contra Gebhardum iam amotum defendat.

Maij. 15. Gebhardus Electionẽ nouam dehortatur.

Id ſtatim ad Gebhardum delatum eſt, qui vt hoc aduerſariorũ propoſitum impediret, ſtylum in Pontificiam ſententiam vertit, ſcribitqúe ad obedientes ſuos, ſuæ (vt vocat) Eccleſiæ Metropolitanę Colonienſis, Capitulâres

res:ante alios verò,ad ſuæ Diœceſis Subditos, Comites.Nobiles,oppidorum Magiſtratus & plebeos.

SE *ante paucos dies reſciuiſſe,quoſdam immorigeros atq; rebelles ſuos Capitulares,eorumq; Anteſignanum,Choriepiſcopum,Ducem Fredericum Saxoniæ &c.cum ſuis complicib. propoſuiſſe,virtute cuiuſdam ab ipſo,ipſiusq; ſocijs excogitatæ,atq; à Papa impetratæ ſententiæ, quam* PRIVATIONEM *intitularunt,ſuum Archiepiſcopum legitimè electū repudiare: aliumq; in eius locum ſufficere. Suos itaq; ſe admonere vt ponderent,quàm exitioſa res:nō ſibi tantū, ſuæq; Diœceſi: ſed vniuerſo quoque Romano Imperio futura ſit; ſi Pontifici Romano impunè permittatur ſine præuia litis conteſtatione,hac inaudita, atq; in Imperio non ferenda violentia:vt nimirum ipſi liceat Electores,pro ſuo voluptate,dignitatibus ſuis eijcere, aliosq; ſubſtituere: aut ſi ſuis aduerſarijs concedatur,inuitis præcipuis Capitularibus*(quos hic præcipuos Capitulares vocat ignoro,cum Illuſtres Comites,Decanus,eius Vicarius,Choriepiſcop9, Scholaſticus,Diaconus,atq; adeo omnes prælati,cum omnibus Presbyteris in nouā electio nē conſenſerint.) *Archiepiſcopum, ab omnipotenti ordinatum. Principem ſuum, remouere. Hortari etiā ſeſe,vt ij,quibus ſcribit,cauſas ob quas ipſe tam hoſtiliter oppugnaretur (cum tamen Cæſareæ Maieſtatis iudicio litem committere cupiat,cumque à Sua Maieſtate ipſa, contra hanc iniuriam conſolationem receperit, cuius Electores teſtimonium perhibere poſ-*

 ſe,aie-

*ſe,*aiebat*)diligenter pro innata ſua humanitate,probitateque cognoſcerent,atque examinarent.Sed ſi hæc ſua admonitio locum apud ipſos non habeat, ſi ipſi vt cæteri nouam electionem approbauerint, aliū ſibi Principem conſtituerint, atque legittimum ſuum Archiepiſcopum armis perſecuti fuerint, publicè proteſtari ſe ait, contra inefficacem & inualidam hanc electionem. vſurum etiam ſe ad iſtam temeritatem vindicandam à Deo atque Natura conceſſis remedijs. Omnes autē calamitates, omnes difficultates atq; incommoda, quæ ex iſta electione proficiſcerentur, in aduerſarios, eorūque tyrannicos*(vt ait)*conatus, hac ſua proteſtatione detorquebat. Cæterum optimā ſibi ſpem affulgere ſcribit, ipſos tanquam fideles ſubditos, ſine matura deliberatione, & ſine prauia Cæſaris atque Electorum Euangelicorum ſententia, aduerſariorum ſtudia non approbaturos, imo potius eosdem ob tam temerarium inceptum reprehenſuros. ſe verò apud ipſos fore eum, qui hactenus, legitimum ſcilicet et à Deo conſtitutum Principem. cui obedientiam, honorem & auxilium deferrēt quem fideliter propugnarent, nunquā defererent, nunquam perſequerentur. Hæc ſe & multo maiora ab illis, tanquam morigeris atque fidelibus Subditis expectare, dicebat.* Quarto poſt die, quò feſtum Pen-

Maij.19. tecoſtes celebrabatur, Truchſeſius in Ruden, oppido Vveſtphaliæ, tēpla in præſentia quorundam Comitū ſpoliari, ſeptendecimq; calices, & alia nōnulla ornamenta ad ſe adferri, præcepit. cui ſacrilegio dū milites occupātur, ex improuiſo domus, in qua Truchſeſius di-

uer-

uerſabatur, cóflagrauit: factoq; in oppido tumultu, vehementer ipſe exterritus eſt. Cumque ibi aliquãdiu hæreret, Sacerdotum animos ſolicitauit, vt relicta religione Catholica, vxores ducerent: quod etſi à nõnullis impetrauit, tamen D. Godefridum Fabricium ad hanc apoſtaſiã inducere non potuit: quẽ ob eam cauſam in exiliũ eiecit. Simili modo & poſtea Henricus Hoënnic, à ſecretis eidem oppidulo, cum is Catholicã religionẽ eiurare nollet, profligatus eſt. Cum verò nonnulli rogarent, cur Catholicam religionẽ deſererent? nihil aliud reſponſum eſt; quam; Electorẽ Truchſeſium certò ſcire, ſuam religionẽ ſanctam eſſe & ſyncerã: vnde vulgus nouam religionem Truchſeſicã appellauit. Iudicem quoq; Rudenſem Iohannem Rammiũ Truchſeſius in vincula coniecit magnamq; pecuniæ ſummã ab illo poſtulauit. Deinde vbi Helmichius à Laer, Iohannus Hartmannus, & Chriſtophorus Hartmãnus Conſules profligati agebant, inquiri iuſsit.

Tandem ad oppidum Gieſeken ſuos mittit, qui Conſulem VVernerum Schlaun & Iudicem apprehenderent & in carceres conijcerent: illi autem ſibi metuentes iam ante diſceſſerant. Omnium tamen horum facultates, ſub prætextu, quod in concordata, conſtitutiones & pacta patrię deliquiſſent, fiſco iuſsit ſubſignari.

PLACE-

Saxo & Brãdenburgenſis Cæſari.

PLACERE quidem ſibi conuentum & colloquium à Sua Maieſtate propoſitum. Ceterum timere ſe, ne Pontificis, propter Excommunicationis ſententiã in Archiepiſcopũ latam, iſtud colloquiũ ſit in poſterũ interdictũ. Veriſimile.n.eſſe Pontificis nuncios executionẽ iſtius ſententiæ non in multos dies prorogaturos. Si itaque Cæſari iſtud colloquium cordi fuiſſet, potuiſſe eum rationem iniiſſe, vt hæc excõmunicatio ſuſpenderetur, donec q̃d in hoc colloquio impetrari potuerit, tentatũ fuiſſet; aut conuentum ipſum tam diu iã propoſitũ maturari potuiſſe. Se ceterosq; Auguſtanæ cõfeſſionis Socios, hunc cõuentum hactenus expectaſſe, qui ſi ob prædictã excommunicationem, vel impediretur, vel abrogaretur, rem multis fore ſuſpectam. Non videri autem ſibi, ſi cum Archiepiſcopo Colonienſi agi non liceat, in communi & ſimplici colloquio aliquid ſingulare atq; vtile ſtatui poſſe: ſed omninò ſe exiſtimare, in eo de executione ſententiæ Pontificiæ forè diſceptãdum: cui diſputationi nullus Proteſtantium ſe miſcere velit, & ſi quid Catholici inter ſe decernerent, id funeſtum exitum habiturũ. Deinde oſtendunt hanc excommunicationem Põtificis & ſibi & toti Imperio pernicioſam eſſe: ſæpe in antiquis hiſtorijs ſimilium exemplorum mentionem fieri, eaq; grauiſſima bella & copioſas ſanguinum profuſiones ſemper excitaſſe. Iccirco veteres Germanos Pontifici Ro. hanc in Imp. poteſtatem indulgere noluiſſe: imo ne S. Maieſt. laudabilis recordationis parentẽ id facere voluiſſe: ne forte illi feneſtra adaperiretur, cõſuetã violentiã exercendi. Præterea Cæſari perpendendũ eſſe, ſi Pontifici ius atq; facultas in Electorum

rum Collegium impunè ſæuiendi admittatur, eique quoties lubet, liceat principem Electorem honore & dignitate ſua (alijs defenſione interdicta) ſpoliare, magnam illud inter Eccleſiaſticos atque Seculares Electores diffidentiam, magnum in Septumuirali collegio ſciſma pariturum: imo iſtius fraternitatis interitum ipſum allaturum. Scire ſe quidem Sedem Romanam magnas olim in Germania iuriſdictiones habuiſſe, nec ignorare, quæ inter illam & Nationem hanc pacta atque fœdera fuerint. ſed à pace Religioni Auguſtæ Vindelicorum data, longè aliam rerum fuiſſe & adhuc eſſe faciem. habeat tamen (aiunt) illa quāncūque velit cum Germanis cognationem; habeat inter illos ſua iura atque pacta, non ea tamen ſunt tanti æſtimanda, vt non potius ad communem Imperij ſalutem, omne conſilium atque auxilium ſit conferendum. fœdera atq; iuramenta quib. Ordines omnes Imperio ſunt deuincti, omnia externa pacta atque peregrinas confœderationes ſuperare. Poſtquā itaque ſemel conſultum fuerit præſens diſſidium tollere, atque ſtabilem indicto conuentu pacem conſtituere, nō inuenire ſe cauſas, cur iſtud Pontificis excommunicatio debeat impedire, aut retardare. Non id à Suæ Maieſt. Maioribus obſeruatum; qui quod Imperio vtile fuit, etiam reclamante Pontifice, effectum dederunt. Si pontifici auditum fuiſſet, nunquā (aiunt) ad Religionis concordiam deuentum eſſet. eam quoque etiamnum ſi Pontifici in omnib. mos geratur, actutū interiturā. Propoſitis igitur incommodis, quæ ſuo iudicio ſubſequerentur, ſi propter Pontificis ſententiam hactenus expectatum collo-
quium

quium reuocetur, Imperatorem orant, vt primo quoq; tempore cōuentum indicat, diem & locum conſtituat; Principes conuocet omniaque agat quæ ad controuerſiam Colonienſem, ex eaqúe dependentia mala ſupprimenda, conducant: neq; ſe in his quæ Imperio fructuoſa atqúe vtilia ſunt, exemplo maiorum ſuorum per Pontificis excōmunicationem falli patiatur: Saltem ita nuper propoſitum conuentum inſtituat; ne quid nimium Pontifici admittatur, aut in gratiā ipſius, idem conuentus prorſus intermittatur. potius Imperij ſalus attendatur, honos etiam & conſcientia Auguſtanæ cōfeſſionis Sociorum, ſalua permaneant: ipſiq; ſine vllo opprobrio ceteris cōuiuāt. Deniq; vt id quā celerrimè fiat Sibi enim ſatis exploratum eſſe, Capitulares nullam hoſtilibus ſuis machinationibus finem imponere. ſed quotidie magis magisq; in illis procedere, metuendum etiam eſſe, vt cum tanto in ſuum Archiepiſcopum odio ferantur, tamq; ad eum remouendum prompti ſint, eos ſibi ipſis nullam moram imperaturos, vt quod in manibus eſt, perficiant: nec defuturos impulſores, qui illis occaſiōes ſuppeditabunt Tandem querelam de externo milite, in imperium admiſſo, inſtituunt: ſe quidē ex literis Principis Parmenſis intelligere, quod copias ſuas reuocare promittat: tamen ſibi conſtare eas nondū reuocatas eſſe. Principem inſuper ipſum cum maiori exercitu Traiectum verſus adrepere, vt alios praeoccupet, atq; omnes vires ſuas per Diœceſin diffundat. Id ſi fiat, fore vt nōnulli Ordines Imper. quib. Germaniæ ſalus curæ eſt Patriā ſua cōtra huiuſmodi hoſtilē impreſſionem defendendā ſuſcipiat. Quod quātas in imperio

turbas

turbas daturũ ſit, S. Mai. perpendendũ relinquebant. Sperantes interim Cæſarē. pro ſingulari ſua prudentia periclitanti patriæ maturius opem allaturũ, priuſquã vtrinq; animi exacerbari. atq; bellum incrudeſcere incipiat: aut vt minimum, pro viribus facturum, vt conuentus quam citiſſimè fiat. in quo omnia benignè atq; peramicè tranſigantur. Id Cæſari laudi, totiq; Imperio ſingulari cõmodo futurum. Mirum eſt aũt Electores, tã in his, quã in alijs ſuis literis, Pontificem Rom. ob priuatum Archiepiſ. Colon. violentiæ inſimulare: cũ nihil nouũ: nihil ab officio ſuo alienum: nihil contra iura, ſiue politica, ſiue Eccleſiaſtica, nihil contra Patrũ traditiones: nihil cõtra vel omnium gentium, q̃ vnquam nomen Chriſto dedere, conſuetudines, in hac ſententia ferenda cõmiſerit. Quid magis rationi atq; æquitati conſentaneum, q̃ ſupremũ in Eccleſia Iudicem (eum autem aut Papã Romanum eſſe, aut nullum eſſe fatendũ eſt, cum nulla Gens, nulla vnquã ætas, alium Iudicẽ cognouerit) virum Eccleſiaſticum, in cauſa Eccleſiaſtica iudicare, & Reum confitentem eccleſiaſtica dignitate priuare? Quid magis inauditum, quàm ſeculares Principes, quibus politica adminiſtratio commendata eſt, virum Eccleſiaſticum in negotio fidei vel abſoluere vel condemnare? neſcio quid ſit ſacra profanis miſcere, ſi iſtud non ſit. Cui Chriſtus oues ſuas paſcendas dedit, eidem dedit & Lupos ab ouili arcendos: dedit aũt hoc Petro

Pontificiæ ſententiæ defenſio.

Petro Pontifici, non Tiberio Cęſari, non Herodi regi: dedit Petri ſucceſſorib. viris Eccleſiaſticis, non Tiberij aut Herodis poſteritati, huius ſeculi Principibus. Paulus Spiritum S. Epiſcopos dicit conſtituiſſe regere Eccleſiam Dei, non autē Principes ſeculares. Ipſe Paulus Corinthium excommunicauit, non ab Ephoris aut à Gręcię Principibus ſententiam poſtulauit. Vt Epiſcopis Eccleſiæ cauſarum cognitio demandata eſt, ſic Epiſcoporum omnium, Romano Pontifici. cuius rei certiſsima in Canonib. Cōcilijs, Patrum ſcriptis atq; Hiſtorijs ſunt argumenta. Apoſtolos ſtatuiſſe difficiliores quęſtiones & Epiſcoporum vel maiorum iudicia, ad Sedem Apoſtolicam referenda, locuples teſtis eſt ipſis penè Apoſtolis coęuus, Anacletus. Idem abundè teſtatur Synodus Alexandrina, quæ eodem ferè tempore, quo Colonienſis vel Agrippina, celebrata eſt. & apertiùs adhuc concilij Nicęni canon 19. qui quidem nunc intercidit, tunc verò Romæ in Archiuis, cum ceteris integer aſſeruabatur, teſte Iulio in Reſcripto cōtra Orientales pro Athanaſio. Quin & ipſius Athanaſij cauſa ab eodem Iulio Rom. Pōtifice, apud quem etiam à ſuis aduerſarijs falsò delatus erat, cognita eſt atq; iudicata. Idem per ſingulas ætates in vſu fuiſſe, probari non difficulter poſſet. Quid igitur inauditum, quid violentum admiſit Pontifex Romanus, ſi hęreditario ſuo iure,

Act. 20
1. Cor. 5.
Epiſt. 1. ad omnes. Epiſco. &c
Anno. 363.
Theodo. lib. 2. Eccleſ. hiſt. cap. 4

iure,ab omni antiquitate conteſtato,ab Impe
ratoribus,Regibus,& Principibus approbatò
in Gebhardum ſit vſus,quod ſalua conſcien-
tia,officio & iuramento nòn potuit prçterire?
Pontifex ſe intra limites ſui Fori continuit,
& à Proteſtantibus conuicijs atque calumnijs
exagitatur:Proteſtantes ſeſe in alienum forũ
ingerere nituntur,& volunt rectè facere vide
ri. Allegant toties pacem Religioni Auguſtæ
Vindelicorum anno *1555*.datam:tamen ea tã
manifeſtè contra illos militat,vt perfrictę ſit
frontis,quisquis illud negare audeat.Proteſta
tiones contra Eccleſiaſticorum exceptionem
in hac pace factas eſſe dicunt: priuatæ iſtæ sũt
non publicæ,neque acceptæ;ſed nec ipſi decre
to inſertæ:quæ proteſtationes ſi quid genera-
li concluſioni derogarent,iam illud dici poſ-
ſet,quod Illuſtriſsimi duo Electores in præ-
miſſa epiſtola Pontifici impingunt:pacem ni
mirum Religionis eo modo nos nondum ha-
bituros.Sed Electorem à Pontifice ampliſsi-
mo illo Collegio eiectum criminantur:Ne-
gat Pontifex (neque enim Electoratus in ſuà
ſententia facit mentionem)negat Cæſar in li-
teris ſuis ſuperius commemoratis. Pontifex
Archiepiſcopum, qui ad ſuum tribunal ſiſti
debebat,condemnauit. An verò Gebhardus
Archiepiſcopatu ſpoliatus,in clariſsimo illò
Electorum Senatu retineri debeat,id Cæſari
& alijs quibus id iudiciũ cõpetit,diſceptandũ

relinquit: qui ex præſcripto Aureæ Bullæ, pactorum & confœderationum eiuſdem collegij, id nõ difficulter poterunt determinare. Certum. n. eſt Electoralem dignitatem huius diœceſeos ſuper Archiepiſcopalem dignitatẽ eſſe, fundatam & neminẽ poſſe Electorẽ Col. eſſe niſi idẽ ſit, & Archiepiſcopus. Ius aũt & naturalis ratio dictitat, ꝙ fundamẽto deſtructo reliqua corruãt, iuxta illud vulgare dictum:

—— *Collapſa ruunt ſubductis tecta columnis.*

Huius rei omiſsis peregrinis exemplis domeſtica nonnulla adferemus, quibus arguitur Pontificẽ Archiepiſcopos Colon. ante & poſt Electoralis dignitatis acceſsionem priuaſſe, & ſedibus ſuis exturbaſſe. Anne circa annum domini 871. Gunterus Archiepiſcopus Colonienſ. vnà cum Thetgaudo Treuerenſi Archiepiſcopo à Nicolao pontifice excommunicatus & ſede pulſus eſt, eò quod Lotharij Lotharingiæ ducis, qui vxorem ſuam Tybergã repudiauerat, & Colonienſis ſororem Vaſtradam ſuperinduxerat, facinus approbaſſet?

Huius mẽtio fit in c. Venerabilẽ Extra de Elect. & Elect. poteſtate.

Sentijt ne & hoc Adolphus Comes ab Altena Colon. Archiepiſcop. & Elector, quem Innocentius tertius per Syphridum Moguntinum & Cameracenſem anno 1205. in ipſa Eccleſia Metropolitana Ottone rege totoq; clero inſpectante omnibus dignitatibus priuauit, & Capitulum nouum Archiepiſcopum eligere præcepit: quod & factum eſt.

Theodoricus quoq; Monteſis Comes, Archi epiſcopus & Elector Colon à sũmo Pontifice circa annũ Domini 1214. anathematis fulmine percuſſus, toto vitæ tẽpore priuatus vixit.

Quid verò noſtra ætate Hermãno à Vveda acciderit, omnibus notius eſt, quam vt debeat hic recenſeri. Sunt quidem Archiepiſcopatus & Electoratus diſtinctę dignitates, ſed inſeparabiles: ſi enim ſeparari potuiſſent, Adolphus Comes de Marca tempore Vrbani 5. & Caroli 4. cũ filiã Comitis Cliuenſis Margaretam vxórem duceret, atq; Archiepiſcopatum reſignaret, Electoratũ ſibi reſeruaſſet. Idem fortaſsis & illuſtris Comes Iſenburgicus feciſſet. Truchſeſius igitur Archiepiſcopatu priuatus, propter connectionem & cohęrentiã, priuatus eſt & Electoratu: connexorum enim idem eſt iudicium, & cõnectio ſecundum Iuriſconſultos operatur vt vnitas & vna ſententia eſſe ſentiatur: neq; igitur opus erat, nouę ſentẽtia, vt Truchſeſiani volebant, qua etiã electoratu priuatus declararetur. Huc accedit quod Gebhar. nec electoratus inſignia, nec regalia vnquã ab Imperatore obtinuit. Vbi aũt nõ eſt habitus, ibi nec priuatio locũ habere poteſt. Quód autẽ Gebhard. in adminiſtratione Electoratus fuerit, id ex ſingulari diſpenſatione, atq; indulto Cæſaris illi fuit permiſſum. Sed longiùs quã propoſitum erat digreſſus ſum. Theologorũ & Iuriſconſultorũ eſt iſta exactius diſputare: nos quid vtrinq; actũ ſit narramus. Poſtq̃

quos ante ad vrbis cuſtodiã conduxerat, duodecim quotidie miſſurum, qui conclaue obſeruarent: idq; Senatus, non Capituli ſumptibus. præſtito tamen officio, ſi quod honorarium ipſis Capitulum donare velit, id Senatui non diſpliciturum: aduigilaturum inſuper Senatum, vt tempore electionis omnia commodè atq; ordinatè fiant: ciues ſclopetarios extra templũ locis ſolitis ſtationes habituros: ipſum autem templum à cataphractarijs, alijsq; armis inſtructis ciuibus obſeruatum iri.

Maij. 14. Capitulũ citat ſuos ad electionem.

Canonici verò Capitulares, nihil quod ad executionem iuſtæ Suæ Sanctitatis ſententiæ pertineret, prætermiſerunt. quotidie conuentus habentes, atque ea in medium conſulentes, quæ ad nouam Electionem conducerent. Decimo quarto itaq; Maij citatione foribus Eccleſiæ Metropolitanæ affixa, omnes Capitulares, tanquam eos quibus ius eligendi competebat, euocârunt, vt ad 22. diem Maij præſtò ſint, niſi ſuffragijs ſuis velint priuari: periculum enim in mora eſſe. Diœceſin Archiepiſcopum non habere, aut Principẽ proprium, qui ſubditos contra Gebhardum iam amotum defendat.

Maij. 15. Gebhardus Electionẽ nouam dehortatur.

Id ſtatim ad Gebhardum delatum eſt, qui vt hoc aduerſariorũ propoſitum impediret, ſtylum in Pontificiam ſententiam vertit, ſcribitqúe ad obedientes ſuos, ſuæ (vt vocat) Eccleſiæ Metropolitanę Colonienſis, Capitulâ-

res: ante alios verò, ad ſuæ Diœceſis Subditos, Comites. Nobiles, oppidorum Magiſtratus & plebeos.

SE *ante paucos dies reſciuiſſe, quoſdam immorigeros atq; rebelles ſuos Capitulares, eorumq; Anteſignanum, Choriepiſcopum, Ducem Fredericum Saxoniæ &c. cum ſuis complicib. propoſuiſſe, virtute cuiuſdam ab ipſo, ipſiusq; ſocijs excogitatæ, atq; à Papa impetratæ ſententiæ, quam* PRIVATIONEM *intitularunt, ſuum Archiepiſcopum legitimè electũ repudiare: aliumq; in eius locum ſufficere. Suos itaq; ſe admonere vt ponderent, quàm exitioſa res: nõ ſibi tantũ, ſuæq; Diœceſi: ſed vniuerſo quoque Romano Imperio futura ſit, ſi Pontifici Romano impunè permittatur, ſine prauia litis conteſtatione, hæc inaudita, atq; in Imperio non ferenda violentia: vt nimirum ipſi liceat Electores, pro ſuo voluptate, dignitatibus ſuis eÿcere, alioſq; ſubſtituere: aut ſi ſuis aduerſarÿs concedatur, inuitis præcipuis Capitularibus* (quos hic præcipuos Capitulares vocat ignoro, cum Illuſtres Comites, Decanus, eius Vicarius, Choriepiſcop⁹, Scholaſticus, Diaconus, atq; adeo omnes prælati, cum omnibus Presbyteris in nouã electione cõſenſerint.) *Archiepiſcopum, ab omnipotenti ordinatum. Principem ſuum, remouere. Hortari etiã ſeſe, vt ÿ, quibus ſcribit, cauſas ob quas ipſe tam hoſtiliter oppugnaretur (cum tamen Cæſareæ Maieſtatis iudicio litem committere cupiat, cumqúe à Sua Maieſtate ipſa, contra hanc iniuriam conſolationem receperit, cuius Electores teſtimonium perhibere poſ-*

ſe, aiebat) *diligenter pro innata ſua humanitate, probitateque cognoſcerent, atque examinarent. Sed ſi hæc ſua admonitio locum apud ipſos non habeat, ſi ipſi vt ceteri nouam electionem approbauerint, aliũ ſibi Principem conſtituerint, atque legittimum ſuum Archiepiſcopum armis perſecuti fuerint, publicè proteſtari ſe ait, contra inefficacem & inualidam hanc electionem. vſurum etiam ſe ad iſtam temeritatem vindicandam à Deo atque Natura conceßis remedijs. Omnes autẽ calamitates, omnes difficultates atq; incommoda, quæ ex iſta electione proficiſcerentur, in aduerſarios, eorũque tyrannicos* (vt ait) *conatus, hac ſua proteſtatione detorquebat. Ceterum optimã ſibi ſpem affulgere ſcribit, ipſos tanquam fideles ſubditos, ſine matura deliberatione, & ſine prauia Cæſaris atque Electorum Euangelicorum ſententia, aduerſariorum ſtudia non approbaturos, imo potius eosdem ob tam temerarium incœptum reprehenſuros. ſe verò apud ipſos fore eum, qui hactenus, legitimum ſcilicet et à Deo conſtitutum Principem. cui obedientiam, honorem & auxilium deferrẽt quem fideliter propugnarent, nunquã deſererent, nunquam perſequerentur. Hæc ſe & multo maiora ab illis, tanquam morigeris atque fidelibus Subditis expectare, dicebat.* Quarto poſt die, quò feſtum Pentecoſtes celebrabatur, Truchſeſius in Ruden, oppido Vveſtphaliæ, tẽpla in præſentia quorundam Comitũ ſpoliari, ſeptendecimq; calices, & alia nõnulla ornamenta ad ſe adferri, præcepit. cui ſacrilegio dũ milites occupãtur, ex improuiſo domus, in qua Truchſeſius di-

Maij. 19.

uerſabatur, cóflagrauit: factoq; in oppido tumultu, vehementer ipſe exterritus eſt. Cumque ibi aliquâdiu hæreret, Sacerdotum animos ſolicitauit, vt relicta religione Catholica, vxores ducerent: quod etſi à nõnullis impetrauit, tamen D. Godefridum Fabricium ad hanc apoſtaſiã inducere non potuit: quẽ ob eam cauſam in exiliũ eiecit. Simili modo & poſtea Henricus Hoennic, à ſecretis eidem oppidulo, cum is Catholicã religionẽ eiurare nollet, profligatus eſt. Cum verò nonnulli rogarent, cur Catholicam religionẽ desererent? nihil aliud reſponſum eſt; quam; Electorẽ Truchſeſium certò ſcire, ſuam religionẽ ſanctam eſſe & ſyncerã: vnde vulgus nouam religionem Truchſeſicã appellauit. Iudicem quoq; Rüdenſem Iohannem Rammiũ Truchſeſius in vincula coniecit magnamq; pecuniæ ſummã ab illo poſtulauit. Deinde vbi Helmichius à Laer, Iohannus Hartmannus, & Chriſtophorus Hartmãnus Conſules profligati agebant, inquiri iuſsit.

Tandem ad oppidum Gieſeken ſuos mittit, qui Conſulem VVernerum Schlaun & Iudicem apprehenderent & in carceres conijcerent: illi autem ſibi metuentes iam ante diſceſſerant. Omnium tamen horum facultates, ſub prætextũ, quod in concordata, conſtitutiones & pacta patrię deliquiſſent, fiſco iuſsit ſubſignari.

PLACE-

Saxo & Brādenburgenſis Cæſari.

PLACERE *quidem ſibi conuentum & colloquium à Sua Maieſtate propoſitum. Ceterum timere ſe, ne Pontificys, propter Excommunicationis ſententiā in Archiepiſcopū latam, iſtud colloquiū ſit in poſterū interdictū. Veriſimile.n.eſſe Pontificis nuncios executionē iſtius ſententiæ non in multos dies prorogaturos. Si itaque Cæſari iſtud colloquium cordi fuiſſet, potuiſſe eum rationem iniſſe, vt hæc excōmunicatio ſuſpenderetur, donec q̄d in hoc colloquio impetrari potuerit, tentatū fuiſſet; aut conuentum ipſum tam diu iā propoſitū maturari potuiſſe. Se ceteroſq; Auguſtanæ cōfeſſionis Socios, hunc cōuentum hactenus expectaſſe, qui ſi ob prædictā excommunicationem, vel impediretur, vel abrogaretur, rem multis fore ſuſpectam. Non videri autem ſibi, ſi cum Archiepiſcopo Colonienſi agi non liceat, in communi & ſimplici colloquio aliquid ſingulare atq; vtile ſtatui poſſe: ſed omninò ſe exiſtimare, in eo de executione ſententiæ Pontificiæ forè diſceptādum: cui diſputationi nullus Proteſtantium ſe miſcere velit, & ſi quid Catholici inter ſe decernerent, id funeſtum exitum habiturū. Deinde oſtendunt hanc excommunicationem Pōtificis & ſibi & toti Imperio pernicioſam eſſe: ſæpe in antiquis hiſtorijs ſimilium exemplorum mentionem fieri, eaq; grauiſſima bella & copioſas ſanguinum profuſiones ſemper excitaſſe. Iccirco veteres Germanos Pontifici Ro. hanc in Imp. poteſtatem indulgere noluiſſe: imo ne S. Maieſt. laudabilis recordationis parentē id facere voluiſſe: ne forte illi feneſtra adaperiretur, cōſuetā violentiā exercendi. Præterea Cæſari perpendendū eſſe, ſi Pontifici ius atq; facultas in Electorum*

rum

rum Collegium impunè ſæuiendi admittatur, eiq́ue quoties lubet, liceat principem Electorem honore & dignitate ſua (alijs defenſione interdicta) ſpoliare, magnam illud inter Eccleſiaſticos atque Seculares Electores diffidentiam, magnum in Septumuirali collegio ſciſma pariturum: imò iſtius fraternitatis interitum ipſum allaturum. Scire ſe quidem Sedem Romanam magnas olim in Germania iuriſdictiones habuiſſe, nec ignorare, quæ inter illam & Nationem hanc pacta atque fœdera fuerint. ſed à pace Religioni Auguſtæ Vindelicorum data, longè aliam rerum fuiſſe & adhuc eſſe faciem. habeat tamen (aiunt) *illa quàmcunq́ue velit cum Germanis cognationem; habeat inter illos ſua iura atque pacta, non ea tamen ſunt tanti æſtimanda, vt non potius ad communem Imperij ſalutem, omne conſilium atque auxilium ſit conferendum. fœdera atq; iuramenta quib. Ordines omnes Imperio ſunt deuincti, omnia externa pacta atque peregrinas confœderationes ſuperare. Poſtquã itaque ſemel conſultum fuerit præſens diſſidium tollere, atque ſtabilem indicto conuentu pacem conſtituere, nõ inuenire ſe cauſas, cur iſtud Pontificis excommunicatio debeat impedire, aut retardare. Non id à Sua Maieſt. Maioribus obſeruatum; qui quod Imperio vtile fuit, etiam reclamante Pontifice, effectum dederunt. Si pontifici auditum fuiſſet, nunquã* (aiunt) *ad Religionis concordiam deuentum eſſet. eam quoque etiamnum ſi Pontifici in omnib. morigeratur, actutũ interiturã. Propoſitis igitur incommodis, quæ ſuo iudicio ſubſequerentur, ſi propter Pontificis ſententiam hactenus expectatum collo-*

quium

quium reuocetur, Imperatorem orant, vt primo quoq; tempore cōuentum indicat, diem & locum conſtituat; Principes conuocet omniaque agat quæ ad controuerſiam Colonienſem, ex eaq́ue dependentia mala ſupprimenda, conducant: neq; ſe in his quæ Imperio fructuoſa atq́ue vtilia ſunt, exemplo maiorum ſuorum per Pontificis excōmunicationem falli patiatur. Saltem ita nuper propoſitum conuentum inſtituat, ne quid nimium Pontifici admittatur, aut in gratiā ipſius, idem conuentus prorſus intermittatur. potius Imperij ſalus attendatur, honos etiam & conſcientia Auguſtanæ cōfeſſionis Sociorum, ſalua permaneant: ipſiq; ſine vllo opprobrio ceteris cōuiuāt. Deniq; vt id quā celerrimè fiat Sibi enim ſatis exploratum eſſe, Capitulares nullam hoſtilibus ſuis machinationibus finem imponere. ſed quotidie magis magiſq; in illis procedere, metuendum etiam eſſe, vt cum tanto in ſuum Archiepiſcopum odio ferantur, tamq; ad eum remouendum prompti ſint, eos ſibi ipſis nullam moram imperaturos, vt quod in manibus eſt, perficiant: nec defuturos impulſores, qui illis occaſiones ſuppeditabunt Tandem querelam de externo milite, in imperium admiſſo, inſtituunt: ſe quidē ex literis Principis Parmenſis intelligere, quod copias ſuas reuocare promittat: tamen ſibi conſtare eas nondū reuocatas eſſe. Principem inſuper ipſum cum maiori exercitu Traiectum verſus adrepere, vt alios praeoccupet, atq; omnes vires ſuas per Diœceſin diffundat. Id ſi fiat, fore vt nōnulli Ordines imperij quib. Germaniæ ſalus curæ eſt. Patriā ſuā cōtra huiuſmodi hoſtilē impreſſionem defendendā ſuſcipiat. Quod quātas in imperio turbas

turbas daturū ſit, S. Mai. perpendendū relinquebant. Sperantes interim Cæſarē pro ſingulari ſua prudentia periclitanti patriæ maturius opem allaturū, priuſquā vtrinq; animi exacerbari, atq; bellum incrudeſcere incipiat: aut vt minimum, pro viribus facturum, vt conuentus quam citiſſimè fiat. in quo omnia benignè atq; peramicè tranſigantur. Id Cæſari laudi, totiq; Imperio ſingulari cōmodo futurum. Mirum eſt aūt Electores, tā in his, quā in alijs ſuis literis, Pontificem Rom. ob priuatum Archiepiſ. Colon. violentiæ inſimulare: cū nihil nouū: nihil ab officio ſuo alienum: nihil contra iura, ſiue politica, ſiue Eccleſiaſtica, nihil contra Patrū traditiones: nihil cōtra vel omnium gentium, q̄ vnquam nomen Chriſto dedere, conſuetudines, in hac ſententia ferenda cōmiſerit. Quid magis rationi atq; æquitati conſentaneum, q̄ ſupremū in Eccleſia Iudicem (eum autem aut Papā Romanum eſſe, aut nullum eſſe fatendū eſt, cum nulla Gens, nulla vnquā ætas, alium Iudicē cognouerit) virum Eccleſiaſticum, in cauſa Eccleſiaſtica iudicare, & Reum confitentem eccleſiaſtica dignitate priuare? Quid magis inauditum, quàm ſeculares Principes, quibus politica adminiſtratio commendata eſt, virum Eccleſiaſticum in negotio fidei vel abſoluere vel condemnare? neſcio quid ſit ſacra profanis miſcere, ſi iſtud non ſit. Cui Chriſtus oues ſuas paſcendas dedit, eidem dedit & Lupos ab ouili arcendos: dedit aūt hoc Petro-

Pontificis ſententiæ defenſio.

Petro Pontifici, non Tiberio Cęſari, non Herodi regi: dedit Petri ſucceſſorib. viris Eccleſiaſticis, non Tiberij aut Herodis poſteritati, huius ſeculi Principibus. Paulus Spiritum S. Epiſcopos dicit conſtituiſſe regere Eccleſiam

Act. 20 Dei, non autē Principes ſeculares. Ipſe Paulus

1. Cor. 5. Corinthium excommunicauit, non ab Ephoris aut à Grecię Principibus ſententiam poſtulauit. Vt Epiſcopis Eccleſiæ cauſarum cognitio demandata eſt, ſic Epiſcoporum omnium, Romano Pontifici. cuius rei certiſsima in Canonib. Cōcilijs, Patrum ſcriptis atq; Hiſtorijs ſunt argumenta. Apoſtolos ſtatuiſſe difficiliores quęſtiones & Epiſcoporum vel maiorum iudicia, ad Sedem Apoſtolicam referen-

Epiſt. 1. ad omnes. Epiſco. &c dā, locuples teſtis eſt ipſis penè Apoſtolis coęuus, Anacletus. Idem abundè teſtatur Synodus Alexandrina, quæ eodem ferè tempore, quo Colonienſis vel Agrippina, celebrata eſt.

Anno. 368. & apertiùs adhuc concilij Nicęni canon 19. qui quidem nunc intercidit, tunc verò Romæ in Archiuis, cum ceteris integer aſſeruabatur, teſte Iulio in Reſcripto cōtra Orientales pro Athanaſio. Quin & ipſius Athanaſij cauſa ab eodem Iulio Rom. Pōtifice, apud quem et-

Theodo. lib. 2. Eccleſ. hiſt. cap. 4 iam à ſuis aduerſarijs falsò delatus erat, cognita eſt atq; iudicata. Idem per ſingulas ætates in vſu fuiſſe, probari non difficulter poſſet. Quid igitur inauditum, quid violentum admiſit Pontifex Romanus, ſi hęreditario ſuo

iure,

iure,ab omni antiquitate conteſtato,ab Impe
ratoribus, Regibus,& Principibus approbatò
in Gebhardum ſit vſus,quod ſalua conſcien-
tia,officio & iuramento non potuit prętermire?
Pontifex ſe intra limites ſui Fori continuit,
& à Proteſtantibus conuicijs atque calumnijs
exagitatur:Proteſtantes ſeſe in alienum forũ
ingerere nituntur,& volunt rectè facere vide
ri. Allegant toties pacem Religioni Auguſtæ
Vindelicorum anno 1555. datam:tamen ea tã
manifeſtè contra illos militat, vt perfrictę ſit
frontis,quisquis illud negare audeat.Proteſta
tiones contra Eccleſiaſticorum exceptionem
in hac pace factas eſſe dicunt: priuatæ iſtæ sũt
non publicæ,neque acceptæ;ſed nec ipſi decre
to inſertæ:quæ proteſtationes ſi quid genera-
li concluſioni derogarent,iam illud dici poſ-
ſet,quod Illuſtriſsimi duo Electores in præ-
miſſa epiſtola Pontifici impingunt:pacem ni
mirum Religionis eo modo nos nondum ha-
bituros.Sed Electorem à Pontifice ampliſsi-
mo illo Collegio eiectum criminantur:Ne-
gat Pontifex (neque enim Electoratus in ſuà
ſententia facit mentionem)negat Cæſar in li-
teris ſuis ſuperius commemoratis. Pontifex
Archiepiſcopum, qui ad ſuum tribunal ſiſti
debebat,condemnauit. An verò Gebhardus
Archiepiſcopatu ſpoliatus,in clariſsimo illo
Electorum Senatu retineri debeat,id Cæſari
& alijs quibus id iudiciũ cõpetit,diſceptandũ

Theodoricus quoq; Montẽſis Comes, Archi episcopus & Elector Colon à sũmo Pontifice circa annũ Domini 1214. anathematis fulmine percuſſus, toto vitæ tẽpore priuatus vixit.

Quid verò noſtra ætate Hermãno à Vveda acciderit, omnibus notius eſt, quam vt debeat hic recenſeri. Sunt quidem Archiepiſcopatus & Electoratus diſtinctę dignitates, ſed inſeparabiles: ſi enim ſeparari potuiſſent, Adolphus Comes de Marca tempore Vrbani 5. & Caroli 4. cũ filiã Comitis Cliuenſis Margaretam vxorem duceret, atq; Archiepiſcopatum reſignaret, Electoratũ ſibi reſeruaſſet. Idem fortaſsis & illuſtris Comes Iſenburgicus feciſſet. Truchſeſius igitur Archiepiſcopatu priuatus, propter connectionem & cohęrentiã, priuatus eſt & Electoratu: connexorum enim idem eſt iudicium, & cõnectio ſecundum Iuriſconſultos operatur vt vnitas & vna ſententia eſſe ſentiatur: neq; igitur opꝰ erat, noua ſentẽtia, vt Truchſeſiani volebant, qua etiã electoratu priuatus declararetur. Huc accedit quod Gebhar. nec electoratus inſignia, nec regalia vnquã ab Imperatore obtinuit. Vbi aũt nõ eſt habitus, ibi nec priuatio locũ habere poteſt. Quod autẽ Gebhard. in adminiſtratione Electoratus fuerit, id ex ſingulari diſpenſatione, atq; indulto Cæſaris illi fuit permiſſum. Sed longiùs quã propoſitum erat digreſſus ſum. Theologorũ & Iuriſconſultorũ eſt iſta exactius diſputare: nos quid vtrinq; actũ ſit narramus. Poſtq̃

igitur priori libro Archiepiſcopi Colonienſis Gebhardi à fide atq; ab eccleſia Catholica defectionem expoſuimus, hoc verò ſecundo Capituli ad eiuſdem Gebhar. prępoſtera conſilia, ſtudiaque retardanda, prudentiam atq; alacritatem proſecuti ſumus: ſatisq; abundè declaratum eſt, quo tempore, quomodo & quibus de cauſis Gebhardus condemnatus, atque Archiepiſcopatu exutus eſt: quantumque pro eo Electores, alijque Proteſtantium Principes laborârunt. Conſentaneum igitur arbitror hic librũ terminare, & quæ Illuſtriſſimo Principe, Duce Erneſto Bauaro Colonienſi Archiepiſcopo Electo & confirmato geſta ſunt, tertio libro reſeruare.

(.·.)

Finis libri ſecundi.

BEL-

BELLI COLONIENSIS LIBER TERTIVS.

CONTINENS EA QVAE AB ELECTIONE NOVI ARCHIEPISCOPI VSque ad mutationem Calendarij 3. ſcilicet. Nouemb. per diœceſin Colonienſem ſunt geſta.

INterregnũ omne, maximè ſi diuturnũ, ſit periculoſum eſſe & ratio dictitat, & variarum tempeſtatum caſus atq; euentus docuerũt. Ineſt enim Principibus, neſcio quæ auctoritas ad amorem bonorum, terroremq; malorum diuinitus infuſa, quæ ſola ſua præſentia & probos ad virtutes inuitare, & improbos ab inſtituto facinore ſolet prohibere. Principe verò ſublato langueſcit virtus, & ſceleratis feneſtra latiſſima, ad inuadendam Rempub. aperitur. Horret lupus moloſſum, metuit paſtorem, nec propius audet ad ouile accedere, ſi hos ſpectauerit adeſſe: & Reſp. veluti nauis ſine gubernatore, ſeditionum fluctibus iactatur, ac ſæpe mergitur. Id quod accidit poſt Fredericum ſecundum Imperatorẽ: eo enim excommunicato & decreto concilij ſpoliato Imperio, Reſp. velut anarchia quędã annos duo deuiginti caruit Imperatore. Quo

tempore multa ciuilia bella, frequētes ſeditiones, ac infinita mala quotidie in Germania exoriebantur. quæ Romanum Pontificē tandem permouerunt, vt Electores ad certum Imperatorem deſignandū compelleret. Quid triſtius quàm in interregno Sultanorum Aegypti plebem à Mameluccis impunè diripi? quid miſerius, quam in interregno Pontificū Romanorum, omnia cædibus ac ſtupris miſceri? ad quem abuſum tollendum Conclauis vſus in Magno Lugdunenſi concilio eſt inſtitutus, vt in poſterū conclaui, niſi pótifice creato, egredi nó poſſent Cardinales. Parium vel etiam maiorum periculorum metus Pontificem Romanum Gregorium XIII, & Rodolphum ſecundū Imperatorem impulit, ad noui Archiepiſcopi Colonienſis electionem maturandam. Præterea bellum ſuſceptum proſequédum erat neceſſariò: præterquam enim & quod denunciatum erat, & rebus repetitis gerebatur, ſalus ſubditorum atq; firmamentū omnis benè conſtitutę Reipub. ſancta ſcilicet religio periclitabatur. Dederat Gebhar. belli cauſas, non acceperat: Catholici arma defenſiua parabant, non offenſiua. Porrò & bellum hoc erat periculoſiſsimum, cum quia potiora diœceſeos loca hoſtis occupabat: tum etiam quia plurimos fautores, amicos, ſocios, commilitones in ipſius Reip. venis atq; viſceribus deliteſcentes habebat.

Sub Gregorio anno 1274.

Neceſ-

Neceſſe igitur erat vt nouus Archiepiſcopus q̃ citiſsimè eligeretur: Non quod Reuerendi, Illuſtres atque eximij Domini de Capitulo rebus malè præfuiſſent, ſed quia tempeſtas hæc omnino ſingulare dominium poſtulabat. Nulla enim ſancta ſocietas, nec fides regni eſt: exemplo ſunt Romulus & Remus gemelli, Romulus item & Tatius. Exemplo ſunt M. Craſſus, Iulius Cæſar & Cn Pompeius Triumuiri: & poſtea Lepidus, Antonius & Auguſtus. Ferè enim fit vt politiæ & Ariſtocratiæ in Oligarchias, & Oligarchię, tādē in tyrannides mutentur. Neq; etiam tantū ambitio in cauſa eſt, cur omnis poteſtas, vt ait Lucanus, ſit conſortis impatiens, ſed & diuerſa iudicia, diuerſęq; affectiones: quod alius aliter Reipub. conſulendum eſſe putat, quodque à collegis impeditur, quo minus officio fungi, ac periclitanti Reipub. ſuccurrere poſſe videatur.

Non igitur ſaluberrimum ſolum eſt (vt Tacitus ſcribit) ſed etiam neceſſariū in magnarum rerum adminiſtratione, Imperium penes vnum eſſe: & quidem tres Tribuni poteſtate Conſulari documento fuère, vt Liuius tradidit, quam plurium imperium bello inutile eſſet. Conſimiliter L. Paulus & Terentius Varro aduerſus Annibalem: Chriſtiani principes aduerſus Turcarum Regem: Græcorum duces aduerſus Philippum: nec ita pridē

Germanorum proceres aduerſus Carolum quintum, magno ſuo damno experti ſunt, nihil à pluribus rectè imperari poſſe. Quare prudenter Græci & Romani cum graue bellum, aut ſeditio ciuilis Remp. perturbaret, ad vnius Dictatoris aut Archi, aut Harmoſtæ imperium, veluti ad ſacram anchoram, confugiebant. Eadem & nunc in Diœceſi hac erat neceſsitas: quin & Canones electionem accelerandam vrgebant. Nō latuēre hæc Caſimirū, Iohannem Bipontinū, Nuenarium & Carol. Truchſeſium, qui cum viderent Capitulum neq; admonitionibus, neq; precibus, neq; minis, ab incœpto ſuo deterreri: ſed ad electionē inoffenſo pede procedere decreuiſſe, ad Colonienſes minaces literas ſcribunt, monentq; ne tam præpoſteram electionem in Vrbe ſua fieri permitterent: Ipſi autem Cæſaris voluntatem atq; mandatum potius amplectentes, Capitulum in ſuo iure impedire noluerunt, & grauiter omnib. ſcriptis ſeſe purgantes reſponderunt. Erant aūt hoc tempore Capitulares Duces, Comites & Barones, principes ſummæ fidei atq; auctoritatis cōplures, digni qui ad huius ſedis faſtigiū aſſumerentur, ſi pax, ſi tranquillitas Reip. perturbata atq; conuulſa non fuiſſet. Nunc autem Rep. miſerandum in modum lacerata, quærendus erat princeps, qui plurimum opibus atq; potentia polleret.

Inter hos Illuſtriſsimus Bauariæ Dux Erneſtus

neſtus antecellebat. Genus, ætas, forma, aucto ritas, fortuna, Religio, virtus; omnia in hunc Principem bona, cœleſti prouidentia, ceciderant. Si quis genus quæreret, paternum ipſi genus erat Bauaria, maternum Auſtria; Fortiſſimorum Ducum domicilia, Principum ſedes, Imperatorum ſeminaria, Catholicæ religionis hoſpitia. ſi cognationes affinitatesque, Europæ, Aſiæ, Africæ, atque Americæ dominatores, ſanguine atque affinitate illi contingebant, ſi amicitias, quæ ad conſeruanda atque ſtabilienda imperia plurimum conducunt, potentiſſimi totius orbis Chriſtiani reges & principes, tam eccleſiaſtici quam ſeculares, Boiorum familiam deoſculantur. Ea erat ætate, quę ad cõſilia & auxilia ferenda eſt aptiſſima. Ea totius corporis ſpecie heroica, quæ principem procul oſtentabat, quam improbi verebantur, amabant boni: ex qua quis animi bonitatẽ facillimè potuit ſpeculari. In hoc pulcherrimo domicilio recta fides, virgineus pudor, cœleſtis manſuetudo, inuicta conſtantis animi aduerſus voluptates omnes contumacia, indictũ vitijs bellum, & sũma ſemper petẽtis inuicti ſpiritus ſublimitas: in hoc fortitudo, iuſtitia, prudentia totusq; virtutũ chorus ſedem ſibi fixerant immobilẽ. Si deniq; fortunã quis ſpectaret, cum alij imperiũ ſibi cędeac ſanguine aſſerere, ferro tueri, periculo ac ſcelere ſoleant propagare: hic & in ampliſſi-

ma ditione natus erat, & dijs (vt aiunt) hominibusq; plaudentibus ad maiora aſciſcebatur. Nam præter ampliſs. patrimonium ex electione Friſingenſis & Hildeſemenſis ei parebant epiſcopatus: ex legittimis ordinum ſuffragijs latiſsimis Eburonum finibus imperabat: adeo nihil in eius felicitate cruentũ, nihil emptum erat cuiusquam malo. Hæc omnium hominum ipſi animos conciliabant, hæc in eo omnes admirabantur, venerabantur, prædicabant. Ob hæc omnium incolarum in Bauarum eligendum oculi, voces ac vota ferebantur.

1583 Maij. 23. Electio noui Archiepiſcopi.

Die itaque Electioni conſtituto, mane hora ſexta poſt preces matutinas, in choro Eccleſiæ metropolitanæ, cum magna ſolennitate Sacrum fiebat: in quo Spiritus ſanctus de more Apoſtolorum inuocabatur, vt propitius futuræ Electioni adeſſe, & quem ipſe tam antiqua celebri & ſancta Sede dignum ſciret, in cũ vota atque ſuffragia cunctorum dirigere dignaretur. Intererant huic Sacro Capitulares oẽs qui in Vrbe erant. Interea ampliſsimus vrbis Senatus, aliquot ciuium centurias in armis eſſe iubet (ea enim iam à multis ſeculis recepta eſt conſuetudo) vt, nequis tumultus excitaretur, aduigilent. Peracto Sacro Suffragatores, ad conclaue (quod Domum Capitularem vocant) ſe conferunt. Præcedit Illuſtris Dominus. Decan' Comes Scovvenburgius, ſequitur

tur eius Vicarius Comes in Tengē: cum verò ad Fredericum Saxoniæ Ducem Choriepiſcopum deuentum eſſet, ſubridens ille, Leodienſium Epiſcopum Erneſtum Bauariæ Ducem (qui Prælatus in hac Eccleſia non erat) præcedere voluit: diuinans quodāmodo eum paulò poſt Archiepiſcopum futurum. Omneſque alios & loco & dignitate præceſſurum, at Princeps hic modeſtiſsimus, iſtum honorem nondum maturum recuſauit. Duces & Comitesq; alij, Canonici Presbyteri (ad quos etiam pertinet ius eligendi) ſubſequebantur. Poſtquam ad locum ſuffragationis ventum eſt, præmiſsis ijs quæ fieri conſueuerunt ad Electionem ſeſe præparant: cumque iam vota colligerentur, deprehenſum eſt mirabili conſenſu, atque omnium ſuffragijs, Illuſtriſsimum Principem Bauariæ Ducem Friſingenſem & Leodienſem Epiſcopum, atque Hildeſemenſem Adminiſtratorem, nunc Archiepiſcopum etiam Colonienſem electum. Felix certè Eccleſia, cui talis Præſul obtigit, felix Præſul cui talis obtigit Eccleſia. Quod ſi non modo hi electores tui, ſed & ipſa Roma, & Italia & Gallia, & ex Prouincijs viritim omnes in ſuffragium iſſent, ſi vniuerſum Chriſtianorū nomen, vno in loco de Archiepiſcopo Colonieſi deligēdo Comitia habuiſſet, nulli magis q̄ tibi Erneſte Princeps Clement. tātæ rei pondus

dus impoſiturum videretur. Olim cum Truchſeſius eligebatur, tu quidẽ eligi merebâre ſed neſciſſemus quantùm tibi deberent ſubditi, ſi tunc electus fuiſſes. Expectatum eſt diuina prouidentia tempus illud, in quo liquebit, non tam accepiſſe te beneficium, quam dediſſe. Sed Panegyricis hæc relinquamus, nos inſtitutam hiſtorię narrationẽ proſequamur. Dum electio, fiebat, duo Conſules, duo Quæſtores, duo conſulares, totidemque Doctores Syndici, & aliquot Senatores in templum metropolitanum veniunt: chorumque intrantes ſubſellia, & locum in quo electio publicari ſolet, de more occupant: Cum verò electionem factam intellexiſſent antequam prodirẽt Electores, Secretarium in cõclaue mittũt, is nouo Electo literas, concordata & pacta nõnulla inter Archiepiſcopos & Senatum continentes, ſubſignandas offert. Quod cũ peractum erat, prodijt nouus Electus, & cum ſolẽni põpa in chorũ deducitur: Senatus obuiã illi procedit, honorificeq; gratulatur. Inde ad chorũ deductus in ſummũ altare eleuatur (is Eccleſiæ ritus eſt) & ſtatim chorus, cũ ſuauiſſimo iubilo, Canticum Ambroſij atque Auguſtini, quod in precibus matutinis canitur, auſpicatur: atque ad finem, alternis verſibus Organo exceptis, proſequitur. quo abſoluto Electorũ ſenior, alta voce Electum corã populo nominat, atque declarat. Tandem ſplendido comi-

comitatu Archiepiſcopum ſuum ad aulã deducebant. Comites, Barones, & Nobiles Vaſalli Eccleſiæ precedebant: medij Capitulares ibant; Ampliſs. verò Senatus ſubſequebatur. Hinc inde longo ordine ciues in armis ſtabãt, & quaſi obliti patriç laborum atque difficultatum, ſibi mutuo de tã Catholico, pio, atque potenti Electo gratulabantur.

Inde ad prandium primores Eccleſię, alijque quàm plures accedebãt, ſumma cũ honorificẽtia, reuerentiaq; Nouo Electo gratulari.

Dum hæc in aula fiunt, Nuncius Apoſtolicus Epiſcopus Vercellenſis citat Comitẽ Solmenſem, & Baronem à VVinnenberch Canonicos, vt ſe purgent. Citatio valuis templi Metropolitani affixa eſt, in hanc ſententiam.

I. Franciſcus Dei, Apoſtolicaq́ue ſedis gratia, Epiſcopus Vercellenſis, & Comes, & ad S. Cæſareã Maie. & vniuerſa Germaniæ loca, ad quæ nos declinare contigerit, nuncius Apoſtolicus, cum poteſtate legati à latere &c. ex cauſis hæreſium, de quibus in actis & teſtium ad informationem receptorum dictis latius conſtat, inſtante fiſci procuratore, citamus, requirimus et monemus Hermannum Adolphum Comitem Solmenſem, & Iohannem Baronem à VVinnenberg; vt intra ſpacium nouem dierum; quorum tres pro primo, tres pro ſecundo, & reliquos tres pro tertio & peremptorio termino, ac monitione canonica aſſignamus, coram nobis compareant, & quilibet ipſorum compareat, cauſam iuſtam (ſi, quam habeant) dicturi & allegaturi, Citatio Solmenſis & VVinnẽbergij.

quare canonicatibus, præbendis, omnibusqúe alijs eccleſiaſticis beneficijs & dignitatibus, quæ & quas tam in ſummo templo Colonienſi, quàm alibi habent, ſeu poſſident, priuari non debeant. decernentes citationē huiuſmodi in pleno Capitulo faciendam, & in ædis Cathedralis parte affigendam, ob non tutum ad eoſdem acceſſum. de quibus ſatis ſuperqúe conſtat, perinde valere, ac ſi perſonaliter ibidem reperti, & ad prædicta citati, monitiq; eſſent. Datum Coloniæ apud S. Cunibertum. 28. Maij, ad noui Calendarij præſcriptum anno 1583. Vercellenſis verò & Iulius Guidius eius notarius ſubſcripſerunt.

Maij. 24. Poſtridie rurſum totius Eccleſię Metropolitanæ Clerus, nouum Electum ex aula, ad ſolenne Sacrum ducunt; finitoque ſacro reducunt, Prætore (quem Vice Comitem vocant) cum faſcibus antiquorum more præcedente.

Reuerſus in aulam Princeps, inuenit iſtic Conſules, Quæſtores, Conſulares, Syndicos, & prçcipuos aliquot Senatores, quos Sua Celſitùdo ad conuiuiū vocari iuſſerat. Hi nomine Senatus, totiusque Reipublicæ breui, ſed accurata oratione, per Clariſsimum atque eloquentiſsimum Doctorem Petrum Steenvvichium Principi de nouæ huius dignitatis acceſsione gratulati ſunt. Deinde habito amiciſsimo colloquio, de rebus quę ad pacē & concordiam inter Archiepiſcopum & Senatum conſeruandam pertinebant, Princeps vnà cum Nuncijs Pontificijs, Legatis Cæſareæ Maie-

Maieſtatis, Ducumque Bauariæ & Iuliæi, pſoque Senatu pranſus eſt. Magnus eo die concurſus erat Satraparum, aliorumque vrbium atque arcium præfectorum, ád aulam venientium, vt nouum Archiepiſcopum ſalutarent, eique fidé ſuam cum iureiurando offerrent.

Tertio tandem ab electione die, veteri de more, Colonia deceſsit, & inſigni cum Comitatu ipſe paludatus, generoſo inſidens equo, Bruelam profectus eſt, vt ibi primò, deindè etiam in alijs ſuæ Diœceſeos oppidis, inauguraretur.

Dum hæc Coloniæ, & in vicinis locis agũtur, Truchſeſius iam per Pontificis ſentẽtiam, et nouam electionem, irreuocabili atque indelebili infamiæ nota, ſuo Archiepiſcopatu ſpoliatus, dum,

Flectere non potuit Superos, Acheronta mouebat.

In VVeſtphalicis enim ditionibus, omnia ſurſum, deorſumq; vertit, templorum ornamenta diripuit; Chriſti, Sanctorumque imagines confregit, atque exuſsit: viuifica Eccleſiæ Sacramenta pedibus conculcauit: nec ſic quidem rabies ſatiari potuit. in Catholicos tãdem ſæuire cœpit: omnia Eccleſiaſtica bona, etiam quorundam Secularium facultates, (inter alios Licentiati D. Iohannis Auerdũckij) fiſco ſubſignauit. Ipſe quoq; in VVerl centũ 25. militibus comitatus aduenit, ciuibusque Maij. 30. præ-

præterquam quod præſidiario milite plurimum grauarentur, intolerabile tributum indixit. Salarijs etiam ſalis ſui decimas, præter communem indictionem extorſit, eo quod Catholici eſſent. Ante alios verò omnes Seniorem Hermannum Lilierum, & Gerardum Brandes conſules, cũ Theodorico Liliero, quẽ paulò ante arcis præfectura ſpoliârat, miſeris modis diuexauit. Sed & plures alij viri pij, pacifici, atque Catholici digna atque indigna paſsi ſunt: quibus tamen carnificina atq; mors ipſa optatior erat, quàm quòd ab auita ſua Religione, vnguem latum declinaſſẽt. Gebhardus autem vbi in arcem venit, præfecto Carthauſio, nuper in Lilieri locũ ſurrogato, præmium fidelitatis reddidit: illo enim amoto VVinnenbergio præfecturam, cùm arcis cuſtodia demandauit. Id in ciuilibus diſcordijs non rarò fit, vt principes ad periculoſas expeditiones, plebeis vtantur. qui cum ſuperiores euaſerint, prouincia nacta, exiguo tẽpore honoribus cumulantur; quibus cùm paululum gauiſi ſunt, repentè ſubſtitutis nobilioribus, exturbantur: in eo venaticorum canum fortunę participes, qui pro laboribus capta præda tantiſper fruuntur, dum eam ad dominos ſuos attulerint; poſtea ne minimam portionẽ ex ea percipientes. Ipſe autẽ Truchſeſius quotidie ad Engelbertum Rouendiſch virum hoſpitalem diuertebat: nec raro (vt fama erat) cum

Similitudo.

cum eo prandebat, vt ſimulata hac comitate, auram popularem captaret.

Erat túc temporis vir quidam in VVerl, morum grauitate & fidei conſtãtia inſignis, nomine Bernhardus Tutel, paſtor eiuſdem Eccleſiæ. is magna cum libertate in ſuis concionibus populum ad perſeuerantiam in fide Catholica exhortabatur: admonens oues ſuas, iam iam viſitationis tempus aduenifſe, lupos famelicos ouile circuire: cauerent ne aut metu, aut pollicitationibus, aut blãditijs, aut nouitatis ſtudio, ouili excederent: ſed ſecurę ſub matris vberibus, ſuiq́; paſtoris protectione permanerent. Non tantum in fine, ſed ſparſim per integras cõciones, vbicunq; se occaſio offerret, in falſa hæreticorum dogmata inuehebatur. eaq́; magna cum dexteritate refellebat. Cum verò Caſparus Matthæi Truchſeſiani euangelij miniſter, multa blaſphema, multaque de adoratione, cultuque diuino imaginibus hactenus exhibito mendacia in Catholicos euomuiſſet, Tutellius, ipſo præſente atque audiente Caſparo, impudentiſsima iſta mendacia confutauit: Catholicos defendit: & populũ admonuit, vt ex blandę iſtius linguæ falſis perſuaſionibus, lupum agnoſcerẽt. Ad reliqua veniam, ſi hoc vnum de eodem Tutellio addidero. Ipſo die paſchæ cũ Copius, vt antea diximus, poſt eum concionem ad populum haberet,

Bernardi Tutellij paſtoris in VVerl cõſtancia.

T audito-

auditores hortabatur, vt ea quæ de Sacratiſſima Euchariſtia docuerat, alta mente reponerent, ſtatim enim finita ſua cõcione Lupũ ſuggeſtum aſcenſurũ, qui negaret in Euchariſtia veram carnem, verumque ſanguinem Chriſti præſentẽ eſſe: eum non audiant, multò minus credant: eius doctrinam non mirẽtur: eſſe enim iam tempus, quo Chriſtus ꝑdixit fore, quod multi falſi Prophetæ venirẽt, qui incautam plebeculam ſeducerent, atq; à vera fide ad falſas opiniones auocarent. Ob hæc & alia huiuſmodi multa, fidelis ille paſtor ab aduerſariis indigna tulit tam in ſuggeſtu, quam in ædibus ſuis atq; publicis plateis. Auditores etiam illius multis conuitiis atq; ludibriis à Truchſeſianis laceſsiti ſunt. Diebus Veneris aliisq; temporibus, quibus carnium eſus in Eccleſia eſt interdictus, oſſa, carneſq; in ſubſelliis, poſuerunt: vt ipſis vel ceremonias ſuas exprobrarent, aut huiuſmodi ſpectaculo motis ſenſibus, Catholicos ad violandum Eccleſiæ præceptum inuitarent. Conſtitutum etiam erat, vt audita hora octaua matutina, cõfeſtim Paſtor Catholicus ſuæ concioni finẽ imponeret: & locũ aduerſariorũ Miniſtro daret, illi verò peruerſo ſuo zelo accenſi, non rarò ante 8. horã, vt concionatore impedirent, campanarũ ſtrepitu, aliaq; petulantia Catholicũ exercitiũ interruperũt.

Hanc Paſtoris Tutellij conſtantiam, non tulit

tulit Gebhardus; ſe eiq́ue iuſsit vt poſtea ab omni Catholico exercitio abſtineret, velle enim ſe Catholicos omni ſuæ-religionis exercitio priuatos eſſe: idq́; contra mandatum paulo ante editum. Deinde ciues omnes in arcis pomerium conuocauit, eoſq́ue nouo ſibi iureiurando deuinxit.

Exercitiū Catholicæ Belgionis in VVerl prohibetur

Póſtquam Catholici VVerlenſes hoc modo eſſent tractati, mox Truchſeſiani ſeſe ad iconomachiam accinxerunt: ad templa magno cum tumultu, concurritur: fores clauduntur, ſimulachra omnia in terram præcipitantur, conculcantur, franguntur. præcipuè verò in imaginem B. Mariæ quæ affabrè facta, in medio templi pendebat, ſæuitum eſt. Inde etiam altaria omnia prophanata & funditus euerſa ſunt.

Catholici verò ſuæ religionis exercitio prorſus ſpoliati, vna cum paſtore ſuo feſtis diebus in Burich, pago vicino ſolent conuenire: vt viuificum Chriſti Euangelium audirent. Truchſeſiani poſtquam id odorati ſunt, magno furore atque indignatione eò accurrunt, & ſpoliato templo, imaginibus contritis, ariſq́ue euerſis, tandem in hierotheca hoſtiam conſecratam inuenerunt, quam in terram effuſam (dictu horribile) pedibus conculcarunt: inclamantes, Si Catholicorum Deus eſſet, ſeipſum nunc adiuuaret. Tam inſigni ſacrilegio etiam hac Ec-

cleſia deſormata, paſtorem arripiunt, eumq́; ſtola aut caſula indutum, cum multis candelis cereis, & nolis contumelioſè in arcem VVerlenſem ad Gebhardum deducunt, qui ſe non exiguo lytro redimens dimiſſus eſt: cum mandato ſecundo, ne in poſterum Catholicum exercitium adminiſtraret.

Conſul VVerlẽſis capitur.

Paulò poſt Geb. alterũ Conſulem, cognomento Godde, vir ũſyncerũ ac probè Catholicum, poſtquam is laboraret, vt virtute placiti Truchſeſiani de libertate vtriuſque religionis, Catholicum exercitiũ conſeruaret, in carcerem coniecit. Vt autem factum hoc ſpecioſo titulo prætenderet, & iure id fieri videretur: Subornatus eſt quidam proditor, qui in ſalinis foſsis ſeſe abdiderat, in quibus deprehenſus eſt, atque in vincula coniectus: is cum in eculeo examinaretur, falſus eſſe dicebatur, ſe à Frederico Duce Saxoniæ, eiusq́; Legato, fiduciariam operam obtinente, ære conductum, vt oppido VVerlenſi quatuor locis ignem inijceret, qui illud depopularetur: eius rei ſe habuiſſe literas ad ſeniorem Conſulẽ Godde. Cum verò literas proferre iuberetur, dixit ſe eas in ſalinas foſſas proieciſſe, atq; in fundo ſub cœno occultaſſe. Magiſtratus non exiguis ſuis ſumptibus per colliquias aquam è ſalinis elicuit: literas verò non inuenit, in fidiculas iterum extenſus Proditor, cũ facti fides latius inquireretur, dixit

Caluiniana praxis.

dixit ille ſe literas deuoraſſe. Vocauit ad ſe in arcem Magiſtratum Truchſeſius, confeſſionemque omnem exponit: & Conſulem (vt antea dictum eſt) apprehẽſum, quatuor ſeptimanas continuas in vinculis detinuit. Interea ſæpius multumque Cacholici ciues pro ſuo conſule intercedebant, oblatiſque libellis ſupplicibus, vt Gebhardus accepta cautione, illum dimitteret, orabant. nihil tamen tunc impetratum eſt. Incendiarius ille, poſtquã in fidiculis iam multa alia confeſſus eſſet, quib⁹ ignominioſum mortis genus meritus erat, tandẽ ad ſuppliciũ raptus eſt. Iamq; in cataſta ſeu pegmate in quo moreretur ſtãs, fandi copiam poſtulat, promittens ſe ipſam veritatem prolaturum. Impetrato quod peteret, initio ſe peruerſo animo multa grauiſſima crimina cõmiſiſſe non inficiabatur, quibus mors, quam ante oculos præſentem videbat, merito debebatur. orabat itaque populum vt Deum omnipotentem pro miſerę ipſius animæ ſalute deprecarẽtur. Quantum verò ad literas attineret, quę toties ab eo iam poſtulatæ fuerant, ait ſe in conſpectu Dei, totiusq; plebis, quæ ſupplicij ſpectatrix aſtabat teſtari, quod nũquam tales literas habuerat, quod neq; Saxoni, neq; eius Legato vnquam locutus fuerat, multò minus ad captum iam conſulem ſibi legationẽ iſtam fuiſſe demandatam. Hæc ita eſſe, & in ea confeſſone ſe

Conſul VVerlenſis è vinculis dimittitur.

moriturum inquit: ſtatimq; procumbens, capite plexus eſt. Conſul verò acerrimis Catholicorum tum alijs in locis & temporibus tum maximè in conuentu Arenbergenſi defenſor, poſtquā primum data cautione carceris incommoda euaſerat, domi ſuæ, incluſus, diu coactus eſt delitefcere, priuſquam plenam liberationem eſt conſecutus.

Iunij 8. Ludouuici Electoris ad Cęſatē querelæ.

Hęc omnia quę de electione noui Archiepiſcopi commemorauimus. ſtatim ad aures Lodouuici, Electoris Comitis Palatini allata ſunt; is vt ceteris vehementior, dentatas ad Imperatorem literas mittit, in quarum exordio, *ſe cū animi perturbatione intellexiſſe* ait, *iniquam Papæ excommunicationem, tanti apud ſuam Maieſt. æſtimari, vt cauſa illius Decretum iam ante colloquium, conceptaq; cauſæ Colonienſis diſcuſsio, irrita ſint futura: Cæſaremq; tam indignā Romanam cenſurā ratam habere, & in Imperio ad ſuæ aliorumq; ordinum dignitatis, atque libertatis imminutionem, laudabiliumq; & antiquarum Imperij cōſtitutionum contemptū locum dare. Deinde nunciat Cæſari, Francos qui ad Gebhardo militandum aduenerant, pedem retraxiſſe (fugatos, cæſos, ſuſpenſosq; eſſe non addit) idq; in gratiam Imperatoris factum, eò quod tranſactionem controuerſiæ Colonienſis promiſerat. queritur verò aduerſam partē poſt tot literas et legationes, Hiſpanum militem nondum dimittere. Se, ceterosq; Electores & Ordines Auguſtanæ confeſsionis, approbare non poſſe, quod ad Pontifici ſatiſfaciendum, tam neceſſa-*

neceſſarius conuentus prorogetur: nec non & Principibus Imperij, quibus poſt Cæſarem patriæ ſalus incumbit, non exiguas ſuſpiciones allaturum, quod Pontifici tantum in Germanos permittatur. metuendum non immerito ex eo eſſe, conditiones pacis Auguſtanæ, quæ ſemper Romano Pontifici aduerſæ fuerint (vt qui eiuſdem Confeßionis ſociorum perpetuo ſanguinem ſitit) breui violatum iri. Ex congregatione, pari vtriuſque Religionis Principum numero conuocanda, nuper à ſua Maieſt. propoſita, in poſterum nihil emolumenti expectandum eſſe: cum iam ab ipſa promiſſa 6. hebdomadæ effluxerint, atque interea Pontifex ſuam excommunicationem inſtituerit, nouaq; Electio facta fuerit. Mox iterum ad priora dilabitur, amplificatq; indignum illud (ſi dijs placet) Pontificis facinus, quod falcem ſuam in alienam meſſem miſerit, & mēbrum clariſſimi Electorū collegij, ſua dignitate ſpoliauerit. huic facinori & alia non minus inuiſa dicit acceßiſſe, magis verò quod id æquis animis feratur, Capitulares nimirum numero paucos, totius Collegij nomine vſos, ceteris abſentibus, quibuſdam etiam non euocatis, non tantum ad Electionem progreſſos eſſe, ſed legitimum etiam Archiepiſcopum ſuum, aliosq; abſentes Capitulares, in tabella depictos, per viam proceſſus (hoc vtitur prouerbio) in Rhenum effudiſſe, quod in Imperio inauditum eſſe ait. Nouum quoq; Electum confeſtim adminiſtrationem ſuſcepiſſe; 400. comitatus equitibus Bruelam veniſſe: paulò poſt oppidi Bonnenſis deditionem poſtulaſſe, dumq; hæc negatur, Parmenſem auxilia ad obſidionem auſpicandam deferre. Sed Truch-

ſeſium, ceteroſq́ Capitulares ei adhærentes, non ſupinos fore; ipſos quoque ſubſidio amicorum ſuorum, honorem atque exiſtimationem ſuam defenſuros; imò iam pro illis militem conſcribi. Porrò difficultates enumerat, & incommoda, quæ in Imperio exurgerent, ſi Pontificis excommunicationem Capitulum ope Hiſpanorum exequi præſumat. Addit ſibi dolere, rem tam nefariam ſuæ Maieſtatis tempore introductũ iri. Pontificem verò Romæ tanquam ex altiſſima ſpecula cædes ac ſanguinem Germanorum, non tantum libẽter conſpecturum, ſed etiã quanto ipſis peiora acciderint, tanto ipſum maiora lætitiæ ſigna daturum, tantoq́ alacrius Te Deum præcenturum. id quod in ſanguineo Pariſiorum balneo factum eſſe, adiungit. Poſtremo Cæſarem precatur, vt Põtificis ſtudio reſiſtat, ne quam Germanos ſuæ libertatis iacturam facere, aut ob Religionem Auguſtanam in conſcientijs, vel honoribus aliquod contrahere damnum contingat; ne denique Germania ceteris nationibus fabula fiat, atq́ miſeriæ ſpectaculum conſtituatur.

Hæc ſumma eſt eorum quæ Elector Palatinus ad Cæſarem ſcripſit; cuius cum ego manibus luctari nolo; hoc vnum tamen inter cetera miror, eius Celſi. dicere, Electionẽ à Capitularibus, numero exiguis factã; cum ex 16. Ducibus & Comitibus ad quos electio ſpectabat ſeptem abfuerint, tres tantũmodo palam in electione non conſenſerint, Octo verò presbyteros & adfuiſſe conſtet, & Bauaro ad Archiepiſcopatum eſſe ſuffragatos.

Poſtridie

Poſtridie quam Palatinus prædictas literas ad Cæſarem adferri curauerat, eius frater Caſimirus Iohannẽ Bernardum à VValbrũ, magiſtrum equitum conſtituit, eique mille optimè armatos equites attribuit, quibus amoto Archiepiſcopo Gebhardo ſuppetias adferret. pacta eiuſdem Gebhardi, chirographum etiam, quibus Caſimiro Diœceſin oppignorauerat, cuius ante mentionẽ fecimus, aliaque omnia ad hanc equitum collectionẽ neceſſaria, ad eundem de VValbrun deſtinauit, omnemq́; diligẽtiam adhibuit, vt quam celerrimè pedites equiteſque cogere, & in Diœceſin Colonienſem ducere, aduerſariosq́ue ignorantes, quam magna belli comes ſit acceleratio, adhuc imparatos, præuertere atque opprimere poſſet. Iunij 9.

Nouus verò Electus, Illuſtriſsimus Bauariæ Dux, expeditis ijs quæ in ſuperiori Diœceſi agenda erant: Noueſium profectus eſt, vt illic inaugurararetur. Erant hic ciues nonnulli factioſi, qui audientes Electum venturum, inaugurationi obſtrepere cœperunt. Senatus verò & melior ciuium pars, dum variis inductionibus eis perſuadent, neceſſariã atque vtilem hanc inaugurationem fore, parumq; proficerent, tandem poſtridie iñ forum venire iuſsi ſunt, quotquot à Senatus decreto diſſentirent. aderat hora ſtatuta, veniunt numero admodũ pauci, qui in curiam Iunij 10. Archiepiſ. Erneſtus Noueſij inauguratur.

vocati accedere non audiebant, ſed dilapſi ſunt quidam domos ſuas, nonnulli Coloniã, aliasque in vrbes & loca vicina abierunt, ibidem aliquamdiu latitantes. Senatus verò ceterique ciues Bauarum magna cum ſolennitate exceperunt, eiq; fidelitatis iuramentum

Iunij 11. ſtylo nouo

præſtiterunt. Venit & Noueſium tunc temporis Illuſtriſſ. Guilielmus Iuliæ Cliuiæ & Montium Dux &c. ſuæ vxoris è ſorore nepotem ſalutaturus: eiq; adeptam dignitatem gratulaturus. Litem quoque quæ cum oppido de Rheni alluuione habebat, in gratiam iſtius ſolennitatis tunc etiam reſoluiſſe, & de iure ſuo conceſsiſſe dicebatur.

Iunij 14. ſtylo nouo Solmenſis & VVinenbergius priuantur.

Epiſcopus Vercellenſis elapſis iam 9. diebus, Solmenſi atque VVinenburgio vt interea ſeſe purgarent conceſsis: cum iudicio non ſiſterentur, beneficijs ſuis Eccleſiſticis ſubſequenti ſententia valuis templi affixa, vtrumque comitem priuauit.

I. Franciscvs *Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia, Epiſcopus Vercellenſis & Comes, atque ad Cæſaream Maieſtatem, ac vniuerſa Germaniæ loca, ad quæ nos declinare contigerit, Nuntius Apoſtolicus, cum poteſtate legati à latere. Chriſti nomine inuocato, pro tribunali ſedentes, atque vnum Deum præ oculis habentes, in cauſa & cauſis coram nobis pendentibus inter Hieronymum Verdurum Brixienſis Diocœſis Clericum promotorem, fiſciq; procuratorem ex vna, & Hermannum Adolphum Comitem Solmenſem, & Io-*

annem Baronem à VVinnenberg, qui Canonicorum perſonas in Eccleſia Metropolitana Colonienſi ſuſtinebant delatos & inquiſitos, ex altera: de & ſuper Hæreſibus notorijs & ſuſceptis Gebhardi Truchſij olim Archiepiſcopi Colonienſis, nunc autem depoſiti partibus & patrocinio: necnon perpetua, cum primarijs hæreticis conſuetudine, & conſiliariorum communicatione, de quibus in actis &c. Dictos Hermannum Adolphum Comitem Solmenſem, & Ioannem Baronem à VVinnenberg, ex ijs quæ contrà ipſos, in actis deducta probataq; ſunt euidentius, vti hæreticos notorios & excommunicatos, Gebhardiq; Truchſij fautores, & aſſeclas apertiſsimos, nec non alijs hæreticis conſuetudine diuturna & conſilijs coniunctiſsimos, non modo Canonicatibus & Præbendis: verum etiam omnibus alijs beneficijs, officijs, & dignitatibus, iuribusq; ac titulis Eccleſiaſticis quibuſcunque, quæ hucuſq; vbiuis, quomodolibet habuerunt, vel poſsiderunt, ipſo iure priuatos fuiſſe & eſſe declarauimus, & quatenus opus ſit, de nouo declaramus.

Quocirca & hanc noſtram priuationis ſententiam, ad eos ad quos Canonicatus, præbendas, beneficia vel eiuſmodi conferre, vel ad illa eligere, præſentareue iure ſpectat, conferendi, eligendi vel præſentandi ius legitime [illegible]olutum eſſe itidem decernimus & declaramus, & ita declaranda dicimus, decernimus, & diffinitiuè pronunciamus, omni meliori modò. Ita dicimus & pronunciamus. I. Franciſcus Vercellenſis. Nuntiuſq; Apoſtolicus.

Appoſita eſt huic priuationi, die eodẽ 14. ſecun-

præſentium in ſolita ipſius habitatione & præpoſituræ domo factam, perindè valere ac ſi perſonaliter repertus, citatus & monitus fuiſſet. Datum Coloniæ Agrippinæ apud S. Cunibertum, die xiiij Iunij, iuxta noui & emendati Calendarij calculum 1 5 8 3. Iulius Guidius publ. Apoſtolica auctoritate Notarius ſubſcripſit.

Quæ citatio cum ad manus Præpoſiti perlata eſſet, iamque ipſe legiſſet, ac relegiſſet, arrepto calamo ſic reſponderi iubet.

Nos Georgius à Seyn, Comes à VVitgenſtein, Dominus in Homburch, & Præpoſitus Colonienſis, præſentibus noſtris literis notum facimus, ante paucos dies illegitimam Citationem à I. Franciſco Epiſcopo Vercellenſi, Apoſtolico nuncio editam, ad manus noſtras perlatam eſſe, in qua hæreſeos inſimulamur, ob eamque ſpatio nouem dierum in iudicium accerſimur, vt coram eius tribunali in Vrbe Colonienſi compareamus, fideiq; noſtræ cauſam dicamus. Quanquam autem dictus nuntius Apoſtolicus in cauſa Religionis de nobis inquiſitionem agere, atque iure ſuo procedere exiſtimet, tamen veriſſimum eſt, nec coram Deo, nec coram mundo, vnquam deprehendetur, nos vlli in verbo Dei condemnatæ hæreſi adhærere: ſed apertè mente fatemur, nos Symbolum Apoſtolicum veram atque ſaluificam fidem æſtimare, atque omne illud, quod huic non leuiter aduerſatur, pro errore, proq; hæreſi (vbi pertinaciter ſit) habere. ideoque aduerſarios ſæpe noſtram confeſſionem falsò ſuggillaſſe. Sed ſi idcirco nos calumnientur, quod non in omnibus ſedi

Comitis à VVitgenſtein inuectiua in Pōtificem & eius nuntium.

Romanæ aſſenſum præbeamus; fatemur quidem, & illud abſq; omni ſimulatione, vbicunq; Sedes Romana docet ea, quæ cum Symbolo Apoſtolico pugnant, qualia ſunt hodie multa, in quibus Papa non Dei Verbum, ſed potius proprium ſequitur: Verboq; Dei humanas traditiones præfert: fatemur inquam, in huiuſmodi nos à ſede Romana diſſentire, & Diuino Verbo potius, quam humanis traditionibus obedire teneri. Cum itaque Papa in his articulis ipſe hæreticus ſit, iudex in hac cauſa eſſe non poteſt: neque eius Nuntio fas eſt nobis aliquam litem intentare. præſertim cum iſtius cauſæ cognitio, ad generale vel prouinciale & liberum Concilium pertineat, ad quod nos vocari cupimus. Cui etiam ſi neceſſe ſit ad purgandum nosipſos ab omni condemnata hæreſi promptos exhibebimus. Cum itaque Papa facultatem de Auguſtana verbo Dei ſuffulta confeßione iudicandi non habeat, nosq; eam profiteamur. fruſtra Nuncius Pontificius in nos actionem inſtituit. Præterea & actio ipſa elumbis eſt, atque nullius momenti, vel ob hanc cauſam, quod ius & auctoritatem, quam in nos habet, neque publico, neque priuato ſcripto exhibuerit: ſed nec eam nobis inſinuauerit. Huc accedit, quod ad locum non tutum vocemur, ad quem accedere non obligamur: cum toti mundo conſtet, omnia circumquaque loca atque itinera, à militibus obſeſſa eſſe, atque à prædatoribus ita infeſtari, vt ſine periculo vitæ, ad vrbem Colonienſem nobis non pateat acceſſus.

Tandem proteſtamur & appellamus quoque de

tam

tam inſimo atque inuſitato proceſſu, & omnibus quæ ex eo prouenire poſſent, ad meliorem iuris formam & locum conuenientem, iuxta præſcriptum diuini mandati, iuris ſcripti atque conſtitutionum Imperij. Quod ſi interea contra nos de facto procedatur, æſtimamus illud pro illegitimo atque violento, cui obedire nec decretum nobis eſt, nec tenemur. ſecundò proteſtantes, quod id ipſum harum literarum publica affixione, hic in ciuitate Colonienſi, vbi Præpoſitum templi metropolitani agimus, omnibus hominibus ſignificatum volumus. ne quid præpoſterum de nobis aut credant, aut ſuſpicentur. Cæſareæ denique Maieſtati, Electoribus, ceteriſq́ Imperij Ordinibus in omni obedientia nos commendamus. In horum omnium fidem præſentes literas ſigillo noſtro munimus. Datæ Iunij die 10. Stylo veteri anno ſupra Milleſimum quingenteſimum octuageſimo tertio.

Senatus Colonienſis Illuſtriſsimo Duci Bipontino, ſe (communicato negotio cum Cæſare & Ordinibus Catholicis) per literas reſponſurum, nuper promiſerat. Volens itaque nunc fidem liberare, & promiſſo ſuo ſatisfacere, his literis illi reſpondit.

BENEVOLVM, *paratumq́ noſtrum obſequium, in ijs quæ noſtræ facultatis ſunt, offerimus tibi Illuſtriſsime Princeps, & obſeruandiſsime Domine, Non dubitamus quin Tua Celſ. meminerit; quid ei, ceteriſq́ Electorum Legatis, atque illuſtribus Comitibus ad legationem 30. Decembris anni 82. nobis propoſitam, die 2. Ianuarij ſequentis anni 83. reſponſum & quo-*

& quouſq; negotium 4. Ianuarij anni eiusdem productum, quibusq; in terminis relictum ſit, quaque reſponſione accepta Tua Celſ. Legati atque Comites reliqui hinc diſceſſerint. Nimirum quia Tua Celſ. & qui illi aderant, reliqui omnes in propoſitione veſtra liberè eſſetis confeſſi, cauſam legationis veſtræ arduam eſſe, dicitur namq; & maturam deliberationem poſtulare; qualem & tunc temporis nos eam quoque æſtimabamus: Cumq; in negotio Religionis, per Imperium, nationemq; Germanicam, laudabiliter hactenus obſeruatum eſſet; Socios eiuſdem religionis, ſua inter ſe conſilia communicare: Id quod à Tua Celſ. tuæq; religionis Socijs, factum eſſe, tam ex oratione in iſta legatione habita, quam ex ſcripto è Comitijs Auguſtanis miſſo aliquo modo conſtaret. Hinc nos velle, præſentem iſtam cauſam, cum Romani Cæſaris Maieſtate, clementiſſimo Domino noſtro, communi & ſupremo capite, alijsq; Ordinibus Catholicæ Religionis communicare: vt horum omnium iudicium atque ſententiam (id quod non exiguum temporis ſpatium requirebat) habentes, poſtea cum conſilio eorum, qui noſtro iudicio ad hanc rem neceſſarij, atque vtiles nobis eſſe poſſent, ad principale legationis iſtius argumentum accommodatam, & abſolutam reſponſionem, Tuæ Celſ. tranſmittere poſſemus.

Poſtquam ergo hæc iſto tempore ſic erant determinata; nos nulla interpoſita mora poſtulatorum Tuæ Celſ. aliorumq; Legatorum & Comitum, qui aderant, redditi item ad ea reſponſi noſtri, Replicationis

onis quoque veſtræ, & noſtræ Duplicationis apographa, Cæſareæ Maieſt. clementiſſimo Domino noſtro, Ordinibusq́ Catholicis miſimus; petitumq́ cōſilium atque Ordinum Catholicorum ſententiam ſucceſſiuè recepimus.

Optatum illud, nobisq́ communicatum conſilium, optimè, ſecundum cauſæ neceſſitatem, & maturè ponderauimus; cognouimusq́ Romani Cæſaris Maieſtatem, & alios Catholicos Ordines, Tuæ Celſi. tuorumq́ argumenta ſuaſoria ſolidè refutaſſe. Quam confutationem verbotenus hic repetere ſuperſedimus, ne forte nouæ diſputationis, literarumq́ vltrò citroq́ mittendarum infrugiferam daremus occaſionem.

Quantum ad concordiam & pacem de Religione factam; Sua Cæſarea Maieſtas & Catholici ordines perſpicuè declarant, hanc aliasq́ Imperiales ciuitates, immediata eſſe membra, atque Ordines ſacri Imperij, Religionis quoque atque profanæ pacis, non minus, quam alios ſuperiores atq́ inferiores Ordines, eſſe participes atque capaces: ideoque nobis Cæſaris declarationem neceſſariam non fuiſſe, ſed ab Imperatore; Electoribus, Principibus, alijsq́ quibuscuis hæc pro certis atque indubitatis ſemper habita fuiſſe. Ceterùm ex eo conſequens non eſſe, nos aliúmue Ordinem Catholicorum ad petitionem ciuium, aliam religionem admittere debere: multò verò minus ad conuenarum vel aduenarum, qui huc confluxerunt poſtulata. ſed potius huius contrarium ſequi: nos ſcilicet vt Magiſtratum in Vrbe noſtra, quidquid Pax religioni data ciuitatibus permittit, non minus licitè

exercere poſſe, quàm alij Superiores aut inferiores Ordines, quod eadem Pax concedit, in ſuis ditionibus aut territorijs vſurpant. Nihil huc etiam facere imaginationem differentiæ, inter electum, & natum ſeu hæreditarium magiſtratum quam imprimere nobis voluiſtis. Sed huiuſmodi differentiam, tam cum textu & litera, quàm cum ſenſu Pacis, in cauſa Religionis factæ, ex diametro pugnare.

Cauerit enim pace illa, vt in quibus Vrbibus Imperialibus hactenus vtraque religio vſurpata fuit, in ijs & vtraque in poſterum vſurpetur, nec vna ab altera explodatur.

Ceterum quod nos, aut aliæ ciuitates Imperij, in noſtra ſancta Catholica Religione fideq; conſtanter perſeuerantes, aliam Religionem acceptare, vel admittere teneamur: id neminem ex conditionibus illius Pacis, poſſe conuincere vel demonſtrare.

Cum itaque tam validis, atque irrefragabilibus argumentis obfirmati ſimus, ideóque nunc minime dubitemus, Maiores noſtros, qui poſt Religionis concordiam, hanc Rempub defenderunt, non minus quàm nos, exiſſe conditiones iſtius concordiæ genuinè ſyncere intellexiſſe; eas minimum nos non vrgere, ad nouam religionem aſſumendam, aut permittendam. etiam hoc multò minus nunc, quam ante hoc expedire, eò quod hoc infideli atque maligno tempore, tam inauditarum, ſeditioſarumq; machinationum feraci. ſub boni prætextu, tam multi noui, tam multi in Imperij conſtitutionibus expreſſe interdicti, & me-

& merito fugiendi errores pullulent: & quia, vt exemplis (pro dolor) nimis multis experti ſumus, vbi tales errores irrepunt, eorum auctores nec quieſcant, nec ferientur: priuſquam antiqua Catholica Religio ſuffocetur & extirpetur. ex quo nihil ſequitur, quam fatalis calamitas, pernicies, deſolatio, atque interitus Rerumpublicarum.

Hanc ob cauſam cum conſilio & deliberatione omnium Senatorum, & 44. tribunorum plebis, quod maius conſilium vocatur, & perſonam corpusq; totius huius liberæ, atque imperialis Reipublicæ refert, decreuimus; adiutorio gratiaq; diuina in vijs atque veſtigijs laudabilium, feliciſq; memoriæ Patrum noſtrorum perſeuerare: nullamq; nouitatem aduerſus illam admittere.

Omninò autem exiſtimamus, qui huic religioni aduerſantur, & nobiſcum eſſe creduntur (ſi qui tamen ſint, qui amore Religionis & conſcientiarum libertate; non autem potius vt diſcordiam, ſchiſma, ſeditionem atque alterationem conflent; ſeſe in Magiſtratum atque publica officia ingerant, & præcipue, vt veram & Chriſtianam religionem ſupprimant, illud faciunt) eos iuſtam querelarum cauſam non habituros: Præſertim cum illis latiſſima via in religionis concordia ſtrata ſit: nempe vt hinc ſaluis eorum & honore & bonis aliò migrent. Quæ via per nos, non tantum omnibus patet, verum etiam eos qui aliqua miſericordia digni ſunt, ſumma cum commiſeratione, omniq; diſcretione tantiſper ſuſtinemus. Adeò vt nemo iuſte de nobis conqueri poſſit,

id quod omnibus his in partibus ſatis eſt manifeſtum.

Hæc Illuſtriſſime Princeps, iuxta promiſſionem in vltimo diſceſſu Tuæ Celſ. datam, diutius celare noluimus. Tuam interim Celſitudinem (cuius in alijs rebus voluntati & beneplacito libenter obſequimur) Deus Optimus Maximus in Illuſtriſſima & pacifica adminiſtratione diu ſaluam atq; incolumem conſeruet. Datum 15. Iunij &c.

Iunij 21. Poſt dies vndecim Alenconiæ Dux Franciſcus, in quo Truchſeſianis ſpes omnis ſita erat, cum vltro citroque, diu multumque inter ipſum & Ordines de reconciliatione diſceptatum fruſtra eſſet, Belgicas Prouincias deſeruit. De hoc Alenconio Michael Aytzingerus familiaris meus illud Iohannis Leichtenbergeri cap. 17. interpretatur: Leo carebit auxilio & decipietur à Lilio; & illud eiuſdem cap. 3. Videat ipſa Eccleſia Occidentalis, ne ſit ſibi baculus arundineus, potentia Gallicana, in qua confidit, cui ſi quis innititur, perforat manus ſuas. Eius diſceſſus multorum ſpem plurimum debilitauit: Catholicorum verò animos, in vtraq; Germania rurſus excitauit.

Attendorn. Circa idem tempus Gebhardus in Attendorn, oppidum VVeſtphaliæ cum 50. equitibus intromitti poſtulauit. quod poſtquam ei permitteretur, iamque portas occuparet, ſubitò ex latebris 350. equites, & 200. pedites

erum-

erumpunt,& oppidum in ſuam poteſtatem transferunt. De choreis nocturnis cum Agnete in huius oppidi polyandrio & Aeruſcatorib.qui montes ſuffodiunt,canentibus, inſtitutis, multa circumferuntur. Inde cum ſummā pecuniæ,cui ſoluendæ ciues impares erant, exegiſſet; votiq; cōpos non fieret; diſpoſitis per ciuium ædes præſidiarijs, incolas miſeris modis diuexauit. Poſtea milites foribus templi effractis, illud omnibus disiectis, fractis, contritis & prophanatis depopulati ſunt: in qua expeditione quam impiè quidam magnæ auctoritatis venerabili Euchariſtiæ ſacramento ſit abuſus, multi meminerunt. Tandèm relicto hoc oppido cum 400. equitibus in Bilſtein, arcem munitam abijt, ſed paulo poſt in Attendorn reuerſus, Paſtorem, alioſq; Sacerdotes nonnullos in ſua præſentia aſſumere vxores coëgit, vt ipſe Archiepiſcopus vxoratus, vxoratum haberet & clerum: Vulpem imitatus, qui vt eſt in apologis, amiſſa per infortunium cauda, ceteris etiam ad ſuas caudas, tanquam inutilia & deformia membra deponendas, perſuadere conabatur. Quo peracto equum iterum conſcendit, & in BILSTEIN profectus eſt. Nonnullos autem quos ad matrimonia hoc modo coegerat, poſtea bonis adhuc omnibus ſpoliauit.

Truchſeſiani verò in Attendoren relicti, templum celeberrimi xenodochij quod oppido ad fluuium Begge appellatum, ad acer, irruentes: omnia confregerũt. & ornamenta aurea argenteaque rapuerunt. Caſparus quoque Matthei verbi miniſter, huic actioni intererat, pretioſiſsimum altare proprijs (vt fama erat) manibus fregit, multaque ornamenta in muliebrem mundum, vxori & prolibus conuertit.

Melſcede. VVedickhayſen.

Non diù poſt ijſdem furijs exagitati in Meſchede, VVendickhuſen, alijsque quam plurimis pagis, & monaſterijs ſuam inſolentiam exercuerunt. vbiq; ſui ſacrilegij ſigna relinquentes. Cumque nunc in templa, imagines, organa, aras, aliamque eccleſiaſticam ſuppellectilem, ſatis inſanitum eſſet, & furioſa iſta libido exatiari videretur, quod reliquum erat in Nobiles, aliosque plebeos ſeculares, ſed Catholicos euomuerunt: quorum villas, ædes, caſtella vaſtarunt, diruerunt & incenderunt. Quantum fuerit illorum in Catholicos odium, teſtantur ruinæ caſtelli VVaterlappe, quod Furſtenbergeri erat, Satrapę in Bilſtein: & caſtelli in Fruchten, aliorumque nobilium ædes magnificentiſsimæ:

Proteſtationem ſuam Præpoſitus, quam paulò ante poſuimus, per Adolphũ à Stein, & Iohannem Auenium Epiſcopo Vercellenſi

lenſi exhiberi curauit. Vercellenſis autem nihil iſta proteſtatione motus nõ ignorans, quid iuris Pontifex in Eccleſiaſticas perſonas, ac beati Petri Patrimonium haberet, vbi nouem dies effluxiſſent, Georgium à Seyn excommunicatum, & omnibus Eccleſiaſticis ſuis bonis ſpoliatum, hac publica & foribus templi agglutinata ſententia declàrauit.

IOHANNES *Franciſcus Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia Epiſcopus Vercellenſis, & Comes: atque ad Sacram Cæſaream Maieſtatem & vniuerſa Germaniæ loca, ad quæ nos declinare contigerit Sanctiſſimi Domini noſtri D. Gregorij Papæ XIII. & euiſdem ſedis Apoſtolicæ Nuntius, cum poteſtate Legati de latere. Chriſti nomine inuocato pro tribunali ſedentes, atque vnum Deum præ oculis habentes. In cauſa & cauſis coram nobis pendentibus inter Hieronymum Verdurum Brixenſis Diœceſis Clericum promotorem, Fiſciq; Procuratorem ex vna, & Georgium à Sayn Comitem à VVitgenſtein, qui Metropolitanæ Eccleſiæ, Sanctiq; Gereonis & SS. Apoſtolorum Præpoſituras Coloniæ, nec non in Metropolitana Eccleſia Treuirenſi, atque in Cathedrali Argentoratenſi Canonicatus & præbendas, atque in Treuirenſi Diœceſi Paſtoriam ſeu perſonatum, aliaq; fortaſſe alibi beneficia Eccleſiaſtica obtinebat, delatum & inquiſitum ex altera, de & ſuper notoria hæreſi, Caluinianæ præſertim ſectæ, & ſuſceptus Gebhardi Truchſeſij olim Archiepiſcopi Colonienſis,* Iunij 23.

nunc autem depoſiti, partibus & patrocinio, nec non frequenti cum hæreticis conſuetudine & conſiliorum communicatione, tum verò de & ſuperſcripto propria eius manu obſignato, nobisq́ per certos procuratores Adolphum de Steinen & Iohannem Avvenium reddito, ac iudicialiter præſentato, atq ab iiſdem procuratoribus informare cognito, in quo non modo ſe noſtræ antiquæ & Catholicæ religionis, Eccleſiæq́ Romanæ ſimul & Colonienſis deſertorem declarat atque profitetur: verum etiam audacter atque impudenter nimis ſummum Romanum Pontificem, verum Chriſti in terris Vicarium, legitimumq́ Petri ſucceſſorem, cuius benignitate pleraque ex iis, quæ hactenus poſſedit, beneficia iamdudum obtinuit, cum perpetua ingratiſsimi animi teſtificatione, & apertiſsima rebellionis & perfidiæ nota, inaudito contumeliæ genere, contra omnem etiam Proteſtantium conſuetudinem afficere, atque hæreticum appellare non eſt veritus: & alias prout in actis latius continetur, viſis videndis, & conſideratis conſiderandis, per hanc noſtram, quam in ſcriptis facimus, diffinitiuam & declaratoriam ſententiam dicimus & declarando pronuntiamus, dictum Georgium à Sayn Comitem à VVitgenſtein hæreticum notorium atque excommunicatum.

Solus iam Thomas Baro Krechingius, inter Canonicos, qui partes Gebhardi ſequebantur, priuandus reſtabat. cuius ego mutationem ſæpius ſum admiratus, poſteaquam in adoleſcentia ſua anno 72. (quo vnà

cum Illuſtri, Generoſo atque optimo Comite Iohanne Salmenſi & Rifferſcheitio; nũc etiam Decano ad S. Gereonem Colonienſem, Louanij in ædibus D. Verharij, in quibus & ego tunc etiam agebam, literis operam dabat) tam piè, tamque Catholicè vitam ſuam inſtituerit, quam qui maximè: adeò vt plerique eum Catholicę Religionis columen futurum arbitrarentur. Is autem nunc motus affinitate, qua Gebhardum attingere ſe exiſtimauit, eius partes ſecutus eſt. ob quam cauſam Vercellenſis Epiſcopus ei quoque diem dixit; & poſtquam non compareret, ſimili qua ceteros ſententia condemnauit.

Non latebat Imperatorem, Caſimirum iam in colligendo equitatu & peditatu occupatum eſſe:

Literas igitur ad illũ cum mandatis mittit. Ivbetqve *vt ſine vlla prorogatione ab incœpto non tantũ Imperij conſtitutionibus, ſed et proprio ſuo, ipſius ſcripto repugnante ſeſe abſtineat; equites, peditesq́ʒ, quos ſub ſignis habebat, ſtatim exauctoret, atque dimittat, ne vel diſſidia, vel bella in Imperio recrudeſcant. Cui mandato ſi Caſimirus parere nollet, Imperiumq́ʒ ſeditionibus concutere non vereretur, Suam Maieſt. ijs remedijs vſuram, quæ & ſecundum Imperij ſtatuta licita, & ad exiſtimationis auctoritatiq́ʒ ſuæ conſeruationem conducibilia, neceſſariaq́ʒ eſſent futura.* Cæſar Caſimiro. Iunij 27.

Huic Cæſaris mandato reſpondet Caſimirus:

Casimirus Cæſari.

Meminisse *quidem ſe omnium, tam quæ Cæſar, quam quæ ipſe ſcripſerat: ſe ante poſtremas Cæſaris literas nondum militem in armis habuiſſe, falsò ad Suam Maieſt. delatum eſſe. Sed præter alios Electores & Ordines Imperij, ab Archiepiſcopo ſæpe multumq́; rogatum, vt ſuppetias ferret. Conuentum autem à Sua Maieſtate Electoribus Propoſitum, expectare voluiſſe, prius quam armis aliquid tentaret. Ceterum hoc conuentu ſuſpenſo, Pontificem inualido & in Imperio non ferendo proceſſu; Capitulareſq́; rebelles (vt vocat) & fœdifragos ſua violenta machinatione, militumq́; externorum in Imperium intromiſsione, quotidie peiora moliri: idq́; contra patriæ & Religionis pacta, & in ignominiam, contemptum & præiudicium ſuæ Maieſtatis, atque totius Imperij Romani, eiuſque honoris, authoritatis atque exiſtimationis. Eam ob cauſam Electores non deſtitiſſe frequentiſsimè ſe interpellare, atque inuocare, vt Imperij conſtitutionem in mentem reuocaret, ijſque ſatisfaceret. Se itaque imploratum auxilium Electori Colonienſi denegare, nec potuiſſe, nec debuiſſe. ſed eum in finem equites & pedites ſe conſcripturum promiſiſſe, ne debito ſubſidio* Coloniensis *deſtitueretur. Exiſtimare iccirco nihil hoc ipſo aut in conſtitutiones Imperij, aut in ſuæ Maieſtatis auctoritatem peccatum eſſe: eam enim in hoc conſiſtere, ſi impediatur ne membrum aliquod Imperij idq́; non infimum, ope externorum Principum*

cipum

cipum, contra pacta & concordata Nationis, & Religionis pacem, inaudita cauſa opprimatur; bonisq́ue & dignitatibus ſpolietur. Eo ipſo tempore quo ſcriptum Cæſareum Spiræ acceperat, quoſdam Gallos Sclopetarios in Rheni Ripa conſediſſe, eos flumine ſecundo ſecum duxiſſe. & ad hanc expeditionem faciendam ſibi ſtipendio deuinxiſſe, non diffitebatur: ait tamen eos maiori ex parte Lotharingos, ac proinde Imperij incolas. Sed etſi externos milites appellare illos quis velit, Cæſari expendendum eſſe, aduerſam partem Hiſpanos, Italos, Albanosq́ue in Imperium recipiendo, huic malo initium, & C A S I M I R O *exemplum dediſſe (quod enim vni conceditur, alteri concedi debere arguit. Nec minus id malum Cæſareis conſiliarijs, qui* C O L O N I AE *commorantur, imputandum eſſe: eos enim ad hanc violentiam, ex eaq́ue ſubſecutam nouam electionem aduerſarios incitaſſe, animumq́ue addidiſſe, ea ſpe atque promiſſione, Cæſarem his rebus offenſum non iri. Si quæ itaque difficultates, incommoda & bella ex hoc negotio promanauerint, eorum non ſe afflicto atque iniuriam paſſo ſubſidium ferentem, ſed aduerſarios iniurioſos & violentos horum authores, æſtimari debere,* C AE S A R I S *itaque eſſe, ſi modo ſuam, totiúſque imperij eminentiam, auctoritatem atque exiſtimationem: pacem quoque, concordiam atque fiduciam (vt par eſt) conſeruare cupiat, fœdifragos violentóſque in* C O L O N I E N S E M E L E C T O R E M, *aliosq́ue Imperij ordines inſtitutos conatus abolere; Cognato ſuo* E R N E S T O, *Duci*

Bauariæ

Bauariæ & Leodienſium Epiſcopo, vt Electori Colonienſi oppida & arces, ipſi vel fraude vel armata manu ereptas, reſtituat, mandare: Pontifici Romano in Imperio eam autoritatem, vt principes & Electores creet, aut creatos pro ſua libidine priuet, & quam arrogat ſibi poteſtatē & primatū in Germania, nequaquam permittere: ſed ea exemplo Maiorū ſuorum reliquorum Cæſarum, aliorumq́ꝫ Principum impugnare, tempeſtiueq́ꝫ tollere. Deniqꝫ & hoc Cæſaris eſſe, operam vt det, quo omnibus Imperij membris ius ſuum multis hactenus denegatum, reſtituatur. Hæc ſi Imperator fecerit, promittit ei Caſimirus diuinum fauorem ac benedictionem, auctoritatis incrementum, atque omnium Ordinum obedientiam. Sin Pontifici parere malit, & poſtea res ex animi ſententia non ſuccedant, id nulli alteri, ſed Pontifici & ſibi ipſi imputandum eſſe. Denique Cæſarem hoc ſibi perſuaſum habere poſſe, Germanos Electores & Principes, hoc indignum & intolerabile iugum ſibi imponi non paſſuros: ſed illud à ceruicibus ſuis excuſſuros, ſeſeq́ꝫ defenſuros eſſe.

Frequens hoc tempore Coloniæ, conſtanſque fama erat, de ingenti exercitu, quo cum Caſimirus GEBHARDO militatum adueniebat: ea multos è plebeis Catholicos vehementer conſternatos, contrà qui GEBHARDI partes ſequebantur petulantiores reddidit.

Optimates verò quibus vtriuſque & Caſimiri & Truchſeſij vires erant ſatis exploratæ,

ratæ, nihil ſibi metuendum eſſe ſtatuebant. Nuntij quoque Apoſtolici in exequendis ijs quæ in mandatis habebant, fortiter & audacter procedebant. Ipſis etiam Petri & Pavli Apoſtolorum natalitijs in primario templo D. Petro conſecrato Episcopvs Vercellensis magna cum ſolennitate ſummum Sacrvm celebrauit: quo finito ad ædes Doctoris Hermanni VVinckelii eiuſdem templi Canonici & Presbyteri, viri non minus pij quam eruditi diuertit, atq; ibidem pranſus eſt. Iunij 29.

Thomas Baro in Kriechingen, circa idem tempus, cum condemnaretur, in colligendis aliquot Gaſconum copijs occupabatur: ijs Tribunum præfecerat Doctorem Peutherichum, & tandem magnis itineribus cum illis Bonnam aduenit. Quas poſtridie primam expeditionem ductore Peutherico tentaturus, Vnckelium miſit. Iulij 20. Vnckeliũ oppugnatur à Truchſeſianis.

Eſt autem Vnckelium municipium in ſuperiori Diœceſi vltra Rhenum ab Ortu & Meridie montes, ab Occaſu & Aquilone Rhenum habens. Huius incolæ vicinis pagis & Lintzio finitimo oppido confœderati erant, vt paribus viribus, parique fortuna Truchſeſianis reſiſterent. Cum itaque certis Nuntijs intellexiſſent, hoſtem aduentare,

re, ad confœderatos ſcribunt opem implorantes, Lintzenſes confeſtim auxiliares copias mittunt. Arpelenſes verò prælium detrectabant, nec ſubſidia decernebant.

VNKEL.

Iulii 21. Vnckeliū oppugnatur.

Aderat iam hoſtis, aciem inſtruit, oppugnationem tentat. Vnkelıani reſiſtunt fortiter: gerras, prætenturas, aliasq́ue ſuas munitiones acriter defendunt, & in hoſtem pilas frequentiſsimas iaculantur. Illi videntes multos ex ſuis ſterni, nec ſpem vllam promiſſa

miſſæ victoriæ ſuperesſe, pedem retraxere. qui verò in pago erant, fugam animaduertentes, eruptione facta, eos inſecuti ſunt. & centenos aliquot trucidarunt, ceteri ſuis deſideratis, ductore etiam in ſiniſtro pede ſauciato metu & vulneribus ſemineces, Bonnam reuerſi ſunt.

Potiti hac victoria VNKELANI & LINTZENSES infidelitatem ARPELENSIVM vindicare ſtatuerunt: excurrentesque ſimul agros populati ſunt, atque incolas grauiter mulctarunt.

GEORGIVS verò Comes à VVITGENSTEIN, Præpoſitus hactenus Collegij Cathedralis COLONIENSIS &c. vbi ſe condemnatum, omnibusque ſuis Eccleſiaſticis dignitatibus & fructibus, quæ in multa aureorum millia annis ſingulis excreſcebant, exutum cognouiſſet: iterum proteſtationem prolixam admodum, aſſeribus agglutinatam, maioribus clauis tẽpli foribus compaginari iuſſit. In huius priori parte Pontificem Romanam variè calumniabatur, multiſque conuicijs proſcindebat: in ſecunda ſe Pontificis iugo ſubiectum non eſſe: omnes igitur eius Bullas, Sententias, cenſuras & excommunicationes nihili facere, nec eum ius in Auguſtanæ Confeſsionis Socios habere, oſtendere conabatur: in tertia verò parte, ex præ- Iulij 22.

ex prædictis cauſis, alijsque pluribus (quas ſuo tempore latius ſe expoſiturum promittebat) proteſtatur coram omnibus, Pontificis ſententiam ſe inualidam, nulliusque momenti exiſtimare. nil etiam eorum, quæ à Nuntio Pontificio acta erant, ratum habere, ſed omnia ſusque deque ferre. Hæc Proteſtatio poſteaquam à multis lecta atque ſpreta, ab alijs planè faſtidita, atque illuſa, eſſet andèm circa meridiem à nonnullis eſt ſublata.

Iulij 22. Dum hæc Coloniæ aguntur, Comes Hermãnus Adolphus Solmenſis, gubernator territorij Rekelinckhuſenſis, Ordines cõuocat. quo in conuentũ 6000. florenos aureos, ſibi ab oppido Dorſtenſi & patriæ nobilitate popoſcit. Ceterum cum nihil aliud quam querelæ & populi extremæ calamitates in medium proferrentur, initio nihil ab illis potuit impetrare. Sed cum vehementius inſtaret, tandem eò nobilitatem adegit, vt indictionem quinque milium thalerorum, illi permiſerint.

Ceterùm Dorſtenſes in hanc indictionem conſentire noluerũt. ſed Capituli partes fideliter ſecuti, (etiamſi è ſuo Senatu eſſent, qui Trvchsesio plurimum ſtudere videbantur) ſeſe à ſeditioſis ſuis vicinis ſepararunt.

Eodem

Eodẽ die Epiſcopus Vercellẽſis, Cæſaris Legatus Curtius, cum Minutio Cardinali Madrutio à ſecretis, Bruelam proficiſcuntur. Minutius inde Romã pergit, & Curtius ad Cęſarẽ proficiſcitur. Vercellenſis verò in negocio ſibi demãdato progreſſus eſt, atq; in Simoniacos, Concubinariosq; Can. & Sacerdotes ſtylũ vertit, anathematis eos fulmine percuſsit, opibusq; Eccleſiaſticis priuatos declarauit. Senſit hoc inter alios Doc. Iacobus Middendorp. eo quod in Simoniæ crimen inciderat, in quem lata eſt quoque priuationis ſententia.

Middendorpius verò ſe iniuſtè accuſatum, damnatumque conquerens, tanquam ab eo qui, aut malè inſtructus erat, aut cauſam non ſatis cognouerat, Sedem Apoſtolicam appellauit. Romæ itaque negocium agitatum diſcuſſumque cum eſſet, ab excommunicatione abſolutionem obtinuit: duab. verò prębendis priuatus remanſit. quarum altera in templo Metropolitano Nobilitate generis, eruditione atq; I.V.D. titulo inſigni D. Iohãni Bruhe ſio Decano eccleſię Metropolitanę Vltraiectẽſis, Regi Hiſp. à conſilijs, Domino meo chariſsimo à Sede apoſt. eſt data. Alterã ad S. Gerionem Doct. Henricus Fabricius impetrauit. Multũ Nuntius, vt faciem Eccleſiæ nonnihil reformaret, laborauit. videbat. n. diſciplinam Eccleſiaſticã Prælatorum ſocordia ferè concidiſſe, quæ ſi vnquã, certè nunc temporis erat

neceſſaria, ne duplici malo Eccleſia attereret, diſciplinę.ſ.defectu, & cleri ſimultate. de qb. optimè vaticinatus eſt is, qui D. Gereonis Colon. foribus, aureis literis olim inſcribi iuſsit, hos, nō tā concinnos, quā ſenſu vberes verſus.

Dum diſciplina ceſſat, regnatq́; ſimultas.
Deficit Eccleſiæ virtus, pariterq́; facultas.

Ex oppoſito, & in conſpectu Vrbis Agrippinenſis, in orientali Rheni ripa pagus, aut potius municipium eſt perantiquum & celebre, olim Diuitenſe munimentum, vt ex vetuſta lapidea inſcriptione ibidē inuenta conſtat, appellatum: quod poſtea corrupto nomine Tuitiū vocari cœpit. Erexit hoc olim Conſtantinus Max. Imp. Conſtantij filius, poſtq̄ Rhenum lapideo ponte ſtrauerat, in vſum militū qui illic in tutelam Galliarum collocabātur. A quo præſidij loco Milites Diuitenſes cognominati ſunt. Horū Diuitenſium meminit in ſuis hiſtorijs Ammian' Marcellinus. Anno deinde poſt. 540. aut circiter. S. Herebertus Archiepiſ. Colonienſem eccleſiam adminiſtrabat. Habebat is fratrem Comitem Rotenburgenſē, qui in magna annonæ difficultate Hattonis Mogūtini exemplum imitatus, ingentē mendicorū multitudinē in horreum conuocatā, incendio deleuerat. Cuius ſceleris poſtea pœnitentia ductus, Romā profectus eſt: ibiq́; ab ipſo Pontifice abſolutus, iuſſus eſt in mulctam & ſatisfactionē tanti flagitij monaſteriū conſtruere. Reuerſus ad fratrem ſuum Herebertum

Ammi. Marcel. li. 27.

bertũ, cũ quid ſibi iniũctum erat expoſuiſſet, communi vtriuſq; conſenſu in Diuitenſi munimento inſigne monaſteriũ ædificarunt, ampliſsimè liberaliſsimeq; dotârunt, & monachis, Ordinis Benedictini habitandum dederunt, Ottone *III.* Imperatore inſtitutum hoc approbante. Templum erat valdè magnificũ, ex viuo lapide factũ, plumbo tectum, altũ & rotundũ: Erãt in hoc tẽplo multæ prçclaræ SS. reliquiæ, erat ipſius S. Hereberti corpus, & caſula, in qua ipſe Sãctus aliquot ſecula ſepultus humi fuerat inuolut⁹, integra adhuc & nulla parte corrupta, cuius forma erat rotunda, lata nuſq̃ aperta: niſi quod tria foramina habebat capiti & brachijs deſeruientia. erat hic eius pecten & ſcipio ſeu bacillus cui ſenex innitebatur: erat cingulũ S. Vrſulç, & alia nõnulla q̃ admirandã antiquitatẽ, ætatisq; illius ſimplicitatẽ reprçſentabãt. Multi inſignes viri in hoc monaſterio floruerũt: inter alios verò Rupertus, natione Germanus, Philoſophus, Orator, Poëta, Aſtronomus & Theologus clariſſimus, qui plurima poſteritati ſuæ eruditionis & pietatis monumenta reliquit, è D. Laurentij Leodienſis monaſterio, circa annũ Domini. *1124.* huc euocatus. Nouus itaque Archiepiſ. non ignorans quantũ ſua & Reip. intererat, cauere ne id monaſterium ab hoſtibus occuparetur, de milite eò mittendo conſilium iniuit, qui monaſterium cuſtodirent. Ea fama poſtquam ad Bonnenſes delata eſt,

Abbatiæ Tuitienſis fundatio.

metuentes ne forte commeatus, qui hac ipſis aduehebatur, ab iſto præſidio interciperetur. Primum literas Tuitienſibus miſerunt, quibus eis minitabantur, quod ſi à Bauaro præſidium reciperent, ſe eos ferro & igni perſecuturos. Abbas his literis conſternatus, Monachos ſuos, reliquias, ornamenta, & pretioſiorem quamque ſupellectilem Coloniam tranſportauit. Idem & incolæ ceteri per opportunitatem fecerunt. Paulò poſt Archiepiſ. Erneſtus Centurionem quendam, virum fortiſsimum & diſciplinæ militaris peritiſsimũ, Florentinum patria, nomine Ranucinum, cũ 250. circiter militibus Tuitium miſit: vt Abbatiam & municipium tueretur. Ranucinus vt ſuo officio non deeſſet, leues quaſdam munitiones cœpit extruere, quo faciliùs monaſterium, alioquin apertum, defendere poſſet. Ea fama ſtatim Coloniam perlata eſt, increſcensq; paulatim, eò peruenit, vt iam paſsim per Vrbẽ crederetur, præſidium Tuitienſe maximos aggeres, ſolidiſsimaſque munitiones extruere, quibus etiam Colonienſes tandem coerceri atque compeſci poſſent. Id cum Senatus intellexiſſet, clariſsimum generiſque nobilitate ſplendidum virum Hardenratium, qui hoc anno ſumma cum laude Vrbis conſulatum gerit, cum alijs nonnullis Tuitium miſit: qui quid Capitaneus ille moliretur perluſtrarẽt, eique interdicerent, ne quas muni-

tiones

tiones ſtrueret, ex quibus Vrbs Colonienſis aliquod detrimentum accipere poſſet. Senatus enim dicit, ſe antiquiſsimas quaſdam pactiones olim cum Archiepiſcopis & Comitibus tunc, nunc verò Ducibus Montenſibus initas habere, quibus cauetur ne quod Tuitij ſiue in munimento, ſiue extra illud, in eius prætura propugnaculũ, ſepimentum, caſtrũ aut prętentura fiat, ex quib. Colonienſes poſſint infeſtari. Nec ipſum municipiũ vllo muro claudi, ſed ſepimento tantum ſpineo vel ligneo muniri poſſe. Qui verò à Senatu miſsi erant, Tuitiũ veniẽtes, omnia ſecus inuenêre, q̃ vulgi fama ferebatur. Capitaneus enim nihil tentauerat ædificare, ſed tantùm muros monaſterij diuerſis locis perforare, leuia quædã munimenta, ex vaſis vinarijs, terraq; iniecta moliri. Cumque ille ex Senatoribus cauſam aduentus didiciſſet, vltrò pollicebatur, ſe nihil citra Senatus voluntatem exſtructurum. Bonnenſes verò, vt iſtam Rheni ripam ab hoſtis infeſtatione liberarent, intempeſta nocte copias aliquot Tuitium mittunt, quæ pagum & monaſterium incenderent. Illæ cum aduenissent, incolas quidem dormientes, ſed præſidiarios excubantes inuenerunt. iniecto itaque igne in popularium ædes, eæ maiori ex parte conflagrârunt. Bauariani verò fortiter ſtationes ſuas defendẽtes, hoſtem à cœnobio repulerũt. temerarios verò atq; eos qui auda- August. 6.

cius aſsiliebant, longiusq́ue excurrebãt, trucî darunt: donec hoſtes re infecta multisq́; è ſuis deſideratis Bonnã tandem redirent. Non procul à monaſterio Aquilonẽ verſus, inſigne erat ædificium cum vineto, quod non ita pridẽ ad Hermãnum Adolphum Comitem Solmẽſem hæreditate venerat. illud vel quia cœnobio nimis erat vicinũ, vel quia ira in Comitem iam æſtuabant, excurrentes præſidiarij, ſtatim à Bonnenſium diſceſſu igne depopulati ſunt. Bonnenſes non deſiſtendum ab oppugnatione Tuitienſi arbitrati, ſexto pòſt die magno cum exercitu equitum atq́; peditum, aduectis etiam maioribus tormentis, mane die Dominico ſecundo Tuitium venerũt. dum itaq́; tormenta è naui extrahuntur, exercitus relicta ſufficienti cuſtodia, Mullemum (municipiũ in Rheni ripa infra Tuitium) cõtendit. Paulo poſt meridiem curata probè cuticula, Mullemo reuerſi Truchſeſiani Bonnẽſes, bellicas machinas, ceteraq́ue ad oppugnationem neceſſaria expediuerunt, diuiſisq́; copijs vna pars vinetum Solmenſis occupat, eaq́ue trans Rhenum excurrens, cępit eos qui templum parochiale inter flumen & cœnobium ſitum, eiq́ue adiectum vinetum tuebantur, laceſsere. Alij meridiem verſus incolarũ domos quas incendium non deleuerat, altas quidem, & ad hanc oppugnationem peropportunas inuadunt, ex eorumq́ue feneſtris, in

Tuitium expugnatur.

eos qui monaſterium defendebant iaculaban tur. Reliqua belli moles ab ortu tentabatur, vbi prætenturas, garrasq; ex vaſis vinarijs, iniecta terra oppletis, arboribusque, & alijs materijs excitauerant præſidarij: Nam ab hac parte exiguus tantum murus erat, hortum cœnobij ambiens, cetera patebant. In has nouas munitiones, maiora tormenta dirigebantur: quibus aliquoties exploſis, datoq; ſigno, primus vndique aſſultus factus eſt. præſidiarij fortiter ſeſe opponunt, hoſtemq; non paucis proſtratis repellunt. Iterum tormentis illis grandioribus vallum & prætenturam conuellunt, donec aperiri cœperunt. Canitur ſecundum claſsicum: ad manus venitur: hinc inde fortiter pugnatur: ſuperiores iterum prǽſidiarij euadunt: niſi quod hoſtes viciniora paulatim loca occuparent. Tandem ſub veſperem diſturbatis iam munitionibus, cum ſtationes quas extra monaſterium habebant Bauariani deſerere, & intrò ſe recipere cogerentur. hoſtes accurrentes ad ipſum periſtylium, illud primũ incendunt &, ex eo cœnaculum ſeu refectoriũ (vt vocãt) flammã corripit. Ex iſtis igitur locis milites ſeſe proripiẽtes, in templũ monaſterij cõfluebãt, & q̃ fortiſsimè illud in ipſo fumo & flãma defendebant. donec præ fumi denſitate ardorisq; vehemẽtia amplius ſeſe tueri nõ potuerũt. Hoſtes itaq; impreſſionẽ facientes, manus cũ preſidiarijs conſerunt

qui tam acriter dimicarunt, vt quam quiſq́ue locum pugnando obtinuit, eum ipſum honeſtè cadendo exangui cadauere contexerit, ita vt pleriq; omnes, aut incendio abſumpti, aut hoſtium manu ſublati ſint, ceteri vnà cũ Capitaneo viui in hoſtium poteſtatem venere.

Tvitivm.

Paulò poſt inſigne & parantiquum illud templum, vna cum parochiali adiuncto, polyandro tantum intermedio prorſus quoque cõflagrauit. quod miſerãdum ſpectaculũ multis pijs, qui intuebãtur (eramus autem ſpectatores qui in vrbe erant penè omnes) vberrimas lachrimas excuſsit. Durauit hoc incendium in

um in multam vſq; noctem. Tota aũt ciuitas Colon. tanto flammarum ſplendore colluxit vt pleriq; ciues arreptis libris, media nocte tenuiſsimos characteres cõmodè legere potuerint Truchſeſiani mane omnibus conuaſatis Bonnam cum capitiuis, & ſuorũ cadaueribus quorum erat non contemnendus numerus reuerſi ſunt, hac victoria plurimũ elati: qua tamen potiti non fuiſſent, ſi Bauarus exercitum flumen traducere potuiſſet. quod quidem, vt ſuis opem ferret, duce Salentino, qui vſq; ad portas Colonienſium cum exercitu peruenerat, fruſtra tentabat; nauium copia deſtitutus.

Poſt terribile hoc incendium ingens illa & ſolidiſsima, ex viuis & quadratis lapidibus conſtructa monaſterij moles, adhuc illęſa permanſit, ex qua ſi ab hoſtibus terra iniecta oppleta fuiſſet, diſpoſitis in vertice tormentis, plurimũ ædificijs Colonięnſium dãni inferri potuiſſet. Senatus igitur Truchſeſianorum inſolẽtiam metuens, Abbatem ſolicitauit, vt rudera illa vaſtamq; murorum molem diſijceret, ſoloq; adęquaret: obtulit ei viciſsim ſaluum conductum, vt tutò cum ſuis in vrbe habitaret: Abbas deliberaturũ ſe promittit, atq; Ordinarium ſuum conſulturum, qui (intercedentibus ſummæ auctoritatis magnatibus) præſentibus etiam Conſulibus, Quęſtoribus, Syndico D. Stheenvvichio, auctoritatem ſuã interpoſuit, atq; Abbati vt ruinas iſtas demo-

liretur, in colloquio apud Carmleitas habito, per Salen. ab Iſenburg Legatũ ſuum, facultatẽ dedit. Cõducti itaq; ab Abbate sũt 600. ceméta rij, quib. Senatus vt operã ſuam Abbati collocarent, permiſerat. hi ſumma cũ celeritate hoc op' aggreſsi sũt. Initiò palis robuſtiſsimis ſup poſitis q̃b. tota fabrica inniteretur, muros ad ipſa fundaméta circũquaq; ferè perforârunt, ſolueruntq́;. adeò vt tota moles palis ſubnixa penderet. Inde ſubiecto palis igne, eos exurũt. quibus ruentibus tota moles ingenti cum fragore, nullã iam ſoliditatẽ habens collapſa, penitusq́; ſolo eſt cõplanata: & quod multos in admirationem rapuit, tanti laboris opus, ſeptem dierum ſpacio iſti cemẽtarij abſoluerũt.

August. 21. Expectatus diu à Truchſeſianis tandem aduenit Iohannes Caſimirus: qui omniũ qui iſtius factionis erant, animos vehementer exhilarauit. ſperabant enim, imò certiſsimè ſibi pollicebantur, iam iam Bauarum Diœceſi expellendum: Gebhardum non tantum in priſtinam poſſeſsionem reſtituendum, ſed ad maiora etiam euehendum. Belgæ quoque neſcio quid commodi aduentu Caſimiri expectabant. non deerant qui non obſcurè aſſeuerabãt, Caſimirum domito Bauaro, in Belgiũ copias ſuas ducturùm; Parmenſique Principe pulſo ſtabilem ibidem pacem conſtituturum. inde Italiam petiturum, ibique Romanum Pontificem ſede ſua electurum. Hæc & ſimilia

lia iactabantur, ab iſtis hominibus, qui quod optant, facilè credunt. Et fortè potuiſſet aliquid Caſimirus, ſi armatos milites, ſi triarios, ſi veteranos adduxiſſet, & ſi in ipſo aduentus ſui limine aliquid egregium tentaſſet. Hoſtium (enim repentinus aduentus, magis aliquantò conturbat, magiſq́; nos terret, quam cum iam aſſueti ſumus) ſed inermẽ & tumultuarium militem ſub ſignis habebat, agebatq́ue omnia cunctanter.

Caſimirus primo die cum Bonnam veniſſet, ſcripſit Ampliſsimo Vrbis Colonienſis Senatui, admodum familiares literas: quibus ipſi ſignificabat, ſe ſolennẽ legationem Coloniam miſſurum, quæ grauiſsimas res cum Senatu communicaret. Petebat itaque pro Legato, eiuſque comitatu ſaluum conductum, & vt Senatus eidem hoſpitium aliquod deſignaret, in quo velit eum diuerſari. Senatus ad hæc: ſibi non diſplicere vt legatio mittatur; ſaluum conductum Legato cum ſuis promittit, hac tamen condicione, vt Legatio non conſtet inuſitato comitatu: & vt modeſtè, ciuiliterque Legatus cum ſuis, in obeunda hac legatione, ſeſe gerat. Hoſpitium verò Senatum non deſignare, ſed Legati hoc arbitrio permittere, vt ipſe ſibi quodcunque velit, eligat. Senatus legationem hanc quotidie expectabat: putabat .n. primo quoque die venturam. ſed in 7. vſque Septemb. differebatur.

Truch-

Truchſeſiani quia in armis exiguã,aut nõ ſufficientem ſpẽ collocabant, neque.n.Caſimiri aduentu multũ profici animaduertebant,duplici gladio tam ſpiritali,quã materiali,bellũ aggrediendum,populumque ſcismaticis cõcionibus concitandum exiſtimarunt. Erat tunc temporis in Vrbe Iudęus quidam natione, profeſsione verò Chriſtianus, nomine Stephanus,Iohannis Iſaaci Grammatici filius, is quorundam commendatione ac promotione multis erat eccleſiaſticis beneficijs donatus, inter alia paſtoratu S.Mariæ,quæ ab Indulgẽtijs nomen habet. Cõcionabatur valde populariter & à pluribus cum voluptate quadam audiebatur:ſed à multo tempore Catholicis erat,tanquam contaminatæ fidei, ſuſpectus. quanquam ita tectę ageret, vt quod palam criminarentur non haberent.Paſtore hoc ad ſuũ inſtitutum perficiẽdum Truchſeſianos vti decreuiſſe, non obſcuris argumentis nonnulli arbitrantur,ipſaque de qua poſtea dicturi ſumus concio ſatis arguit. Ad hunc itaque Stephanũ Gebhardus ipſe literas ſcripſit,& Prępoſito Comiti à VVitgenſtein tranſmittendas dedit.quę quales fuerint, videre nobis nõ contigit:earum verò quibus tanquam ſegeſtrijs illę inuolutæ erant quæque,à Præpoſito erant conſcriptæ, hæc eſt ſumma

Stephanus Iſaacus Iudæus.

Comes à VVitgenſtein Stephano Iſaaco.

SIC vides mi Stephane q̃ propè abſumus,à triſti illa vaſtatione,quam dudum præſagiuit animus. Si veras

tan-

tantorum malorum cauſas indagare libet, non ad homines, in quibus plurima reperias, quæ meritò reprehendi, queant: ſed ad ſupremum orbis Moderatorem oculos conuertere oportet: apud quem remedium inuenire promptum foret, ſi modò paternè vocantem ſequi, ſerioque monenti auſcultare, vellemus. Qua de re, quæ ſæpè inter nos diſceptata fuerunt, credo te adhuc meminiſſe. At quæris, forſan, quid ſpei ſuperſit, An nullus ſit reconciliandi locus? Id verò ab illis ſciſcitari, debes, qui anſam hiſce motibus præbuerunt, pars enim offenſa, condiciones accipere, non offerre ſolet. Age ergò, pro noſtra amicitia dic liberè: quomodo ſint affecti, quæ conſilia captent, Primarius veſter, ceterusq; clerus, ij præſertim, qui flabella accendunt huius incendij, nempè Ieſuitica cohors. Scire etiam velim, quid ad hæc Senatus veſter, quid populus, poſteaquam è propinquo flammam cernere, fumosque olfacere poſſunt? An nondum facti pœnitere incipit? Nullane afflictorum commiſeratione tanguntur? Verùm, ingenuè tibi fateor niſi quamprimùm ardentiſſimo huic paroxiſmo medicina commoda adhibeatur, nullam apparere ſalutis ſpem: adeò exacerbantur eorum animi, quorum præcipuè intereſt. De Electore noſtro, id tibi affirmare poſſum, maiori nunc eſſe & fortiori animo, in omnem fortunam parato, quam vnquam. Quæ vires, quæ ſint præſidia, metuo ne citius experiātur multi, magno ſuo malo, quàm illis expediat. ac pro Chriſtiana charitate ſit optandum. Laudat vehemēter fidem in te & candorē, iuſſitq; ad teſtandam ſuam beneuolentiā literas his incluſas ad te mitti: Quod ſi ergo, ad ea, quæ de ſtatu veſtro ſu-

ſtro ſupra poſui, plenè perſcriberes, num id abſq; tuo periculo fieri, tutoq; tranſmitti poßet. Si putes inſcriptioni periculum ſubeſſe: rogo, vt aliam rationē, aut characteres oſtendas, quibus ſecreta occultari queant &c.

Interea conſilium conferunt, Caſimirus & Gebhardus de armis conquirendis: inopia etenim maior erat, quam vt pecuniam repræſentare poſſent. Tandem viſum eſt ſcribere Coloniam, ad mercatores, quos ſperabāt partim ſpe quęſtus, partim religionis amore, pro armis fideiuſſuros: nec ſpe ſua fruſtrati ſunt. Inuenerunt enim Coloniæ qui bona fide ferreos thoraces, loricas, galeas, præpilatas haſtas & id genus armorum vndiq; redemerunt, & exercitui Tuitium vocato tradiderunt.

Germanis per Imperium lex eſt, ſeu conſtitutio, vt ſi quis Principum aut Nobiliū enorme aliquot delictum cōmiſerit, aut Imperio parere nolit, is ab Imperatore condēnatus proſcribatur: quæ proſcriptio apud illos die Acht appellatur. ſententiæ verò promulgatæ executio, cuidam è viciniorib⁹ Principibus demandatur.

Sic Guilielmus Grombachius à Ferdinando & Maximiliano proſcriptus eſt, qui contemnens Cæſaris ſententiam, ab Auguſto Saxoniæ Electore, cui executio cōmiſſa erat, Gotha occupata, fortiſsimoque caſtro Grimmēſteinio expugnato, captus & 28. Apri. anno 1567. iuſto ſupplicio mulctat⁹ eſt. Rodolphus

ita-

itaq; Ro.Imp. videns Caſimirum mandatis ſuis parere nolle, datis Viennæ literis ſimili proſcriptione tam ipſi, quam ceteris omnib. Comitibus, Baronibus, alijsq; qui Gebhardi partes ſequebantur, niſi confeſtim mandatis obediant, minitatur, & primum Caſimiro hunc in modum ſcribit. Augu.31.

Quanquam, ait, cum primum nobis artes, machinationes & apparatus bellici, cũ in Imperio, tum maximè in tractu Rhenano, & diœceſi Colonieſi exorta atq; adornata innotuiſſent: confeſtim vobis alijsq; Tribunis militum, Præfectis equitum, & Capitaneis eiuſdem alijsq; conſiliarijs cuiuſcunq; nominis, dignitatis, qualitatis, aut condicionis eſſent; literis miſsis, adiecta non cõtemnenda pœna madauerimus, omnem illam belli faciem auferre, omnesq; collectas copias exauctorare: iuxta præſcriptum literarum noſtrarũ, quas 14. April. miſimus. Tamen nobis à multis afflictis Ordinibus, magnis cum querelis, non incredibiliter relatum eſt, quod his omnibus contemptis, etiam ſua Maieſtate, omnibusqúe Imperij deciſionibus & ſtatutis (in quibus apertè cauetur ne quis cuiuscunqúe Ordinis aut dignitatis ſit, pro ſua ipſius libidine milites cogat, alicui Ordini Imperij, aut illius ſubditis bellum, iniuriam, vel vim inferat; multò minus aliorum ſe negocijs ingerat, aut externum militem in Imperij

limites

limites transferat ſpretis, vobis placuiſſe alterius nihilq́; ad vos pertinés negotiũ ſuſcipere; & non requiſito noſtro conſenſu, non exiguũ numerum equitum peditumq́ue, non in Germania tantum, ſed & aliorum externorum Principum prouincijs conflare, eoſque non ſine ſummo multorum innocentium obſeruantiſsimorumq́ue Ordinum, & illorũ ſubditorum detrimento, in & per Imperium, vſque in Diœceſin Colonienſem tranſportare. Qui non tantum in Diœceſi, ſed & in itinere, quacunque tranſierint (cum ſtipendia nõ ſoluantur) omnem petulantiam exercuerunt, & exercebunt in poſterum, abactionibus, prædis, incendijs & depopulationibus omnia circunquaq; deformaturi. liberam quoq; nauigationem Rheni, & vias imperiales ita infeſtabunt, vt nemo negociari, nemo quę ſua sũt poterit tueri, aut conſeruare. Quæ omnia cum contra noſtra totiuſq́; Sacri Imperij pacta & conſtitutiones, ſacram quoque & profanam pacem militent. Cumq́; ex officio nobis incumbat, hæc impedire: Mandam' vobis idq́ue ex noſtra auctoritate, per fidem & iuramentum, quo tam nobis, quam Imperio eſtis deuincti, & ſub pœna noſtri, & Sacri Imperij Banni, proſcriptionis definitiuæ. Adhæc & ſub mulcta amiſsionis omnium Regalium, Feudorum, Immunitatum & Gratiarum quæ beneficio aut noſtro, aut Imperij obtine-

ſtinetis,ſtatim percepto hoc mandato,ſine vlla prorogatione,conſcriptum militem ſacramento abſoluatis,ſigna militaria ponatis,per decurias,ſine vicinorum Principum incommodo,exercitum dimittatis,nec in poſterum externum militem in Imperij fines, aut introducatis,aut introducendos cōnſcribatis. denique poſt hac indobedientes nōn ſitis,niſi prędictam mulctam incidere volueritis. Datum Viennę,Auguſti vltimó.

Eodem die Cęſarea Maieſtas ſimile mandatum miſit ad Marchionem Badenſem Iacobū; Adolphum Nuenarium,Iohannem Naſſouiū Hermānum Adolphum Solmenſem,Iohannē à VViedt Comites: Thomam à Kreichingen, Carolum Truchſeſium Barones: Fredericum à VVern; & Bernardum à VValbrū Magiſtrū equitum ſub Caſimiro; aliosque omnes qui Truchſeſio militabant. ijsdem illis interpoſitis pœnis imperans,vt omnem ſuum equitatum;peditatumq; (quem in armis habēbāt) confeſtim atq; incunctanter exauctorarent: niſi & proſcriptione Imperij & amiſsione omnium regalium, feudorumque ſuorum vellent mulctari. Archiepiſcopus Colonien. Erneſtus ſciens,non in curribus aut equis,ſed in homine Domini ſperandum eſſe, Dauidis, Aſæ,Ezechiæ,Machabęorum,aliorumq; Sanctiſsimorum Principum & Regum exemplū imitatus,per Diœceſin ſupplicationes,orati- Preces per Diœceſin inſtitutæ.

ones tribus diebus dominicis decreuit, & tam Eccleſiaſticis, quã ſecularibus ſubditis iuſsit, ter in ſeptimana ieiunare, eleemoſynas (quib. facultas eſſet) largiri, peccata omnia ſacerdoti confiteri, & Sacroſanc. Euchariſtiá percipere.

Orationem quoq; piam & ſupplicem, pro concione recitandam, & ad Deum ab vtriuſque ſexus fidelibus crebrò in iſtius belli periculis fundendã, compoſuit: quam hoc etiã loco inſerere voluimus, vt huius tã eximij Principis pietas magis innoteſcat. eſt autem hęc.

Oratio pia iuſſu Archiepiſcopi Colon. cõpoſita.

OMnipotens & miſericors Deus, creator & moderator cœli & terræ, quem nihil latet eorũ, quę nobis miſeris Chriſtianis in hac lachrimarũ valle eueniunt: qui etſi iuſtè propter peccata & iniquitates populi tui iraſceris, & permiſſione horrendi furoris & pſecutionis impiorũ grauiter tentari, cõtriſtari, & ad tempus lædi pateris: Nihilominus tamen pro paterna tua pietate & prouidentia, in æquiſsima ira multoties promiſſæ miſericordiæ citò ſoles recordari, ſimulac populus & filij tui, ô benignisſimè Pater, cordib. contritis ante thronum gratiæ tuæ ſe humiliant, & ſpiritu tribulato firmaq; fiducia per Ieſum Chriſtum dilectiſsimum filium tuum, ſuum verò fidelem ſaluatorem & redemptorem, tanquam propitiationem pro peccatis ſuis, & per quem ſolum tibi placuit reconciliare & reſtituere, quod perditum atq; dirutum fuerat,

fuerat, pro gratia & remiſsione grauiſsimi debiti miſerè gemunt & obteſtantur, ſeq; auxilio gratię tuę ad omnem emendationem ac obedientiam promptos offerunt, firmiter cõfidentes, te eſſe Patrem miſericordiarum & Deum totius conſolationis, qui non vis mortem peccatorũ, ſed magis vt conuertantur & viuant, clamasqúe per filium tuum dilectiſsimũ: Venite ad me q laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam. Reſpice propterea, ô clementiſ. Deus Pater, Deus filius & Deus ſpiritus S. vnus verus Deus, & æternũ bonũ. O vnicũ Chriſtianiſmi tui afflictiſsimi perfugium; Reſpice te obteſtamur, oculis tuæ infinitæ miſericordiæ, hunc puſillum Catholi. gregem quem multis hactenus in periculis conſeruaſti. Illumina tenebras cordium noſtrorũ in omnium hominum ordinibus, vt vnanimes communiqúe doloris ſenſu peccata, & iniquitates noſtras, tanquam cauſam omnis miſeriæ & calamitatis, humiliter agnoſcamus, veræ cordis contritione confiteamur, & dignis pœnitẽtiæ fructibus caſtigantes, per ſacramẽta gratię tuę, Inſtrumẽta in ſanguine Ieſu agni innocẽtiſsimi pro nobis cęſi eluamus, & expiemus, noſq; tibi ô fideliſsime & fortiſsime liberator, oblationẽ S. viuã, bene placẽtem & perfectã offeramus ac conſecremus quę tibi in cõſpectu & ęſtimatione precioſiſ. ſanguinis, paſſionis & mortis filij tui ſic accepta ſit, vt corã

te in gratiam ſuſcepti, & forti brachio tuo, quo ſæpius populum tuum è manibus inimicorum tuorum fortiter eruiſti, contra inimicorum noſtrorum iram & rabidum furorem defenſi atque protecti maneamus. Reſpice de ſummo Maieſtatis tuæ throno: ô Domine exercituum, in irā & inſolentiam Aduerſariorum noſtrorum, & vide, quàm temerè veritatem & illuſtrationem tuam, in impuris & abominanda hypocriſi contaminatis cordibus, ſtudijs machinationibus ſuis iactitent, Sacramenta profanent, verbum tuum adulterent, theſaurum ſanctiſsimæ carnis & ſanguinis tui quem fidelibus tuis, ſingulare præſidium & ſolatium teſtamento legaſti, negent & propulſent, Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam, ſponſam tuam, & ſaluificam religionem conuitijs proſcindant, calumnientur, & mendacibus criminationibus inſectentur: Nobisque ideò quod ab acceptà fideliter à Patribus religione, quam apud nos tot Sanctorum Martyrum corporibus fundaſti, & conteſtatus es, recedere, & nos in Societatem impij & iniqui ſtudij & conatus illorū adiungere nolimus, omnis generis clādes, ꝑ ſeditiones, rapinas, cædes & incēdia minentur & inferre conētur. O Domine & fortis ſaluator, qui odiſti & citò præcipitas turgidos & inflatos ſpiritus, & nequaquā aſpernaris humiles pauperum tuorum preces, &

obſer-

obſecrationes, conuerte ad te corda eorum, vt agnoſcant impios ſuos conatus, & deſerãt. Imple facies eorum ignominia, vt nomen tuum, quod per excæcationem & ſubuerſionem cordium ſuorum in nobis Catholicis perſequuntur, quærant & inueniant. In fatua & in nihilum conuerte eorum conſilia, confunde eorum ſtudia, vt in veritate experiantur, te populi tui, qui ſe ad te conuertit, iuxta promiſsiones tuas obliuiſci, & hoſtibus eorum parcere nequaquam velle. Largire quæſumus Eccleſiaſtico Magiſtratui nuper recens electo Archiepiſcopo, & Sereniſsimo Electori, Clementiſsimo domino noſtro Duci Erneſto, ad communem pacem huius prouinciæ, & ſacri Romani Imperij conciliandam, fœlicem ſucceſſum & victoriam, contra inimicos tuos & ſuos. Da illi & alijs magiſtratibus, & huius ciuitatis Moderatoribus, & Senatui lętitiã ſalutaris tui; & confirma eos ſpiritu principali veræ ſapientiæ & fortitudinis, per quem in omnib. conſtituant & promoueant, quod ad tuũ beneplacitũ, & cõmunem pacem & vtilitatem profuerit. Da etiam ciuibus noſtris & Inquilinis ad conſeruationem & defenſionem peruetuſtæ & venerandæ fidei, in te cor imperterritum & inuictum, Magiſtratibus ſuis obedientiſsimum, inter ſe mutuo pacis & concordiæ ſtudioſiſsimum, miſeris & afflictis foris conſolationem & patientiam, nobis & ſin-

gulis nouum ſpiritum cum firmo propoſito & bona voluntate in omnem obedientiam & pietatem paratiſsima, quo in præſentis belli periculis fideliſsimum auxilium ad gloriam nominis tui, re ipſa experientes, & à timore Inimicorum noſtrorum liberati, in ſanctitate & iuſtitia te laudemus, tibi gratias agamus, atq; debitum obſequium præſtemus. Exaudi ergo, ô ſpes & conſolatio afflictorum, hos gemitus & preces noſtras per Ieſum Chriſtũ Dominum & Redemptorem, perq; interceſſionem glorioſiſsimæ ſuæ matris, atq; omniũ Sanctorum, eorum præcipuè, quorum preciosa morte & fortitudine hanc Prouinciam & Ciuitatem bene hactenus ornatam & communitam eſſe voluiſti, qui tecum in perpetua, pace, ad quam omnes poſt vitæ huius ærũnas aſpiramus, viuunt & regnant. Amen.

Gebhardus & Caſimirus in Luls dorff.

Gebhardus Truceſeſius, Caſimirus & alij nonnulli huius belli Anteſignani, tunc temporis agebant in arce Lulſdorff, in ducatu montenſi vbi & Monachi nonnulli illis ignorantibus latitabant, ex monaſterio Montis veteris, quod non ita pridem Truchſeſiani ſpoliauerant, monachis inde in captiuitatem abductis & nũc perſoluto lytro dimiſsis. Eſt hoc monaſterium perantiquum & ſepulchris Ducum Montenſium celebre ad Duum fluuium circiter annũ 1120. ad Adolpho primo Comite de Altena ędificatum: qui illud è caſtro ſuo in mo-

In monaſteriũ Ciſtercienſis ordinis in gratiã Gerardi fratris ſui cõmutauit. ſed neq; veneranda antiquitas, neq; fundatoris reuerentia, neq; tot Ducum monumenta, ſacrilegos illos deterruit, quo minus obuia queq; cõpilarent: adeo vt ne binis argenteis lampadib. quæ pendebant ſup. Ducũ ſepulchra pepercerint; digni quibus illud Semiramidis apud Plutarchũ exprobraretur: Niſi ſceleratus fuiſſes, mortuorum ſepulchra non violaſſes. Dũ maior pars exercitus Caſimiriani circũ arcẽ Lulſdorſiam ad vlteriorem Rheni ripam caſtrametaretur: Archiepiſcopi Erneſti copiæ ſtatiua in Sechten, pago vltra Bonnam habebat. Miſit autem Bauarus aliquot equites & pedites in pagũ Vveſſelingenſem, in citeriori Rheni ripa ex oppoſito Lulſdorff ſitum. Hi polyandrio, vnà cum templo aggeri incluſo, murisq; perforatis, & maiorib. aliquot tormẽtis aduectis, Caſimirianis plurimũ negocij faceſſebant, & ne Rhenum traijcerẽt, perq; Diœceſin palari poſſent, prohibebant. ſed ad Gebhardum redeamus.

Quamdiu in hac arce Lulſdorſenſi morabatur, rarò ſobrius viſus eſt. Cõſurgebat mane Eſaiæ 5. ad ſectandam ebrietatem, potandũq; vſq; ad veſperã, vt vino æſtuaret. q̃ ideo nonnulli illum facere arbitrabantur, ne animũ aduocãs, atq; in ſe rediens cauteriatæ conſcientiæ ſtimulos ſentiret. Sũt.n improbitati ſuę aſſiduę

atque domeſticæ conſcientiarum furiæ, quæ dies noctesqúe pœnas ab his, in cuius animo verſantur, repetunt. nunquam eos ſinunt quieſcere, nunquam reſpirare. Huic tamen malo luxus & ebrietas aliquid adferunt remedij, dum mens, ratio, ſenſuſq; omnes ſede & ſtatu ſuo dimoti, nulla vel peracti vel futuri mali recordatione angantur: nulla boni aut honeſti delectatione moueantur. ſed caput craſſis vaporibus ac fumis obtuſum, animiq; vires multo obtuſiores circumferunt. In hac sẽſuum perturbatione extrema tentare volens Gebhardus, inuectiuas, aculeatasq; literas ad Senatum & plebem Colonienſem ſcripſit, quas ab alio latinitati donatas, totidem verbis hic appoſuimus.

Nos *Gebhardus &c. Conſulibus Senatui, atque Ciuibus, ciuiumqúe tribubus, noſtram gratiam, omniaqúe fœlicia denunciamus & vobis ſignificamus; Exiſtimare nos, nondum vobis excidiſſe, quæ ad ſingulas tribus ſuperiore hyeme ſcripſimus, poſtquàm animaduertiſſemus, aduerſarios noſtros varijs excogitatis & ementitis perſuaſionibus, apud vos famam noſtram lædere ac denigrare voluiſſe (qui illorum noſtræ gubernationis tempore, perpetuus mos fuit, & in quo etiamnum more perſiſtunt, ac quem pro præcipuis armis habent) Meminiſſe vos etiam, quàm nos beneuolè & clementer omnia vobis obtulerimus, neque aliud vlla ratione recordari poſſumus, quàm clementi huic noſtræ oblationi, nos per omnia ſyncerè, & vt Principem decet,*

cet, ſatisfeciſſe. Quòd ſi, quo abfuimus tempore, noſtri contrà aliquid deſignarint, non ingratum ſolùm hoc nobis futurum eſſet, ſed ſi de eo admoneamur, conuenienter huic rei conſulere volumus. Contra autem verum eſt, aduerſum nos atque noſtros, eos qui Coloniæ agũt, hoſtes ſe planè & per omnia oſtendiſſe. Vnde maxima illa damna, & graue præiudicium nobis ortum eſt, ideoquè ad præſentem hanc, quæ ante oculos eſt, magnam expeditionem inſtituendam, & militarem apparatum cõparandũ ſumus coacti. Nam quam multipliciter fex hominum, inter vos commorãtes Sacrifici, cum ipſorum Domino, Abominatione in vrbe Roma, non Dei ſed Diaboli vicario, conſcientiarum Tyranno, & qui animas occidit, latrone (quem nihilo minus ipſi ſanctitatem Papalem appellare audent) contra nos animulum, ac bilem ſuam exſatiarint: vobis, qui præſentes oculis veſtris ſpectaſtis, quàm nobis notius eſt, & miſeri, heu, per veſtram viciniam cum extremo ſuo exterminio & damno experiuntur ruſtici.

ATQVE miſerandum, dolendumquè eſt, maiori cum ſtudio defenſionem ſuſcipi, multoq́ maiorẽ rationem haberi libidinis, luxus atq́ ocij, horũ qui neq́ Deo neque mundo vtiles ſunt, impurorum ſacrificorum: quàm temporalis omnis, & æternæ fœlicitatis, imò quàm vxorum atque liberorum, vel quicquid in hoc mundo eſt chariſſimum.

QVANTO tempore Hiſpanicus grex oculum in Vrbem iſtam coniecerit, nondum Iſenburgico noſtri Aduerſarij ſupremo belli Duci excidit, & præcipuè quid Albanus illi in obſidione ad Montes Hanoniæ

obtulerit, quæ fuêre hæc (prout planè atque verè ſumus edocti) ipſiſſima verba: eſſe illum nunc, de Colonia Epiſcopum, ſibi autem ſi obtemperare vellet, futurum vt, in Colonia Epiſcopus eſſet. Inde & opinari debemus, cum paulò ante ſuam reſignationē ob ſalinarum menſuram cum ciuitate in controuerſiam veniſſet, & Rheni nauigationem intercluſiſſet, Cæſaris vveerdę *ſuperiori in aula hypocauſto, magna corona circumſtante, cum tres menſæ conuiuantium eſſent, hæc illi verba excidiſſe: ante non moriturum, quam vſque ad talos per Colonienſium ſanguinem permearet.*

CVM *nos cum Senatu Colonienſi ex intempeſtiuè inſtituto Sagittariorum exercitio, in quaſdam ſimultates incidiſſemus, inopinatusque ille, & quaſi cæcus ad arma concurſus fuiſſet conſecutus, ſtatim pòſt ab Hiſpanis nobis oblatum eſt, ſi vindictam cogitaremus, omnibus, ſiue quantum habebant, copijs, auxilio adſuturos, eouſque etiam, dum in ipſa vrbe arcem excitaſſemus, eamque nobis firmaſſemus. Cum igitur magna eſt Sacrificorum & immoderata improbitas atque ſcelus, etiam ob id, quod intra muros vehementer æſtuantes atq; incenſi fuerint, diligenter & cautè attendendum eſt, ne Iſenburgij quod commemorauimus propoſitum, ſucceſſum conſequatur.*

POSTQVAM *autem nobis indicatum eſt, quid de ciuibus paſſim polliceri nobis, & quid ſperare debebamus, & imprimis miſeros Chriſtianos nimis in conſcientijs affligi, ex Chriſtiana charitate, & quod gerimus munere, præcedētes omnes iniurias, ludibria, damna*

(in qui-

(in quibus nonnullos apud vos habitantes numero paucos ſuſpectos habemus) obliuione ſepeliemus, & lapidē in æternum ſuperponemus ad mediaq; inuenienda, operam dabimus, quæ (Deo ſit gratia) inuentu difficilia non erunt: vt neque Sacrificulis illis, neque Iſenburgio, neque etiam Hiſpanico gregi hoc propoſitum & hi conatus ſuccedant, vtque vos cum vxoribus atque liberis, omniq́ue poſteritate, cum rectè ad vos vſque deductis libertatibus, in quiete atque pace, vt hucuſque, ſine vllis moleſtijs aut oneribus permanere poſſitis. Demùm vos beneuolè & paternè præmonitos quàm maximè volumus, vt hanc noſtram ex fido corde (nouit hoc Deus) profluentem admonitionem ad animum reuocetis, neque vos per Sacrificos & impiam ipſis adhærentiū cateruam, qui non niſi priuata commoda ſectantur, amplius excæcari patiamini. Id vobis ex animo optamus, & fideli, optimoq; Deo commendamus. Dictata in noſtro cubiculo in arce Lulſdorff. 4. Septem. Anno. 83.

Harum literarum duo exemplaria ſcripſit, tabellarioque mandauit, vt alterum Seniori Conſuli traderet, alterum verò in forum (vbi maximū ciuium videret numerū), proijceret, quò in manus ciuium eueniret: vt ſi qui forte rerum nouarum ſtudioſiores eſſent, hoc modo ad tumultum excitandum concitarentur: ſed ciues nihil his literis permoti, in fide & officio permanſerunt.

Diximus paulo ante promulgatæ proſcriptionis

ptionis ſententia vſitatum eſſe, vt executio eiuſdem vni aut pluribus è vicinioribus Principibus demandetur. Cæſar itaq; cum Caſimirum & alios Gebhardi complices, niſi obſecundarent, proſcripſiſſet: ne qua mora in-
1583 terponeretur, Inferiorum Germaniæ magnæ
Septem. 5. limitum Archiſtrategis, per literas ſignificat, quid Caſimiro & ceteris Centurionibus, Tribunis, Chiliarchis, Equitum Magiſtris, Legatis & Ducibus ſub pœna proſcriptionis imperauerat: & quid ſuã Maieſt. ad hoc commouerat. Deinde omnibus vicinioribus belli Præfectis, pro ſua auctoritate & Imperij cõſtitutionum iure mandat; vt niſi prædicti illi imperata faciant; ſed vel Eccleſiaſticis, vel Secularib. in Diœceſi aut Vrbe Colo. bellũ moueri pergant, ab afflicta Diœceſi aut vrbe inuocati, illis nõ modò confeſtim opem ferant: ſed & ſi neceſſe ſit, hoſtiumq; vires potẽtiores ſeſe opponant, quàm vt ſibi ſufficere poſsint, alios plures vicinos belli Præfectos, numero ſufficienti euocent, coniunctiſq; virib. id exequantur, quod in imperij Comitijs hactenus erat decretũ. monet tandem Cæſar ne in hac re cunctanter agant. Hoc modo ipſos officiũ facturos, ſuęque maieſtati gratificaturos, ſubiungit.

Non ſufficiebat Gebhardo & Caſimiro tam dentatas literas miſiſſe Coloniam, alium adhuc arietem admouent, ſi forte vel iſto,

Magi-

Magiſtratus animum expugnare poſſent. propriam enim Caſimirus legationem ad Colonieſes decreuit: eã Comiti à Thonavv dedit: ſciebat enim quantum ſua omniumqũe in Imperio Proteſtantium intererat, ſi hanc vrbem (vt quæ primam in comitijs ſuffragationem habet) vel perſuaſionib. in naſſam ſuã pertrahere, vel aſtu inuadere, vel aperto Marte occupare poſſent. Sed vigilantiſsimus, prudentiſsimusque Senatus, non ſolum videns quid ageretur: verùm etiam prouidens quid futurum eſſet, totumqúe Reip. corpus curare volens, nõ partem aliquam tueri, & reliquas deſerere, nec blanditijs deliniri, nec promiſsionibus corrumpi, nec minis deterreri, nec laboribus aut moleſtijs frangi potuit: quo minus officium faceret, Catholicã Religionem tueretur, & Rempub. propugnaret.

Legatus itaq; cum in locum ubi audiretur veniſſet, ſuam legationem exorſus eſt. atque initio *Ampliſſi. Vrbis Colonienſis Senatui ſalutem nomine ſui Principis precabatur, optabatqúe ei diuturnum, felix & trãquillum imperium. Inde non dubitare ſe*, ait, *quin Magiſtratus meminiſſe poſſet, omniũ quæ in hoc tumultu bellico vtrinque acta erant. Electorem ſcilicet Gebhardum veri nunc Euangelij lumine illuſtratum eſſe: & cum cuique id liberum ſit, ſuis prouincijs idem Euangelium communicare voluiſſe. Ceterum Capitulum ante Cæſaris atque Imperij declarationem, nondum cauſa cognita, ſuo Electori & Principi*

cipi caſtra, pagos & oppida extorquere auſum, fuiſſe: nec erubuiſſe Pontificem Romanum & Epiſcopum Vercellenſem tam Electorem ipſum, quàm alios nonnullos ſummæ eccleſiæ Prælatos & Canonicos, ſuis dignitatibus, officijs & præbendis ſpoliare. Hæc omnia Duci Caſimiro diſplicere, & nimis violenta videri. Præſertim cum Capitulares externas Hiſpanorum copias in Imperium vocauerint, atque hoc ipſo in conſtitutiones eiuſdem Imperij pacem publicam & cōcordata patriæ grauiter deliquerint. Horum cauſam nullam Archiepiſcopum dediſſe: ſed tantum libertatem religionis & conſcientiarum quæſiuiſſe: neſcire itaque eum quo titulo, vel prætextu ſua dignitate & adminiſtratione priuari poßit. Has ob cauſas Suam Celſit. conſilio cum alijs Electoribus communicato, armata manu ſuam dignitatem, ademptamque legitima electione adminiſtrationem, tueri ſtatuiſſe: maluiſſe quidem his moleſtijs & ſumptibus ſuperſediſſe, ſed quis horum incommodorum auctor ſit, Senatum non ignorare: Archiepiſcopumque optare huic malo nunquā anſam datam eſſe. Interea Suæ, Caſimiri ſcilicet, Celſit. ſignificatum eſſe, Reuerendißimū & Illuſtrißimum Principem & Dominum, D. Erneſtum, Palatinū Rheni, Ducem Bauariæ, Leodienſium Epiſcopum, Friſingenſium, & Hildeſemenſium Adminiſtratorem &c. clementem Principem & Dominum ſuum, literis & nuncijs ſparſiſſe; Ducem Caſimirum, non aliā ob cauſam, ſeſe huic bello immiſcuiſſe, quam vt in Vrbe Colonienſi ſeditionē & tumultum moueret.

CETERVM *eius Celſ. ſcire, quib. iuramentis &*

Cæſari

Cæſari & toti Imperio ſit obligatus. Neſcire autem illum ſibi vnquam male cum hac Vrbe conueniſſe, aut Suæ Celſit. vnquam à Magiſtratu cauſam maleuolentiæ eſſe oblatam. Orare itaq; illum Magiſtratum, vt huiuſmodi calumnijs fidem non habeat, cum nihil tale vnquam ei in mentem venerit: ſed optimè ſemper in hanc Remp. fuerit affectus. Nihil tamen Sua Celſitud. vnquam iucundius fuiſſe, quàm vt laudabilis hæc, & libera Imperij ciuitas, ſuis perpetuò conſtet priuilegijs, & libertate gaudeat. Id in poſtremis Comitijs Auguſtanis declaratum eſſe, in quibus fideliſſimè Suam Celſ. pro Vrbe Colonienſi alijſque ciuitatibus Imperij decertaſſe, Legatus affirmabat.

SCIRE Suam Celſ. duabus de cauſis, ſe ab aduerſarijs diffamari: quarum prima eſt, vt nomen eius exoſum fiat: ſecunda verò, vt hac fama ciues conſternatos reddant. adeò vt ſibi metuentes, opem illorũ implorent, ipſique hac via Vrbe potiantur. & ſibi eã ſubijcere poſſint. Orare itaque Suam Celſ. vt Magiſtratus diligentiſſimè aduigilet, & ab hoſtium machinationibus, inſidijsq; prudenter ſibi caueat. Vt autem omnibus cognitũ eſſet, quam ob cauſam Sua Celſit. huic ſe bello implicuiſſet; omnes iamdudum cauſas, & rationes publico libello, eius mandato diuulgatas eſſe. cuius libelli exemplar Magiſtratui Legatus tradidit.

Porro quantũuis Dux Caſimirus ſciat, Magiſtratũ optimè de S. Celſ. ſentire: metuiſſe tamen, ne fortè tot aduerſariorũ calumnijs, vel tandẽ in ſiniſtram ſuſpicionem, apud Magiſtratum venire poſſet. Petere denique Suam Celſitudinem vt quo loco ipſa apud Senatũ ſit,

ſit, quamque exiſtimationem in Senatorū collegio habeat, breuiter & benignè declaret.

Atque ea ſunt, quæ Comes de Thonavv deputatis à Senatu nomine Caſimiri propoſuit. Senatus re ad ſe relata habito conſilio Duci Iohanni Caſimiro per Doctorem Steenvvichium reſpondit: & quidem initiò eius Celſitudini, pro amica ſalutatione, & magna eius in Senatum beneuolentia, ſummas egit gratias: eique viciſsim felicem, Chriſtianam & trãquillam adminiſtrationem, ſynceram doctrinam; & beatam proſperitatem precatus eſt. Deinde ad cetera veniens;

Scire *quidem Senatum* (ait) *plurima quæ ab exordio tumultus huius Diœceſis Colonienſis acciderint, non tamen omnia: ſed nunquam antea, & ne nūc quidem, ſe huic negocio immiſcere aut implicare voluiſſe; eò quod Magiſtratus hic, ſeparatum à Diœceſi membrum Imperij ſit. Iſtorum itaque tumultuum cognitionem, ad Cæſaream Maieſt. & alios Principes, nō ad Magiſtratum Colonienſem, ſingulare* Imperij *mēbrum, pertinere. Ceterum quia Sua Celſitudo conqueratur, ſibi à Calumniatoribus impingi, quod Vrbi huic malè velit, & ſeditionibus exagitare machinaretur: & quia declaret beneuolentiſsimum ſuum animum, erga hanc Rempublicam, ideoqúe viciſsim quid Sua Celſitudo à Magiſtratu expectare debeat, & quo loco Ducem habeat, ſcire deſideret; reſpondere Senatum: Licet nullam vnquam ſiniſtram de Sua Celſ: ſuſpicionem conceperit, nec vllum maleuolentiæ*

ſignum

ſignum vnquam ſenſerit, tamen Senatũ ob variè à varijs ſuperioris atque inferioris ordinis perſonis, iampridem præmonitum, non potuiſſe ratione officij & iuriſiurandi, quo cuiib. totiq́; Reipub. tenetur obſtrictus, has admonitiones contemnere: ſed potius diligenter in omnem euentum aduigilare debuiſſe. Nihilominus quod Sua Celſ. animum ſuum erga hanc Remp. tam candidè aperuerit, gratum Magiſtratui fuiſſe: & gratias ei quam maximas agere, ſimul & promittere, hanc eius beneuolentiam apud Senatum in perpetua memoria permanſuram. Ante omnia verò gratiſsimum Senatui eſſe, quod Dux Caſimirus profiteatur, Senatum nunquam demeritum eſſe, cur aliquid aduerſus hanc Rēp. moliretur. Ideoque ad petitionem eius velle viciſsim Senatum candidè & apertè mentem ſuam erga Ducē declarare: fateriq́ue ſe eandem de Sua Cel. exiſtimationem habere, quam de Principe Sacri Rom. Imperij, Vrbs & membrum eiuſdem habere debet. Rogans interim ſuam Celſitudinem, ne quid poſt hac de Colon. Republica minus dextrè ſuſpicaretur, etiamſi militibus ſē muniat. Id enim vſitatũ eſſe apud omnes Imperij ciuitates, vt cum in vicinis circumquaque locis exercitus conſpiciantur, ſeſe muniant: vt Imperatori, ipſique Imperio ſalua maneant.

Ceterum cum poſtea Senatus intelligeret ex legati Replicatione, eum perperam reſponſum intellexiſſe; id coram dixit: ſimul & promiſit, ſeſe ei Senatus mentem & voluntatem reſponſione ſua comprehenſam, ſcripto traditurum: quod & confeſtim fecit.

Dum Legatus Caſimirianus Coloniæ Principis ſui cauſam orat, Illuſtriſsimus Iuliacenſis Dux, per literas, miſſamque legationem petit à Caſimiro, vt ſuis prouincijs & ditionibus, cũ copijs omnib. excedat. exercitus. n. ipſius terram Montenſem, ea quæ in planicie eſt, abactionibus, aliarumque rerum rapinis miſerè depopulabatur. Montanam verò, eò quod vias aſperas, anguſtas, atque difficiles habebat, tum etiam quia ruſtici armis eas obſidebant, latiusq; excurrentes paſsim trucidabant, laceſſere non audebat.

Moguntinus Conuentus.

Interea Moguntiæ conuentus indicitur: in quo variè laboratum eſt, ſi forte pax conſtitui, & negocium Colonienſe, cum amicitia & tranquillitate tranſigi potuiſſet. nihil autem effectum eſt.

Belgę cum intellexiſſent Caſimirum cum exercitu ſuo iam in Diœceſin veniſſe, legationes ad eum mittunt: opem deferunt, equitatum mittunt, pecuniam colligunt, omnia faciunt, quò tantum Colonienſib. & Regiæ Maieſtati (cui hoc bellum vehementer cordi erat) negocij faceſſerent, vt ipſi minus à Regijs moleſtarentur. Sed dum illi in vtramque aurem dormiunt, & Regem pluribus intentum, & agmina eius diuiſa de ipſis aut parũ cogitare, aut nõ magnoperę ſaltem officere poſſe arbitratur, magnis Parmenſis victorijs potitus eſt. Nam poſt captam Endouiam, Duin-

Duinkerkam, Nieuportum, Dixmudam, Septem. 11.
Vvinoxbergam, Aloſtum, Axellam, aliasq́; multas & inſignes Flandriæ ciuitates: etiam Verdugius Friſiæ Præfectus, militari audacia & callido ſtratagemate, Zutphanium, Gelriæ munitum & ſpatioſum oppidum Regi Hiſpaniarum recuperauit. vbi non contemnendam pecuniæ ſummam (vt tunc fama erat) inuenit: quam Gelri Caſimiro miſſuri dicebantur. Plurimum ea res Truchſeſianis obfuit: nam Gelri, à quibus tanquam vicinioribus, in omnem euentum ſemper paratiſsimum ſibi ſubſidium pollicebantur, nunc hoſtem in gremio ſuo fouentes, ſibi ſuisq́; ad uigilare cogebantur.

Caſimirus itaque accepta legatione Ducis Iuliacenſis, partim vt ei pareret, partim vt aliquid commemoratu dignum cum tanto exercitu agere videretur, Vnckeliũ in terra Colo. ſitũ, ſupra Bonnam in vlteriori ripa, collectis virib. totoq́; exercitu expugnare voluit. Putabat. n. municipio illo potit⁹, bellũ facilius proſequi poſſet, dũ ex eo excurſionibus factis, Lintziũ & Antennacũ, totamq́; ſuperiorem Diœceſin in ſuam poteſtatem paulatim redigeret. Quod ſi ei feliciter ſucceſsiſſet, omnis vndequaq́; commeatus exercitui ſuppeditari, & nuſquam intercipi potuiſſet. Sed erat in itinere pagus quidam nomine Coninxvvinter & Caſtrum Drakenſeltz in quibus

præſidia Salentinus habebat: hæc itaque loca prius erant expugnanda, ne hoſtem à tergo rẽ linqueret. Relicta itaq; arce Lulſdorfenſi caſtra mouit verſus cōinxvvinter, admotisq; tōtis viribus pagum obſedit. Eſt autem pagus hic, quaſi ex oppoſito Bonnenſi oppido, in vlteriori Rheni ripa, quẽ Truchſeſij nomine prius occupauerat Cẽturio quidã Francus nomine Buijus: is imprudenti conſilio poſtea reuocatus, pagum incẽdit, & igne conflagratum deſeruit. CONINXVVINTER.

Poſteà verò Saléntinus Iſenburgius, eum iterũ munierat, & præſidio impoſito, contra hoſtium violentiã tuebatur. Caſimirus itaq;

belli

belli fortunam experiri volens, cum ſtrenuè oppugnaret hunc locum, turpiter repulſus eſt. reſtauratis viribus ſecundò & tertiò eandem fortunam tentauit: ſed cum ſuos paſſim ſterni cerneret, iamq; fortiſsimos quoſq; deſideraret receptui canere iuſsit, ingloriusq; hac pugna exceſſit. Nec minorem ſtragē Fonkius, cuius cuſtodiæ arx Drakenfeltia demandata erat, in caſtra Caſimiriana edidit: ita vt Vnkelium cum exercitu Caſimirus commodè venire non potuerit.

Huc accedebat quod Iſenburgius, in orientali Rheni ripa, vltra Bonnam, omnia tam arctè intercipiebat itinera, vt Caſimiro cōmeatus intercluderetur. latius autem palari cum exercitu, partim propter Ruſticos, partim propter altiſsimos vndique montes imminentes, tutum non erat. Hac difficutate circūuentus Palatinus, cum Rhenum traijcere nō poſſet (tentauerat id antea circa vicū Vveſſlingenſem, ſed à Bauarianis fortiter reprimebatur) copias omnes è montanis Tuitium ex improuiſo circa veſperem trāsportauit, quod non ſine cauſa omen infauſtum eſſe, Proteſtantes interpretabantur. Huic malo accedebant literæ proſcriptionis à Cæſare miſſę, quæ tunc etiam recens erant allatæ.

Eodem quoq; tempore Cæſarea Maieſt. Carolo Truchſeſio Bonnenſium, & Adolpho Comiti Nuenario Berkenſium Præfectis, in hanc ſententiam ſcribit. Sept. 17.

Qvanqvam *prudẽter in noſtris, inquit, & Sacri Rom. Imperij deciſionibus cautum eſt, & interdictum, ne quis cuiuscunque ſtatus aut cõditionis ſit, alium Imperij clientem vi obruat, violenter impugnet, aut quocumque alio impetuoſo, illegitimoque modo opprimat. vel vt hæc ab alijs fiant, opem aut conſilium conferat, vel etiam aliorum negocijs ſeſe ingerat. Tum etiam ne quis ſine Cæſaris expreſſo conſenſu, neque in Imperio, neque extra illud exercitum conficiat: in, & per aliorum prouincias ducat, aut ibidem delectũ habeat, vel caſtrametatur. Tamẽ iampridem nobis fides facta eſt, vos in controuerſiam, nuper inter Archiepiſcopum nunc priuatum, & Collegium eius, nouumque nuper Electum exortam, intromiſſos; cum alijs nõnullis magnas copias, tam externas, quam indigenas, pro veſtra libidine conflare. easque cum multorum Ordinum, eorumque ſubditorum damno, in Diœceſin Colonienſem, transferre. Præterea cimelia prouinciæ, Archiepiſcopalemq; theſaurum & ſupellectilem, vnà cum Archiuo hoſtiliter diripuiſſe: literas, diplomata, inſtrumenta & ſigilla in eo reperta, aliò violenter tranſportaſſe. Ad hæc duas Electoris arces Horenburgũ & Berkam cũ oppido & telonio: vrbes quoq; & arces Ordingenſem Reckelinckhuſenſem, & VVeſterholtiũ armata manu occupaſſe, in eaq; Gallica, Scotica, & Anglicana præſidia deduxiſſe. Idem & in vrbe Bonnenſi, arcibus Poppelſdorfio & Godesberch: monáſterijs quoq; VVilichio & Rinſdorfio feciſſe: easq; vrbes, arces, & munitiones Nouo Electo & Capitulo Colonienſi ſubtraxiſſe, & adhuc violenter detinere. Quæ omnia cum Imperij con-*

conſtitutionibus aduerſentur, nobis ex officio noſtro incumbit, horum rationem habere.

VOBIS *itaque ex auctoritate noſtra Cæſarea, per iuramentum, quo nobis & Romano Imperio obſtricti eſtis, ſub pœna quoque proſcriptionis, amiſſioniſqúe omnium feudorum, priuilegiorum & gratiarum quæ noſtra, aut Imperij liberalitate vobis conceſſa ſunt, mandamus & volumus, vt è veſtigio prædictas ciuitates, arces, monaſteria, cimelia, ſupellectilia, aurum argentum: literas quoque, diplomata, inſtrumenta & ſigilla dilecto cognato noſtro Electori recens electo, Archiepiſcopo Colonienſi, reſtituatis: idqúe cis octiduum, poſtquam hoc noſtrum mandatum acceperitis, ſine vlla conditione & exceptione. Nec ciuitates tantum & arces, ſed apparatū bellicum, ſtellaturam, munimenta, omnemqúe ſupellectilem,* cum dāni facti penſitatione, *reddatis. Nouoqúe Archiepiſcopo Colonienſi, in hac ſua poſſeſſione in poſterum moleſti non ſitis, & mandato hoc noſtro per omnia pareatis, niſi & in indignationem noſtram, & in proſcriptionis pœnam incurrere velitis: Datum Viennæ 17. Septemb.* 1583

Caſimirus Tuitium (vt diximus) penuria reuerſus eſt: Cōfluxit eo Gebhardus, Iacobus Marchio Badenſis, Comes Nuenarius, Solmēſis, Ferdinādus Truchſeſius Gebhardi frater, & Kreichingius.

Equites & currus in ipſo municipio agebāt; pedites verò ad meridiem, in ipſa Rheni ripa Vrbi Colon. oppoſita, caſtra metabātur. Volabant ex panſa ſigna omnia noctes atq; dies, &

omnia circumquaq; ignibus collucebant. Caſimirus verò, Truchſeſius, alijque Comites & Barones magnifica habebant tentoria, in fluminis ripa, non procul à ruinis monaſterij vrbis Colonienſis fixa, in quibus ipſi agebãt, ita vt ambulantibus in ripa citeriori, & ex ædibus, turribusque proſpicientibus ciuibus perpetuò eſſent in conſpectu. quique flumen traijciebant, ſtatim ad illorum tentoria venirent.

Eodem veſpere cum Caſimirus Tuitium venit, ſcripſit Senatui Colonienſi, ſe cum exercitu Tuitij eſſe, cauſam autem cur iſtuc venerit ſe poſterò die Senatui ſignificaturũ. Interim petere, ne ſibi ſuisque commeatus ex Vrbe, is quẽ pecunia redimere poſſent, negetur. Erat enim exercitus eius valde famelicus atque ex labore itineris, commeatusque sũma penuria penè enectus. Altero itaque die eundem miſit, quem antea, Legatum, cum duobus nobilibus & debito comitatu, is ad colloquium admiſſus, expoſuit Senatui: Fuiſſe quidem Ducem Iohannem Caſimirum nuper in ea ſententia, quod ſuperiorem Diœceſin, pulſis hoſtibus, Gebhardo reſtitueret. Ceterũ certis iam nuncijs intellexiſſe, Regias copias duce Verdugio in VVeſtphaliam iter inſtituere: ibiq; aliquid moliri decreuiſſe. Propterea ne quid ibi detrimenti pateretur Gebhardus, conſilium atque inſtitutum ſuum Ducem mutaſſe

mutaſſe:relictaque ſuperiori Diœceſi, primū in VVeſtphalia Regios interciperc, cędere, atquę fugare decreuiſſe; inde inſtitutum proſequi velle. Interim modeſtè quoque fatebantur Legati, ſe aliquod damnum in ſuperiori parte paſſos eſſe. Tandem petere, aiunt, Ducē ne Senatus exercitui commeatum, quem parata pecunia ſoluerę poſſent, neget. Reſpōdit Senatus parcè & modeſtè: Se non negaturum exercitui commeatum, ſed in promiſsis, quæ ad primā legationem dederat manſurū: breuiterque repetitum eſt quid in iſta legatione reſponſum erat. Addidit Senatus: Vrbem ſuam ſpatioſam & populoſam eſſe, multa ipſam conſumerę, multis opus habere; pręterea exercitum Bauari eadem petere quæ Caſimirus: nec huic commeatum negari poſſe. Quare tandem futurum eſſet, vt omnib. ſatisfieri non poſset. Senatum igitur facturum pro rei qualitate, ſed nolle vltrà ſuam commoditatem vrgeri.

Placuit reſponſum Legatis: interim ciuiliter ſubijciunt, Caſimirum & Gebhardum à Senatu flagitare ein Voorſcop (vt ipſi loquebantur) idq; in fauorem exercitus, pręſertim Gallicani, cuius Tuitij delectum habere vellent.

Senatus primùm ſimulauit ſe nomenclaturam illam nō intelligere: quod cum Legati animaduerterēt, ſeipſos interpretati ſunt: Pe-

timus, inquiũt, exercitui aliquid commeatus gratis ſuppeditari, viniq́; panis, & cereuiſiæ honorarium aliquod donari. Id enim Principes alij, quorum fines tranſiuimus ſponte & liberaliter fecerunt. Reſpondit Senatus humaniter & prudenter: ſe id facere non poſſe: hoc rerum ſtatu, quo vtriuſque partis exercitus circa Vrbem ſit, nec poſſe, nec expedire, illis gratificari: quidquid autem præſenti pecunia mercari poſſent, ipſis non denegari.

Accepto hoc reſponſo Legati ad Caſimirũ reuerſi ſunt. Gebhardus vt apud ciues Colonienſes, quorum ibi magnus erat concurſus, gratiam iniret popularẽ: Tuitij in pomerio vel xyſto quodam ante monaſterium, in conſpectu Vrbis ſito cõciones quotidie inſtituit, multaque ſimulatæ beneuolentiæ ſigna ciuibus exhibuit. Dũ Tuitij agunt Caſimiriani, magnus initio erat in Vrbe militũ ingredientium atq; egredientiũ concurſus, quæ res multis non exiguã iniecit ſuſpicionẽ, nec deerant inter illos qui palam profitebantur, ex prędę ſpolijsq; Vrbis ſibi ſtipendia promitti. Sed ea erat ſemper Senatus vigilantia, ne quis inſidijs loc⁹ eſſe poſſet. Omnia.n. ad Vrbis defenſionem habebat parata: noctes atq; dies excubias agere, & ſtationes per omnia loca, non tantũ ciuibus, ſed & militibus, quos iuſto numero ad hanc rẽ paulò ante conduxerat, habere pręcepit: nec poſtea intromittebantur, niſi qui com-

commeatum petebant, ijq; numero certo,& à Magiſtratu conſtituto.

Ceterùm Caſimirus ſe à Gebhardo deceptum videns, eò quod pactam fidem non redderet, ſyngrapho non ſatisfaceret, oppignoratis oppidis & caſtris non cederet(neq;.n. oppidũ vllũ Caſimiri præſidiũ admittere voluit) ſtipendia quoque deficerent,& annonæ magna eſſet inopia: de his omnibus cum Gebhardo grauiter contendiſſe fertur.

Quarto, poſtquam Tuitium veniſſet,die, cum Gebhardo,ceteriſque Comitibus & Baronibus, quam potuit maximè ſolenni,& tumida pompa exercitum Tuitio Mulhemum transfert. Præmiſit omnes equitum turmas, idque per diuerſas vias, diſtinctiſque copijs, vt campus omnis plenus equitibus videretur Colonienſibus, qui in turribus ac feneſtris hanc pompam eminùs videbant. Erant autem equites(vt quidam aſſerunt) numero circiter 6000. illos currus ſeptingenti ſubſequebantur, nigro panno obducti; quos ad ſpolia & prædas iſtud hominũ genus ſolet habere paratos. Truchſeſius, Caſimirus, Comites & Barones cum aulico ſuo comitatu, generoſiſſimis equis inſidentes, medij ſtabãt inter equites & pedites, & cum quadã voluptate tantas equitum copias ſpectabãt, prætereuntes. Mox à Ducibus iuſſum eſt, vt ordine pedites ſequerentur, ſeſeq; etiã prætergrederentur. Sed pedites

dites immorigeri, Ducum mandatum contẽnebant, ſeſeque diu mouere nolebant. Duces varijs rationibus, precib. ac minis illos incitantes, & vt ſequerẽtur admonentes, cum diu tergiuerſati erant (putabant enim ſe ſtipẽdia Coloniæ percepturos) tandem perſuaſi, arma corripiunt atque equitẽs medio itinere ſubſiſtentes, longo agmine, erectiſq; vexillis ſequebãtur. Tandem Tubicines atque AEneatores Claſsica canũt, Duceſq; exercitus tergum, vnà cum ſuo comitatu, cohortibus prętorijs & auguſtalibus quadrigis claudebant.

Colonienſes arbitrabantur eos in VVeſtphaliam caſtra ducturos: ſed ſtatim poſitis ſignis Mullemi ſubſtiterunt, atque dies continuos vndecim hæſerunt, poculis ſtrennuè certantes, & vicinos pagos villaſque miſerè depopulãtes, vaſtantes, atque incendentes. Interea dum hic commorantur, Comes quidẽ de Pyrmont vitę ſuæ fabulam peregit, cuius exequiarum iuſta (dictu incredibile eſt), quam incõdita, quàm tumultuaria & ridicula fuere. Gleba in os mortui iniecta, quidam intenta voce Pſalmum Germanicũ auſpicatur; ſubſequitur alius deducta, mox ingerit ſe tertius ſuffuſca & rauca: donec priorẽ verſum abſoluerant. Tubicines in altari ſtantes, excipiũt verſum ſecundum, tanto cum clangorę, vt poſtes atque aera rupturi viderẽtur. atq; ita alternatim epicedia decantant. Tam inſulſo, inconcinno,

Exequiæ Proteſtantium militares.

cinno & turbidó clamore & clangore,animã vſque ad cœlum inſequentes, vt ſi in re ſeria nugari liceat, ipſum cœli ianitorem deterrere,atque ad obſcrandas cœli ianuas concitare potuiſſent. Tandem Nenijs abſolutis, Miniſter Caſimiri orationem funebrem recitauit. Inferijs hoc modo pactis, mox à tumulto ad popinam;ab epicedijs,ad diras & carmina feſcẽnina:ab obſequio mortuorũ, ad carnificinam viuorum:ab animarum deniq; comitatu,ad pecudum abactiones properatur.

Dum Mullemi moram trahunt, Alpenſis Nuenarius pabulatum,frumentatumque excurrens,pagum Slebus ſpoliat:ſpoliatumque vnà cum inſigni cuiuſdam nobilis ædificio, flammis abſumit.Coloni contra ſi quos milites paucos palantes inuenirent,ſine vlla miſericordia trucidabant. Sept. 20.

Rumore iampridem in Belgio diuulgatum erat, Sereniſsimũ Hiſpaniarum Regem Philippum,Principem noſtrum clementiſsimum,inſulas Azoras in fine propemodũ longitudinis; latitudinis verò triceſimo gradu ſitas, quarum nomina ſunt Tercera, Faiola; Gratioſa, S. Georgij &c. Antonianis, qui eas inuaſerant cæſis aut captis 27. Iulij feliciter recuperaſſe.iamq;in omnibus eius regnis altum ſilentium,& ſtabilem pacem eſſe, Belgio excepto.Metuentes igitur ſibi Belgæ, ante alios verò Flandri, vt quorum agri & ciuitates ma 1583.

iori

iori ex parte ab hoſte occupabantur, quendá conſulé Gandauenſem cognomento Embieſen, cum alijs nõnullis ad Caſimirum mittũt: offerentes illi 30000, milia florenorum, in prõptu: & paulo poſt alia quinquaginta milia, cum promiſsione, ſe illum ordinem ac rationem inuenturos, vt nunquam pecunia eſſet defutura: ſaltem periclitanti Belgio auxiliaretur. Inde legati ijdem in Palatinatũ digreſſi, Electorem conſulunt, orantq; vt ſi quid ipſe conſilij vel auxilij habeat, ipſis communicet. Paucis poſt diebus Embieſe, quem nuper Gandauenſes ipſi, ignominioſiſsimo ſupplicio affecerunt, per exercitum Caſimiri in Flandriam, tenuem ſecum ſpem adferens, reuertitur, collegis ſuis Francofurti relictis. Cõuentus enim Moguntię celebratus, iſtinc Ordinum conſenſu huc translatus erat. Vt igitur, quid in negotio Truchſeſij ſtatutũ eſſet, ſuis annunciarent, viſum eſt ibidem ad finem vſque comitiorum ſubſiſtere.

Septem. 23. Archiepiſcopus & Elector Colonienſis Erneſtus, quantumuis quaſi diuinaret, nihil in hoc conuentu actum iri, tamen ne ipſe negotio defuiſſe videretur; miſit eo Salentinũ ab Iſenburg. & D. Gottardum Gropperum, Canonicum Collegij maioris Colonienſis, cum nonnullis alijs. Legati quoque eo ſunt Cancellarius; Satrapes in Arenberg Gymnichius; & Satrapa in Beilſtein Furſtenbergerus: Doctores

ctores quoque & Suæ Celſit. conſiliarij, Doctor Michael Glaſerus, multis legationibus quas ſumma cũ laude obiuit, clarus; & Doct. Scenckius. Quid verò hic cõcluſũ eſt, ſuo loco dicemus: nunc ad Caſimirum reuertamur.

Is adhuc Mullemi moram trahebat. Cumque iam penè vndecim dies caſtra in conſpectu Vrbis Colonienſis habuiſſet, rumor illi non incredibilis allatus eſt, præſidiarios Bonnenſes tumultuari, ob defectum pecuniæ: vt quibus iam ſex menſiũ ſtipendia debebãtur: velle autem cum Nouo Electo, de Vrbis deditione certa pecuniæ ſumma tranſigere.

Magna itaque celeritate cum toto exercitu Bonnam contendit, milites pacaturus. qui cum non alia re, quam pecunia pacari vellẽt, coactus eſt eis menſtruum perſoluere; additis magnificis promiſſionibus: adfore breui ingentem theſaurum, ex quo & aliorum duorum mẽſium ſtipendia eſſẽt percepturi. Hoc modo retardata eſt expeditio, quam verſus VVeſtphaliam facere decreuerat.

Deferueſcẽte paulatim, ſeditione, mutataq; ſentẽtia, Lintziũ obſidere volebat Caſimirus: ſed cũ ab exploratorib. didiciſſet, oppidũ hoc à Nobili quodã Brabãtino, Lindẽ cognomẽto, virò artis militaris peritiſſimo defendi, eumq; decem Gallorũ peditũ ſigna, & aliquot equites ſub ſe habere. motis caſtris arcẽ Archiep. Aldevvede oppugnare ſtatuit, qua capta, Octo. 8.

exiſti-

exiſtimabat ſe Lintzenſes haud difficulter in ordinem coactum.Milites eius ad hanc expeditionem prompti erant.Prędę enim inhiabant, quam opimam fore ſibi promittebant, ex eo,quod vicini ruſtici omne ſuum peculium huc,tanquam ad locum tutiorem comportauerant.

Archiepiſcopus verò metuens,ne ſui periclitarentur,alia adhuc ſedecim peditum ſigna & equitum cohortes quatuor, flumen traijcere,& hoſtem inſequi iuſsit:vt aut ſuis opē ferrent,aut cum hoſte (ſi oportunum eſſet)confligerent.Erant verò in caſtrenſi concilio viri diſciplina militari,& multarum rerum vſu exercitatiſsimi,qui nummariam difficultatem, annonam militarem ſupra modū compreſſam, hyemis propinquitatem, locorum in quib.hyemare poſſent, incommoditatem (quibus omnibus hoſtium caſtra coarctabantur)ponderantes,ſuaſerunt non eſſe dimicandum,ne ſumma ſalus periclitaretur: eo enim loco res Caſimiri eſſe,vt ſi ei cunctando tantum,negata pugnandi copia, reſiſteretur; fore vt breui fame & frigore domitus, magna cum ignominia campo cedere,&in ſuā reuerti compelleretur . Bauariani itaque traiecto flumine Caſimirum magna cum celeritate inſecuti ſunt,&exercitus tergum laceſsiuerunt: tandem acriter ſerra præliatū eſt: qua oportunitate & arcem Aldevvede ab obſidione libera-

berarunt, & maiori præſidio munierunt. Multi in hoc conflictu è nobilitate, qui Caſimiro militabant, cecidêre: Capti quoque non nulli: inter alios Capitaneus quidam Gallus. parum etiam abfuit, quin potiora ſua tormenta, hoſtis hic amiſiſſet. Tandem cum milites iam menſes aliquot Caſimiro militaſſét, nec ſtipendia vlla accepiſſent, muſſitare cęperunt initio: deinde etiam tumultuari, pecuniam poſtulantes. Caſimirus vanis pollicitationibus eos lactans, Engriam verſus exercitum ducit, ibique caſtra figit. Territoriũ autem illud partim Treuirenſis, partim Colonienſis iuris eſt. Bauariani vlterius illum ſecuti non ſunt. Tutum itaque hunc receptum nactus Caſimirus, aliquamdiu à bello feriatus eſt.

Poſt triduum Gebhardo per literas ſignificat, equites ſuos ſtipendium exigere, & vbi hiberna conſtituenda eſſent, quęrere; petit itaque vt quàm citiſsimè quid illis reſponderi velit conſulat: conſiliumque perſcribat. Ceterum poſtridie venit in caſtra Caſimiriana legatus Cæſareus, quem Germani Heroldum vocant, nomine Poinſot, natione Bürgũdus. Is Caſimiro in Remerskirchẽ reperto, Cęſaris mandatum exponit: erat autẽ illud definitiua ſẽtẽtia, qua Dux ipſe, niſi confeſtim depoſitis armis in ſua reuerteretur, ſine vlla appellatiõe proſcribebatur. Simile mãdatum ad reliquos, Iacobum ſcilicet Marchionem

Badenſem, Henricum à Stein, Iohannem Ber nardum à Vvalbrun, & Fredericũ Bern perſerebat. Dum hæc in ſuperiori Diœceſi gerũtur, Capitaneus Huntſelaer, qui tunc Coloniam Traianam, vulgò Keiſervveert tuebatur, intempeſta nocte eruptione facta, & mili te ſuo per pontem Catvvicenſem traducto, circa horam tertiam matutinam, in pago Bottorp, aliquot turmas equitum Truchſeſianorum adorſus ſtrauit, & in fugam conuertit: ex qua pugna præter alia opima ſpolia octoginta equos generoſiſsimos reduxit. Hoſtes qui fuga elapſi erãt, iterum collecti, Bonnam ſeſe conferebant.

Conuẽtus Francofordienſis acta.

Poſtquam Reuerendiſsimi atq; Illuſtriſſimi duo Electores, Vvolphangus Moguntinenſis & Ioannes Treuirenſis, Illuſtriſsimum & Reuerendiſsimum Colon. Archiepiſ. Erneſtum in diem 23. Sept. Francofurtum ad Comitia euocauerant, vt dictũ eſt: legati quos ſupra cõmemorauimus, eò cum mandatis à Colo. mittuntur. Inuenerunt illic legatos quinq; Electorum, qui in primo conuentu, nomine Truchſeſij Bauarianis hæc propoſuerunt.

1583 Octob. 10.

Omnibus manifeſtum eſſe, Truchſeſium per vnanimẽ electionem ad Archiepiſcopatum Colonienſem perueniſse, electionisq; ſuæ cõfirmationẽ obtinuiſſe, & ad collegiũ Electorum aſſumptum eſſe: quin & aliquot annorũ ſpatio pacificam & tranquillam poſſeſsionẽ,

& Ad-

& Adminiſtrationem Diœceſeos habuiſſe. Eum licet à Catholica religione ad confeſsionem Auguſtanam tranſierit, Eccleſiaſticũ tamen ordinem vel Archiepiſcopalem dignitatem non deſeruiſſe, nec deſerere velle. Capitulũ his omnib. poſtpoſitis ad nouam electionem conueniſſe, & Erneſtum Bauariæ Ducem Epiſcopum Leodienſem, modernum Archiepiſcopum & Electorem Colonienſem, elegiſſe. Ex eo ſubſecutum, quod Truchſeſius à ſua poſſeſsione & adminiſtratione exturbatus, oppida, caſtra & munimenta nonnulla, vi armata occupauerit, idque contra Imperij ſacram & prophanam pacem. Aequum igitur eſſe, vt Truchſeſius in antiquam ſuam poſſeſsionem reſtituatur. Quod ſi fiat, Truchſeſium ſe Electorum & Romani Imperatoris legatorũ tribunali ſiſtere, eorumq; iudicium & ſententiã in omni obedientia audire & acceptare velle. Eſſe hoc à parte Truchſeſij ſolum & vnicum fundamentum, cui præſens hæc diſputatio debeat inniti: ſi quid ad vtilitatem publicam velint in hoc conuentu definiri.

Legati Electoris Colonienſis Bauari, poſtquam hanc propoſitionem audiuiſſent, ſequenti die in hunc modum reſponderunt. Se ab Illuſtriſsimo ſuo Principe in mandatis accepiſſe, ne cum Truchſeſio diſputationẽ inirent: nihil enim eum iuris in Archiepiſcopatum Colon. habere, iuſtiſsimè ſecundum Octob. 11. 1583.

Imperij conſtitutiones, Eccleſiaſticæ quoque & politicæ pacis definitiones, proſcriptum eſſe: ſed ad hunc conuentum miſſos eſſe, vt quã meritò quãq; legitimè Archiepiſcopatu ſuo exut⁹ ſit Truchſeſius, & quàm iuſto titulo illi ſurrogatus Bauarus, eundem Archiepiſcopatum poſsideat, Electoribus demonſtrarent: quod quàm dilucidè fecerunt ex eorum actis & ſcriptis cuiuis fit manifeſtum.

Initio enim ſe de vnanimi (vt ipſe iactat) Truchſeſij electione nihil hic recenſere velle aiebant, poſſe tamen, vbi de ea agitur, peropportunè tritum illud prouerbium ſubijci, Non poſſe bono terminari fine, quæ malò inchoata ſunt principio. Inde ad rem proprius accedentes legati, ex natura Electionis, confirmationis, & aſſumptionis in Collegiũ Electorum, oſtendebant; Gebhardum iuſtè dignitate & adminiſtratione ſua ſpoliatum eſſe. Eſſe enim & electionem & confirmationem & hanc aſſumptionem Archiepiſcoporũ Colonienſium non puram, & ſimplicem (vt fingit Gebhardus) ſed ſingulas earum ſuas habere condiciones: quæ quamdiu ab Electo nõ violãtur, iure is à ſuis ſubditis amoueri nõ poteſt. ſecus autem poſtquam violauerit. Et quoad electionẽ: Morem huius diœceſeos eſſe perantiquum, vt antequam ad ſuffragia veniatur, in conclaui ſolennes & capitulares (vt vocant) tractatus & deliberationes fiant: quomodò

Mos eligẽdi Archiepiſcopum Colon.

modo,& quibus condicionibus eligendus debeat diœceſin ſuam adminiſtrare. Hanc deliberationem inſtante iam electionis tempore, Truchſeſius vehementer vrgebat. Inter articulos huius deliberationis,& hic eſt: quod Electus à ſummo Pontifice Romano ſuam debeat impetrare confirmationē. Inde vt ſacerdotio ſeſe faciat initiari, vitamq; ducat ordini& dignitati ſuę conuenientem. Quin etiam vt Electus toto vitæ tempore Catholicam fidem profiteri debeat, eamq; defendere & contra infeſtātes tueri. Hęc ſi facere nolit, ad ſimplicem Capituli requiſitionem, Archiepiſcopatū liberè, purè,& ſimpliciter ad manus Capituli reſignet. Hos articulos, vt ſemper ita & tempore Truchſeſicæ electionis, omnes Capitulares, qui ad Archiepiſcopatus dignitatē eligi poterant, vt & ipſe Truchſeſius iureiurādo ſeſe inuiolabiliter obſeruaturos affirmârunt. Idem iuramentum Truchſeſius iam Electus, ſponte, nulla neceſsitate coactus, animo benè deliberato, antequam Archiepiſcopus proclamaretur,& in chorum introduceretur, repetijt: inuocatoq; Dei nomine, per Sacroſancta Chriſti Euangelia confirmauit.

Electio Archiepiſcopi Coloni. nō eſt ſimplex:& Cōdiciones quibus eſt annexa.

1. Truchſeſij iuramētum.

2. Iuramētum.

Habet præterea Diœceſis pacta quædā ſolennia, quæ concordata prouinciæ vocant, olim inter Archiepiſcopos, Capitulū & Ordines patrię de communi ſententia ſtatuta & definita. Hęc de more, nouo Electo ſolét offerri

3. Iuramentum.

vt ſingulos & omnes articulos, qui in ijs habentur, ſe obſeruaturum ſacroſanctè iuret. Inter hos eſt: Archiepiſcopus nullam in religione mutationem inſtituat, vel admittat: ipſe in antiqua Catholica Rom. religione permaneat, eamq́ue ſartam tectã conſeruet. Nulli belli occaſionem det, vel acceptet, nullaq́; feriat cum exteris principibus fœdera, ignorãte vel non conſentiente Capitulo, & Ordinibus patriæ: externos Conſiliarios ſibi non aſciſcat, nec militem extraneum in Diœceſin ducat. Duo prætereà munimenta Cæſaris V Veerdã & Bilſtein, non niſi indigenarum præſidijs muniat. Emphyteutis & his quibus penſitationes debentur, ex vectigalibus, & canonibus ſoluatur. Quibus omnibus ſi Archiepiſcopus contrauenerit, & admonitus à Capitulo, ab inſtituto reſilire noluerit, ſtatutum eſt vt omnes Ordines, Tribuni plebis, Satrapæ, Prætores, Iudices, ceterique Archiepiſcopo ab officijs, cõfeſtim & ipſo facto, ſacramento quo illi erant deuincti ſoluantur, nec ei obediant q̃diu introductam nouitatẽ non aboleuerit.

Concordatorum patriæ conditiones.

Ex his concludebant Legati Electionem Truchſeſij non fuiſſe ſimplicẽ & puram: ſed certis condicionib. annexã. Talem fuiſſe & cõfirmationẽ, ſimili argumento cõprobabant. Truchſeſius.n. ſecundum laudabilẽ, & perantiquã conſtitutionẽ, quæ in Concordatis Germanicæ Nationis inuenitur, confirmationem ſuam

Confirmatio Archiepiſcopi nõ eſt ſimplex eiuſq́; condicionis.

4. Iuram.

ſuam à Pont.Rom.impetrauit: idq́; non ſimpliciter,ſed præuia promiſsione, confeſsione & iuraměto,de antiqua Catholica Rom. fide non violãda:ſed vſq; ad extremum ſpiritum conſeruanda,defendendaq;. Erat hoc quartũ eius iuraměũm. Quintũ Suffraganeo ſuo ꝑſtitit,tunc cũ ab eo ſacerdotio initiaretur. cui eadem de fide Catholica iurauit. Deniq; nec admiſsio & aſſumptio ad celeberrimum Electorum collegiũ fit,niſi pręuijs conditionib. quæ fere ad electioně & confirmationem referuntur. Oẽs aũt has conditiones Truchſeſiũ violaſſe,latiſsimè docebant legati:& omnib. erat plus quã manifeſtum. Ex quo arguebãt: eum à quibus electus,confirmatus, & aſſumptus ſub conditionibus erat,ab his,violatis cõditionibus,reijci ac priuari poſſe:iuxta communem regulam iuris, 5.Iuram. Concluſ.

Cum idem,qui de habilitate ſeu perſonæ qualificatione cognouit, & ea inuenta confirmauit, de inhabilitate pariter cognoſcere, & priuare, ſeu electionem & confirmationem caſſare, & irritam declarare de iure poſſit.

Si Archiepiſ. iure priuari potuerit,potuit et Electorali dignitate priuari.Nemo etenim Elector Colonienſis eſſe poteſt, niſi idem ſit & Archiepiſcopus. qui quaſi iſtius eſt fundamentum.quo ſublato,electoratus præeminẽtia ruere neceſſariò debet.

Impudentem itaque, nec iuri, nec rationi conſentaneam eſſe Truchſeſij poſtulatioñe, qua adminiſtrationi & poſſeſsioni priſtinæ reſtitui cupiat: quas in ſua qualitate ſubſtátiali, & debita forma, in qua ei traditæ erant nõ reliquerat: ſed innatam & ſubſtantialem (his verbis vtebantur) qualitatem, omnium iuramentorum præcedentium, ſalutis quoque & exiſtimationis immemor, alterauerat. Qui itaque adminiſtratione ſponte ſeſe indignum fecit, ipſeque vltrò ea ſe exturbauit, hunc ſaluis electionis articulis, concordatis patriæ, cõſtitutionib. imperij, eccleſiaſtica & ciuili pace, reſtitui poſſe, Bauariani negabant.

Truchſeſij argumentum, quo ſe defẽdit.

Truchſeſius verò, quia Auguſtanam confeſsionem nuper arreptam, ſuæ cauſæ plurimum patrocinari exiſtimaret, virtute illius & iuramenta iſta ſolennia violare, & religionem exuere poſſe ſuſtinebat. Reſpondent Bauariani: fateri ſe quidem Truchſeſium, ex ſtatuto iſtius confeſsionis, & à iuramentis, & à Religione Catholica recedere poſſe, ſi & ab Archiepiſcopatu, & eius adminiſtratione recedat. velle enim religionem mutare, & Archiepiſcopatum Colonienſem retinere, non minus quàm ignem aquæ contrariari. Eum igitur, ſi ad concordata prouinciæ reſpicere velit, in quibus ſtabilis eſt contractus, & pactũ inter Archiepiſcopum, & Ordines vltrò citroque obligatorium, nec in propria conſcientia,

Confutatio.

entia, nec coram hominibus, nec corā ſupremo iudice Deo, facinus ſuum tueri, vel fucū vel colorem ei prætendere poſſe.

At Gebhardus, licet Auguſtanam amplexus ſit confeſsionem, tamen nec Ordinem eccleſiaſticum, nec Archiepiſcopatus dignitatem, vnquam voluit deſerere. Occurrunt legati, nolle ſe diſputare, quā religionē profiteatur, quamuis facta ipſa, vt ſunt templorū direptiones, deuaſtationes, & incendia ſatis arguant, cuius fidei, cuiuſque ſit ipſe confeſſionis. Quantum autem ad mutationem religionis, per diœceſin introductam, omnibus ſubditis & vicinis circumquaque prouincijs notiſsimū eſſe, nec Rhenanas partes, nec VVeſtphaliam hanc optaſſe, aut pro ea obtinenda inſtitiſſe; nec in communi, nec in particulari. exceptis paucisſimis, qui non proprio motu, ſed impulſi & ſubornati ab ipſo Truchſeſio, hanc flagitârunt. Aliud eius argumentum. Cōfutatio.

Quod verò Gebhardus Catholica relicta, ad nouam religionem tranſierit, huius non aliā cauſam eſſe, quā quod fœminę matrimonij fidem, iampridem dederat; ab illius conſanguineis, cum ad ſoluendam hanc fidem vehementer vrgeretur, coactum tandem eſſe, eam vxorem ducere: inuentum itaque hoc eſſe palliolum, vt ſub titulo mutatæ religionis, & vxorem duceret, & Archiepiſcopatum retineret. Cauſa mutatę religionis.

Succincta narratio corũ quæ geſsit Gebhard. poſtquam religionem mutare decreuerat. Pag. 90.

Hinc ad commemorationem eorum, quæ poſt mutatam Religionem à Gebhardo geſta fuerant, deſcenderunt. Quod ſuſpicione & fama mutãdæ religionis increſcente, Conſiliarij partium, quæ ad Rhenum ſunt, incommodorum atque calamitatum, quæ ex hoc incœpto promanârunt, eum admonuerunt, & ab iſto propoſito dehortati ſunt: Truchſeſiũ verò, vt fuco ſuſpicionem omnem tolleret, ſcripto promiſiſſe; breui ſeſe ex VVeſtphalia ad Rhenum venturum, & detractatoribus calumniatoribusque, qui iſta confingerent, ora obturaturum. Inde quomodo Bonnam venerit, quid illic egerit, quid à Capitulo admonitus reſpõderit, Electorum legatis Bauarani expoſuerunt.

Hinc quid in conuentibus à Capitulo indictis actum, quid propoſitum, quid à Rhenanis, VVeſtphalicis & Veſticis, id eſt, Reckelinckhuſenſib. Ordinibus reſponſum: & tandem vnanimi conſenſu decretum ſit, breuiter cõmemorârunt Tandem facinora referũt Gebhardi, quàm nefando ſacrilegio, tam in VVeſtphalia, quàm in Rhenano tractu, templa ſpoliauerit: magmẽtaria fana, hierothecas calices, libæa, ceteraque aurea atque argentea vaſa paſsim diripuerit, aras prophanauerit, ſimulachra viuificæ crucis & imagines Sãctorũ fregerit, templa magnificentiſsima deuaſtauerit, euerterit, incẽderit: Abbatias anti-

quiſ-

quiſsimas à maximis Principibus fundatas, collegia & monaſteria, pagos inſuper, vicos & nobilium, Conſiliariorumque caſtella atque ædificia incenderit. Caſtrum auguſtale Brucli, aliasq; arces in partibus Rhenanis & VVeſtphalicis, perpetua Archiepiſcoporum Colonienſium hoſpitia, ſpollauerit: aurea, argenteaque vaſa præceſſorum Archiepiſcoporum, magnorumque Principum cimelia ablata, aliò trāſportauerit: & (quod toti diœceſi irrecuperabilis erat iactura) Archiuum Bonnenſe, omnib. inſtrumentis, literis, & ſigillis publicis direptis, miſerè fuerit depopulatus.

Non poſſe, *aiunt*, hæc tam indigna titulo honeſto palliari; imo deliberandum diu non eſſe, quibus nominib. hęc ſint appellāda. nec eſſe credibile, aliquem ſanæ mentis fore, qui hæc defendere, & à ſcelerum natura & nomine velit vindicare. Electori quoque Colonienſi fidem fieri non poſſe, quempiam Auguſtanæ confeſsionis Ordinum, ſiue ſit Elector, ſiue Princeps, cum Gebhardo de his facinoribus conſentire velle, aut æquo ferre animo poſſe, hæc infanda ſpecioſo Auguſtanæ confeſsionis titulo fucari.

Supererat quæſtio hæc: Vtrum Gebhardo religionem licuerit mutare, & Archiepiſcopatum Colonienſem, eiuſque admini-

niſtra-

Gebhardũ religionē mutare, & Archiepiſcopatum retinere ſimul non poſſe.

niſtrationem retinere? Reſpondent Legati; Capitulum, Ordines patriæ, Comites, Nobiles, & ciuitates ſuſtinere, id illi nequaquam licere.

Pro hac opinione diuerſas rationes militare. Aduerſari enim hoc omnibus iuribus ſcriptis, tam ciuilibus, quam canonicis: aduerſari iuramentis à Gebhardo non inuito, non coacto præſtitis. primo cum in articulum electionis: ſecundo cum in cócordata patriæ: tertio cum in verba pontificis, cum confirmaretur: quarto cum in eadem verba ad ſacerdotium promouendus iuraret: aduerſari concordatis prouinciæ, in quibus cauetur, Archiepiſcopum religionem Catholicam ſeruare debere, nec eam alterare poſſe. aduerſari quoque iuramento ipſius, quo ſeſe deuinxit tunc, cum ad Electorale collegium aſſumeretur: quo tempore iureiurãdo affirmauit, ſeſe pacem Religionis, eiuſq́ue articulos omnes & ſingulos, ſine vllo diſcrimine, etiam eum, qui Eccleſiaſtica dicitur Exceptio, inuiolabiliter conſeruaturum.

Aduerſari denique & paci Auguſtæ VVindelicorum, anno poſt milleſimum quingenteſimum quinquageſimo quinto datæ: in ea enim conſtitutum eſſe, vt ſi quis Archiepiſcopus, Epiſcopus, aut alius quiſpiam vir Eccleſiaſticus, à Catholica religione, ad Auguſtanam voluerit tranſire confeſsio-

confeſsionem:id quidem ei licere,hac lege,vt dignitatem ſuam deſerat, hanc Capitulo, vel ei ad quem electio vel collatio pertinet purè ac liberè cedat &c.

Decretum etiam in hac eſſe,ne quis Ordo, membrum,aut Princeps imperij,alterū Principem,aut eius ſubditos,in ſuam religionem cogat: eoſúe reluctāte principe,vel magiſtratu,in ſuam tutelam aſſumat,aut aliquo modo defendat. Oſtendunt legati hanc pacem purè,abſoluteqúe ab omnibus imperij ordinibus conceptā,definitam,confirmatam & acceptatam eſſe:id quod ſinguli,ſub finem Comitiorum publica voce teſtati ſunt.Quod & in Declaratione repetitum eſt.Cautum etiam diligenter eſſe,ne qua vnquam declaratio,expoſitio,aut aliud quicquam,à quoquam comminiſcatur, quod huic paci contrariari, aut eam poſſet retardare vel impedire.Et ſi quid huiuſmodi, à quopiam introductum fuerit, illud nulli⁹ virtutis ſit,vel energiæ.Huius pacis articulos & condiciones, in omnibus poſt 55 annum hucuſque habitis comitijs, confirmata eſſe ſemper,& approbata. Ad hęc nullū Camerę Imperialis Iudicem, vel Aſſeſſorem admitti, niſi prius iureiurando interpoſito, ſe ſecundum huius pacis pręſcriptum,ſententias omnes pronunciaturum.Moderṅum itaque Archiepiſcopum Coloniēſem Bauarum, nec Ordines patrię, nec Legatos ipſos dubitare

Patet. §. vnd nach dem.

Patet in. §. vnd ſoll alles.

tare poſſe, quin Cæſarea Maieſtas, & ampliſsimum Electorum collegium, hęc Truchſeſij acta, tot ſolennibus ſuis iuramentis, tot conſtitutionibus Imperij, Prouincię concordatis, & páci religioni datę repugnantia, execrabũtur explodent, vindicabunt. præſertim cum id ad ſalutem Imperij, Eccleſiaſticam & ciuilem tranquillitatem, infinitarumqúe calamitatum auerſionem, plurimum momenti ſit allaturum.

Nouæ Electionis defenſio.

Deinceps Legati Bauariani ad nouam electiònem defendendam progreſsi ſunt. oſtendentes Capitulum in ea inſtituenda non peccaſſe, ſed quod ius ſuum erat feciſſe: & quem elegerunt, legitimum Archipræſulem eſſe. Truchſeſium enim, præterquam quod ſeipſum hac dignitate ſpoliauerit, indignum que reddiderit, etiam declaratoria ſententia, eius Magiſtratus aut iudicis, ad cuius tribunal hoc ſpectabat, & qui in Imperio adhuc agnoſcitur, priuatum eſſe. Huius quoq; Magiſtratus ſingulari mandato Capitulum ad electionem veniſſe: eamq; Cæſareæ Maieſt. non diſplicuiſſe; Huc accedere, quod electionis articulus, & cõcordata prouinciæ hanc etiá poſtulabant: pax Religioni cõceſſa hoc iure ſuo Capitulum nunquam ſpoliauerat, ſed etiamnum id illi benignè permittat. Neminem itaq; hoc factum Capituli improbare, neminem jure calumniarí poſſe.

Pro-

Proinde nec præſentem Archiepiſcopum ſurreptitium eſſe, nec illegitimè intruſum. Hunc enim vtriuſque ordinis, Eccleſiaſtici & ciuilis Monarchas, verum Archiepiſcopum agnoſcere: hunc multos Electores & Imperij Principes, pro eodem habere & ęſtimare. Huic denique diœceſeos Ordines omnes, Comites, Nobiles & Oppida, tanquam legitimo & indubitato Principi ſuo, fidelitatis iuramentum libenter præſtitiſſe. ijs locis exceptis, quæ Truchſeſius armata ad huc manu occupabat.

Nec nouum eſſe, nec inauditum, non tantum Colonienſis, ſed & aliarum diœceſeωn Ordines, ſummos ſuos magiſtratus, vel Principes ob cauſas reieciſſe, alioſq; ſurrogaſſe. Id ſæpius factum eſſe, tam noſtra, quàm patrum noſtrorum memoria. Huius rei exempla non deeſſe. Reiectos quoque & priuatos amplius pro Archiepiſcopis aut Electoribus habitos non fuiſſe.

Sed calumniabatur Illuſtriſſ. Ducem Erneſtum Gebhardus, quod externa auxilia inuocauerat, eaq; iam in Sacri Imp. fines duxerat. Id contra Imperij conſtitutiones eſſe contendebat. Legati copias externas accitas eſſe quidem fatebantur. Ceterum non eo fine, vt alicui Imperij membro, vel damnum, vel præiudicium ex eo naſcatur. ſed tantum ad recuperandas prouincias ab hoſte occupatas: ad de-

Externa auxilia in Imperij fines vocata calumniatur Gebhard.

ad defenſionem ſacræ & prophanæ pacis, Articuli electionis, & patriæ concordatorum: ad honorem deniq; Dei, iura & priuilegia ab hoſtium tyrannide vindicanda. Quod ſi externi Suę Celſ. non militarent, resq; poſtularet, negari non poſſe, vti omnibus, ſic & Archiepiſcopo Colonienſi licitum eſſe, in iuſtis cauſis, opem implorare. Sed & controuerti poſſe, an Burgundi extranei ſint: manifeſtum enim eſſe à multis ſeculis Archiepiſcopos, & Epiſcopos eorum ope vſos eſſe. Liquidò etiam conſtare, Electores Colonienſes cum domo Burgundica; vt amica & vicina Imperij olim fœdus pepigiſſe: in eo definitum, ſi vna pars laboraret, quantis equitum peditumque copijs altera ſubueniret: vt nihil interim dicatur, de pacto inter Imperium, & Inferioris Germaniæ ditiones anno 48. poſt milleſimum quingenteſimum ſancito.

Tandem quod Truchſeſius offerat, ſi in poſſeſsionem & adminiſtrationem priſtinam reſtituatur, ſeipſum Imperatoris, Electorumque tribunali ſiſtere, eorumq; iudicio & ſententiæ parere velle; id ſubdolum eſſe aiunt, & vafri hominis commentum: in cauſa enim definita & determinata, nouas deciſiones q̃rere, vel ſtulti hominis eſſe, vel cōtentioſi. Cauſam autem inter Bauarum & Truchſeſium, etiam nemine iudicante, ipſa iura ſcripta, canonica & ciuilia, ipſam Truchſeſio mutatā religio-

ligionem, tot perfida illius acta, patriæ concordata, & articulum electionis, conditiones pacis Auguſtæ Religioni conceſſæ, definiuiſſe. Hæc inſuper omnia, Cæſaris declarationē, & Ordinum diœceſeos ſententiam ſubſecutam eſſe. Non itaq; iam noua iudicia, non nouas diſcuſsiones aut ſententias expectandas: ſed ſolam executionis accelerationem (præſertim cū Regalia nunquam habuerit Truchſ.) ſupereſſe: cui qui obedire nolit, iuxta eiuſdē executionis præſcriptum, Declarationi in comitijs inſertum, hunc totius Imperij proſcriptioni ſubiacere.

Diſcuſſa in hunc modum, & defenſa Bauari cauſa, Legati tandem ad generalem concluſionem, & poſtulata Principis ſui deſcenderunt. Poſtulabant autem hæc: Initio vt Electores & Principes imperij omnes (id quod iā ante nonnulli fecerāt, modernum Archiepiſcopum Colonienſem Bauarum, verum ac legitimum eius ſedis Archipræſulem, & Electoralis Collegij membrum, amplectantur & agnoſcant. Truchſeſium pro iſtè priuato habeant. Contra illum, illiusq; complices illi opem ferant: Eccleſiaſticam, & politicam pacem per Imperium conſeruent. Concordata diœceſeos Colon. defendant, vt miles Truchſeſian' è Vveſtphalia, & tractū Rhenano profligatur: vt oppida, pagi, caſtra, vectigalia, quæ etiamnum Truchſeſius violenter occu-

pabat, reſtituantur, eorumqúe ciues, & incolæ Bauaro fidelitatis prꝑſtent iuramentum, opéque ferant. Denique Truchſeſium, ad eorum quæ ex-caſtris diuerſis, & maximè Archiuo ra puerat, tormentorum etiam, aliorumqúe belli apparatuum, totiusque damni vtriusque ordinis per diœceſin ſubditis illati, reſtitutioné cogant. Hæc ſi fecerint Electores, promittunt Legati maximam laudem, plurimaqúe commoda ex his Imperio acceſſura. quæ ſi negligantur, fore vt ianua ipſis infernalibus Furijs aperiatur, & ſceleratis quibusque ſimilia quoque audendi, mens & occaſio detur: ex quo tandem totius Rom. Imperij ruina, atque interitus conſequeretur.

Poſtquam verò Electorum Legati vtrinque rationes & argumenta audiuiſſent, iuſtaqúe trutina ponderaſſent, inuenerunt Bauari cauſam iuri, conſuetudinibus, conſtitutionibus, & rationi multo magis, quam Truchſeſij conſentaneas: nec his ſaluis Bauarú deſtitui, aut Gebhardum reſtitui poſſe. tamen vt aliquid Gebhardo indulgeretur, quo vel ſic extremæ prouinciarum deſolationi occurreretur, itinerumqúe difficultates, & nauigationis impedimentum tolleretur. Treuirenſis, Saxonis, & Brãdenburgenſis Elect. Legati, ſe modũ, viamq; pacis cóponendæ inuenire poſſe putauerunt. Erat auté hęc: Truchſeſius, ne ſacro ſancta iura, ne prophanæ vel eccleſiaſticæ

Pacis

Pacis conditiones, ne laudabiles Imperij deciſiones violetur, arma deponat. Archiepiſcopatui dat, & Bauaro locum det. Ad ne ſupremũ ius in eum vſurpetur, habeatq́; vnde ſe, ſuosq́; ſecundum dignitatem ſuam alere poſsit, Bauarus ei certam penſitationem annuatim, ex Vectigalib. & Oblationib. Diœceſeos numeraret. Hęc ipſis vt ęquiſsima conditio viſa eſt, ſperabantq́; ſe ſua interpoſita auctoritate, vtramq; partem, vt in hanc conſentirent, inducere poſſe. Propoſita eſt itaq; primo Truchſeſii legatis: qui re intellecta ſe eam Principi ſuo fideliter relaturos, diligenterq́; adlaboraturos, vt eum in hanc conditionem acceptandã pellicerent, promiſerunt. Impetrataq́; venia ad Gebhardum profecti ſunt. Interea dum illorum exſpectatur reditus, Salentinus Comes Iſenburgius Frãcofurto Herbipolim profect' eſt, ad ſalutandum Iulium, eiuſdem diœceſeos Epiſcopum, & Franconię Ducem, Principem eruditione, prudentia & pietate nulli ſecundum. qui inter alia multa ornamenta, quibus Diœceſin magnificentiſsimè affecit: hoc etiam addit, vt poſt mortem copioſiſsimam, & exquiſitiſsimis libris inſtructiſsimam bibliothecam relinquat. Inde Salentinus Aſcéburgũ, vbi Electores Mogũtinenſes auguſtale Palatium habẽt, cõtendit: Archiepiſcopum que Moguntinum VVolphangum inuiſit.

Belgarum Ordines anguſtijs vndique obruentibus, alios iterum diuerſis ex prouincijs

legatos mittunt, inter eos Iunium quendam, & Belgam alium, à Regina (vt dicebatur Angliæ) huc amandatum: qui communibus votis opem Caſimiri implorabant. ſed exhauſto ærario Belgico, quo nihil in bello neruoſius, memor vltimæ ſuæ expeditionis Caſimirus, auxilium ipſis denegauit.

Dux igitur Caſimirus poſtquam intellexiſſet, nonnullos è ſuis mandato Cæſareo parere volentes, de abitu cogitare: iterum ſcribit Gebhardo.

Literæ Caſimiri ad Gebhardũ

SE *quidem arbitratum fuiſſe, quod milites ſui quatuordecim diebus poſtulationi meritorum ſtipendiorũ ſuperſediſſent, vt, quid interea Francofurti decerneretur, palam fieret. Verum eodem, quo priores literas miſerat die, ſecundò ad eum veniſſe, dicentes ſibi ſuboluiſſe; Ducẽ, reliquosq́ præfectos à Cæſ. ſub. pœna proſcriptionis reuocari: eſſe inter illos Steinium & Fredericum à Bern, qui Cæſari parere vellent. Ducem ſuum promittendi reum eſſe, ſe antequam diſcedant de ſolutione certos eſſe velle; modum itaqúe, viamqúe ad eam perueniendi quæſitũ veniſſe: Sibi igitur his auditis decretũ eſſe,* ait Caſimirus, *cum eo in loco vbi nunc caſtra habebat, neq́ commeatus, neq́ pabulum ſufficiens eſſet, caſtra (amotis ijs qui miſſionem flagitarent) in VVeſtphaliam mouere. Petere itaque ſe à Truchſeſio, vt primo quoqúe tempore promiſſam pecuniæ ſummam repræſentet: matureqúe deliberet, quid de exercitu fieri velit: diutiuſne retinendus, an ſacramento abſoluendus & dimittendus eſſet, vbi delibe-*

liberauerit, tempori perſcribat, vt quid agendum ſit non ignoraret. Sibi enim aliud remedium modo non occurrere. hoc etiam affinis ſui Iohannis Naßouij conſilium eſſe. Hæc ſe Gebhardo ſignificare voluiſſe, eiusq́; reſponſum propediem expectare.

Ne autem hoſti conſtaret quò exercitum ducere decreuiſſet, notis quibusdam vſus eſt.

FIERI, *inquit, poteſt, vt caſtra hinc aliò per 54. 26.23.19. tranſportem.*

Eodem die quo ad Gebhardum has literas miſit Caſimirus, Ludovvicus Comes Palatinus Rheni, Elector, & Caſimiri frater, hora pomeridiana quarta, relicto filiolo minoréni, naturæ conceſsit. Alenconio Gallo à Belgis repudiato, vnicus hic erat dum viueret, Gebhardi Achilles: in hoc vno ſpes omnis illi erat repoſita. Nemo enim Principũ maiori cũ zelo cauſam Gebhardi promotam cupiebat. Quid tunc animi Gebhardo fuiſſe putas? Neruus belli deficiebat, Caſimirus abitum parabat, Cæſar ſuos proſcripſerat, hoſtis victor exultabat, ipſe vbique Marte infauſto pugnabat: tandem qui omnibus his malis medicam manum apponere potuiſſet, è viuis migrat. Verè de ſeipſo exclamare potuiſſet:

O nimium infelix, cui totus hic obſtrepit æther,
Et contra veniunt aduerſi claßica venti.

Palatinus verò Elector in extremis conſtitutus, filiolo ſuo tutores reliquit, cognatũ

ſuum Richardum, Ducem Zimmerenſem, Vvilhelmum Lantgrauium Heſsiæ. Paulo ante in gratiam Truchſeſij in Mulhauſen conuentus eius nomine indictus erat. aut ſi propter morborum contagia illic oportunũ non eſſet, Electores & Principes 28. Octobris Erfordiæ conuenirent. ſed morte preuento Imperij vicario Ludovvico, irrita fuit huius conuentus indictio.

Caſimiriani igitur tantis difficultatib. circumuenti, de nocte caſtra reliquerunt, gregatimq́; vnde venerant reuerſi ſunt. eos ſequenti die mane hora quinta Caſimirus relicto Erenſteinio ſubſecutus eſt. de quo quidam chronographicum hunc verſum cecinit, non inconcinnè:

Octob. 16.

Vt LIbræ ſpeCIes tenebras æqVarat eoIs,
ECCe VerenS VbIos hInC CasIMIrVs abIt.

Tam incertus belli eſt euentus: ita magni ſpiritus interdũ reprimuntur, qui quaſi Leo paulo ante in campis rugiebat, minasq́ue terribiles ſpirabat, tanquam omnia deuoraturus, ſuoq́ue imperio ſubiecturus, hoſtium virib. fractus, rerumq́; neceſſariarum inopia domitus, nunc ceruo timidior, fugaciorq́ue caſtra ſoluit, campos deſerit, latebras quærit, & ad ſua reuertitur.

Non poſſum hic preterire, id quod in hac fuga Gallis & Gaſconibus contigit: qui cum

Angria diſcederent, & Bauarianos celerrimè inſequi viderent, metu correpti ad ſacellũ aliquod forte fortuna obuium ſe receperunt: obiectisqúe foribus, in eo ſe aliquamdiu defenderunt. Bauariani verò iniecto igne, ſacellum incendunt, & hoſtes qui intùs erant, vnà cum tecto comburunt, paucis elapſis, qui in fuga occiſi ſunt. Hoc loco iuſtum Dei iudicium eſt notandum, qui quo quis peccat, eodem & peccantem punit: qui enim celeberrimum ſimul & antiquiſsimum illud monaſterium Tuitienſe, & præter hoc alia quam plurima templa, igne depopulati ſunt, ſacro etiam nunc igne abſumuntur. Octob. 17.

Heroldus interim Cæſareus Coloniam venit: atque illinc ad Comitem Adolphvm Nuenarium deſcendit, ei quoque proſcriptionem denuncians, ſi parere, & arma deponere non velit. Cui Nuenarius coram pollicitus eſſe dicitur, ſe Cæſari obſecuturum, poſtea tamen à Gebhardo aliter perſuaſus, ſententiam mutauit. Circa idem tempus copiæ aliquot Caſimirianæ, vi ruſticorum ſtationes perrumpunt, & magnis itineribus in Vveſtphaliam contendunt, ſtipendium à Gebhardo poſtulaturæ; quod quia importuniores erant, tandem obtinuerunt, intolerabilibus indictionibus Clero & populo nobilibus & ignobilibus, ac inopis imperatis. Comes Arenbergius poſtq̃ magna cum

laude Caſimirum inſecutus erat, multosq́ue trucidauerat, tandem reuerſus Cõfluentiam, ab Electore Treuirenſi ſplendido conuiuio exceptus eſt. cui quoque conuiuio Illuſtriſsimus Bauariæ Dux Ferdinand. Marchio Badẽſis, qui proprijs ſtipendijs Nouo Electo cum ſelectiſsimis copijs militatum paulò ante aduenerat, interfuerunt. atque poſt grauem honeſtamq́ue hilaritatem, Deo immortali gratias pro parta victoria, & patriæ ſalute agentes tandẽ in ſumma amicitia, diſceſſerũt.

Poſtridie exercitus Arenburgicus, relictis pagis Kettich & Ervvich Confluentiam, inde Antennacum ſe mouit, hoſte partim armis, partim fame pulſo.

Caſimirus verò poſtquam equitibus ſingulis tres florenos dediſſet, tres quoq; breuí, inſuper & in futuris nundinis Francofordi-
Octob. 19. enſibus dimidium menſtruum ſe daturum promiſiſſet, poſitis ſignis, tandem Heidelbergãm venit. Bauariani hoſte hoc ſublato, Bonnam arctius obſederunt, & ne hoſtem à tergo relinquerent, etiam de arce Poppelsdorff expugnando conſilium haberi cœpit. Magna iam in vrbe lætitia, magna erat inter Catholicos ſecuritas, niſi eam Iudęus ille, Paſtor indulgẽtiarum, de quo ſupra egimus, interturbaſſet. is enim ſuperiorib. diebus 6. ſcilicet Octobris (quo animo, quaue intentione, nouit ipſe) in publica concione, & frequentiſsimo audi-

auditorio in pium Eccleſiæ imaginum vſum inuehi cœpit. Is enim apud Colonienſes, qui & apud plurimas, imo omnes Catholicas nationes, mos eſt; vt quibuſdam anni feſtiuitatibus, in publicis ſupplicationibus, Diuorum tutelarium imagines, tenſis ſuperimpoſitæ circumferantur. hunc vſum ſardonicè potius quàm eccleſiaſticè reprehendebat: inter alia exclamans.

Welcher teuffel hatt vns hie zu Cölln ſo andächtich gemacht/ das ein jeder muß ſeinen/ Küfelöriß haben/ vnnd vmbtragen.

Ideſt, quis Dæmonum nos Colonienſes tã religioſos, vel pios reddidit, vt vnuſquiſque ſuum velit habere Morionem, eumq́ue circumgeſtare? Vehementer hæc concio Catholicas aures offendit, ſtatimq́ue querelę ad Archiepiſcopum & Magiſtratum delatæ ſunt. Quin etiam Anonymus quidam ad Paſtorẽ è veſtigio literas dedit, in qua eum mordaciter ſatis reprehendit. Paſtor ſcire geſtiẽs, quis harum literarum eſſet auctor, diuerſas in partes animum diuidebat; multumq́ue ſe torquebat. Tandem cum nihil certi ſeſe offerret, arrepta ſuſpicione ad Eximiũ Theologiæ Doctorem Iacobum Horſtium, tanquam iſtius reprehenſionis Auctorem (cum minimè eſſet) literas inuectiuas ſcripſit; quibus ſe tueri voluit; ſatis arroganter, ſuam in Theologia ſcientiam prædicans.

Horſtius verò, qui etſi ſciſmaticam ipſius parœmiam non approbaret; tamen, quia nec in concione fuerat, nec literarũ auctor erat, modeſtè ſe excuſauit, & Stephano quæ de hac concione fama vulgi erat, quidque ipſe de ea ſentiret breui ſcripto demonſtrauit.

Archiepiſ. vero cognita prius per ſuos cauſa, Stephanũ à concionandi munere ſuſpẽdit; miſſa illi hac denunciatione.

D E *mandato expreſſo Sereniſſimi ac Reuerendiſſimi Domini, D. Erneſti Archiepiſcopi Colonienſis, interdicitur Domino Stephano Iſaac, Paſtori Parochialis Eccleſiæ Beatæ Mariæ de indulgentijs, ſub pœna inobedientiæ, contumaciæ ac ſuſpicionis, imò priuationis beneficiorum, ne concionetur (prout mandatum prius) donec, & quouſque dicto Reuerẽdiſſimo legittimo ſuo ordinario ac Iudice, ſeſe ſuper ijs de quibus accuſatus, & delatus, prout & ex communicatione Cõmiſſariorum cum ipſo habita conſtat, legittimè ac ſufficienter purgauerit. Signatum 19. Octob. 1583.*

Poſtero die qui erat dominicus frequens rurſus turba eorũ, quorum aures ad audienda ſciſmatica pruriũt, ad Paſtoris huius parœciã confluxit, cui ſe quam plurimi alij nouitatis ſtudioſi adiunxerunt, horam conſtitutam auidiſsimis animis expectantes.

Prudentiſsimus verò Senatus Colonienſis omnia Reipub. in tranquillitate, & æquitate retinendæ adiumenta inquirens, hanc inquietorum hominum petulantiam, linguarumque

que libertatem, ne latius ſerperet, coërcere volens hoc edictũ iubet diuulgari. *Ad Senatum ſcilicet Colonienſem relatum eſſe, quoſdam ſeditioſos homines, ſuperiori die dominico, in parochiali Eccleſia B. Mariæ, quæ ad Indulgentias nuncupatur, murmuraſſe, & verba minarũ plena iactatiſſe; eo quod Paſtori eiuſdem Eccleſiæ concionandi munus ab Eccleſiaſtico Magiſtratu eſſet interdictum. Scire quidem Senatum Colonienſem quod Politicum Magiſtratum deceat, Eccleſiaſticas perſonas canonibus & Eccleſiaſtico iuri corrigendas iudicandaſque permittere. Eam ob cauſam Senatum ſtrictiſſimè mandare, vt quilibet huius ciuitatis incola, tranquillè, pacificè ac modeſtè ſe gerat: neque ob dictam cauſam, neque ob eam, quod paſtor ille vſque ad reconciliationem ſuam à cõcionibus obediens feriatur, aliquam cuiuscunque ſit ordinis aut conditionis, verbo aut facto, vel in prædicto loco, vel alibi lædat, aut iniurietur. ſi quis deliquerit, eum ex præſcripto literarum fœderis caſtigandum, & mulctandũ eſſe.* Proxima dominica hora, cócioni Senatus oẽs milites paratos eſſe iuſsit, & Magiſtros violentiarũ ad locum miſit, vt compeſcerent inſolentes. ſed tranquilli fuerunt.

Carolus Truchſeſius, toties nunc à Cæſare ad monitus, nihil minus ſibi faciendum duxit, quam quod depoſitis armis Bonnam deſereret; & fratris cauſam non proſequeretur. Non ignorans itaque iam iám cùm hoſte ſibi rem fore, omnem operam in muniendo oppido collocauit. SALENTINVS verò Iſen-

Iſenburgicus copias ſuas propius ad oppidú Bonnenſe admouit: ea intentione, vt arcem Poppelſdorfenſem, quę in conſpectu eſt, & à Truchſeſianis occupabatur, pri⁹ expugnaret, ne eruptiones in caſtra Bauariana facerent, oppido iam obſeſſo.

Eodem quoque die Illuſtriſsimus vtriuſque Bauarię Dux Ferdinandus tertio genitus (primogenitus enim Carolus immatura morte obijt) Sanctiſsimi & Clariſsimi Principis Alberti, qui in medijs flammis hæreticorum, ſuas ditiones, ſemper ab omni hęreſeos incendio vindicauit, filius; fratri ſuo Erneſto recés Electo Archiepiſcopo auxiliaturus aduenit. qui quá gratus fratri fuerit, vel ex eo liquet, quod ſtatim Imperatorem exercitus illum creauit: Principem ſanè magni animi & in bello felicem.

Iiſdem penè temporibus Sereniſsimus Poloniæ Rex Stephanus, ſtrenuus Catholicæ Religionis propugnator, obedientiſsimuſque Eccleſiæ Rom. filius per literas Reuerendiſsimo atq; Illuſtriſsimo Archiepiſcopo Colonienſi Erneſto gratulatus eſt, opemque & auxilium ſuum (ſi petatur) detulit: maximè ſi Germaniæ Principes Gebhardi partem ſectari velint, eiusq; iniquam cauſam defendere pergant.

Heroldus verò Cęſareus peractis omnibus, quę ei demanandata erant, Colonia Bruelam

pro

profectus eſt, atque inde paulo poſt ad aulam Cęſaris reuertitur. Caſimirus autem poſtquã Heidelbergę aliquam moram traxiſſet, ſeſeq́; ex itinere, bellique difficultatibus debilitatum nonnihil refocillaſſet frat, ernas manes ritè condi, ipſisqúe magnificentiſsimas exequias inſtitui procurauit. Cui rei dum ipſe intentus eſt, milites eius vulneribus liuidi, frigore tabefacti, fameq́ue & penuria enecti Francofurtum veniunt, inde ad lares ſuos reuerſuri. Primo quidem die pauci, ſed poſtridie magnis copijs affluebant: qui concurſus dies continuos quinque perdurauit. Inter eos erat & Marchio Badenſis, qui eo die Francofurti pernoctauit. Poſtridie quoq; Comes in Thonau cum currn ipſius Caſimiri, & campeſtribus aliquot machinis, quibus reportandis ipſe erat præfectus, aduenit. Gaſconibus verò qui reſidui erant, miſsio non niſi poſt omnes alios data eſt. timebant enim Tribuni, ſi ipſi vnà cum Germanis dimitterentur, facilè diſſidium inter has nationes exoriri poſſe. Gaſcones iam dimiſsi, neque ſigna militaria, neq; arma ponere voluerunt: ſed in ordine ſibi vſitato, cum omnibus belli cæremonijs 25. Octobris Francofurdienſium finibus appropinquarunt: atque hic ſubſiſtentes, ſeſe in quatuor viciniores pagós diffuderunt. quorũ quartus ad Francofurdienſe territorium pertinebat, quingẽtis circiter paſsib. ab vrbe diſtans.

Octob. 23. Octob. 24. Octob. 25.

In hoc

In hoc pago Ruſtici armis ſuis ſtatim ab hoſpitibus exuti ſunt. Illi id ægre ferentes, iniuriam illatam ad Senatum referunt. Senatus confeſtim eo Hectorem Iuniorem, & Peuterichum Doctorem ablegauit, qui partes diſſidentes reconciliarent: Gaſcones ſe Colonis arma reddituros, antequam diſcedāt: nec ſe cuiquam damnum aliquod illaturos promittebant. Ceterum cum pecunia deſit, aiebant neceſſarium eſſe, vt cum Colonis victitent. Interim vt expanſis erectisq́; ſignis Frācofurtū trāſire liceat precātur: ſed illud ipſis denegatū eſt: cōceſſum tñ vt in decurias deſtributi, per vrbem iter facerent. Hoc militib. non minus quam illud oppidanis ſuſpectum fuit malue runt igitur paulo infra vrbem Moguntiā inter & Francofurtum Mænum traijcere, atq; cis Rhenū Borbetomagū, Spiramq́; iter facere, atq; inde in Patriam ſuam redire. Præbuit ſe huius itineris Comitem Doct. Peuterichus eorum præfectus: vt quo loco eos collegerat eodem ſaluos, quamuis non omnes duceret. atqui hic finis eſt expeditionis Caſimirianæ.

(.·.)

Finis libri tertij.

BEL-

BELLI COLONIENSIS LIBER QVARTVS

IN QVO CONTINENTVR EA QVAE AB ANNI TROPICI CORRE-*ctione vſquè ad expeditionem VVeſtphalicam acta ſunt.*

DE anni tropici vera quantitate, magna inter Mathematicos noſtra, noſtrorumquè parentum memoria, fuit altercatio. Tropicum annum vocamus ſpacium illud temporis, quo Sol ab aliquo Solſtitiorum vel Aequinoctialium puncto digreſſus, totumquè Zodiacum perambulans, ad idem punctū reuertitur. Huius anni dimenſionem, ceteris omnibus tam Aegyptiorum quàm Hębreorum, qui Lunæ curſu tempora ſua circumſcribebant, calculis reiectis, Iulius Cæſar primus Romanis tradidit: ſingulis annis dies *365*. tribuens. Ceterum reuoluto anno cum Sol nōdum punctum illud, vnde exceſſerat prius, attingeret: ſed horæ propemodum ſex, vel quadrans ferè diei reſtaret, ſingulis quartis annis diem vnum intercalari iuſsit. vt vel tunc ſaltem in initio quinti idem punctum Sol obtineret.

Hunc

Hunc vſum tanquam faciliorem & veriorem, poſtea Eccleſia Romana ſemper obſeruauit. Sciebant tamē Veteres, intercalatione iſtius diei, nondū annum adæquatū Soli eſſe. ſed quia minima erat diſtantia, illam contem pſerunt. Temporis verò diuturnitate, error is initio paruus, qui paucis annis vix animaduerti potuit, magnas peperit incommoditates. Quare & tempore cōcilij Niceni, ſub Sylueſtro celebrati, Patres huic malo medendo animum adiecerunt. Inuentus eſt Dionyſius Abbas, qui edito faſtorum libello, medicam manum appoſuit. Sed eius doctrina paucis admodum annis ſufficiebat. Pòſt ea cura penitus eſt neglecta: donec tandem tot, tantaq; inconuenientia ſubſecuta ſunt, vt lippis & tōſoribus fierent manifeſta.

Nam ſi quotannis *365*. dies & *5*. horas conſtitutas, deerunt minuta *49*. prima, & *16*. ſecūda: ſi ſex horas diebus *365*. addideris, ſupererunt minuta prima *11*. & ſecunda *46*. quæ vltrà punctum, vnde anno præcedenti digrediebatur, Solem prętergreſſum conſiderabis. Hæc exigua minutorum quantitas, cui & Solis eccentricitas, & Apogæi mobilitas accedūt, id iam multis ſeculis effecit, vt introitus ſolis in dodecatemoria continuè variaretur. Solſtitia quoque & Aequinoctia quotannis, in alia, atque alia tempora inciderent. adeò vt Solſtitium hiemale, quod tempore natiuitatis

tatis Chriſti 25. Decembris erat nunc in duodecimum diem caderet. Ex hoc errore neglecto, id reliquum erat: vt tandem Hibernis menſibus luxuriantes herbas, & ridentia prata: in Vernalibus, maturos fructus: in Aeſtiuis emortuas ſyluas & montes niuibus aſparſos vidiſsemus. Imo quod omnium nobis Chriſtianis turpiſsimũ ignominioſiſsimumq́; fuiſſet Paſcatis feſtũ Aequinoctio Vernali quaſi alligatum, tandem in Natalem Dominicoin cidiſſet. Obſeruârunt hunc anni defectum, ante aliquot ſecula viri graues & docti, ſed non emendârunt, aut emendare potuerunt. Ante annos circiter 94. Romanus Ponti. Iohannẽ Regiomontanum, inſignẽ Mathematicum in Vrbem vocauit, vt faſtos corrigeret, veramq́; & ſtabilem quandam anni rationem iniret. at illo morte preuento, res huc vſq; manſit infecta. Scripſit poſt eum hac de re librum Albertus Pigius Campenſis, Pariſiis olim impreſsũ: & ingens volumen Paulus Mittelburgenſis Epiſcopus Foroſempronienſis, quod maximiliano Imp. dedicauit. Tandem Gregorius huius nominis XIII. Pontifex verè ſanctiſsimus, vt alijs quam plurimis beneficijs, quæ in Eccleſiam Chriſti contulit, id etiam accederet, huic malo mederi voluit. Euocatis igitur vndique doctiſsimis Mathematicis, propoſito premio, eos ad anni correctionem inuitauit. Sed nec inter eos omninò conuenit. Iuncti

nus enim vndecim dies ſemel ex anno reijciendos, atque deinde ſingulis *130.* annis diem vnum adimendum aſſerit, Albertus Leoninus Vltraiectenſis matheſcos non vulgariter eruditus, cum quo mihi aliàs hac de re ſermo fuit, edito de quantitate anni tropici libello, vndecim dierum abiectioné probat. ſed poſt *150.* demùm annos, diem vnum eximendum ſuſtinet.

Vterque non malè. Alij alios modos excogitarunt. Sed cum Spiritui Sancto, & Eccleſiæ placuerit, decem tantùm dies ſemel abijcere, & tribus proximis centeſimis annis, qui omnes intercalares eſſe ſolent, diem non intercalare, quarto verò centeſimo, qui erit 2000. iterum diem interponere, idque in ſubſequentibus annis eodẽ modo perpetuò obſeruari, nos ſine religione hunc ordinem improbare non poſſumus: Præſertim cum omnium opiniones, vel in idem recidant, vel exiguo diſtent interuallo. Hoc itaque Beatiſsimi Pontificis beneficio, id conſecuti ſumus, vt perpetuis deinceps temporibus, eo ipſo die Aequinoctium vernale ſimus habituri, quo fuit tempore concilij Nicæni: Martij nimirum vigeſimo primo. Contigit hæc temporis emendatio, anno poſt natum Chriſtum *1582*, quique hanc rationem primo anno amplexi ſunt, à *4.* Octobris, decem diebus omiſsis, ad *15.* tranſilierunt. Itali Hiſpani,

hi, Galli, ceterique occidentaliores populi, hoc inſtitutum ſtatim approbârunt.

Fecerunt idem Flandri, Brabantini, Hollandi, & aliæ quædam Belgicæ Prouinciæ, nõ vt Pontifici parerẽt, ſed vt perſonato ſuo Duci Gallo placerent. Vltraiectenſes noſtri, cũ quibuſdam alijs, vicinos ſecuti non ſunt, qui vtinam in alijs potius antiquitatis fuiſſent obſeruantiores. In Germania quoque tum ob alias cauſas, tum etiam ob belli Colonienſis difficultates, primo anno hæc Calendarij emendatio non potuit obſeruari. Hoc igitur anno 83. iuſſu Imperatoris Ordines nonnulli, præſertim Catholici, hunc anni calculum ſequendum eſſe ſtatuerunt. qui cum ipſa natura, cælique motu atteſtante iuſtiſsimus atque æquiſsimus ſit, mirum eſt, homines tam perfracti animi inueniri, qui hunc audeant impugnare. non tam quod naturæ atque rationi conſentaneus non ſit, quàm quod à Pontifice Romano profectus: patrem ſuum imitati, qui in Paſchatis feſto Sanctam Euchariſtiam ſumere, non malum quidem eſſe dicebat, ſed quia Pontificij id facerent, potius non faciendum ſuadebat. Lutherus.

Illuſtriſſ. verò & Sereniſsimus Bauariæ Dux Erneſtus, recens Electus Archiepiſcopus Colonieñſis, Eccleſiam ſuam ad præſcriptum Romanæ, tanquam Prototypi per om-

1583 nia conformare volens, huius anni menſe Nouembri (neque enim in Octobri propter belli molem commodè fieri potuit) ad Pontificis voluntati ſatisfaciendū animum adiecit, & Calendarium, induſtria Henrici Scorenburgij, Medicinæ profeſſoris, amici, & in Mathematicis Magiſtri mei, in meliorem formā redegit, atq; à ſecundo die, reiectis decem intermedijs, mox ad decimum tertium (quo die feſtum Martini celebratum eſt) tranſilire, mādauit. Idem quoque ampliſsimus Vrbis Senatus, edito mādato, ſecutus eſt. Hæc ideo copiòſius referre voluimus, cùm vt Beatiſsimi Pōtificis Rom. piū in æquumq; in hac re ſtudiū cōſtaret, tum etiā vt Lector admoneretur, nos hactenus in temporum ſupputationibus ſtylum ſcribendi antiquum ſecutos eſſe: deinceps verò nouū, quem Gregorianum vocant, ſecuturos.

Continuabatur adhuc celebris Francofortius ille conuentus, in quo ſummis omnium qui intererant votis, Truchſeſij reſponſū expectabatur. Sed tamdiu pertractū fuit, tantaſque moras Legati Truchſeſiani fecerunt, vt Bauariani penè de illorū reditu deſperârint, & ad Principem ſuum ſcripſerint, an eos redire velit, an diutiùs expectare. Tandē ſextò Noue. Com. de VVitgēſtein, & Doct. Suartz
Nouem. 6. quib. ad Truchſeſiū legatio data erat, cum reſponſo Francofurtū reuerſi ſunt. Nihil eo die

actum

actum eſt. ſed Poſtridie in pleno conuentu, Nouem. 7.
quæ in mandatis habebant Truchſ. retulerũt.
Summa autem eorum hęc erat: Truchſeſium
VVeſtphalicos, Angaricoſque Ordines pridem conuocaſſe: eiſque fideliter expoſuiſſe,
quidquid in illam vſque horam, vltro citroque actum ac ventilatum erat. Illos autem de
nouo decreuiſſe, ac reſpondiſſe: nullum ſe alium Principẽ agnoſcere, vel recipere velle,
quam Truchſeſium, quamdiu ipſe viueret. Id
eos ſacroſanctè iuraſſe. promiſiſſe inſuper omnem injuriam ab eiuſdem ſui principis capite, opibus & ſanguine propulſaturos. Prætcrea Truchſeſium iam dudum cum vicinis aliquot Principibus & Comitibus fœdus, idque huius Chriſtiani ſui propoſiti, religionisque reformationis cauſa inijſſe. Sine horum
autem conſenſu, iſtud eum fœdus violare,
aut nouas conditiones accipere nõ poſſe. horum ſententiæ ſi audiendæ ſint, tempus diuturnum requiri: neque leuiter metuendũ eſſe, eos à pridem contracto fœdere, non receſſuros. Truchſeſium pacis conditiones ab Electorum legatis conceptas, & in mediũ prolatas approbare, vel acceptare non poſſe: ſed omninò decreuiſſe (cum Ordines vtriuſque Ducatus Angariæ & VVeſtphaliæ eum deſerere
nolint, ſed omnem opem ſuam, inſtar fideliũ
ſubditorum, ipſi offerant: tum etiam quia cõfœderatos ſuos ipſe offendere non poſsit) in
 Chri-

Chriſtiano ſuo propoſito conſtanter permanere, & neutiquam à diuinitùs ſibi data dignitate, legitima ſcilicet electione & confirmatione Septumuiratus, Archiepiſcopatusq; Colonienſis, cedere, ſibi perſuadere poſſe. Ne itaq; ſubditi, commiſeratione quauis digni, vlterius ab inhumano milite, quo hactenus miſerè vexati erant, perdantur; rogare obnixè Truchſeſium ſuos confratres Coelectores, vt apud Cæſaream inſtent Maieſtatem, quò tandem Bauaro ſuum exercitum exauctorare, & Colonienſium finibus excedere; ſibi verò pacificam & tranquillam adminiſtrationem reddere iubeatur: donec ipſe, tam coram ſua Maieſtate, quàm ceteris Coelectoribus audiatur.

Guilielmi Bauariæ ducis laus.

Guilielmus vtriuſque nunc Bauariæ Dux, cuius virtutibus omnis laus impar eſt: qui præter maximas patrum ſuorum virtutes, tanta cum animi magnitudine, ineſt humilitas, tanta pietas, tantusque religionis ardor, vt non hominem, ſed angelum diceres incarnatum. Cuius rei clariſsimum teſtimonium perhibēt omnes eius ſubditi, & quotquot eius vita eſt perſpecta. Quæ enim opera facit in abſcondito, videt pater cæleſtis: qui quidem laudandus eſt, quod hoc exulceratiſsimo tempore, tanta ſua chariſmata, tantaque ſpiritus ſui dona, non in plebeum quempiam, cui & otiū eſt & opportunitas Deo ſeruiendi, pietatisque

operibus,

operibus ſtudendi: ſed in talẽ Principem, cui tot circunſtrepunt aulæ officia, tot ſubditorũ incumbunt negotia, infudit. Quis non miretur Principem tantis opibus, humilitatis inſidiatricib. beatũ, ipſa benignitate benigniorẽ? in tantis delitijs, ipſoq; ætatis flore conſtitutũ ipſa caſtitate caſtiorẽ? in medijs mũdi fluctib. natantem, nihil magis de mundo, quàm piſces de ſale marino, in animo & conſciẽtia ſua contrahẽtem? Is igitur tam pius Princeps, partim vt Chriſtiani Magiſtratus officio, cuiꝰ eſt religionem defendere, ſatisfaceret: partim vt Fratri ſuo chariſsimo, nouo Electo Colonienſi gratificaretur: non indignum Sua Celſit. exercitum per Bauariam conſcribi fecerat. Is hoc tempore Monaco, ad diribitorium, quod inter Argentoratum & Nanceum deſignatũ erat, ſe mouit: vt habito delectu, ſumma cũ celeritate, in Diœceſin Colonienſẽ cõtenderet. Nouem. 7.

Cum verò ijs qui Bauari legationem obibant, ſententia Truchſeſianorum expoſita fuit, eam exploſerunt: omnibus verò modis ſeruandam eſſe pacem anno 1555. religioni Auguſtæ Vindelicorum datam contendebát. tum etiam priorem ſuam reſponſionem ratam habendam eſſe vrgebant: Truchſeſium nimirum cum iuramenta ſua, toties repetita, tot modis violaſſet, & contra officium dignitatemque ſuam multoties iam deliquiſſet, ipſo facto ſua functione priuatum eſſe: Legatorũ Bauari reſponſio.

omniq; iure, quod in Diœceſin habebat, excidiſſe. ſuo itaq; Principi ſtatutũ eſſe, Gebhardũ (ſi vltrò cedere nolit) vi & armis, alijsq; medijs à Deo ſibi ad defenſionem bonorũ datis, Diœceſi, ceterisq; Ducatibus & prouincijs ad eam pertinentibus, exturbare atq; eijcere.

Saxo & Brandenburgenſis non minus quã Treuirenſis & Moguntinenſis Electores laborabant, vt bellũ impediretur, & firma ſtabilisq; inter vtrãq; partem pax fieret: Truchſeſius Bauaro in adminiſtratione cederet: Bauarus Truchſeſio certã pecuniæ ſummam numeraret. Sed cum prędicti Principes huius rei periculo iam ſępius fruſtra facto, didiciſſent: animos partium exulceratiores eſſe, quam vt medicinã vllã admitterẽt, ab incępto negocio deſiſtere, neutri parti opẽ ferre, ſed emin' belli ſpectatores eſſe voluerunt. Ne tñ ipſorũ Legati, officio ſuo defuiſſe viderentur, quotidie bis, antemeridiano ſcilicet & pomeridiano tẽpore ad colloquiũ venerunt. Interim Caſimirus per Palatinatũ, adminiſtrator regionis & tutor iunioris Cõitis, ex fratre defuncto filij, inauguratur. D. quoq; Peuterichus cum ſuis Gaſconib. mouit quidem caſtra, ſed nõ multum promouit. ita vt huc illuc palãdo, in cõfinibus maneret. quæ cunctatio ſuſpicionem magnam peperit, ex induſtria id fieri, vt in omnem euentum, expeditus miles in procinctu eſſet. Huc accedebat, quod Lazarus Mullerus

Nouem. 13.

lerus etiam Francofurti adhuc moram trahebat, tanquam nouum mandatũ expectans. Bauariani his ſuſpicionib. nihil permoti, poſt quam iam biduum conſilium captaſsent, prioris ſui reſponſi terminis firmiter inſiſtebant: nihil Gebhardi poſtulata penſi habebant: ea & legibus & Imperij conſtitutioni, ęquitati quoq; & rationi repugnare, docebãt. Nouc. 15.
nihil in religionis pace ſemel accepta, & tot iam annis approbata mutari poſſe contendebant, ideoq́;. Gebh. dignitate ſua deſtitui, adminiſtratione priuari, ciuitatibus, caſtris atq; adeo omnibus prouincijs ad Archiepiſcopatum Colonienſem pertinentibus exui debere. idq́; iuxta præſcriptum Pacis Religioni cõceſſæ. Cum itaq; tam Secularium, quam Eccleſiaſticorum Electorum legati, in obſeruatione Pacis in religionis cauſa Auguſtæ Vindelicorum conſtitutæ, vnanimiter conſentirent: aperteq́; pronunciarent, ſuos Principes Nouc. 16.
nihil in præiudicium iſtius pacis ſtatuere decreuiſſe: cõcluſum eſt, conuentũ dimittendũ, necvlterius in pacificationis negocio procedẽdũ eſſe. Nihil igitur aut parũ hoc tam celebri Frãcofurdienſi colloquio actum eſt. Illuſtriſ. verò Princeps Erneſtus, cum intelligeret id quod iamdudum animus eius præſagiebat, eueniſſe: omni celeritate bellum promoueri, arcemq́; Poppelſdorfenſem arctius obſideri, & ſumma contentione oppugnari iubet. Tan

Exitus conuentus Frãcofordienſis.

dem verò præſidiarij, in eam redigebátur an guſtiam, vt ſeſe dedere cogerentur. In hac oppugnatione Comes Princeps Arenber. ſeſe egregiũ Imperatorem, & ſtrenuum militẽ præbuit: nec exiguas laudes nominis ſui celebritati adiecit. Omnia hactenus nouus Electus Colon. bonis, felicibusq; auſpicijs agebat, plurimũq; Truchſeſij. ſpes extenuata iam erat, penitusq; concidiſſet, niſi inſignis illa victoria, qua ante pagũ Hulſtanũ, eodem ferè tempore potiti ſunt, animos eorum iacentes erexiſſet. Quæ qualis fuerit deinceps dicemus. Aloſtũ ꝙ patrio idiomate Hulſt vocant, pagus eſt, ab oppido Muerſenſi mille circiter paſsibus diſtans

ſtans: caſtro, & duobus monaſterijs clarus. Hunc Comes Alpenſis ad oppidum Kempenſe infeſtandū munierat, impoſitoq; ccc. equitum & cccc. peditum præſidio, quotidie prædas in diœceſi agebat. Generoſiſsimus verò & illuſtriſsimus Dux Saxoniæ & Louvvenburgij Fredericus, vt ab hoſtilibus excurſionibus iſtam Diœceſeos oram liberaret, cum ſuo equitatu & peditatu pagum obſedit. Aderat ei Ayta Gandauenſium Præpoſitus, vir in toga clarus, & in armis ſtrenuus, magni iſtius quondā Viglij ex ſorore nepos: Cui nuper ab Archiepiſcopo cuſtodia Cæſaris VVerdenſis erat demandata. Submiſſus eſt Frederico Duci in auxilium Keſſenoy cum lectiſsimis Eburonum cohortibus. Coniunctis itaque viribus Aloſtum prætenturis, valliſq; caſtrenſibus cingunt, adeoq; coarctāt, vt nihil commeatus obſeſsis aduehi poſſet. Hüſt obſidetur.

Præſidiarij ſæpius erumpentes, in Frederici Ducis caſtra irruunt, velitationeq; facta, nunc victores, nunc victi ad ſuos reuertuntur.

In aliquot ſeptimanas protracta eſt hæc obſidio. iamq; commeatus, & cetera neceſſaria deficere incipiebant. nec tamen qui in pago erant, aut animis frangebantur, aut quicquam hoſtibus concedebāt. Sed & inſuper in eam petulantiam proruperunt, vt claudicantem equum, impoſitis Sanctorum imaginib.

quas

quas ex templis ſuſtulerant, in caſtra Frederici, in ludibrium hoſtium ſuorum, abegerint. Qui verò in caſtris erant, reſeruatis imaginib. & in earum loco patibulo erecto, Iconoclaſtas atque in Sanctos Dei blaſphemos, hoc ſupplicij genere dignos ſignificare volentes, equum ad ſuos remiſerunt.

Truchſeſius ne ſuos deſereret, per VVeſtphaliam militum delectum habebat, relictis ijs qui vix oppidis cuſtodiendis ſufficiebant, ceteras omnes è territorio Reckelinckhuſéſi, comitatu Arensbergenſi, alijsque prouincijs copias coniungebat: vt traiecto flumine hoſtē profligaret, ſuosq; ab obſidione liberaret.

Vt autem nihil deeſſet, partem quoq; preſidij, quod in arce VVerlenſi erat, euocauit: iuſſitque tormenta aliquot maiora iſtinc cōportari, quibus extrahendis, dum milites occupati ſunt, orta eſt ingens inter ciues & ipſos, ob meretriculam, ſeditio. Ciues campanæ ſigno claſsicum canere, ad arma procurrere, curiam præoccupare, & iam ſclopetas in ipſos milites exonerare: defendebant ſe milites, ita vt nonnulli grauiter ſauciati ſint: quæ turba militibus exitioſa fuiſſet, niſi Centuriones & præfecti animos ciuium, blanditijs & precibus placaſſent. Truchſeſius, quanta potuit celeritate, ſuos promouit.

Erat ea fama frequens ſatis in caſtris Bauarianorum; & ipſe Archiepiſcopus, ſciens dubiam

biã eſſe belli aleam, nec conſultum eſſe, temerè periclitari: ſuis metuens, nouis copijs duce Suuartzenburgio, exercitum Frederici Ducis augeri præcepit. Truchſeſius verò cum ſuis illas anteuertit, & priuſquam ſe Lovvenburgio cõiungerent, de hoſte triumphum reportauit.

Exercitum enim in duas partes diuidens, alteram prope oppidum Berkenſe, fluuium traduxit: alterã Henrico Bruinſvvicenſis Ducis Nothó, alio loco traducendam commiſit. Factũ eſt id tanta celeritate, vt in caſtris Lovvenburgicis non prius fama peruenerit, quã cum iam hoſtis in conſpectu eſſet. Sed nec tũc credi potuit. Erat tunc temporis in procinctu regius miles, qui ſub Petro de Paz Hiſpano nobili & religioſo ſanè (id enim de illo affirmare audeo, vt cui eius vita iam ante annos 9. cum in ædibus noſtris diuerſaretur, fuit perſpectiſsima) duce militabat. Eburones itaq; qui in obſidione erant, cum eminùs equitum, peditumque cumulos aduentare cernerent, Regios ſibi ſubſidio approperare arbitrabantur. Poſtquàm verò hoſtes eos eſſe agnouerũt, retrocedunt, vt ſe Germanis qui nunc in acie ſtabant coniungerent. Germani verò Eburones, in quibus illorum maxima erat fiducia, inordinato agmine cedere conſpicientes; rati ſunt eos in fugã verſos eſſe: interruptaq; acie & ipſi fugere cœperunt. Equites interim Truchſe-

hſeſiani qui in proxma ſyluula in inſidijs erant, magno impetu in hoſtes irruunt. Eburones cum ſe cinctos viderent, ne inulti morerētur, aut hoſti victoriam incruentam relinquerent, fortiſsimè dimicârunt: & ne viui in hoſtium manus venirent, quo quiſq; loco ſtetit pugnans, hoc ipſo concidit & moriens: donec penè omnes, non parua cum hoſtium ſtrage trucidati ſunt. Germani ferè omnes fuga elapſi, incolumes ſeſe prælio ſubduxerunt. Dux Fredericus, cum ſpem nullam victoriæ cerneret, celeri equo in arcem Hulkenraet ſaluus peruenit. Præpoſitus Gandauenſis, qui ægrè admodum à pugna diuelli potuit, in oppidum Kempenſe ſeſe recepit: quo in itinere parum aberat, quin ab hoſtibus captus fuiſſet. Comes à Rifferſcheit, & alij aliò ſe cōtulerūt. Prædam Truchſeſiani opimā nacti ſunt: nam præter vulgares cæſorum exuuias, *300* currus cōmeatu, alijsq; rebus onuſtos, quatuor inſuper tormenta campeſtria, victores ex hoc prælio reportaſſe dicūtur. Keſpenoy cū alijs non nullis belli præfectis, ſaucius in poteſtatē hoſtiū venit, & captiuus abductus eſt. Varij variè de hac clade loquūtur: nūc huic, nunc illi imputatur: adeo vt cuius errore vel negligentia illata eſt, adhuc incertū ſit: vt vt eſt, id conſtat, Truchſeſ. Alpenſi duce non minimam belli laudē. ex hoc conflictu reportaſſe: & hoc facto mirū in modum ſuorū animos erexiſſe. Commiſſo hoc prælio, & nouo cōmeatu, his

qui

qui in munitione Aloſtana erant aducto, Henricus Brunſvvicenſis cum ſuis in Vveſtphaliam redijt. Alpenſis actis gratijs, eos quoque, qui ex Gelricis oppidis huic expeditioni interfuerant, dimiſit. magnaqúe tã in Belgio, quàm in Diœceſi, eorum qui Truchſeſij partes ſequebantur, erat lætitia: quam tamen ſubſequentes clades ſubito in luctum cõmutarunt. Archiepiſcopi enim frater Germanus Ferdinandus Bauarus iam pridẽ arcem in ſummitate montis conſtructam, obſidione cinxit. Habet is mons nomen (vt Georgio Bruin viro antiquitatis ſtudioſiſsimo placet) ab Idolo Mercurij qui in hoc loco, ſub gẽtiliſmo magna cum veneratione colebatur: quẽ enim Latini Mercurium vocant, Germani Godes aut Godes ſolent nuncupare, vnde & Mercurij diem Godesdag Vbij, & circumiacentes populi nominârunt. Quamuis ego iam ſępius animaduerterim nõ Burg ſed Berch dici. Ideoq; putẽ nõ Mercurij Burgum, ſed Mercurij mõtem, aut Dei (per antonomaſiam, pro Mercurio, quem veteres Germani coluerunt) potius dicendum. Vbij verò ad chriſtianiſmum conuerſi, in hoc monte, Mercurio exploſo, templũ D. Michaelis ædificauerunt. Tandẽ Theodoricum Comitẽ Montenſem Archiepiſc. & Electorem Colo. circa annũ D. *1214.* ex mulctis cuiusdam Iudęi, quẽ in vinculis habebat hanc arcem adieciſſe, nonnulli ſcribunt: Mõs hic excelſus admodum eſt, & pręceps, aſcenſu aſper

Godesberg

In 2. ciuitatum orbis tomo.

aſper & difficilis: petroſus totus, adeò vt nec tormenta bellica ſubuchi, nec agi cuniculi, niſi ſumma cum difficultate poſſent. Erat in arce præſidium ex præmiatoribus & meſonautis Belgicis conflatum, ſceleſtiſsimis quidem hominibus, ſed ſtrenuis militibus, qui arcem gnauiter defendebant. Diſpoſitis initio tormentis in proximo colle, diu maioribus pilis muri verberati ſunt. ſed nihil aut parum tot ſumptibus profecerunt. dum præſidiarij noctu repararent, ſiquid per diem collapſum, aut diſiectum erat. Mutato itaq; cōſilio Dux Ferdinandus cunicularios adhibuit, & quà parte mons minus petrorſus erat, ſuffodi iuſſit: ad id perficiendum aliquot diebus laboratum eſt.

Decem. 31 Interea Hermannus Adolphus Solmenſis Comes, q partes Truchſeſij ſequebatur, Auguſtanę confeſsionis miniſtrum nactus, cum eo Dorſtenum; oppidum, inter VVeſaliam Cliuię, & Reckelinckhuſen ſitum, profectus eſt: vt oppidanis miniſtrum hunc obtruderet. Auditus eſt benignè ab oppidi magiſtratu: ſed quia petitionem eius ad tumultum ciuium & ſeditionem tendere iudicabant, nequaquam miniſtrum oblatum in oppidum recipere voluerunt. Indignè ferebant hoc ciues, qui confeſsionem auguſtanam profitebantur. Magiſtratus verò cum ſuos fremere audiret, atq; tumultum metueret, Paſtorem

Catho-

Catholicum, quem in vrbe habebat blanditijs& argumentis ſuis eò induxiſſe dicitur, vt promitteret, ſe petentibus Euchariſtiam ſub vtraq; ſpecie diſtributurum: quo vel ſic Proteſtantibus ſilentium imponeretur, & Comitis petitio commodius reijceretur. Quod & conſecutum eſt. Solmenſis itaque intelligens ſpem ſuam eluſam eſſe, animi dolorem, vultus hilaritate diſsimulauit, & ciuibus ſuæ religionis gratulatus, in ipſis portis ſtrenuè cum eis potauit: tandemque diſceſſurus, petijt: vt cum maximè oportunum eſſe arbitrarentur, ſe per nuncium vocarent: venturum cum exiguo comitatu, vt oppidũ perluſtret, &cum ipſis vini aliquot congios abſumat.

Truchſeſius quoq; nonnullas equitũ turmas, peditumq; manipulos in Ketvvijc, oppidulum ad Rouram poſitum, miſit: vt põtem lapideum, qui vtramq; fluminis ripam coniungit, quo tutiores à Bauarianorum excurſionibus eſſet, diſijceret. Ceterũ Abbas Vverdenus, qui hic & ius dicit, & late imperat in circumiacentibus pagis, campanarum ſigno ruſticos cogere, armatos Truchſeſianis obuiam ire, & pontis diſſolutionem impedire præcepit. ad cuius mandata ruſtici continuò prompti, hoſtibus occurrunt, & in fuga verſos, vſque ad territorium Reckelinchuſenſe ſunt inſecuti.

Porro cum iam cuniculi in obſidione Go-

desbergenſi, eò producti eſſent, & bona pars arcis ſuffoſſa tremeret, iniecta nitrati pulueris copia, immiſsoq; igne, hora circiter pomeridiana prima, flamma terræ viſceribus incluſa, magno erumpens fragore, turres, muros & propugnacula loco ſuo euulſa, in altúmq; vi pulueris rapta, diſiecit, arcémq; ipſam ſpacio tã lato aperuit, vt accedẽdi & expugnãdi magnus eſſet locus, magnaq́; opportunitas.

Præſidiarij tamen non ignari, de ſuo agi corio, tormenta in ipſas ruinas comportata, in denſiſsimos hoſtium cumulos explodunt, ſeſeqúe pro viribus aliquamdiu defendunt. ſed cum Bauariani & numero, & viribus ſuperi-

periores, impreſsionem continuarent, iamq́; ipſas ruinas occuparent: præſidiarij cedere, & hoſti locum dare cœperunt. donec tandem Bauariani arce potiti sũt: Inuéti ſunt in ea milites circiter 72, qui omnes interficiebantur. Noluit enim Illuſtriſ. Dux. Ferdinandus, vllius vitæ parcere: tum quia peſsimi præmiatores, prædatoréſq; erant, à quibus nil boni erat expectandum: tum etiam, quia gratiam à ſe & Comite principe Arenbergio ipſis oblatam petulanter, indigniſq́ue modis reſpuiſſent. Abbas verò Heiſterbacenſis, qui ab his graſſatoribus ante aliquot menſes captiuus huc adductus erat, viuus atq́; incolumis repertus eſt. Is memor beneuolentiæ arcis Capitanei, qua erga eum in carcerib. vſus erat, apud Ducem Ferdinandum pro eodem Capitaneo intercelsit, & vt vitæ eius parceretur impetrauit. Liberatus eſt & hac victoria Centurio quidam, Italus natione, patria Florentinus, nomine Ranucinus, qui in excidio Abbatiæ Tuitienſis captus erat. Hildeſemenſis verò Suffraganeus paulo ante in vinculis obierat. Celebri hac expeditione peracta, Electus Colonienſis ſtipendia mitibus ſuis perſolui iuſsit: paululumq́; refocillatis corporibus, reparatiſq́; viribus, totus exercitus ad oppidi Bonnenſis obſidionem ductus eſt. Decem. 21. Bonna arctius obſidetur.

Subornati ſunt eodem ferè tempore, à Truchſeſianis, octo ſicarij, qui Bauarum Electo-

rem, eiusq; germanum fratrem Ferdinãdum ex inſidijs adortos interficerent. Noluit Deus hoc tã atrox facinus in optimos Principes cõmitti: ſed animum vnius ex iſtis ſicarijs ita commouit, vt inſidias detegerit, ſociósq; ſceleris, atq; miniſtros omnes nominauerit: Capti ex his nonnulli, & funeſto ſupplicio mactati ſunt.

Premebantur Bonnẽſes arctiſsima nunc obſidione, ita vt nec excurſiones facere, nec earum rerum, quibus indigebant maximè, quicquam in oppidũ recipere potuerint. Quamuis .n. nec frumenti, nec vini laborabant inopia; ſalis tamen, ligni, candelarum, aliarumq; rerum, ſine quibus commodè viui non poteſt, magna erat in vrbe raritas. Quare coacti ſunt multorum, ac præcipuè exulantium Catholicorum ædes diſturbare; vt canterios tranſtilla, trabes, coaſſationes, aliasq; materias ignibus nutriendis idoneas, haberent.

Bauarus munimentum fortiſsimum, ex oppoſito Vrbis trans Rhenum extrui iam fecerat: vt hac parte commeatum prohiberet: oppidum ipſum infeſtare poſſet: propugnaculo hoc iam cõfecto, maiora in illud tormenta aduexerunt, quib. nauẽ prętoriam quæ ante oppidũ erat lacerârunt, & depreſſerũt. Sed & hoc memorabile eſt: Carolus Truchſeſ. iam antè, telonij ædes magnificẽtiſsimas, in ipſa Rheni ripa cõſtructas, ad inhabitandum ſibi ele-

gerat

gerat. Sciebant hoc qui in propugnaculo erant; dirigentes itaq; maiora tormenta in hãc domũ, vna pila tria cubicula perforarunt. deinde pila ad cubile ipſi' Caroli perlata, enſem q ad lectũ pendebat, in tres partes confregit: partiumq; vnã diſsilientem tam profundè in parietem fixit, vt niſi magna vi, & inſtrumentis ferreis extrahi inde non poſset: Baculum quoq; præfecturæ inſignia medium perrupit. Deinde & alium parietem perforans, mappã Vveſtphaliæ, in qua Carolus ſeſe ſpectando oblectare ſolet, diſturbauit, & lacerauit. Carolus paulo antè cubiculo exierat, puerum accerſitum, alioquin & ipſe periclitatus eſſet. Reuerſus videns & gladium, & baculum confractum, mali id ominis eſſe præſagium arbitratus eſt: & ex eo tempore parum animi habuiſſe dicitur.

Etiam hoc à nonnullis affirmatur, quod tempore obſidionis, inſignia Gebhardi, tres nimirum leones pulli, in campo flauo telonio affixa, vltrò nulla adhibita violentia conciderunt. omen ſanè infauſtum. Cum Anna Auſtriaca Hiſpaniarum Regi nuptura Antvverpiam veniſſet, ciues eam magno cum triumpho exceperunt. Inter alia inſignem arcum triumphalem erexerant. erant in eo Imperatoris Electorumq; imagines depictæ, & ſingulorum inſignia ſub pedibus affixa. hic cum Gebhardus Truchſeſius, tunc canoni-

cus Colonienſis aſtaret,luſtrans opus, & admirans conſtructoris induſtriam;inſignia Electoris Colonienſis forte fortuna deciderũt, & ad piliũ Gebhardi, huius neſcij, vento perlata ſunt.

Admonitus ab aſtante inſignia manu corripit, & videns ea Colonienſis Electoris eſſe, hæc,inquit,mea erunt.& in ſinum ſuum recondens,abijt.Omen hoc ſui ante & poſt electionem in optimam partem interpretabantur: quemadmodum & hoc quod Bonnæ contigiſſe diximus,alij nunc infauſtæ, infelicisque fortunæ indicium eſſe,nonnulli exiſtimârunt.Sed ad Bonnenſes reuertamur.

Cingebantur ij iam quaſi corona circumquaque.Erãt,in hac obſidione quatuor lectiſſimę Sequanorum equitum turmæ; ſub Ductore Thoraiſio; quatuor etiã Italorum, ſub præfecto Nicolao à Boſco; et quinque Eburonum:Peditum verò ſigna quadraginta,partim Germanorum, partim Eburonum, atq; Boiorum,qui omnes ad pugnam erant paratiſsimi.

Gebhard.res ſuas inclinare videns,cũ iam Imperij Principum ope deſtitueretur, omnẽ ſpem ſuam in Henricũ Nothum Bruinſuuicenſem, & Adolphum Nuenarium coniecit. His aliquoties nunc per literas,nunc per nunçios(de miſerijs oppidi Bonnenſis, certior

factus;ſæpiusq́; ,vt eis ſuccurreret, interpellatus) prouinciam Bonnæ liberandæ demandauit.

Nuenarius auxiliares copias è Gelria euocat; Henricus interim triginta peditũ ſigna, & 8. equitum cohortes, quinque circiter armatorum hominum millia, è diuerſis locis, quæ ad hibernandum erant dimiſſa, corraſit: magniſque itineribus, atque incredibili celeritate Bonnam cum hoc agmine contendit; vt vna eademque opera & Bonnenſibus neceſſaria ſubueheret; & Bauarianos caſtris exueret.

Ceterum Bauariani de aduentu Bruinſuuicẽſis per exploratores certiores facti; tredecim equitum turmas, & decem ſigna peditum caſtris educunt; & hoſti magnis animis obuiam procedunt.

Brunſuuicenſis inter arbuſta, & fluuium, qui Ager ab accolis dicitur, clam omnibus (vt ipſe exiſtimabat) iter maturauit; donec ad locum, vbi ponte ligneo exercitum tranſportaret, peruenit; rectà Sieburgum properans. Eſt in vlteriori fluminis ripa ſylua opacitate vmbroſa, in qua Bauariani ſeſe cum ruſticis, quos è vicinis locis euocârant; clam continebant: donec hoſtium potior pars iam fluuium tranſierat; Diuiſo iam Henrici Bruinſuuicenſis agmine fluuio intermedio,

 Baua-

Bauariani ex inſidijs erumpunt, horrendoq; ſtrepitu, atque hoſtili clamore aduentantes, Truchſeſianos ex improuiſo aſsiliunt, qui cũ ſe ab hoſtibus circumuentos cernerent, metu exanimes ad pontem rurſus accurrunt; in altera fluminis ripa, reuulſo ponte ſe ſaluos fore arbitrantes. Sed cum exercitus tergum nondũ tranſijſſet, medioque ponte iam conſiſteret, impediti ſunt, quo minus trãſire poſſent. Tumultu itaque in ponte facto, cum iam hominum globus eſſet denſiſsimus, nec pons oneri ferendo ſufficeret, diſſoluitur: equi verò & homines paſsim vnà cum tabulis, in fluuium delapſi, & aquis inuoluti miſerè perierunt. Alij verò qui nondum ad pontem peruenerãt, partim cæſi ſunt, partim verò fugati: & in vicino flumine, cui Siegio nomẽ eſt, à quo & Siegburgum appellatur, ſubmerſi. Scio & alios eſſe qui fraude, & induſtria ruſticorum, qui à Bauaro ſtabant, & Truchſeſianis ob petulantiã, quam ſub Caſimiro hic exercuerãt infenſiores erãt, contignationes, iuncturasque pontis callidè ſolutas, & diſiunctas fuiſſe putẽt; vt ad vehementiorẽ concursũ ruere neceſſariò debuerit. Qui verò in altera fluminis ripa erãt, ſuorũ cædẽ, atque interitũ conſpicientes, relictis omnibus impedimentis, Tuitio & Mullemo Bercкam metu penè exanimes feſtinarũt, hyemis aſperitatem, noctis tenebras & viarũ difficultates, vt vitæ conſulerent, facile contẽnentes.

Baua-

Bauariani parta victoria, ad ſpolia cócurrűt, & præter alia 45. currus pernis, ſuccidijs, annona ſalaria, armis, puluere, alioq; commeatu, & bellico apparatu, Bonnéſib. maximè neceſſario nacti, victores in caſtra redierunt.

Spem omnem oppidi Bonnenſis conſeruã di iam Truchſeſius abiecerat, deq; Fratre ſuo Carolo hoſtibus eripiendo cogitare cępit. Nűcium itaque cum literis Bonnam miſit, quæ quidē prima facie, & fratrem, & præſidiarios in bonam ſpem erigebant: re uera autem Carolum vt ſe clanculum, idque primo quoque tempore, primaque occaſione oblata ſubduceret, hortabantur. Suboluit præſidiarijs qui ad defenſionem vrbis relicti erant, quod neq; ſubſidia, neque ſtipendia eſſent expectanda, ſed & Carolum Truchſeſium de fuga cogitare. Quod ne fieret inito conſilio Carolum tã diligenter obſeruârunt, tamqúe arctè cuſtodierunt, vt elabendi non daretur occaſio, putã tes hoc modo aut Carolum, aut Truchſeſium adigi poſſe, ad ſubſidia mittenda, vel debita ipſis ſtipendia annumeranda. Sed cum neutrű obtinere poſſent, & Archiepiſcopus Bauarus hanc præſidiariorum mentem intellexiſſet, partim vt innocentium ſanguini (vi enim oppugnare atque expugnare oppidum illi diſſicilè non fuiſſet) parceret; partim vt ſumptus, atque impenſas iſtas maximas, quę in expugnationibus fieri ſolēt, temperaret, per Fecialē

iuſsit his qui in oppido erãt certa ſtipendia nu merari. Cum .n. iã arctiſsimè, ipſos obſideret, omniumq; rerũ ad bellũ neceſſariarũ apparatum haberet inſtructiſsimũ, aggeribusq; partes omnes quæ aditum habebant à terra occluſiſſet; ita vt nec fugiẽdi, nec oppidi defendẽdi, ſpes vlla ſupereſſet, præſidiarij colloquiũ poſtularunt: q̃ ſtatim ipſis à Bauaro eſt cõceſsũ.

Nam ſi Archiepiſcopus maiora tormenta aduehi, ſi muros diſturbari, ſi cuniculos agi, oppidumque oppugnari voluiſſet, facile expugnaſſet. Eſt enim Bonna ab ea parte, qua aditus à terra eſt, non adeo munita: ſolida tell' eſt; foſſæ vel nullas, vel exiguas aquas habẽt, muri inbecilliores ſunt, quàm vt magnã vim ſuſtinere poſsint: Præſidiarij que (licet multo alia fama extra oppidum eſſet) ignaui admodum in muniendo fuere. aut igitur ſeſe dedere, aut periclitari magoperè debebant.

Conuent' in Briele. Interea Gebhardus Ordines VVeſtphaliæ in oppidum Briele coegit: vbi in præſentia Georgij comitis à Vitgenſtein, Adolphi comitis Solmenſis, & Iohannis Baronis in VVinnẽberg, nobilibus, oppidorumque legatis ſummam rerum ſuarum expoſuit neceſsitatem: petijtque primo vt vel duorum tantum menſium ſtipendia nõ denegarent, quò milites ijs numeratis in officio, retinere poſſet. Secundò, vt nobiles, patriæ, clientes fiduciarij, & feudatarij ſui, vbi neceſsitas poſtulauerit, ſcriptoq;

euocentur, ſeſe ad bellum accingant: & vna cũ Principe ſuo in prælium deſcendant. Ad priorem petitionem ab Ordinibus reſpõſum eſt: ſe duo menſtrua collecturos, & numeraturos, vnum in præſenti, alterum circa feſtum Iacobi. Sed quia Nobilitas ad hanc ſummam nihil contribuere vellet, ſed Truchſeſio ſeorſim honorariũ offerret: oppidorũ verò legati nobilitatem quoque cenſeri & ad imperatam indictionem conferre, poſtularent: lis exorta eſt; cuius determinationem in aliud commodius tempus reiecerunt.

Ad poſteriorem verò petitionem, aiebant Ordines patriæ, ſibi non diſplicere vt oppidatim, vicatimque incolarum delectus habeatur, armaque per omnes prouincias imperentur: Nobiles quoque ſe rei gerendæ ordinem compoſituros, rationemque inter ſe trituros, quot equitibus ſinguli (quãdo neceſſe eſſet) euocati, in campum deſcenderent, promiſerunt: non eo tamen animo vt Capitulo, & prouincijs Rhenanis absque cauſa iniuſtum bellum inferãt: ſed terminos patriæ defendãt. Orârunt inſuper nonnulli Truchſeſium, vt Auguſtanam ſubditis confeſsionem relinqueret, nec vllis hæreſib. publica exercitia indulgeret. Deniq; pollicebãtur ſe in pacto fœdere, & ſacramento, in proximo conuentu inito, manſuros, donec à Cæſarea maieſtate, ordinibusque imperij reuocarentur.

His

Ianu. 8. His omnib. in publicas tabulas relatis, cõuentus ſoluitur. Carolus verò Gebhardi frater ſibi à nonnullis metuens, quendam Fredericum Spitz, è Briſgoa eo quod conſilium de deditione vrbis (cum tamen Bauari vires, ſũmam oppidi neceſsitatem, Truchſeſij perditas res & deploratas p̃ oculis videret) non impediuiſſet, in carcerem coniecit; captiuumq́ue vnà cum duobus alijs detinuit: donec à ſuis redemptus eſt, & liberatus. Interdixit inſuper præſidiarijs, ne quas ab hoſte literas acceptarent. atque ea cauſa fuit, cur tympaniſtes ſemel, atque iterum cum literis & mandatis ad oppidum veniens, nec admiſſus ſit, nec auditus.

Ceterum Arenbergius, & Dominus Eckẽbergerus ſæpius tam interdiu, quàm noctu, ipſa mœnia ſubeuntes, excubatores appellabant: illis explicantes Cæſareæ Maieſtatis proſcriptionem, Truchſeſij militem omnem ab Imperio reuocatum, & qui parere nollet, hũc imperij hoſtem declaratum. Huiuſmodi mãdatum iam dudum ad ſuos præfectos perlatum eſſe, ſed vafro illorum conſilio ſupprimi, nec ijs quorum intereſt oſtendi: Cogitarent feriò quàm capitale ſit facinus, Imperatori, totiq́ue Romano Imperio impotenti animo reluctari: quantæ temeritatis res ſit, extrema periclitari: Commilitonum ſuorum in Poppelſdorff, & Godesberch interfecto-

rum

rumfortunam experiri.Satius eſſe vt è re natá cõſilium captent, oppidũ vltrò dedant:nulla ſubſidia adornari,ſed & ſi qui eos obſidione eximere molirentur, meminiſſent quid nuper Notho Bruinſuicenſi contigerit; eoſdem viros adhuc in caſtris eſſe,eadem,&multo maiora audere,ſi res poſtularet.Oppidum eſſe non Truchſeſij priuati,ſed Bauari recens Electi,hunc ab vtroque Magiſtratu, ſummo Pontifice nimirum ;& Cæſare confirmatum: diplomata ad manum eſſe,& ſi neceſſe ſit, ipſis poſſe exhiberi : Suæ tandem ſalutis curam habeant,nec ſe à ſuis ad truculentiſsimas carnificinas ſubeundas adigi patiantur: præſertim cũ gratis illud facturi eſſent,nec mercedẽ, nec ſtipendiũ pro tanta temeritate eſſent recepturi.Nouo Archiepiſcopo Principi potentiſſimo opes ampliſsimas ſuppetere,vnde ipſis (poſtquam Mandato Cæſareo paruerũt)liberaliter pro rei qualitate ſatisfieri poſsit. Eſſe quidem tanto Principi indignum , quod eá quæ diuino & humano iure ipſi competant, ære ab hoſte redimeret : tamen vt etiam hoſtes eius liberalitatem & humanitatem experiantur,diſcantque, Archiepiſcopum Colonienſem eorum,qui fraude ſeducti ſunt, damnũ quod oppidi deditione forſitan incurrere poſſent,non appetere:decreuiſſe,quod ſi oppido excedãt,illudq; ſuo Principi legitimo tradant,honeſtum ſtipendium annumerare.

Hæ

Hæ tam honeſtæ, atque æquitati conſentaneæ rationes, liberaleſque pollicitationes, etſi præſidiariorum animos non potuerint expugnare, vehementer tamen oppugnabãt. Statim enim tres gregarios milites ſingulos ex ſingulis vexillis in Vveſtphaliam legârunt, vt quid de Truchſeſio, eiusq́; ſubſidio, & caſtrenſi peculio ſperandum eſſet, explorarent. Eodem die nonnulli ex ijs qui Henrico Bruinſv vicẽſi militabant, in pago Helmer, cōitatus Markenſis 36. colonos miſerè iugulârũt. Omnib. verò diligenter per Vveſtphaliam perluſtratis, ij qui ex Bonnenſib. miſsi erant, cũ nec ordinem, aut diſciplinam militarem in Vveſtphalia inuenirent vllam, nec auxiliares copias, nec pecuniam belli neruum promptam eſſe confeſtim in limine intellexiſſent, vnus ex ijs Nicolaus Seylerus Nemetẽſis ad ſuos Bõnã redijt; cũ huiuſmodi reſpõſo: fruſtra ſubſidia expectari: in Vveſt. nullũ eſſe belli apparatũ; per ruſticorũ mapalia, duos milites cũ dimidio ſtertere, & ſemi quatuor equos ad claſsicũ ſtare paratos: prȩterea & cõpilatis omnib. ſcrinijs manipulum auri ad bellum gerẽdum reſiduũ eſſe. Cumq́; ſiniſtra hȩc fama per óppidũ increbuiſſet, atq; inter alios, profũdius in Michaelis Pirckleri animum deſcendiſſet; contigit, cum iam vigiliæ deducerentur, quendam qui ſub Caroli Truchſeſij vexillo militabat, inauſpicato iurgio cum hoc Pirckleiro in ipſq

ipſo circulo contendiſſe. Ceterum Pirc-klerus arrepto gladio (quem xiphomacheram nonnulli vocant) eum è circulo eiecit, atque furore quodam inſecutus eſt. Sequenti die Pircklerus, cum 30. alijs ſibi contra hũc, qui pridie oppidum adhuc aliquamdiu contra Bauarianos defendendum perſuadere nitebatur, confœderatis, ad forũ venit. Ceterũ cum alter ille, metuens ne aut ſecundò fugaretur, aut peius mulctaretur, ad forum venire non auderet, ipſum Carolum Truchſeſiũ ſummum Præfectum ſecum adduxit, qui cũ milites congregari, & conſpirare animaduertere, tametſi multa cum ſingulis ſæpe egerat, tamen in rem fore credens, vniuerſos appellare, & cohortari, cõcione vocata, virtutes militum laudibus cumulauit.

Oratio Caroli Truchſeſij ad Milites.

DICEBAT, *admirari ſeſe quanam in re quidam offenſi, aut qua ſpe moti deditionem molirentur. Tres eſſe cauſas propter quas homines ſeditionem aduerſus Principes ſuos mouere & deditiones cogitare præſumant: quando ſcilicet commeatus deficit, quando ſubſidia, & ſtipendia fruſtra expectantur, quando ſpem rerum maiorum, aut potiorum animo concipiunt. Quid quæſo horum (inquit) vos mouet?*

AN *vobis commeatus deficit? habetis vinum, habetis frumenta, habetis carnes, ceteraqúe ad vitam militarem ſuſtentandam ſufficientia. à frigoris iniuria luculenti foci, ab aeris intemperie tecta ciuium vos defendunt. Conſiderate fortunam hoſtium veſtrorum*

& cum veſtra conferte, qui pluuijs continuis madidi, frigore intolerabili concreti, fame atque inedia pallidi, in luto ac cœno dormientes, ſacramentum tamen ſuum hactenus non violarunt. An vos offendit, quod promiſſa ſubſidia, atque ſtipendia non mittantur? Vidiſtis milites, ante paucos dies quantæ curæ Electori veſtræ, atque huius oppidi ſalus ſit. Vidiſtis inquam in conſpectu auxiliares copias, ad nos properare. ſed altior fluminis alueus trãſitum impediuit. Aſpicite quæſo imbres, nimbos, procellas, turbines, ceteraſq; tempeſtates, & ipſi iudicate, ſi via modusquè inuenire queat, nobis opitulandi. expectate quæſo, expectate milites cælum paulò mitius, & auram magis ſecundam, ſcitis fratrem Electorem ad me literas dediſſe, quibus ſpatio plus 3. ſepti manarum nobis auxilia certò promittit: effluxit nūc vna, reſtant duæ: tempus ſane perexiguum in quo aut ſupremam laudem, aut ignominiam ſubire poteſtis ſempiternam. quid feſtinatis? vrbem adhuc ſaluam, atque integram habetis: hoſtis nondum muros aperuit: nondum oppugnauit: ſed etſi oppugnauerit: non deſunt nobis vires ad reſiſtendum: non deeſt bellicus apparatus.

Qvid *igitur eſt cuius gratia in præſenti nobis inſenſi deditionē meditamini? dicere quidem non poſſũ, ſed cauſam à vobis audire velim. Arbitror quidem neminem ex vobis eſſe, qui aliquid dicere, vel cogitare etiam poterit. Sed cogitabit forſan aliquis è numero deploratorum hominum, maiora nunc commoda, ſpemq; maiorem ac firmiorem relucere apud hoſtem. Inanis eſt hæc perſuaſio: multa vobis promittent; ſed cum voti compo-*

compotes facti per vos fuerint, illudent vos, & tradito-res appellabunt. Quid illorum potentiam formidatis? ecquis veſtrum ignorat, quãtis difficultatibus, labori-bus, ſumptibus arces numero paucas, natura atque arte non adeò munitas inuaſit? quî poterit, ſi coniunctis animis reſiſtamus hoc oppidum munitiſſimum expug-nare? ſcitis vires fratris, ſcitis quot vrbibus, quot pro-uincijs imperet: neſcitis quot amicos, quot confœdera-tos habeat in Imperio, qui Vere nouo cũ copijs ſuis ac-celerabunt. In hoc oẽs belli moles, in hoc Principis ve-ſtri ſalus, in hoc gloria veſtra nunquam intermoritura conſiſtit; vt quatuordecim dies in fide permaneatis, & ſacramentum quo nobis deuincti eſtis non violetis. Sa-crum vobis ſit Germanorum nomen quod barbaræ et-iam nationes reuerentur: nolite iſtud polluere, nolite quicquam cõmittere, propter quod iſtud malè audiat, vel ab exteris contẽnatur. Vos ſpectaculũ, vos expecta tio non tantum Principum Imperij eſtis, ſed & totius Chriſtianitatis Magnatũ, qui oculos, animos, & cogi-tatus omnes in hoc oppidum, noſtramque fidelitatem, & fortitudinem coniecerunt. quib. aut lætitiam ſi vi-ros vos præbeatis, aut dolorem, ſi vos perfidia contami naueritis, afferre poteſtis. Iſtam hactenus laudem, iſtã gloriã, iſtos honores vobis hactenus peperiſtis, quæ per nicibus alis per totum volitant terrarum orbem, quæ in omnium hominum. ore verſantur, & quibus regum ac Principum epulæ condiuntur. quid turpius? quid miſe-rabilius, hæc tot, tantisque ſudoribus, & periculis par-ta, vnius horæ perfidia, vel amittere penitus, vel com-maculare? Cum itaque hæc conſidero milites, & cum

 facta

facta veſtra æſtimo, magna me ſpes vrbis defendendæ tenet: animus, fides, virtus, audacia veſtra me hortan tur. Vnum hoc à vobis deprecor. vt cum nihil v[illegible]deſit, à tumultu ac ſeditione abſtineatis, in of[illegible] maneatis, & Oppidum, ea quà hactenus fide defendiſtis, etiamnum tueri, atq; defendere non dubitetis.

Hæc vbi dixiſſet, concionem dimittere voluit. Ceterum Pircklerus, & alij nihil tã ſplendidis verbis & promiſsionibus permoti ſunt. Nitebantur enim reſponſo Seyleri qui ex VVeſtphalia reuerſus nullum ſperandum ſubſidium dicebat, nullũ eſſe belli neruum, nullum fieri apparatum. Pręterea videbant annonam in oppido minui, diaria vix ad corpus nutriendum ſufficere: Nam cum initio obſidiõis ſeſquilibra panis & dimidia vini amphora menſuræ Bonnenſis, caſei quoque & carnis quotidie libra ſingulis militibus diſtribueretur, eò nunc miſeriarum ventum erat, vt ſi obſidionem diutius ſuſtinere voluiſſent, vel pane, & ſale, vel Caroli ſpecioſis verbis famelicum ventrem ſatiare debuiſſent: ſuccidias enim, pernas, aliamque, quæ expectabatur, ſtellaturã paulò ante hoſtis interceperat. Metuebat igitur Pircklerus cum ſuis, vt ſi hanc occaſioné quæ à Bauarianis offerebatur elabi ſinerent, fore vt poſtea extrema neceſsitate afflicti, nec gratiam impetrare, nec ſeſe tueri poſſent. Arenbergij, itaq; orationi magis, quam Truchſeſij acquieſcentes, condi

tiones

tiones quibus auctorati erant, & ſcriptum Cæſaris ſibi oſtendi, & prælegi poſtularunt. Quæ cum lecta eſſent, toto foro tumultuari cœperunt: conquerebãtur cõditiones ſibi promiſſas, ne in minimis quidem præſtitas eſſe, & quod Cæſaris mãdatum, in quo ſalutem ſuam periclitari dicebant, exhibitum non fuiſſet, ſed dolo malo ſuppreſſum, indigniſsimè ferebãt. culpabant infidelitatem Caroli erga ſuos milites, vt, qui eos non aliter, quàm commilitones eorũ in Poppelſdorff, & Godesberch hoſtib. obijcere, truculentiſsimæq; carnificinæ exponere meditaretur. Palam id fieri, vel ex eo, quod paucos ante dies Bauari tympaniſtes literas patentes, quibus oppidi deditio petebatur, attuliſſet: quarum tamen argumẽtum & ſentẽtia militibus celabatur. Non eſſe boni Imperat. cũ milites ſuos ad omnia paratos videat (tales autem hos fuiſſe vel ipſe Carolus ſua oratione fatebatur) tam eos æſtimet abiectos, qui digni non ſint quibuſcum hoſtium conſilia, & propria pericula communicentur: maximè cũ res deploratæ ſint, quales nunc eſſe certò ſibi cõſtare affirmabant: In obſidione, vbi communis omniũ eſt fortuna, & conſilia debere eſſe cõmunia, ea præſertim quæ communẽ omnium concernunt ſalutẽ.

Hæc ſibi ſuſpicionem parere, & niſi candidè, atq; apertè agere velit, cum ſuis Truchſeſius; ſe rationem inituros, vt & ſuæ & ciuium

ſaluti conſulant. vitamq́; ab hoſte paciſcan-tur. Carolus autem adhæc: Non eſſe hanc proſcriptionem, à toto Imperio conceptam & approbatam: ſed à ſolo Cęſare, qui cum pars eſſet, iudicẽ eſſe in hoc negotio negabat. Quod ſi mandatum hoc iam ante poſtulaſſent, ſe ſine vlla tergiuerſatione militib. exhibere voluiſſe: nihil ex eo periculi metuiſſe, nec adhuc metuere. Ceterũq́; ſtipendiorũ, conditionũq́; promiſsio nõ ſeruaretur, ſua culpa factũ non eſſe, ſed imbres impetuoſos, & indeſinẽtes exũdantesq́; fluuiorum alueos, obſtitiſſe, quo res ſucceſſum non habuerit feliciorẽ. Scire ſe quidem militibus ſuis diues ab hoſte promiſſum factum, hortari tamen eos ne ſeipſos fallant. Nouum enim Electum magis re pecuniaria laborare, quam frater vnquam laborârat. Veriſsimum enim eſſe duas copias Arenbergij, & Iohannis Manrici tumultuari, & ob pecuniæ inopiam de defectione cogitare. Rogare itaq́; ne deditionem moliantur, ſed quatuordecim tantum dies adhuc in fide perſeuerent, ſeſe cum ipſis eadem triſtia ſimul, & læta perpeti velle, licet ipſe maiorem, ſi res ſecus ceciderit, iacturam quam ceteri omnes eſſet facturus. Quod ſi ſtatuto tempore ſubſidia non adſint non tantum non impedire, ſed & vrgere & promouere deditionem velle.

Nihil oratione ſua efficere potuit Carolus apud eos, qui omnia nunc explorata ha-

bebant, & longè aliam rerum eſſe conſtitu
tionem, quam ipſe interpretabatur, non igno
rabant. Pircklerus itaq; cum ſuis, arreptis gla-
dijs, præfectos omnes depulit, atq; foro deie-
cit. mox ad arma conclamatum eſt, & re-
ſeratis carceribus Fredericus Spitz cum ſuis
libertati reſtituitur. Inde gregarij milites ſig-
niferis armata manu vexilla extorquent, & Ianu.24.
in curiam deferunt, clauesq; oppidi à Carolo
Truchſeſio poſcunt, quas inter ſeſe deinceps,
Carolum in curia detinentes, cuſtodierunt.
Céturiones inſuper Chriſtophorum Bruijn,
& Balthaſarem Kocher cum Optione, vel vi-
gilum præfecto, Legato fiduciariam operam
obtinente, tribusqúe vexillarijs in curiam de
duxerunt, ibiqúe in libera cuſtodia exinde
aſſeruârunt. His ita conſtitutis de inducijs cũ
Archiepiſcopo Colonienſis Bauaro paciſcun Ianu.25.
tur, vt tutò ad colloquium venirent, & cer-
tis conditionibus tradito oppido in fidem ac
ciperentur. Obſides dati ſunt 21. vtrinq; cum
promiſsis, vt ſi præſidiarijs fides fieri poſſet,
eos qui Gebhardo militarent ab Imperio ſub
pœna proſcriptionis reuocari, & Illuſtriſsi-
mum Bauariæ Ducem Erneſtum legiti-
mum Archiepiſcopum eſſe, oppido cederēt,
& Principi ſuo Bauaro traderent. aſſeuera-
bant, enim ſibi huc vſque perſuaſum fuiſſe
Gebhardum, cui iureiurando erant obligati,
verum Archiepiſcopũ eſſe. Poſtridie priores Ianu.26.
Ee 3 obſides

obſides vtrinque dimiſsi ſunt, & noui æquali numero redditi.

Illuſtriſsimus Dux Ferdinandus Archiepiſcopi frater Germanus, exercitus Bauariani Imperator, Arenbergius, Dominus Iohannes Manricus & nõnulli Chiliarchę atque Cẽturiones, tandem cum legatis Bonnenſiũ ſub vrbe in colloquiũ deſcenderunt: cumqúe aliquandiu diſceptatum eſſet, tandem his qui à præſidiarijs legati erãt, Cæſareę Maieſtatis indultum adminiſtrandi Regalia, nouo Archiepiſcopo datum, Truchſeſianorum quoq; proſcriptio oſtenditur, de ſcripto recitatur, & vtriusque exemplar, quod ad ſuos referant, traditur.

Illi autem poſtquam ſe poſtridie, hora circiter nona matutina, ad eundem locum cũ plena, & abſoluta agendi poteſtate, auctoritateqúe redituros promiſiſſent, dimiſsi in oppidum reuertebãtur. Bauariani poſtquam Bonnenſes digreſsi eſſent, eorum qui miſsi erant poteſtatem examinantes, ęſtimauerunt eam non ſufficere, nec conſultum eſſe, absqúe firmiori, cum ipſis paciſci.

REDEVNTES itaque iubent omnes gregarios milites in mœnia conuenire, propoſitisqúe rationibus nonnullis, omnes iusiurandum interponere compulerunt, quod quidquid inter nouum Archiepiſcopum & legatos illorũ tranſigatur, id ratum, fixum, atque

que perpetuis temporibus immutabile eſſent habituri.

Meruit omnium conſenſum hæc petitio. Deinde Bauariani proponunt, ſe cum ipſis agere non poſſe, niſi prius de tradendo Carolo Truchſeſio, cęterisqúe Centurionibus, & præfectis à Cæſarea Maieſtate proſcriptis, omnes etiam conſentiant.

Qui itaque auctoritatem ex legatione habebant, vnà cum alijs ſuffragia ineuntes, atque ex re conſulentes traditionem proſcriptorum in manus noui Electoris, in ſe receperunt.

Die itaque inſequenti vtrinque ad horam, & locum conſtitutum conueniunt, & oppidi deditio, poſt diuturnam rei ventilationem, his tandem conditionibus pacta eſt.

I. Initio iam per indultum Cæſareæ Maie. fidem factam eſſe his qui in oppido erant militibus, Illuſtriſsimum ducem Bauariæ Erneſtum verum, legitimum, atque indubitatum Archiepiſcopum, & Electorem Colonienſem eſſe, ad eumque ius, non tantum oppidi Bonnenſis, ſed & totius Diœceſeos pertinere: eosdem quoque milites interdictũ Cæſaris de non militando Truchſeſio, quod hactenus ipſis celatum erat, vidiſſe, legiſſe, & intellexiſſe. æquum itaque eſſe, vt prędicti milites eidem Electori oppido cedant, atque

 illud

illud legitimo tradant Domino atq; Admi-
Conditio- niſtratori. Præſidiarios ad id præſtandum
nes quibus promptos eſſe. Electorem viciſsim Coloni-
Bonna de- enſem pro ſua liberalitate(vt damnum ex nó
dita eſt. ſolutis ſtipendijs contractum aliquo modo
reſarciatur) præſidiarijs quatuor coronatorum milia numeraturum.

II. Vt Sua Celſitudo poſtridie, circa nonam horam, viginti ex ſuis in oppidú mittat, qui Carolum Truchſeſium & alios duos centuriones captiuos abducant. Qui viginti ſine vllo damno & iniuria in oppidum admittentur, & dimittentur. Vtque Sua Celſitudo vnà cum illis adhuc quatuor obſides nominet, qui in præſidij poteſtate vſque ad prædictæ pecuniæ annumerationem detinerentur. Interim militibus oppidi cuſtodia ſalua relinqueretur.

III. Vt gregarij milites omnes cum omni ſua armatura, vxoribus omnib. liberis, & bonis (modo ea nec Eccleſiarum, nec ciuium aut incolarum eſſent, nec ad oppidi munitionem pertinerent) liberè dimittantur: Archiepiſcopusqúe illis, ne lædantur comitatum attribuat, ea conditione, vt antè iureiurando promittant, ſe Archiepiſcopo Colonienſi Bauaro tribus menſibus arma non illaturos. Quodqúe eandem gratiam Vicarij ſigniferi, Anteſignani, & alij communes præfecti participarent.

IIII. Vt

IIII. Vt Sua Celſit. ſingulis militibus exauctoratis ſub propria manu proprioq́; ſigillo ſaluum conductum dari iubeat. qui Archiepiſcopo militare velint nouo ſacramento & ſtipendio obligentur; qui exauctorari cupiunt, liberi dimittantur. Interim præſidiarij armamentarium cuſtodirent, & ne bellicus apparatus, aut diripiatur, aut inficiatur, cauerent. BONN.

His conditionibus conuentione facta, & erectis digitis, inuocatoq́; omnipotentis Dei nomine ad Sacroſancta Euangelia, omni dolo ſecluſo, eſt confirmata, die Ianuarij vigeſimo octauo D. Carolo Magno ſacro vnde qui 1584. Ianua. 28.

Ee 5 dam

dam non ineleganter hos cecinit verſus, diem & annum complectentes.

Magne tIbI CVnCtI gratant Vr CaroLe: Bonna
PontIfICI preCIbVs ſerVIt aperta tVIs.

Ianu. 29 Poſtridie Eckenbergero cum alijs viginti in oppidum intromiſſo, Carolus Truchſeſius, Chriſtophorus Bruin & Baltaſar Cochnerus traditi ſunt. Carolus in Poppelſdorff captiuus abducebatur; cumqúe iam ante portam veniſſet, Iohannes Manricus mandat vni ex ſatellitibus, vt gladio illum diſcingat: Carolus aūt ſatellitē non admiſit, dicens, ſe Baronē natū eſſe, indignū eſſe quod à populari diſcingeretur: petere vt id per nobiliorem fiat. Acceſsit itáq; Eckenbergerus cui gladium non denegauit. deinde vnà cū alijs duobus Centurionibus in Poppelſdorff, vbi tunc Archiepiſ. cōmorabatur, ductus in liberali cuſtodia aſſeruabatur. Paulò poſt duo cẽturiones prædicti Bruelam deducebãtur, ibiq; in carceribus
Ianu. 31. aliquamdiu habiti ſunt. Vltimo verò Ianuarij decreta pecunia militibus numeratur, & ſaluus conductus, prout promiſſum erat vni cuiqúe ſcribitur in hunc modum.

Nos &c. præſenti hoc noſtro ſaluo conductu fatemur, hunc N. confeſtim vt mandatū Imperij de non militando Truchſeſio vidit, & legi audiuit, arma depoſuiſſe, & Imperij mandato paruiſſe: Quod autem id non maturius factum ſit, non ipſius, ſed Prefectorum ſuo-

ſuorum culpa eſt, qui Imperij ſcriptum ſuppreſſerunt. Rogamus itáq;, & petimus omnes, & ſingulos cuiuſcunqúe ordinis, aut dignitatis, vt hunc N. pro obedienti Imperij ſub dito, atque eo, qui cum bona noſtra gratia ex auctoratus, Bonna diſceſsit, agnoſcatis, & recipiatis: eiq; per ditiones veſtras liberum ſine vllo damno, atque iniuria tranſitum concedatis &c. Ipſis Kal. Feb. milites qui in præſidio Bonnenſi erant, medio foro tria ſua vexilla lacerârunt, & ad portam oppidi conuenerunt. Ibi generoſiſsimo Domino Iohanni Manrico, Nobiliſsimóq; viro Paulo Storio cubiculariorum Decurioni, & ſtabuli Præfecto claues traditæ ſunt: in abducendo verò & adducendo milite hunc ordinem placuit obſeruare. Manricus & Storius in ipſa porta, ceteri Præfecti ante pontẽ ſubſtiterũt. primò 25. aut 30. Truchſeſianorum egreſsi ſunt, deinde totidem è Bauarianis introducti, idem ſecundò, tertiò &c. obſeruatum, donec Truchſeſianis omnibus dimiſsis duo ſigna Bauarianorum, quę duci Hermanno à Linden parebant, in oppidum introducta eſſent.

Poſtea Manricus & Stoor portas aperiri iuſſerunt, oppidum perſcrutati ſunt, procubitores atq; excubitores debitis locis conſtituerunt.

Deditio Bonnenſis defenditur

Qui Truchſeſio ſtudebant hanc deditionẽ, proditionem appellabant: parumqúe hone-

ſtum

ſtum eſſe tali principe cauillabantur, quod pecunia præſidiarios corruperat, & ad oppidum tradendum ſollicitârat. Sed non conſiderabant iſti, inuidiæ ſtimulis excæcati, oppidum tam arcta obſidione preſſum, atq; circundatum, vt Truchſeſij vires multo eſſet inferiores, quam vt ſuos liberare potuiſſet. id quod paulo ante in Bruinſuulcenſi compertum erat: non ob fluminis altitudinem; vt Carolus ſuis perſuadere voluit; ſed quod imbecilliores erant eorum copiæ; quam vt tantum exercitum, tantaſque acies, & caſtra perrumperent. Quin etiam ſi Bauarus vrbem oppugnare voluiſſet, erat res in eo cardine poſita, erat & ea oportunitas, vt quàm facillimè expugnaſſet. ſed maluit clementiſsimus Princeps Scipionem, & Antoninum pium imitari, qui dicebant: malle ſe vnum ciuem conſeruare, quam mille hoſtes occidere. Nouerat enim victoriam natura ſuperbam, & inſolentem eſſe, & ſæpe debere victores ijs, per quos vicêre, multa indulgere, quæ non probant. Viſum eſt non raro vbi vrbes vi expugnantur, eas rapinis, ferro, & flamma vaſtari, rapi virgines & pueros: diuelli liberos à complexu matrum: matres familias pati quæ victoribus collibuere; fana atque domos ſpoliari: cædes atque incendia fieri: poſtremo armis, cadaueribus, ſanguine, atque luctu omnia cópleri. Noluit benigniſsimus Princeps,

Scipio Antonin⁹. pius.

hęc

hæc ſpectacula in ſuos ſubditos, atque ciues innocentes edi: Noluit etiam fortiſſimos ſuos milites, paſſim ſterni & trucidari: Sed Pittaci potius ſententiam ſequi, incruentas victorias quærendas eſſe admonentis. Victoria enim magno empta, non eſt victoria, ſed calamitas; & felicius interdum eſt, non aſſequi, quam nimio mercari quod quis ambit. Deſinant igitur hanc victoriam calumniari, qui Principis laudant clementiam, & tyranni odêre crudelitatem. Pittacus

Diſpoſitis præſidijs, ordinatisque ijs rebus, quæ maximè erant perturbatæ, & moram non patiebantur; de captiuis habita eſt quæſtio. & quia nonnulli transfugæ, quidam Rerumpublicarum perturbatores, multi perduellionis rei inuenti ſunt, ceteris dimiſsis 20. in vincula coniecti fuerunt: inter hos multi aulici, & domeſtici Caroli, duo Miniſtri hæretici, & quidam Francus Regiæ Maieſtatis perduellis. Febr. 2.

Poſtero die cumeras, penuaria, & cellas vinarias ſcrutabantur, vt frumenti, vini, omnisque commeatus qui reſiduus erat, ratio conficeretur: decretum quoque eſt vt portæ nonnullę diiectis impedimentis aperirentur; nec non & Portitor cum ſuis ſcripturarijs, alijsq; miniſtris reuocaretur. Eodem quoque die religioſiſsimus Princeps Erneſtus, ſciens quod equus paretur ad diem belli; Dominus autem Prouer. 21.

ſalu-

ſalutẽ tribuat, nolens imitari impietatẽ atq; ingratitudinem eorum, qui dicũt: Manus noſtra excelſa, & non Dominus, fecit hæc omnia: ſed Zorobabelis potius pietatem, cuius laudabilis vox. abs te eſt victoria, & abs te ſapientia, & claritas: Et ego ſeruus tuus ſum. Hunc imitatus per totius diœceſis vrbes, oppida, pagos, villas, & monaſteria, ſolenne Sacrum, in honorem Sanctiſsimę Trinitatis pro gratiarum actione, cum oratione contra inimicos eccleſiæ, & altera pro pace impetranda decantari iuſsit, ad finem addendo iucundiſſimum illud, atque diuinum canticũ, ab Ambroſio & Auguſtino quõdam concinnatum. pro excitanda verò populi deuotione, ſacroſanctum Corpus Domini, & reliquias Sanctorum, ante prædictum illud Sacrum exponi; & tam ante, quàm poſt Sacrum publicę letitiæ ſignum, omnium campanarum pulſu, qualibet vice per horæ quadrantem dari præcepit. Voluit etiam huius rei cauſam, præcedentibus concionib. populo ſignificari; cũ exhortatione, vt præter gratiarum actionem, pijs etiã precibus, alijſq; religioſis exercitijs, diuinã opem, auxiliũq; ad victoriæ proſecutionẽ, ſolidæq; prouinciæ pacis reſtitutionẽ, inuocare non ceſſarent. Quod & factum eſt.

Eodem etiam die Reuerendiſsimus, atque Sereniſsimus Archiepiſcopus Erneſtus, cum fratre ſuo germano Duce Ferdinando, omnibus

bibus equitũ Magiſtris, Chiliarchis, Centurionibus, belliq́ue Præfectis & Tribunis; pleriſq́ue etiam Cõſiliarijs ſuis, magno cum triumpho oppidum Bonnenſe intrauit. Mox omnis ætas, ſexus, ordo, ad conſpectum eius effuſiſsimo gaudio concurrit; neminem neq; ætatis imbecillitas, neque cura rei familiaris, neque pudor, neque valetudo domi potuit alligare; quo minus oculos ſuos tam expectati Principis expleret ſpectaculo. Gratulabantur, applaudebant, felicem Archiepiſcopum, felicẽ ſe clamabãt omnes: Omnes gratias agebant Deo; quod pacem vnà cum tali Principe accipere meruiſſent. Carolus quoque Truchſeſius, & 3. alij Centuriones captiui, ex arce Poppelsdorff Bonnam reducti ſunt, & Carolo loco carceris datũ eſt Archiuum, quod nuper ſpoliauerat. vbi cum aliquamdiu detentus eſſet, Huum diœceſeos Leodienſis oppidũ deductus, ibidem in arce altiſsima rupe extructa, cuſtoditur. Archiepiſ. poſt ſolennẽ hanc inaugurationẽ ad conſtituendam, & componendam deinceps Rempublicam animũ adiecit: religionem labefactatam reſtaurat, leges reparat, exules reuocat, nouamq́ue Reipub. formam, quantum pro tempore fieri potuit, inducit, Vbi clemẽtia, clementiam: vbi ſeueritas adhibenda erat, ſeueritatem admouit. Dicerat.n. ita probandam eſſe manſuetudinẽ, atque clementiã; vt etiam adhibeatur Reip.

causa

cauſa ſeueritas: ſine qua adminiſtrari ciuitas non poteſt; In ſeditioſos itaq; perfidos, & perduelles animaduerſum eſt.

Febru. 28. Quid in conuentu Brielenſi actum eſt commemoráuimus antea. Sed quia ſumma rei pecuniariæ in caſtris Truchſeſianis erat

Conuẽtus in Ruden. (licet iam ſexies totam VVeſtphaliam cenſuerat Gebhardus, & ad indictiones, oblationesque grauiſsimas compulerat) neceſſitas, Ordines ad nouum colloquium in Ruden conuocantur, vt in nouas, nuperque petitas exactiones, conſentirent. Sed re penè infecta diſceſſum eſt. Nihil Gebhardus, quamuis ſe valdè popularem, comem, & blandum exhiberet, quãuis ipſe cum Agnete ſua Pſalmodias in templis caneret, quamuis eccleſias

Deformatio Eccleſiarũ VVeſtphalicarũ. ſuo more reformaret, à VVeſtphalis impetrare potuit. Qualem autem eccleſijs deformationem intulit, hîc libet recenſere. Initio iubet, ne quis in poſterum in eccleſia Latini idiomatis vſus ſit: ſed omnia patria lingua etiam Matrimonij copula, Baptiſmus & cœna dominica germanicè adminiſtrentur. in Baptiſmo exorciſmus, Chriſma, exufflationes, aliæque Catholicorum ceremoniæ omittérentur.

Extremam vnctionem, atq; intronizationem ſex dierum (ſic puerperarum purificationem vocat) interdixit. Catechiſmũ ediſcere, & in templis doceri: confeſsiones audire,

con-

conciones de fide& moribus inſtituere pręcepit. In ſacrificio miſſæ hunc ordinem obſeruari voluit.

Initium à pſalmo fieret, inde capitulum è nouo teſtamento legeretur, & collecta ſubijceretur: poſt quam capitulum è veteri teſtamento iterum legeretur, & pſalmus decantaretur: cui ſtatim Symbolum annecteretur; inde concio fieret: ſub cuius finē communis fidei confeſsio recitaretur; qua finita, poſt breuem pſalmodiam explicatio Cęnę dominicę, ex catechiſmo Lutheri dęclamaretur; Oratio dominica, & verba cōſecrationis legerentur, & breuis hymnus caneretur. poſteà communicaturis Euchariſtia adminiſtraretur; tandē poſt collectam, & Benedictionem populus dimitteretur. Atque hæc omnia vernacula lingua fierent. In Baptiſmo conferendo hunc modum inſtituit. Ex catechiſmo officium Cōpatrum, vel Patrinorum recitaretur: inde Euangelium Marci *16*. cum oratione dominica, decalogo, abrenuciatione Satanæ, & confeſsione fidei: inde trina immerſio cū debita verborum forma fieret, & tandem infans obſtetrici redderetur.

Quamuis Matrimonium ſacramentum eſſe negat, tamen proclamationes diebus dominicis tribus in eccleſia fieri, ante copulam voluit. atque vt inde publicè in templis ante ſummum altare ſponſus ſponſæ vernacula

 lin-

lingua coniungeretur. iuxta ritum qui in cõſtitutionib. Archiepiſcopi Hermanni à Vveda inuenitur. Singulis Sabbathinis, Dominicis, alijsque feſtis diebus, campana ante veſperas pulſaretur, vt qui euchariſtiam percipere cupiat, tunc Parochum accedat, eiq; confiteatur. Si quis è ſuggeſtu aliquid proclamari cupiat, id cuſtodi aut Parocho domi, non in templo ſignificaret. Corpora defunctorum cum pſalmis & funebribus concionibus ſepeliri, & Ludimagiſtros eorumque diſcipulos funus comitari: atque in omnib. conuenientem ordinem ſeruari iuſsit. Omnium & ſingulorum hominum peccata, Deo in communi vel dominica Oratione repræſentarentur. Omnia verò quæ formam, ſpeciem, aut ſimilitudinem Papatus referrent, vitari, atque explodi ſeriò mandauit. Stolis caſulis alijsque veſtibus ſacris vti interdixit: ſed loco illarũ oblonga & pulla toga Miniſtros indui voluit. Imagines, luminaria interdiu, conſecratos cereos, Chriſma, & ſal reijci præcepit. Has, aliaſque nonnullas nouas, & à Catholica eccleſia nimis alienas conſtitutiones, per VVeſtphaliam introduxit. probè ſuo ſe munere functum exiſtimans, quod Eccleſiam ſic reformaſſet.

Cum Mimus, olim ad Neptuni, Palladis & Vulcani artificium dijudicandum vocaretur (vt eſt apud Mytologos) iamque Vulcanus

ho-

hominē,quem fabricarat,produceret;eum & Palladis arci, & Neptuni tauro prætulit. ſed vnum in tam nobili opere arguebat. hominem ſcilicet calatratum pectus non habere: vt quid in corde lateret,cuiuis fieri poſſet manifeſtum: non illepidè dictum, ſed & ſi fieri poſſet, optandum,quod Mimus ſalſè notabat. Mimi in homine reprehenſio.

Si calatratū pectus habuiſſet Truchſeſius, non collegas ſuos Canonicos, non Conſiliarios,non Nobiles & oppidorum Magiſtratus feſelliſſet,tunc,cum VVeſtphaliam deſerens Bonnæ occupationem meditabatur: latebat tunc in animo hęc,quam præmiſimus,Eccleſię deformatio;cum ille interim Catholicam reformationem foris promittebat, Catholicam dico, Eccleſiæ Romanæ conſentaneam. Formulam enim huius reformationis iam ante conſcribi fecerat,quam ex VVeſtphalia ad Rhenum rediturus, ſe Nobili viro Neuelinck Reckio, per VVeſtphaliam Commendatori, Doctoq; & eximio Domino Iohanni Nopelio Sacræ Theologiæ Licentiato, Cæſaris VVerdę Decano,& nunc apud Colonienſes eccleſiæ D. Columbę paſtori tranſmiſſurum promiſit: vt ad eius præſcriptum eccleſias VVeſtphaliæ reformarēt. Sed vt Lectori conſtet,vel inſignis Truchſ.ſimulatio,ſi finxerit:aut humanę mentis inconſtantia,ſi eius ſententiæ tunc fuerit:hanc formulam ex ipſo

autographo, propria Gebhardi manu ſubſignato,& ſigillo eius munito transſcripſi, latinèque factam huic, vt antea promiſi, loco reſeruaui. Poſt epigraphen,

Reformatio Catholica Gebhardi.

ANTE *omnia inquit, Conſiliarij noſtri, & Decanus ad oppidum noſtrum Volckmerſen proficiſcentur, eoqúe Commendator recèns creatum Prætorem noſtrum, Theodoricum à Boëcholtz vocabit; eiqúe mãdabit nobis per omnia (vti decet) parere. Præterea mãdabitur incolis Volckmarſenſibus; vt in antiqua noſtra vera, & Catholica ſide perſeuerent: omnem nouitatẽ huic aduerſam, ſi qua irrepſerit, confeſtim explodãt. Quamuis etiam ijdem Incolæ nobis ſupplicarint, vt mutationem aliquam ipſis permitteremus, tamen id recuſauimus, nullam nouitatem ipſis concedere voluimus, imo ſeriò præcepimus, omnem nouitatem tollere, & in poſterum nullam admittere.*

PASTOREM *quoqúe aliosqúe Eccleſiæ, atquè Scholæ miniſtros ad ſe vocabunt, illorum vitam atque doctrinam examinabunt, & diligenter, non tantum hic, ſed & in alijs VVeſtphalici noſtri ducatus, locis, aduigilabunt: ne quis paſtor, aut Eccleſiæ miniſter non Catholicus, inidoneus, aut vitæ corruptæ feratur: Sed vbicunque inueniatur alterius, quam Catholicæ fidei, ad curam animarum minus idoneus, vitæ non integræ, ſed in publica impuritate, & concubinatu viuens, aut vxoratus; Vbicunque etiam Ludimagiſtri reperientur ſciſmatici, vel indocti, ij ſtatim officijs ſuis priuentur: & quibus ius eſt nouos dẽſignare, ijs mandetur; vt intra conſtitutum tempus alios Catholicos idoneos,*

& pios

& pios Paſtores, Eccleſiæ miniſtros, & didaſcalos in ejectorum locum ſurrogent, & quid iſto temporis ſpacio actum ſit, nobis ſignificent: bonorum etiam, & redditũum ad Paſtoralia munia, ad beneficia, templa, ſacella, & ſcholas pertinentiũ catalogos, ſine vllo fuco nobis tranſmittant: vt conſilium ineamus, quomodo, & eccleſiis, & illorum miniſtris ſufficientes portiones aſſignentur.

INDE *in oppidulum Montis Martis ſeſe conferẽt, & Præpoſitum eiuſdem oppidi, cũ Abbate in Breidlaer vocantes, Senatui exponent: nobis relatum eſſe, ipſos tum in communione, tum etiam in aliis quibuſdam religionis articulis, multam nouitatem, veræ & antiquæ noſtræ Catholicæ fidei aduerſam vſurpare. Cum itaque eam in noſtris prouinciis ferre nequeamus, dicetis, ſeriò ipſis à nobis mandari, vt omnem hanc alterationem reiiciant, & in Catholica religione conſtantes permaneant. Quin etiam vel huc, vel in abbatiam noſtram Breidlarenſem Paſtores omnes in noua, & veteri oppido Marſpergenſi, Harbauſen, Oſſelingen, Thulen, Almen, Canſtein & Hendichauſen euocabuntur; eiſque non propriè per modum Eccleſiaſticæ viſitationis, (ſi qui forte alterius Diœceſeos ſint) ſed ex noſtro, tanquam Principis ſui mandato proponetur; vt demonſtrent, vbi ſacerdotio initiati ſint, vbi concionatores facti: confeſſionem fidei recitent: quid ſubditos noſtros doceant; quot, quæ, & quomodo ipſis ſacramenta adminiſtrent: Quibus in Eccleſia cæremoniis vtantur, quem Catechiſmum, quas homilias, & quos legant auctores: an Sacrificium miſſæ pa-*

trio, an verò latino idiomate peragant; an latinè vel germanicè pſalmos decantent, an vxores habeant, an in concubinatu viuant. ad hæc, & hiſſimilia perſpicuè reſpondeant, & ſi compertum fuerit eos ad ſacerdotiũ ordinatos non eſſe, aut vxoratos eſſe, aut non catholicos, certũ tempus ipſis præſcribatur quo noſtris VVeſt. prouincijs excedere, iubeantur: prohibeanturq́ʒ noſtros ſubditos inpoſterũ ſeducere. Qui autẽ ſacerdotes ſunt, & vxores nõ habẽt, ij ab offendiculis & peruerſis moribus abſtinere cõpellantur. Quid verò poſt huiuſmodi viſitationem ſubſecutum, qui paſtoribus vita neceſſaria debent, quibus competit in oppido Marſpergenſi catholicum Gymnaſium erigere, eiuſq́ue didaſcalos & Eccleſiarum miniſtros conſtituere: Cui ius eſt ibi pueros confirmationis ſacramento munire, & quando id poſtremo eſt adminiſtratum, Præpoſitus, Conſules, Senatus & Iudices noſtri in Marſperg, & Brylon cum Abbate in Breidler fideliter nobis perſcribant.

TERTIO *ad alias etiam partes, quæ immediatè non tantum in noſtris ducatibus, ſed & in Diœceſi noſtra ſita ſunt, nobiſq́ue non tantum vt Principi: ſed & vt Archiepiſcopo parent, vt ſunt: Medebachium, Brylon, Ruden, Geſeken, Ervvitte, Callenhard, VVaerſtein, Meſchede, VVerl, Menden, Balue, Attendorn, Olpe, Drolshagen; aliaque ad loca, vbi neceſſitas id poſtulabit, declinabunt: atque in præſentia Sigilliferi noſtri VVerlenſis, Eccleſiarum gymnaſiorumq́ue horum & vicinorum locorum miniſtros accerſebunt: & hoc modo viſitabunt, inquirent, examinabunt,*

bunt, corrigent, & ſi rei ſint, aut ab officijs eos ſuſpendent, aut omnino priuabunt: Prout in ſingulis locis ad Catholicæ religionis promotionem, ſciſmaticarum nouitatum extirpationem, bonorum morum, inculpatæque vitæ introductionem, neceſſarium aut vtile fore iudicabunt.

SINGVLIS *autem in locis Ludimagiſtri eccleſiarumque miniſtri interpoſito iuramento nomina librorum ſuorum recitabunt. Paſtoribus autem in mandatis dabitur, vt eorum, qui ipſis non confitentur, quique Sacroſanctam Euchariſtiam ab ipſis non percipiunt, nomina quotannis, poſt paſcha, vel nobis, vel generali noſtro Satrapæ, aut Officiali ſcripto tradant; vtque corpora eorum, qui illud ex contemptu prætermiſerint, in cœmeterijs iuxta cineres aliorum Catholicorum Chriſtianorum non ſepeliant. Imperamus etiam Iudicibus, Conſulibus, Magiſtratibus, alijsque Præfectis, præcipuè autem Decanis ruralibus non ſolum in his omnibus Paſtorib. opitulari: ſed etiã ne quos Paſtores, aut Sacellanos non legitimè ordinatos, nec vllos Ludimagiſtros, aut Eccleſiarum miniſtros non Catholicos, nec Paſtores vxoratos, aut publicos Concubinarios diſſimulando ſuſtineant: ſed eoſdem ad Generalem noſtrum Satrapam & officialem VVerlenſem deferant, ne illorum expulſio impediatur ſed promoueatur. Vt quiſque ſe gerat ſecundũ Catholicæ religionis normam, ab omni nouitate, tam in communione, quam in germanicis Lutheranorum hymnis decantandis, alijsque rebus ſeſe abſtineat. Sacramenta Catholico more, ſecundum ſuæ parœciæ ritum*

 perci-

percipiat: loca ſuſpecta nõ accedat. Horum omnium euentus, ſicut & præcedentium nos certiores facietis, & eccleſiaſtica bona annotabitis, vt Paſtoribus &c. de neceſſariis prouideatur.

Quidquid in his omnib. prædictis Deſignati noſtri acturi, atque effecturi ſint, ſcire deſideramus, & illorũ relationem patienter expectamus.

Hanc Viſitationis formulam iampridem anno ſcilicet 81 conceperat, literas etiam ad Iohannem Rammium Oeconomum in Arensberg addiderat, quibus ei mandabat, vt venientes ad huius viſitationis executionẽ Deſignatos, benignè exciperet, & humaniter tractaret. Erat, aut ſimulabat ſe tũc eius fuiſſe opinionis, q *26*. Iulij eiuſdem anni hanc Viſitationem auſpicari vellet. Sed res dilata fuit, & quoties ſuſpicionem quis de ipſo concipiebat, toties ſe viſitationem hanc inſtituere velle promittebat, vsque ad ſuum ex Vveſtphalia diſceſſum, cũ promitteret, ſe illius felix auſpicium *14*. Ianuarij daturum.

Commemorauimus itaque, beneuole Lector, duas reformationis formulas, quas ſi inter ſe conferas, videbis vnius eiuſdemq; Principis, tam exiguo temporis interuallo, tam diuerſam & aduerſam opinionem; vt chameleõtis potius mutabilitatẽ, aut Vlyſsis vafritiem in ſchola Machiauelli edoctã, quã veterũ Germanorũ referre dicas animi conſtãtiã.

Rebus Bonnæ, vt dictũ eſt, cõpoſitis milites

ad

ad ſigna cõuenire iubétur, luſtratoq́; exercitu, maturato itinere Bedbergam obſidere, aggrediuntur. Eſt autem Bedberga oppidulum ad Erſium fluuium natura magis, quàm arte munitum, niſi quod & arcẽ habeat; Parebat autem imperio Nuenarij, qui arcem vnà cum oppidulo cuidam Screkio Buſcoducenſi Cẽturioni fortiſsimo, atque imperterrito dederat cuſtodiendam. Is ſub ſe militem habebat ad omnia paratum; quotidianas excurſiones faciebat, itinera infeſtabat, mercatores obuios, incolas ſimul atque accolas, in vincula conijciebat, prædas latiſsimè agebat, & diœceſin miſeris modis depopulabatur. Traducto itaque exercitu Bauarus oppidulum paruo negocio capit: inde omni ſtudio oppugnationi arcis inhæret; militum animos nunc ira in hoſtem ſtimulando, nunc ſpe præmiorum accendit; erat enim ingens in arce præda, & vtilitas, quam quiſque ex ea percipere ſperabat, vehementer animos eorum confirmauit. Cumq́ue iam aliquamdiu arcem fortiter oppugnaſſent, tandem vi tormentorum ſtratis, atque euerſis circunquaque muris; cum ſi ad manus ventum fuiſſet, hoſtem repellẽdi ſpes reliqua non eſſet; Screkius maximas noui Electi vires, ſuorumq́ue deſperatam ſalutem ponderans, deditionem qualem potuit, non qualem voluit, cum hoſte paciſcitur: vt ſcilicet arcem Archiepiſcopo traderet, ipſe cum

ſuis abiectis armis in fidem reciperetur, & victor exercitus à cæde ſe abſtineret: addito promiſſo quod ſub Truchſeſianorum ſignis
Martij. 9. ſex menſibus non militatent. His conditioni
1584 busarmis omnibus, præter gladios exuti, & dimiſsi ſunt.

BEBBER.

Præmiatores aut prædatores ad ſuos in Gelriam reuerſi ſunt: ceteri gregarij milites pleriq́ue dato ſacramento Bauaro deinceps militarunt. Screkius liberaliter tractatus, eò quod captiuos Bauarianos ſemper humaniter habuiſſet, liberè tandem dimiſſus eſt. Arcis autem huius figuram & qualitatem habes

bes, lector, in imagine precedenti: annum, mẽſem & diem in dyſticho ſubſequenti licebit numerare.

HeſperIas nono MartI fVgIente ſVb VnDas,
SoLe, fVrens BaVaro Bebber aperta fVIt.

Poſt quatriduum Dominus Iohannes Manricus ſuas copias, & aliquot haſtatos equites, Cæſaris Vveerdæ trans Rhenum duxit: vt cũ ſumma celeritate, conſternatis iam Truchſeſianis, Reckelinchuſenſe oppidum, cum toto territorio hoſti ereptum, Bauaro reſtitueret. Mouens itaqúe agmen ſuum in pago Buer caſtra mētatus eſt. Quod cum Truchſeſio nunciatum eſſet, ipſe cõfeſtim collecto exercitu, cum omni equitatu & peditatu, ad pagum hunc contendit: ſperans ſe copias iſtas cędere, & fugare poſſe. Manricus huius per exploratores certior factus, non ignorans hoſtium vires ſuis maiores eſſe, *12.* Kal. Martij hora circiter nona veſpertina conuaſare, & caſtra aliò transferre iuſsit. Vveſterholtij cum in Buer veniſſent, nec hoſtem inueniſſent, iniecto igne pagum exuſſerunt. Manricus verò in Mullem, ad fluuium Rouram caſtra locauit: vt copias augeret: quod & poſtridie factum eſt. Ipſo enim Palmarum feſto Dux Ferdinãdus, cum toto exercitu Dorſthenum aduenit. Erant eadem nocte oppido huic à Truchſeſianis ſtructę inſidię. ſperabãtq; ſe ductu atq; auſpicijs cuiuſdam nouæ religionis hominis oppidum occupare. Quod

Martij 14. Martij 21.

Quod & fortaſsis feliciter ipſis ſucceſsiſſet, niſi Bauarianorum copię,ſummæq́; vires, ipſos exanimaſſent. Sed Truchſeſius ſibi, ſuisq́; metuens, verſus Vveſaliam, Cliuię oppidum, caſtra mouit. Non procul ab oppido hoc inſigne eſt monaſterium Carthuſianorum: in illud irruẽtes Truchſeſiani, atq; obuia quæq́; diripiẽtes, monaſterium miſerè ſpoliauerũt. Morabantur tunc temporis Vveſaliæ Comes Holakius & Nuenarius: hos inuiſit Gebhardus, & magnam illorũ promiſsionibus rerum gerendarum ſpem concepit: dum aliquot milia peditum illi, ad expeditionem perficiendam, pollicerentur: admonerentque hoſti iam numeroſiori tam diu cederet, donec copiæ coniungi poſſent. Sed Bauariani inuictis animis Truchſeſij agmẽ ſequebãtur: donec tandem ſub finem Martij, in Pago quodam comi-
Mar. 31. tatus Zutphanię ad fluuium antiquę Iſelæ poſitum, illud aſſecuti, inſigni victoria ſtrauerunt. Tanto enim ſilentio, tantaq́; celeritate iter faciebant, vt nihil minus Truchſeſiani, q̃ de hoſtis præſentia cogitarent. Cũ iam quingentis tantum paſsibus abeſſent, Dux Ferdinandus 300. ex Gallia Belgica pedites, omnes equites ſclopetarios, Nicolaum quoq́; Baſtanum, & Arcanatium cum Vicario Domini de Montigny, in prima acie conſtituit: in media copias Domini Iohan. Manrici de Lara: Ferdinandus verò & aulici, militari ordine qua-

ne, quaſi iam iam ad pugnam parati, ſe his im miſcuerunt. quos quinq; equitum ſigna nuper à Bauaro conſcripta ſubſequebantur. Burgundus tandem quidam Torayſe, & Capitaneus Ionas cum ſignis, qui ſub Erlachio militabant, relictis omnibus impedimentis, agminis tergum clauſerunt. omnes qui in agmine fuerunt, preſenti erant animo, & ad prælium promptiſsimi. Putabat enim Ferdinandus hoſtem cum toto exercitu ad manus venturum, & ſtataria cum ſuis pugna dimicaturum. Verdugius quoq; Hiſpanus Chiliarcha inuictiſsimus, ad cuius nominis memoriam horrent Ordinum Belgicorum milites, cui tunc cura vtriuſq; Phriſiæ, Tranſiſulaniæ, & Zutphaniæ à Rege Hiſpan. erat concredita, cum 8. lectiſsimis ſignis Ferdinando magnis itineribus ſubſidio venturus properabat. & ſi res ad prælium veniſſet, tempori adfuiſſet. Cumq; agmen moueret Ferdinandus, tandē ad pagum aut municipium Burgenſe venit: vbi Henricus Bruinſvuicenſis Nothus, tantum, cum 600. equitibus & 200. ſclopetarijs caſtrametabatur. Ille cum per exploratores didiciſſet, hoſtem imminere, copias ſuas caſtris educit. Biató verò & qui ſub eo erant leuis armaturæ equites, primam impreſsionem fecerūt. Arcanatius illos ſubſequebatur, Galli verò Belgici in ſyluula vicina, à via aberrantes, paulo ſerius venêre: Initio Bauariani ter in fu-

Pugna Burgenſis.

in fugā verſi ſunt: ſed cum Galli iſti *300*. ſeceteris adiunxiſſent, prælium redintegratū eſt. diſiectaq; trabea mole; quæ viam trāſuerſa occludebat, apertoque latere impetum fecére Galli; equiteſq; conuerſa ſigna fortiter intulêre. ancipiti prælio aliquamdiu àtq; acriter, acrius tamen quàm diutius, aduerſis frontibus pugnatum eſt. Tandem Truchſeſiani vulneribus defeſſi, cum diutius Bauarianorum impetum ſuſtinere non poſſent, diſſolutis cuneis initio pedem referre cœperunt, paulò poſt interrupto planè ordine, ſeſe in fugam coniecerunt. Ceterum quia locus anguſtus erat, & Bauariani illos inſequebantur, nullum elabendi ſpacium ipſis eſt relictum: hinc amne, illinc hoſtibus claudentibus. Cæſi itaq; penè omnes, aut capti, aut in flumen, cui antiqua Iſela nomen, proiecti, obrutique ſunt. Ex eo prælio *80*. aut, (vt alij volunt) *40*. tantum ſuperfuerunt, qui palantes, vagiq; in proximas ſyluas & ciuitates profugerunt. Quingenti in ipſo conflictu ceciderunt: reliqui omnes viui in poteſtatem hoſtium venerunt. ex Bauarianis *17*. tantum deſiderati ſunt, vulnerati verò plures: inter quos Arcanatius, cum duobus nobilibus, quorum alter Verdugio, alter Domino de Montigny vicariam operam præſtabat, & Capitaneus Horatius, omnes in capite læſi: non enim hoſti animus deerat, non audacia: neque enim tota pug-

ta pugna auerſum hoſtem videre vllus potuit, priuſquam ſimul fugerent omnes: ſed militaris diſciplinæ peritia, virtute & felicitate (pręcipuè verò ope diuina) hoſtem initio multo ſe numeroſiorem, Bauariani ſuperarunt. Henricus Bruinſvvicenſis cum ſigniferum ſuum Baronem quendam Myſnenſem ex hoſtium manibus liberare vellet, in mediam aciem diſcurrit: tribusq; vulneribus grauiter ictus, tandem comprehenſus, & ad exercitus Imperatoré ductus eſt. Quem cum nec

BVRG.

ille nouiſſet, nec ab illo noſceretur, rogatus eſt, num Chirurgi operá cuperet, qui vulnera

curaret

curaret? reſpondit, ſe illã deſiderare; & quia tam pugnando, quàm ſanguinem copioſum fundendo laſſus atque ſitibundus erat, hauſtũ vini poſtulauit: petijtque vt à Gallorum violentia vita eius vindicaretur. Annuit petitionibus eius Dux Ferdinandus: traditumque liberæ cuſtodiæ, humaniter illum habuit; donec tandem in arcem Cæſaris Vveerdenſem (vbi adhuc detinetur) abductus eſt. Cum Bauariani receptui canentes, occupato pago, ad impedimenta & carros veniſſent, ingenti prę da potiti ſunt. torques aureas, argenteos pugiones, gladiosque capulis deargentatis, familiaria Germanorum ornamenta, quamplurima inuenerunt: exuuiarũ nec pretiũ nec numerus erat vllus. Cùm verò ad currum Ducis exercitus ventum eſt, compilatis ijs quæ in eo erant, repererunt ſignum prætorium, ex panno tramoſerico candido, quem damaſcenum vocãt, cõfectum: in cuius medio inſignia Archiepiſcopatus Colonienſis, nigra ſcilicet crux in cãpo albo, erant depicta. in crucis autem medio inſignia Truchſeſiorum in Vvalburg: in vertice crucis, pileus miniatus, Electorum ornamentum: & ſupra illum DOMINVS, ab vtroque latere FORTITVDO, infra verò MEA, aureis literis exaratum conſpiciebatur. Confecto prælio equitum Regiorum Præfectus Thomas, imperterritus, atque inuictus, cuius præclariſsima fortiſsimorum factorum apud
Regios

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE